

**GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI
BIELSKA-BIAŁEJ DO ROKU 2030**

**Etap II. Pogłębiona diagnoza obszaru
rewitalizacji**

Opracowanie powstało na zamówienie Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej.

Zespół wykonujący zadanie:

dr Janusz Jeżak (koordynacja merytoryczna, analizy wewnętrzne)

dr Jeremiasz Salamon (przeprowadzenie wywiadów, analiza danych jakościowych)

Agnieszka Majkowska (analizy wewnętrzne, redakcja opracowania)

Wizualizacja danych:

Krzysztof Jeżak

Copyright © Instytut Ekonomiki Przestrzeni Sp. z o. o. oraz Urząd Miejski w Bielsku-Białej

Etap I | Kraków, październik 2022

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Instytut Ekonomiki Przestrzeni Sp. z o.o.
ul. Na Błonie 15a/22
30-150 Kraków
iep@iep.krakow.pl

Biuro:
ul. Kamienna 43b lok. 5
31-403 Kraków, PL

Spis treści

Wykaz stosowanych określeń i skrótów	5
I. Podsumowanie procesu wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji	6
II. Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji	10
II.1. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk społecznych	12
II.1.1. Sytuacja demograficzna	12
Analiza ilościowa	12
Analiza jakościowa	18
Kluczowe problemy i potencjały w zakresie demografii	19
II.1.2. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu bezrobocia	19
Analiza ilościowa	19
Analiza jakościowa	24
Kluczowe problemy i potencjały w zakresie bezrobocia	24
II.1.3. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu ubóstwa	25
Analiza ilościowa	25
Analiza jakościowa	30
Kluczowe problemy i potencjały w zakresie ubóstwa	31
II.1.4. Zagrożenie bezpieczeństwa	32
Analiza ilościowa	32
Analiza jakościowa	37
Kluczowe problemy i potencjały w zakresie bezpieczeństwa	37
II.1.5. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu złego stanu zdrowia	38
Analiza ilościowa	38
Analiza jakościowa	39
Kluczowe problemy i potencjały w zakresie stanu zdrowia	40
II.1.6. Koncentracja osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności	40
Analiza ilościowa	40
Analiza jakościowa	45
Kluczowe problemy i potencjały w zakresie koncentracji osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności	46
II.1.7. Poziom edukacji	46
Analiza ilościowa	46
Analiza jakościowa	48
Kluczowe problemy i potencjały w zakresie edukacji	48
II.1.8. Uczestnictwo w życiu publicznym i kapitał społeczny	49
Analiza ilościowa	49
► Uczestnictwo w życiu publicznym	49
► Kapitał społeczny	51
Analiza jakościowa	55
Kluczowe problemy i potencjały w zakresie uczestnictwa w życiu publicznym i kapitału społecznego	59
II.2. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk gospodarczych	61
Analiza ilościowa	61
► Stopień przedsiębiorczości	61
► Kondycja lokalnych przedsiębiorstw	64
Analiza jakościowa	72

Kluczowe problemy i potencjały w sferze gospodarczej.....	73
II.3. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych.....	75
II.3.1. Dostęp do podstawowych usług lub ich niska jakość	75
Analiza ilościowa	75
Analiza jakościowa	81
II.3.2. Niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niedobór lub niska jakości terenów publicznych.....	84
Analiza ilościowa	84
Analiza jakościowa	91
II.3.3. Dostępność komunikacyjna	93
Analiza ilościowa	93
Analiza jakościowa	99
II.3.4. Kluczowe problemy i potencjały w sferze przestrzenno-funkcjonalnej	100
II.4. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk technicznych.....	102
Analiza ilościowa	102
► Degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym.....	102
► Brak rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska	107
► Brak rozwiązań technicznych zapewniających dostępność obiektów budowlanych dla osób ze szczególnymi potrzebami	111
Analiza jakościowa	116
Kluczowe problemy i potencjały w sferze technicznej.....	117
II.5. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk środowiskowych	119
Analiza ilościowa	119
► Jakość powietrza	119
► Hałas	124
► Adaptacja do zmian klimatu.....	127
Analiza jakościowa	132
Kluczowe problemy i potencjały w sferze środowiskowej.....	132
III. Opis powiązań gminnego programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi gminy	133
III.1. Strategia Rozwoju Bielska-Białej do 2030 roku	133
III.2. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Bielska-Białej na lata 2021-2030	136
III.3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej.....	137
Spis rysunków	139
Spis tabel	141
Spis fotografii	141

Wykaz stosowanych określeń i skrótów

diagnoza delimitacyjna	–	diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji
GPR	–	Gminny Program Rewitalizacji
Program	–	Gminny Program Rewitalizacji dla Bielska-Białej do roku 2030
SRBB	–	Strategia Rozwoju Bielska-Białej do 2030 roku
SRPS	–	Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Bielska-Białej na lata 2021-2030
Studium/ suikzp	–	Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Bielska-Białej
Urząd Miejski/ Urząd	–	Urząd Miejski w Bielsku-Białej
ustawa o dostępności	–	ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1062 ze zm.)
ustawa o rewitalizacji/ uor	–	ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 485)
Zasady realizacji IT	–	<i>Zasady realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027</i>

I. Podsumowanie procesu wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji w Bielsku-Białej został wyznaczony uchwałą nr XLVII/1091/2022 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 25 sierpnia 2022 r.¹ w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji na terenie miasta Bielska-Białej.

Granice obszaru zdegradowanego zostały wskazane w Strategii Rozwoju Bielska-Białej do roku 2030, przyjętej uchwałą nr XLV/1048/2022 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 19 maja 2022 r.² W związku z powyższym, zgodnie z art. 12 ustawy o rewitalizacji, nie sporządzano osobnej diagnozy służącej wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.

Diagnozę służącą wyznaczeniu obszaru zdegradowanego przeprowadzono z uwzględnieniem wymagań określonych w art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, w oparciu o analizę wskaźnikową i badania jakościowe. W celu identyfikacji części miasta o największym nasileniu niekorzystnych zjawisk kryzysowych, o których mowa w ustawie o rewitalizacji, obszar Bielska-Białej podzielony został na 88 zamieszkałych jednostek urbanistycznych (z analizy wyłączono tereny leśne położone w południowej części miasta), a następnie dla tak przyjętego podziału zgromadzono niezbędne dane i wykonano wymagane ustawą analizy.

Przeanalizowano łącznie 71 wskaźników, z których do delimitacji obszaru zdegradowanego wybrano 38, najpełniej obrazujących niekorzystne zjawiska w poszczególnych sferach wskazanych w ustawie o rewitalizacji. W oparciu o te 38 wskaźników częściowych zbudowano wskaźniki syntetyczne – w pierwszym etapie (jeśli miało to uzasadnienie) dla poszczególnych badanych zjawisk (np. bezrobocie, ubóstwo, bezpieczeństwo itd.), a następnie – dla poszczególnych sfer.³ Analizę wskaźnikową uzupełniono o wnioski z konsultacji społecznych prowadzonych w formie spotkań z mieszkańcami oraz wywiadów pogłębionych i ankiet⁴, a także wnioski z badania opinii i postaw mieszkańców przeprowadzonego w 2019 r.⁵

Tak przeprowadzona analiza pozwoliła na zidentyfikowanie jednostek urbanistycznych z największym nasileniem problemów (w odniesieniu do średniej dla miasta). Koncentrację negatywnych zjawisk społecznych (stanowiących podstawę dla wyznaczenia obszaru zdegradowanego) odnotowano w 23 jednostkach **tworzących stosunkowo zwarty obszar w centralnej części miasta, wydłużający się w kierunku południowym, wzdłuż rzeki Białej**. Są to: Stare Miasto (1⁶), Śródmieście Bielsko (2, 3, 4), Bielsko Południe (17, 18, 19), Osiedle Słoneczne (5, 6), Górne Przedmieście (7, 8, 9), Osiedle Kopernika (27), Osiedle Mieszka I (29), południowa część Białej Wschód (13) i Białej Krakowskiej (34), centralna i wschodnia część Osiedla Grunwaldzkiego (15, 16), północno-zachodnia część Złotych Łanów (38) i przylegająca do nich od zachodu część Leszczyn (41, 42) oraz część Mikuszowic Śląskich (85, 87).

Wszystkie jednostki, w których stwierdzono nasilenie kryzysu w sferze społecznej, spełniły również ustawowy wymóg współwystępowania koncentracji negatywnych zjawisk w co najmniej jednej z pozostałych sfer (gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i/lub środowiskowej). Zestawienie wyników analizy dla tych jednostek przedstawiono w tabeli poniżej.

¹ <https://bip.um.bielsko.pl/a,82708,uchwala-nr-xxviii10912022-w-sprawie-wyznaczenia-obszaru-zdegradowanego-oraz-obszaru-rewitalizacji-na-.htm>

² <https://bip.um.bielsko.pl/a,81957,uchwala-nr-xxv10482022-w-sprawie-przyjecia-strategii-rozwoju-bielska-bialej-do-2030-roku.html>

³ Praca zbiorowa pod red. J. Jeżak, *Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla miasta Bielska-Białej. Etap III. Raport charakteryzujący najważniejsze zjawiska kształtujące sytuację w Bielsku-Białej na potrzeby opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji*, Kraków 2020 r.

⁴ *Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla Miasta Bielsko-Biała. Etap II. Sprawozdanie z dziewięciu spotkań konsultacyjnych warsztatów z mieszkańcami Bielska-Białej*, J. Jeżak, E. Chromniak, M. Starzyk, Kraków 2020 r.

⁵ *Badanie opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej*, Instytut Badań Samorządowych, sierpień 2019 r.

⁶ W nawiasach podano numery jednostek urbanistycznych.

Tab. I. 1 Wyniki analizy koncentracji negatywnych zjawisk w poszczególnych sferach dla 23 jednostek urbanistycznych z koncentracją problemów w sferze społecznej

Numer jednostki urbanistycznej	Wskaźnik syntetyczny dla sfery społecznej (kryzys ≥ 4)	Wskaźnik syntetyczny dla sfery gospodarczej (kryzys = 4)	Wskaźnik syntetyczny dla sfery przestrzenno-funkcjonalnej (kryzys ≥ 1)	Wskaźnik syntetyczny dla sfery technicznej (kryzys ≥ 1)	Wskaźnik syntetyczny dla sfery środowiskowej (kryzys ≥ 1)	Liczba sfer pozaspołecznych z koncentracją negatywnych zjawisk
1	4	0	0	2	2	2
2	4	1	0	2	2	2
3	5	1	0	2	1	2
4	4	0	0	1	2	2
5	5	4	0	2	1	3
6	4	4	0	1	1	3
7	6	4	0	2	2	3
8	4	4	0	2	2	3
9	6	4	0	1	1	3
13	6	0	0	2	2	2
15	4	4	0	0	1	2
16	4	2	0	1	1	2
17	5	3	0	2	2	2
18	4	0	0	2	2	2
19	5	4	0	2	1	3
27	6	4	0	0	1	2
29	5	3	0	1	1	2
34	5	4	1	2	2	4
38	4	3	0	1	0	1
41	4	4	0	2	2	3
42	5	3	0	2	2	2
85	4	1	0	1	2	2
87	4	3	1	1	1	3

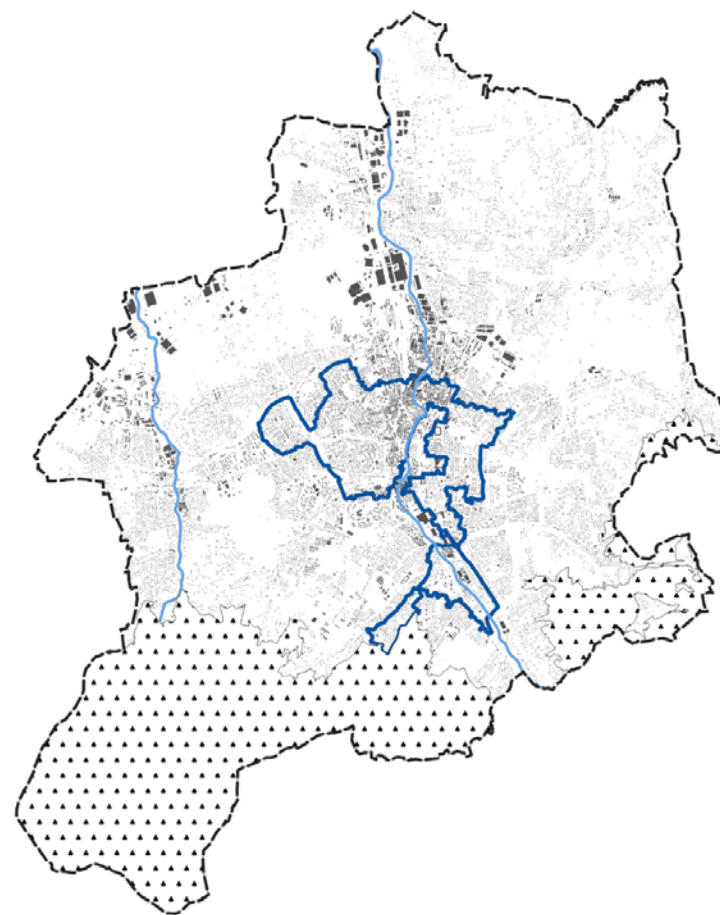
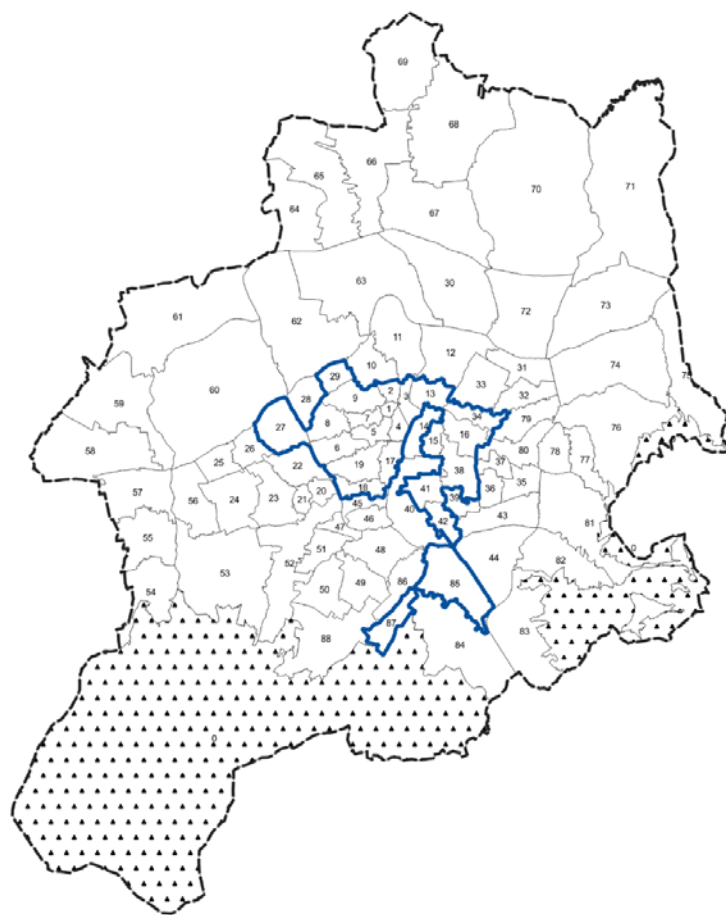
Źródło: Strategia Rozwoju Bielska-Białej do 2030 roku, uchwała nr XLV/1048/2022 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej

W efekcie jako obszar zdegradowany Bielska-Białej uznano 23 jednostki urbanistyczne, o łącznej powierzchni 830,8 ha, co stanowi 6,7% powierzchni miasta. Obszar ten zamieszkały jest przez 43 762 osoby, tj. 27,88% wszystkich mieszkańców miasta⁷.

Obszar rewitalizacji obejmuje całość obszaru zdegradowanego. Mieści się on w limitach ustawowych, a ponadto przyjęto, że należy podjąć działania rewitalizacyjne na całym obszarze, na którym koncentrują się negatywne zjawiska oraz gdzie wskaźniki są gorsze w porównaniu do średniej dla gminy. Pozwoli to na osiągnięcie zrównoważonego rozwoju całego miasta.

Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji przedstawiono na rysunkach poniżej.

⁷ Osoby zameldowane na pobyt stały według rejestru meldunkowego, dane na 30 czerwca 2022 r.

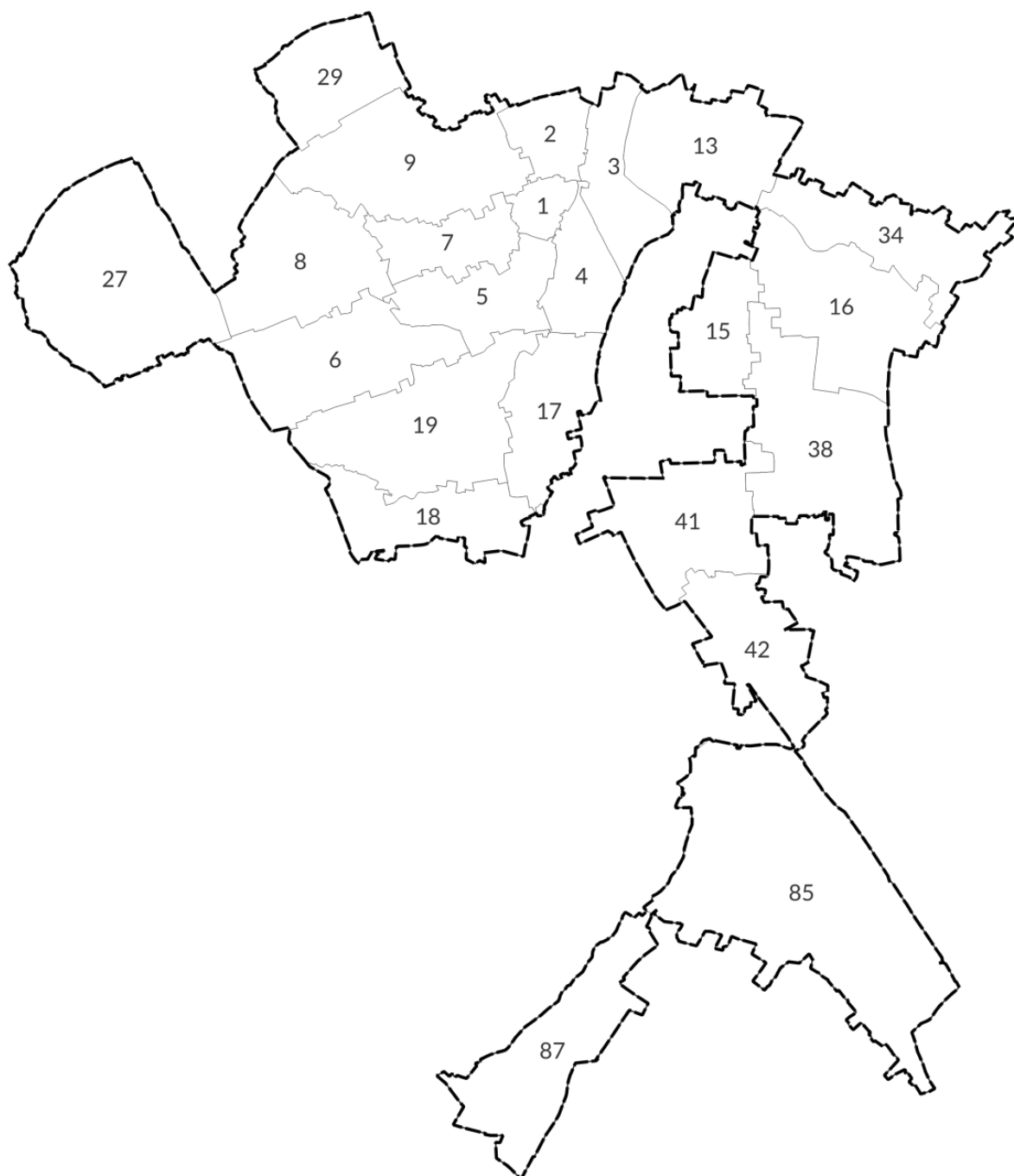
- granice miasta
- rzeki
- zabudowa
- tereny leśne
- obszar zdegradowany i rewitalizacji w myśl ustawy o rewitalizacji
- jednostki urbanistyczne

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Opracowanie:
dr Janusz Jeżak,
Agnieszka Majkowska

INSTYTUT EKONOMIKI PRZESTRZENI
Odkrywamy wartość przestrzeni

Rys. I. 1 Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji Bielska-Białej
Źródło: opracowanie własne

Rys. I. 2 Obszar rewitalizacji Bielska-Białej w podziale na jednostki urbanistyczne
Źródło: opracowanie własne

II. Szczegółowa diagnoza obszaru rewitalizacji

Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 1 ustawy o rewitalizacji gminny program rewitalizacji powinien zawierać szczegółową diagnozę obszaru rewitalizacji, obejmującą analizę negatywnych zjawisk oraz lokalnych potencjałów występujących na tym obszarze. Diagnoza ta ma na celu pogłębienie wiedzy o obszarze rewitalizacji, tak aby zaplanowana na obszarze rewitalizacji interwencja była „skrojona na miarę”, tj. aby w jak największym stopniu była dopasowana do specyfiki miejsca, odpowiadała na jego potrzeby i rozwijała jego potencjały. Diagnoza ta nazywana jest często diagnozą pogłębioną, jako że jej istotą jest identyfikowanie zależności między poszczególnymi zjawiskami, tak aby dotrzeć do, w miarę możliwości, pierwotnych źródeł kryzysu. Od ich zrozumienia zależy bowiem skuteczność działania, a zatem powodzenie całego procesu rewitalizacji.

Pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji stanowi rozwinięcie diagnozy delimitacyjnej, która służy wyznaczeniu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Odnosi się ona do tego samego katalogu zjawisk kryzysowych, które były przedmiotem analizy delimitacyjnej i które wprost wynikają z art. 9 ust. 1 uor, z zastrzeżeniem, iż pogłębiona diagnoza dotyczy wyłącznie obszaru rewitalizacji (a nie całej gminy); jej zakres można dowolnie modyfikować (uzupełniać o inne zjawiska), tak aby móc uzyskać pełniejszy obraz sytuacji na obszarze rewitalizacji, a także – co jest kluczowe – diagnoza pogłębiona powinna dawać odpowiedź nie tylko na pytanie *co się dzieje*, ale także *dlaczego*.

Innymi słowy, pogłębiona diagnoza obszaru rewitalizacji powinna nie tylko identyfikować zjawiska kryzysowe, ale także zachodzące między nimi związki przyczynowo-skutkowe. Aby to osiągnąć konieczne jest wykorzystanie nie tylko ilościowych, ale także jakościowych metod badawczych. Istotna jest też przejrzysta struktura diagnozy, czytelnie pokazująca zależności między poszczególnymi zjawiskami i źródła problemów, a tym samym ułatwiająca wnioskowanie i trafne formułowanie celów i kierunków działania oraz zaplanowanie skutecznej interwencji rewitalizacyjnej.

Układ diagnozy odwołuje się do katalogu zjawisk kryzysowych wskazanych w ustawie o rewitalizacji – analizę przeprowadzono z podziałem na sfery: społeczną, gospodarczą, przestrzenno-funkcjonalną, techniczną i środowiskową.

W ramach diagnozy obszaru rewitalizacji w Bielsku-Białej przeprowadzono **analizę wskaźnikową w oparciu o najnowsze dostępne dane, głównie z lat 2021-2022**, pokazującą aktualną sytuację obszaru rewitalizacji na tle sytuacji w gminie. Odnoszono się również do danych z lat 2018-2019⁸, a tam, gdzie było to zasadne analizowano dane w jeszcze dłuższym okresie, aby zaobserwować trendy. W miarę możliwości starano się również uwzględnić możliwy wpływ na omawiane zagadnienia pandemii COVID-19, wojny w Ukrainie oraz aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej (najwyższa od ćwierć wieku inflacja, kryzys energetyczny i zarysowujący się kryzys gospodarczy). **Przestrenny rozkład analizowanych zjawisk przedstawiono na kartogramach** obrazujących natężenie danego zjawiska w poszczególnych jednostkach urbanistycznych na obszarze rewitalizacji. Liczby w górnym wierszu oznaczają numer jednostki urbanistycznej, liczby w dolnym wierszu – **wartość badanego zjawiska w tej jednostce**.

Ze względu na charakter pogłębionej diagnozy, dla trafności wyводу fundamentalne znaczenie mają badania jakościowe z udziałem różnych grup interesariuszy rewitalizacji. W celu zweryfikowania obrazu sytuacji wynikającego ze statystyk przeprowadzono spotkania otwarte z mieszkańcami obszaru rewitalizacji oraz wywiady pogłębione z lokalnymi liderami mające na celu lepsze poznanie zarówno aktualnych problemów i potrzeb, jak i potencjałów obszaru rewitalizacji. W ramach **Tygodnia z rewitalizacją**⁹ od 29 września do 6 października 2022 r. odbyły się 3 spotkania otwarte dla mieszkańców oraz 5 spotkań dedykowanych wybranym grupom interesariuszy:

⁸ Praca zbiorowa pod red. J. Jeżak, *Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla miasta Bielska-Białej. Etap III. Raport charakteryzujący najważniejsze zjawiska kształtujące sytuację w Bielsku-Białej na potrzeby opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji*, Kraków 2020 r.

⁹ <https://www.bielsko.info/wiadomosci/32846-tydzien-z-rewitalizacja-mozna-wyrazic-swoja-opinie-bielsko-biala>

przedsiębiorcom, młodzieży, seniorom, środowisku kultury i sztuki oraz organizacjom pozarządowym. Całość uzupełniły spotkania z pracownikami Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej oraz miejskich jednostek organizacyjnych zaangażowanymi w proces rewitalizacji Bielska-Białej.

W tej części analizy odnoszono się również do **wniosek z konsultacji społecznych prowadzonych w ramach prac nad zintegrowaną diagnozą Bielska-Białej** służącą opracowaniu *Strategii Rozwoju Bielska-Białej do 2030 roku*¹⁰ (w której wyznaczono obszar zdegradowany; szerzej w rozdz. I) oraz *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Bielska-Białej na lata 2021-2030*¹¹. Szeroko zakrojone działania partycypacyjne prowadzone były w formie spotkań z mieszkańcami oraz wywiadów pogłębionych i ankiet¹². Odwoływano się również do badania opinii i postaw mieszkańców przeprowadzonego w 2019 r.¹³

Dzięki tym działaniom możliwe było uzupełnienie analiz wskaźnikowych o opinie kluczowych interesariuszy rewitalizacji. Wyniki badań jakościowych powiązano z danymi ilościowymi, co pozwoliło na pełniejsze odzwierciedlenie rzeczywistej sytuacji i stworzenie jej bardziej wielowymiarowego obrazu.

W wyniku diagnozy zidentyfikowano katalog aktualnych potrzeb rewitalizacyjnych oraz jego potencjałów, stanowiących podstawę dla sformułowania wizji obszaru rewitalizacji oraz celów i kierunków działania.

¹⁰ Uchwała nr XLV/1048/2022 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 19 maja 2022 r.

¹¹ Uchwała nr XXXVII/874/2021 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 18 listopada 2021 r.

¹² *Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla Miasta Bielsko-Biała. Etap II. Sprawozdanie z dziewięciu spotkań konsultacyjnych warsztatów z mieszkańcami Bielska-Białej*, J. Jeżak, E. Chromniak, M. Starzyk, Kraków 2020, <https://bielsko-biala.pl/sites/default/files/inline-files/Sprawozdanie%20z%20dziewi%C4%99ciu%20spotka%C5%84%20konsultacyjnych%20z%20mieszka%C5%84cami%20Bielska-Bia%C5%82ej.pdf>

¹³ *Badanie opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej*, Instytut Badań Samorządowych, sierpień 2019 r.

II.1. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk społecznych

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, zjawiska społeczne stanowiące podstawę stwierdzenia stanu kryzysowego na danym obszarze to w szczególności: bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, wysoka liczba mieszkańców będących osobami ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności, niski poziom edukacji lub kapitału społecznego, a także niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym.

Zakres diagnozy delimitacyjnej oraz, konsekwentnie, szczegółowej diagnozy obszaru rewitalizacji poszerzono, w stosunku do katalogu ustawowego, o analizę sytuacji demograficznej w mieście, kondycji zdrowotnej jego mieszkańców, a także innych niż przestępczość czynników mających wpływ na poczucie bezpieczeństwa użytkowników miasta.

Znaczenie trendów demograficznych dla polityk publicznych wynika z faktu, iż oddziałują one na niemal wszystkie sfery życia – wpływają na kształt struktury gospodarki, wymuszają przeobrażenia na rynku pracy oraz zmianę profilu usług publicznych.

Stan zdrowia ludności również w istotny sposób determinuje kierunki interwencji publicznych. Kondycja zdrowotna ma istotny wpływ na funkcjonowanie w różnych sferach życia. Może ograniczać lub uniemożliwiać aktywność zawodową, a w konsekwencji powodować trudności finansowe i ubóstwo. Problemy zdrowotne mogą również zaburzać aktywność społeczną i negatywnie wpływać na poziom uczestnictwa w życiu publicznym. Część ograniczeń można wyeliminować stosując rozwiązania służące zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Wszystkie te aspekty należy uwzględnić w planowaniu i realizacji procesu rewitalizacji.

Poszerzenie diagnozy o analizę dysfunkcji w rodzinach umożliwiło uzyskanie pełniejszego obrazu, zarówno w kwestii poczucia bezpieczeństwa mieszkańców, jak i zależności z innymi analizowanymi obligatoryjnie zjawiskami.

II.1.1. Sytuacja demograficzna

Analiza ilościowa

Według danych GUS w 2021 r. Bielsko-Białą zamieszkiwało 168 319 osób (52,7% kobiet i 47,3% mężczyzn), w tym 156 929 osób zameldowanych na pobyt stały (53,4% kobiet i 46,6% mężczyzn). Z roku na rok liczba mieszkańców zmniejsza się, a według prognoz GUS w kolejnych latach ubytek ludności będzie postępował w szybszym tempie niż dotychczas (liczba mieszkańców prognozowana na lata 2030 i 2050 jest mniejsza niż w 2021 r. odpowiednio o 7,1 i 20,8%). Do depopulacji miasta w największym stopniu przyczyniają się procesy migracyjne. Przez wszystkie lata okresu 2013-2021 odpływ mieszkańców wyraźnie przekraczał liczbę nowych mieszkańców i decydował o ujemnym bilansie migracyjnym Bielska-Białej, który od 2016 r. kształtował się na poziomie od około -300 do około -400 osób rocznie. Za kierunek migracji w zdecydowanej mierze są odpowiedzialne procesy suburbanizacji. W ich efekcie miasto opuszczają całe, kilkuosobowe rodziny, tzn. rodzice w drugiej połowie wieku produkcyjnego mobilnego wraz z dziećmi, najczęściej w wieku do 9 lat. W konsekwencji, za tego rodzaju migracjami uszczupleniu ulega baza podatkowa miasta, które traci bardzo ważną, przedsiębiorczą i charakteryzującą się względnie wysokim poziomem siły nabywczej grupę mieszkańców. Procesom tym towarzyszą także rosnące koszty obciążenia systemu komunikacyjnego

Analogiczną sytuację obserwuje się na obszarze rewitalizacji. Według danych na 1 lipca 2022 r. obszar zamieszkiwało 43 762 osób (zameldowania na pobyt stały), z czego blisko 55% stanowią kobiety a 45% mężczyźni. W latach 2011-2018 odnotowano bardzo dynamiczny spadek liczby mieszkańców obszaru rewitalizacji wynoszący blisko 14% (zameldowania stałe i czasowe), w efekcie czego liczba mieszkańców zmniejszyła się o ponad 7200 osób. Ze ścisłego centrum (jednostki urbanistyczne 1, 2, 3 i 13) w omawianym okresie wymeldowanych zostało ponad 1800 osób. W stosunku do 2018 r., liczba mieszkańców zameldowanych na pobyt stały zmniejszyła się

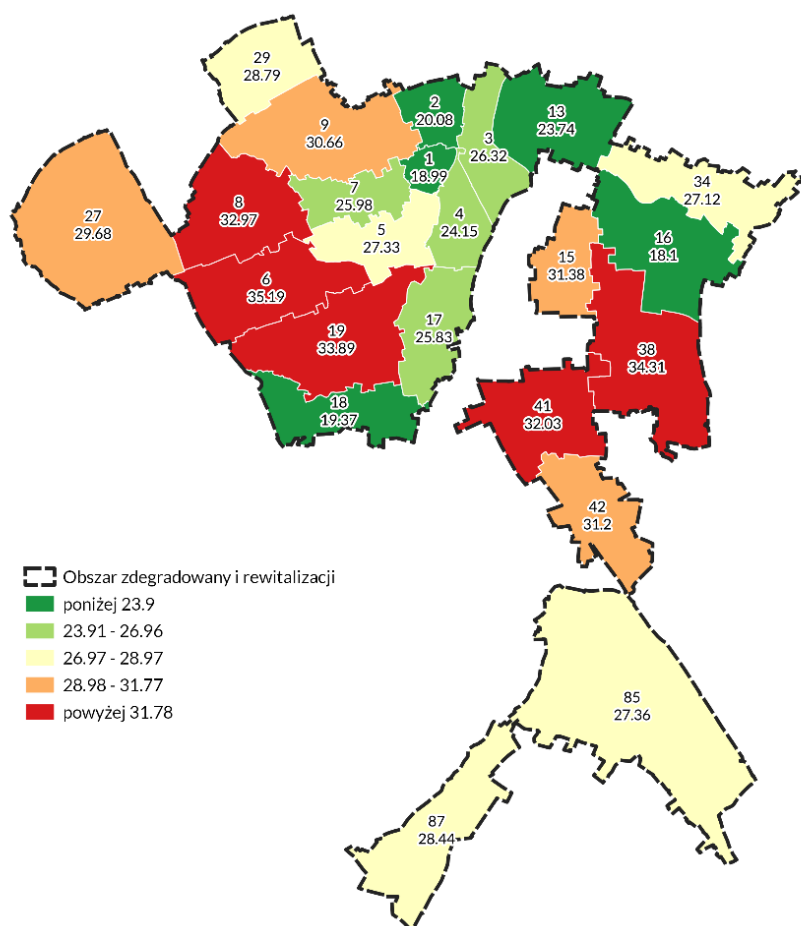
o kolejne blisko 2000 osób, co wynika z naturalnych procesów starzenia się społeczeństwa i migracji, ale jest także skutkiem epidemii COVID-19.

Powyższe wnioski wyprowadzono na podstawie analizy danych w rejestrach publicznych. Jednocześnie należy mieć na względzie fakt, iż doświadczenia wielu miast wskazują, że rzeczywista skala depopulacji jest zdecydowania wyższa, a różnice z danymi rejestrowymi wynikają z braku obowiązku wymeldowania osób wskazanych w tych rejestrach pod określonym adresem. Drugą stroną tego zjawiska jest bez wątpienia napływ osób najmujących lokale mieszkalne, a niezameldowanych. Zjawisko to bez wątpienia przybrało na sile, zwłaszcza po wybuchu wojny w Ukrainie. Trudno jednak dzisiaj oszacować jak duży jest odsetek osób, które zamieszkują obszar rewitalizacji, a nie są wskazane w rejestrach publicznych. Niezależnie od możliwych do pozyskania danych zjawisko depopulacji obszarów centralnych miast jest faktem niosącym określone konsekwencje dla sposobu funkcjonowania obszaru rewitalizacji (szczególnie jego śródmiejskiej części), co powinno zostać uwzględnione w kolejnych etapach prac na Programem.

Jednocześnie z ubytkiem ludności na terenie miasta, na niekorzyść zmienia się również jej struktura wiekowa. W szybkim tempie rośnie odsetek osób w wieku poprodukcyjnym – w 2021 r. stanowiły one 26,41% ogółu mieszkańców zameldowanych na pobyt stały i czasowy, tj. o 5,21 p.p. więcej niż w 2013 r. Biorąc pod uwagę wyłącznie mieszkańców zameldowanych na pobyt stały, proporcje są jeszcze bardziej niekorzystne – w 2022 r. odsetek osób w wieku poprodukcyjnym wyniósł 27,42%. Zjawisko starzenia się populacji jest konsekwencją ujemnego (w Bielsku-Białej od 2013 r.) przyrostu naturalnego oraz wydłużania się przeciętnego trwania życia. Przyczyniają się do tego również ruchy migracyjne – wyjeżdżają głównie osoby w wieku produkcyjnym, dlatego przy ujemnym saldzie migracji rośnie udział osób starszych.

W strukturze grup ekonomicznych obszaru rewitalizacji dominują osoby wieku produkcyjnym, które stanowią 54,28% ogółu zameldowanych. Niekorzystny jest wysoki odsetek osób w wieku poprodukcyjnym wynoszący już blisko 30% ogółu zameldowanych (ponad 2 p.p. więcej niż średnio dla miasta). Stosunkowo niewielką grupę stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym, których udział wśród zameldowanych na pobyt stały wynosi 16%.

Rozmieszczenie osób w wieku poprodukcyjnym na obszarze rewitalizacji charakteryzuje się silną koncentracją w dwóch historycznych podobszarach: Bielska (jednostki 6, 8, 9, 19 i 27) oraz Białej (jednostki 15, 38, 41 i 42) i jest ściśle skorelowane z charakterem zabudowy mieszkaniowej. Co trzecia osoba zamieszkująca obszary z intensywną zabudową wielorodzinną jest seniorem, a w wybranych jednostkach urbanistycznych odsetek ten osiągnął już wartość o 4 (jednostki 19 i 38) lub 5 (jednostka 6) punktów procentowych wyższą niż średnia dla tego typu obszarów. O ile w zespołach zabudowy wielorodzinnej udział osób w wieku poprodukcyjnym jest wysoki, o tyle w ścisłym centrum miasta odnotowano zdecydowanie niższe wartości tego wskaźnika (od 19 do 26%).

Rys. II. 1 Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców obszaru rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne

Z analizy danych z ostatnich czterech lat wynika, że odsetek osób w wieku poprodukcyjnym na obszarze rewitalizacji zasadniczo utrzymuje się na podobnym poziomie. W północnej części obszaru odnotowuje się niewielkie spadki, do 2 p.p., z wyjątkiem jednostek 13 i 34, gdzie odnotowano wzrost wartości od 2 do ponad 3 p.p.

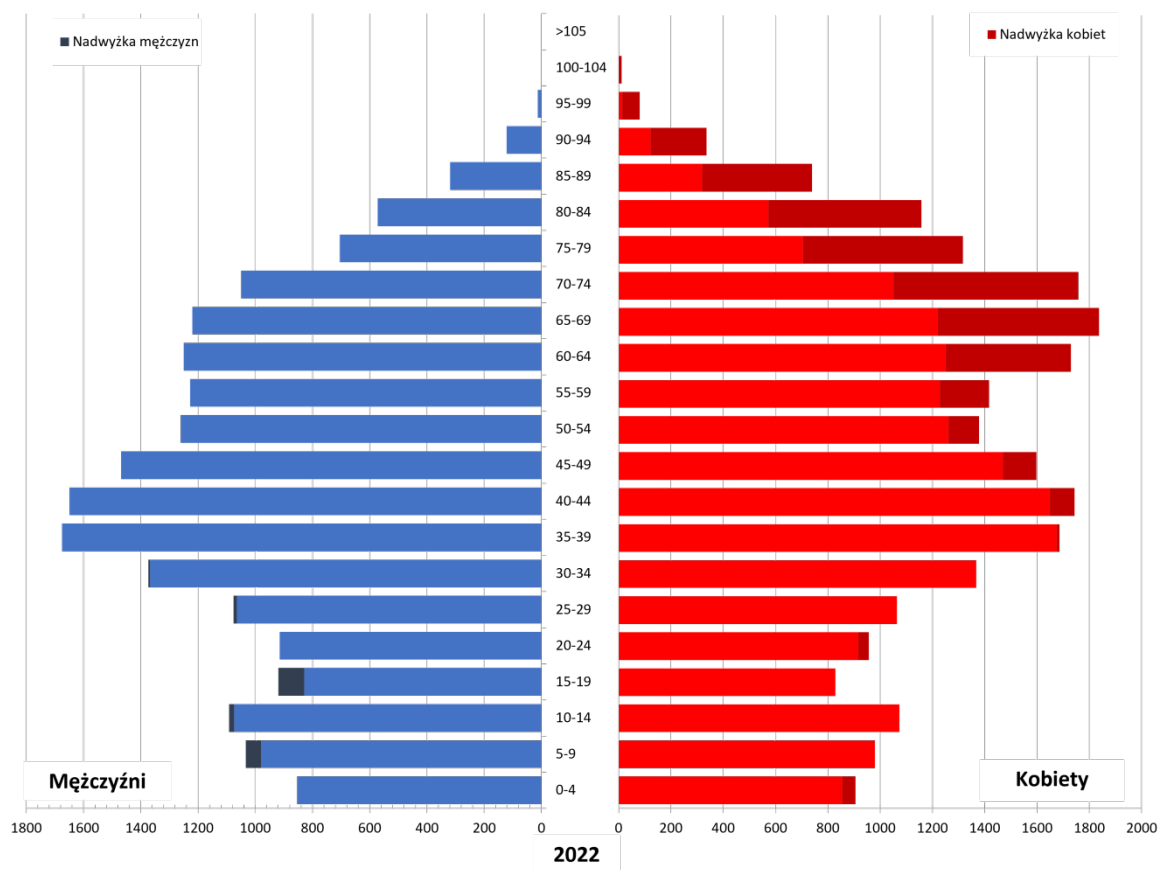
Na osiedlach o wysokim wskaźniku liczby osób w wieku poprodukcyjnym obserwuje się również zdecydowaną (średnio dwukrotną) przewagę liczby senierek nad seniorami (zob. Tab. II. 1). Stanowi to istotne uwarunkowanie, zwłaszcza w zakresie aktywizacji osób starszych.

Tab. II. 1 Udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w wybranych jednostkach urbanistycznych

Numer jednostki urbanistycznej	Udział % w strukturze mieszkańców	
	Kobiety	Mężczyźni
6	23,62	11,58
8	22,26	10,71
9	21,62	9,04
15	23,09	8,29
19	23,43	10,46
27	21,09	8,60
29	20,05	8,75
38	23,60	10,71

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Potwierdzeniem powyższych rozważań jest regresywny kształt piramidy wieku i płci, wskazujący na starzenie się społeczności zamieszkującej obszar rewitalizacji. Z roku na rok generalnie rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym i jednocześnie spada liczba urodzeń. Podstawa wykresu ustabilizowała się w wąskim zakresie (niskie udziały dzieci) w grupach do 19 lat, co świadczy o starości demograficznej obszaru objętego analizą. Średni wiek mieszkańców wyniósł w 2022 r. 45,5 lat, co należy uznać za wysoką wartość (średnia dla miasta 43,8). Z uwagi na dłuższą średnią życia kobiet, średnia wieku kobiet jest wyższa od średniej wieku mężczyzn aż o 5 lat.

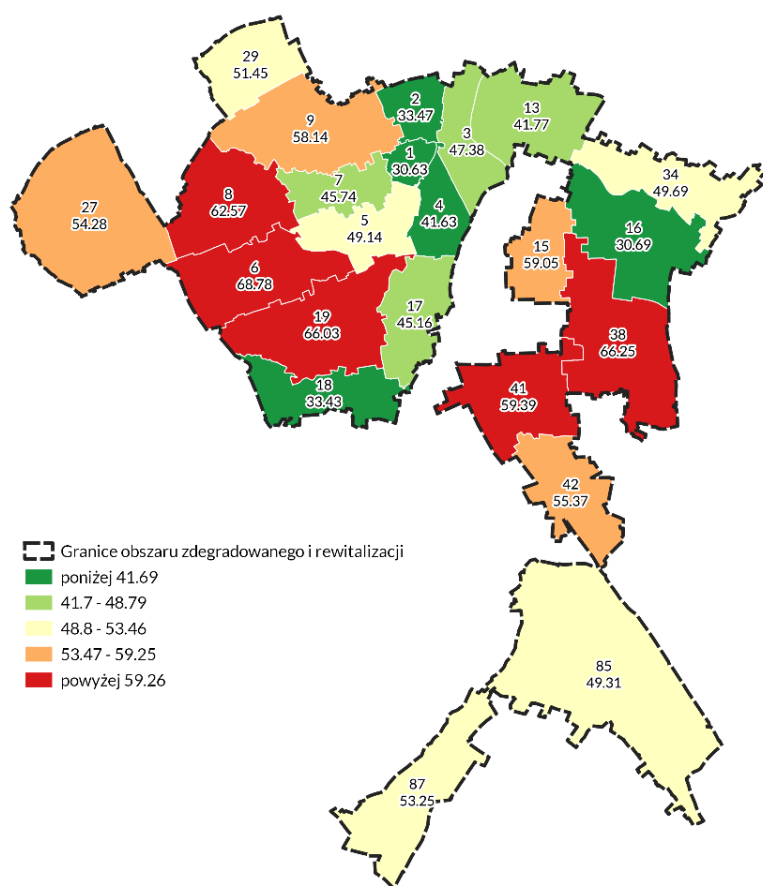

Rys. II. 2 Piramida wieku i płci osób zameldowanych na pobyt stały w granicach obszaru rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

W efekcie zachodzących procesów demograficznych obserwujemy, zarówno w całym mieście, jak i na obszarze rewitalizacji, wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego. Współczynniki obciążenia demograficznego dla obszaru rewitalizacji, liczone jako stosunek osób nieprodukcyjnych do osób w wieku produkcyjnym (84,2%) oraz jako stosunek osób w wieku poprodukcyjnym do osób w wieku produkcyjnym (54,58%) kształtują się niekorzystnie.

Z danych wynika, że na obszarze rewitalizacji występują dwie grupy jednostek urbanistycznych (8, 6, 9, 19 i 27 oraz 15, 38, 41 i 42 – zob. Rys. II. 3), w których stwierdzono wysoki udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców obszaru rewitalizacji z jednoczesnym, jak można zauważyć na kartogramie poniżej, wysokim współczynnikiem obciążenia demograficznego, przekraczającym wartość 53,47. Ciekawostką jest wysoka wartość tych wskaźników w jednostce urbanistycznej 87, pomimo typowo podmiejskiego, willowego charakteru tej jednostki.

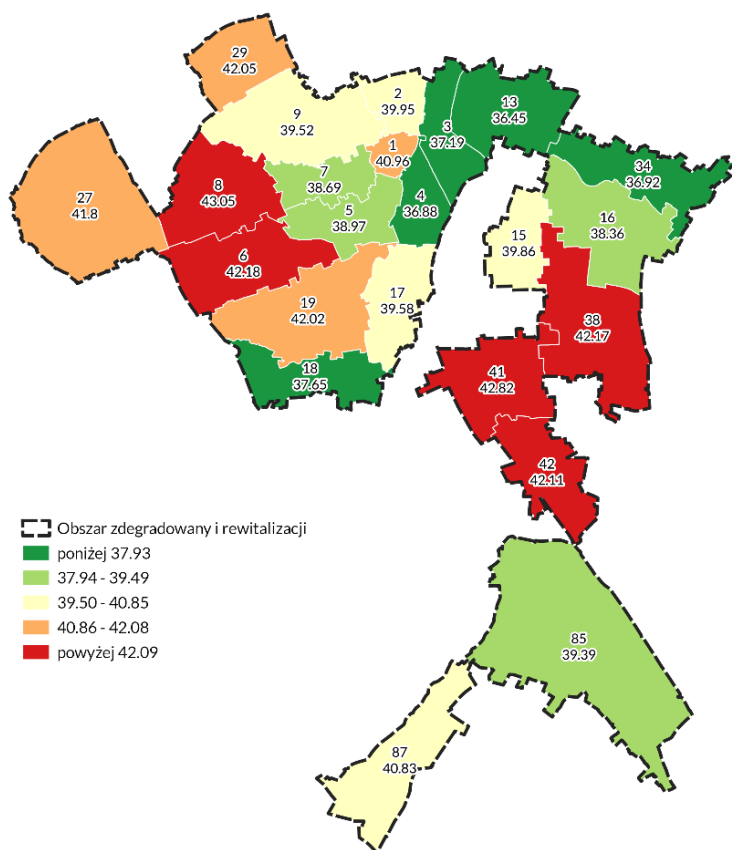

Rys. II. 3 Współczynnik obciążenia demograficznego (stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym)

Źródło: opracowanie własne

Potwierdzeniem trendów demograficznych obserwowanych na obszarze rewitalizacji jest wysoka liczba (9600) osób w wieku niemobilnym (są to kobiety w wieku 45-59 lat oraz mężczyźni w wieku 45-64 lata), które stanowią aż 40,41% osób w wieku produkcyjnym. Wskaźnik ten jest istotny, ponieważ obrazuje potencjalną, według założeń socjologicznych, mobilność lokalnej społeczności lub jej brak. Udział osób w wieku niemobilnym stale się zwiększa, a najstarsze roczniki stopniowo zwiększają grupę osób w wieku poprodukcyjnym.

Z danych wynika, że na obszarze rewitalizacji występują dwie duże grupy jednostek urbanistycznych (1, 6, 8, 19, 27, 29 oraz 38, 41, 42 i 87 – zob. Rys. II. 4), dla których poziom tego wskaźnika przekracza wartość 40. Na terenach tych blisko 40% pracujących przekroczyło 45 lat, co oznacza, iż statystycznie niechętnie będą podejmować decyzje o zmianie miejsca zamieszkania. To ważne ustalenie, wskazujące na bardzo zastane struktury lokalne i prognozowany wzrost udziału seniorów wśród mieszkańców obszaru.

Rys. II. 4. Odsetek osób w wieku niemobilnym w grupie osób w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne

Zgodnie z art. 10 ust. 1 ustawy o rewitalizacji podstawową przesłanką wyznaczenia obszaru rewitalizacji jest „szczególna koncentracja” negatywnych zjawisk. Z tego względu istotna jest analiza wskaźnika gęstości zaludnienia. Na obszarze słabo zaludnionym trudno bowiem mówić o koncentracji problemów społecznych, kluczowych zarówno przy identyfikacji kryzysu, jak i przy planowaniu późniejszej interwencji. Za planowaniem interwencji w pierwszej kolejności na terenie jednostek o największej liczbie mieszkańców przemawia także logika procesu. Jak każda interwencja publiczna, musi on uwzględniać efektywność wydatkowania środków, a ta w znaczącym stopniu warunkowana jest potencjalnie możliwą do osiągnięcia skalą oddziaływania (naturalnie większą na obszarze gęściej zaludnionym).

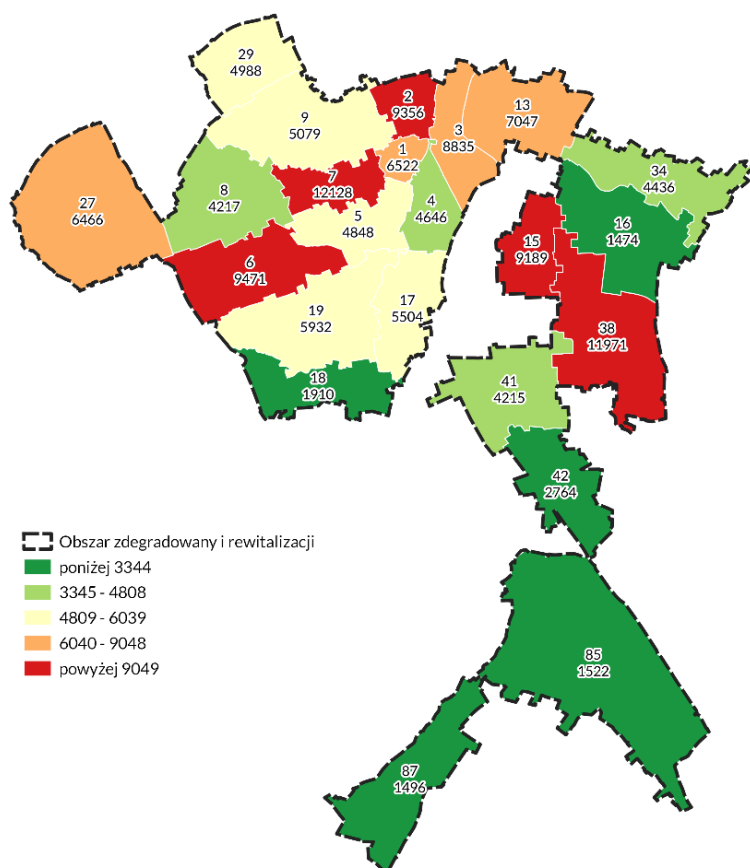
Średnia gęstość zaludnienia na obszarze rewitalizacji wynosi 5 401,8 os/km², a lokalnie powyżej 10 000 os/km², co należy uznać za wartość bardzo wysoką, charakteryzującą obszary gęsto zaludnione¹⁴. Obszary zlokalizowane w granicach obszaru rewitalizacji według typologii SmartCode¹⁵ można zakwalifikować do strefy T5 – śródmiejska (jednostki 1-4, 13, częściowo 5, 7 i 9), T4 – miejska (zasadnicza część obszaru) oraz T3-podmiejska (jednostki 85 i 87).

Analiza wskaźnika gęstości zaludnienia wskazuje na pewne prawidłowości. Grupując jednostki urbanistyczne w trzech grupach: o gęstości zaludnienia do 4000 os/km², pomiędzy 4000 a 8000 os/km² oraz powyżej 8000 os/km², możemy dostrzec, że zasadniczo większość obszaru na zachód od rzeki Białej oraz pięć jednostek w granicach Białej (13, 15, 34, 38, 41) charakteryzują się gęstością zaludnienia powyżej 4000 a poniżej 8000 os/km². Są to tereny o wysokim stopniu zainwestowania oraz gęstej zabudowie typowej dla śródmieść i osiedli zabudowy

¹⁴ Według klasyfikacji DEGURBA określającej stopień urbanizacji (ang. *degree of urbanization*) tereny te zaklasyfikowane zostały jako ośrodki miejskie.

¹⁵ SmartCode jest kodeksem form przestrzennych, który inkorporuje zasady inteligentnego rozwoju przestrzennego, Nowej Urbanistyki oraz ruchu Nowej Miejskości.

blokowej. Przeciwnieństwem są cztery jednostki położone w południowej części obszaru rewitalizacji (18, 42, 85, 87) charakteryzujące się wskaźnikiem gęstości zaludnienia nieprzekraczającym nawet 3000 os/km², o ekstensywnej przedmiejskiej zabudowie.

Rys. II. 5. Gęstość zaludnienia w jednostkach urbanistycznych
Źródło: opracowanie własne

Omówione zjawiska wskazują na istotne problemy obszaru rewitalizacji wynikające z zachodzących zmian demograficznych. Procesy te charakteryzują się nie tylko wzrostem natężenia w czasie, ale i znaczącą zmiennością poziomu natężenia w przestrzeni. W dużej mierze wynika to z charakteru zagospodarowania poszczególnych części obszaru rewitalizacji, ale również związane jest z takimi uwarunkowaniami jak: czas zasiedlania zasobu mieszkaniowego, jego charakter (komunalny, spółdzielczy lub prywatny), stan techniczny (wynikający z prowadzonych bądź nie działań remontowych) czy możliwości jego adaptacji do współczesnych standardów¹⁶.

Analiza jakościowa

Kwestie zmian demograficznych w granicach obszaru rewitalizacji poruszane były przez uczestników otwartych spotkań w ramach *Tygodnia z rewitalizacją*¹⁷. Uczestnicy zwracali uwagę, że dotychczasowe działania rewitalizacyjne w centrum przyczyniły się do gentryfikacji tej części miasta (bielskiej Starówki). Zdaniem uczestników proces ten rozpoczyna się również w innych częściach miasta (np. na ul. Barlickiego i ul. 11 Listopada). Zwracano uwagę na proces migracji dotychczasowych mieszkańców kamienic. Dla uczestników spotkania nie jest zrozumiałe, dlaczego po remoncie kamienicy, część jej dotychczasowych najemców nie wraca do swojego mieszkania. Zwrócono też uwagę na proces zastępowania lokali mieszkaniowych w centrum przez biura i hotele.

Uczestnicy spotkania z przedstawicielami środowiska kultury i sztuki również zwrócili uwagę na problem wyludniania się centrum miasta. Zdaniem dyskutujących obecnie Starówka staje się coraz bardziej popularna

¹⁶ Więcej o zagadnieniach technicznych w rozdziale II.4.

¹⁷ <https://www.bielsko.info/wiadomosci/32846-tydzien-z-rewitalizacja-mozna-wyrazic-swoja-opinie-bielsko-biala>

wśród turystów oraz jako miejsce spotkań mieszkańców (komercjalizacja przestrzeni), co skutkuje wypychaniem z tej części miasta osób, które dotychczas w niej zamieszkiwały (gentryfikacja). W konsekwencji w tej części miasta nie funkcjonuje żadna społeczność (brak więzi społecznych i sąsiedzkich).

Jako jedną z prawdopodobnych przyczyn wypychania stałych mieszkańców z centrum miasta wskazywano również najem krótkoterminowy, który zdaniem uczestników spotkań zaczyna być w Bielsku-Białej problemem, choć jego skala nie jest jeszcze tak duża jak w Krakowie czy Poznaniu. Trudno na ten moment określić siłę oddziaływania tego zjawiska.

Kolejną przyczyną spadku liczby mieszkańców centrum jaką wskazywali uczestnicy spotkań jest niski standard zabudowy mieszkaniowej w tej części miasta. W trakcie dyskusji zwrócono uwagę na fatalny stan budynków i lokali (zwłaszcza na ul. Podcienie), przy jednoczesnym braku środków właścicieli na przeprowadzenie generalnych remontów (nawarstwienie się wieloletnich zaniedbań remontowych).

W wypowiedziach pojawił się również wątek zaniku więzi społecznych, szczególnie widoczny na obszarze centrum.

Wielokrotnie wybrzmiał też problem bezdomności i wpływu osób bezdomnych na odbiór centrum miasta (szerzej w rozdz. II.1.3 i II.1.4).

Kluczowe problemy i potencjały w zakresie demografii

Do najważniejszych problemów obszaru rewitalizacji wynikających z procesów demograficznych należy zaliczyć:

- starzenie demograficzne populacji zamieszkującej obszar;
- depopulację, w szczególności wyludnianie się centrum miasta;
- dekapitalizację substancji mieszkaniowej, włącznie z pojawianiem się pustostanów;
- wzrost wydatków publicznych na zapewnienie usług (głównie opiekuńczych i zdrowotnych) dla potrzeb rosnącej grupy osób starszych;
- konieczność utrzymania infrastruktury społecznej, często zbyt rozbudowanej w stosunku do malejącej liczby mieszkańców;
- konieczność dostosowania infrastruktury społecznej do potrzeb zmieniającego się profilu użytkownika.

Do kluczowych potencjałów należy zaliczyć:

- duże przywiązanie do miasta, patriotyzm lokalny.

II.1.2. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu bezrobocia

Analiza ilościowa

Rynek pracy w okresie 2013-2018 ewoluował w kierunku tzw. rynku pracownika – warunki rynkowe z punktu widzenia osób poszukujących pracy i zatrudnionych poprawiły się, a pracodawcy sygnalizowali coraz większe trudności z pozyskaniem lub utrzymaniem pracowników. Trend ten wyhamował na skutek pandemii COVID-19, podczas której w wyniku zerwania łańcuchów dostaw oraz lockdownu zatrzymaniu uległa praca wielu branż. Jeszcze poważniejsze skutki gospodarcze, a w konsekwencji społeczne, będzie mieć wojna w Ukrainie, powodująca utrudnienia w międzynarodowej współpracy handlowej i znacząco oddziałująca szczególnie na rynki europejskie, w tym rynek paliw. Wzrost stóp procentowych oraz wysoka inflacja, szczególnie wzrost cen energii, bezpośrednio przekładają się na kondycję przedsiębiorstw i sytuację na rynku pracy (szerzej w dalszej części analizy).

Mimo tych uwarunkowań, stopa bezrobocia rejestrowanego w Bielsku-Białej utrzymuje się na bardzo niskim poziomie. W 2018 r. wartość wskaźnika dla miasta wyniosła 1,9%, w 2019 r. – 1,7%, w lipcu 2022 r. – 1,8% (tj. o 4,5 p.p. mniej niż w 2013 r.). Począwszy od 2014 r. Powiatowy Urząd Pracy w Bielsku-Białej odnotowywał nadwyżkę ofert pracy nad liczbą osób bezrobotnych.

Według danych GUS na 31 grudnia 2021 r. w Powiatowym Urzędzie Pracy w Bielsku-Białej zarejestrowanych było 2320 bezrobotnych bielszczan. W granicach obszaru rewitalizacji, zgodnie z danymi Powiatowego Urzędu Pracy, w 2021 r. zarejestrowanych było 803 bezrobotnych (385 kobiet, 418 mężczyzn). W grupie tej średnio ponad 45% stanowiły osoby długotrwale bezrobotne.

W 2021 r. wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji w wieku produkcyjnym, bezrobotni stanowili 3,38%. Największą koncentrację osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym (zob. Rys. II. 6) odnotowano w 2021 r. w jednostkach 16, 17, 18 i 42, w których odsetek osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym kształtował się w przedziale 4,71-5,72. Wartości te są nieco wyższe od poziomu bezrobocia naturalnego¹⁸, ale tylko nieznacznie. Wyższy od średniej dla miasta odsetek bezrobotnych odnotowano również w centrum, gdzie wartości wskaźnika oscylowały między 3,67 a 3,97.

Analiza rozkładu wartości wskaźnika odsetka bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym potwierdza, iż przy bardzo niskiej stopie bezrobocia, wyzwaniem jest nie tyle samo obniżanie jego poziomu, lecz aktywizacja zawodowa osób będących w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, do których należą m.in. długotrwale bezrobotni oraz bezrobotni powyżej 50. roku życia, a także pomoc w uzyskaniu lepszej jakości zatrudnienia, tak aby przeciwdziałać zjawisku tzw. ubogich pracujących.

Problemem jest zwłaszcza bezrobocie długotrwale, stanowiące istotny czynnik wykluczenia społecznego. W Bielsku-Białej w 2021 r. długotrwale bezrobotni stanowili największą grupę wśród bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy (1091 osób). Według danych GUS w 2021 r. wskaźnik liczby długotrwale bezrobotnych zarejestrowanych na 1000 mieszkańców gminy wyniósł 6,48 (czyli utrzymał się na niskim poziomie, choć wyższym niż w 2018 r., kiedy to wynosił 4,95). Wartość wskaźnika dla obszaru rewitalizacji wynosiła w 2021 r. 8,29, czyli była niemal 1/4 gorsza od sytuacji w mieście.

Zjawisko bezrobocia dotyka w większym stopniu osoby w wieku 50 lat i więcej (ponad 30% zarejestrowanych bezrobotnych z obszaru rewitalizacji) niż osoby do 25. roku życia (niecałe 9%).

Istotnym czynnikiem wpływającym na pozostawanie bez pracy pozostaje wciąż wykształcenie. Z danych Powiatowego Urzędu Pracy wynika, że ponad 31% osób bezrobotnych z obszaru rewitalizacji to osoby z wykształceniem gimnazjalnym i niższym.

Nadal poważnym problemem pozostaje bierność zawodowa. Z wykonywanego przez GUS Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (dane dostępne tylko na poziomie regionalnym) wynika, iż w 2020 r. w województwie śląskim nie pracowało ani nie poszukiwało pracy 1,708 mln osób. Aktywizacja części biernych zawodowo jest możliwa, ale wymaga ponadstandardowych działań, gdyż ze względu na brak aktualnych kwalifikacji, pobierane świadczenia lub stan zdrowia, osoby te często nie są zainteresowane podjęciem pracy.

Obszar rewitalizacji zamieszkuje znaczna liczba osób z niepełnosprawnościami, wymagających aktywizacji zawodowej. W 2021 r. 614 mieszkańców obszaru rewitalizacji korzystało z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności, a liczba osób z niepełnosprawnościami wspieranych przez MOPS rośnie (w 2021 r. wzrost o 70 osób w stosunku do roku 2018). Mimo dość różnorodnej oferty podmiotów działających w Bielsku-Białej na rzecz aktywizacji osób z niepełnosprawnościami, liczba dedykowanych im miejsc pracy pozostaje niewystarczająca. W trakcie wywiadów przeprowadzonych na potrzeby opracowania Strategii Rozwoju Miasta¹⁹ przedstawiciele instytucji zajmujących się wsparciem osób z niepełnosprawnościami wskazywali, że w systemie brakuje łącznika między zakładami aktywności zawodowej a rynkiem pracy, w ramach którego niepełnosprawny

¹⁸ Bezrobocie naturalne czyli naturalna stopa bezrobocia – jest to wielkość bezrobocia w warunkach równowagi na rynku pracy. Jest to odsetek siły roboczej obejmujący tych, którzy nie chcą podjąć pracy przy płacy realnej zapewniającej równowagę i są dobrowolnie bezrobotni.

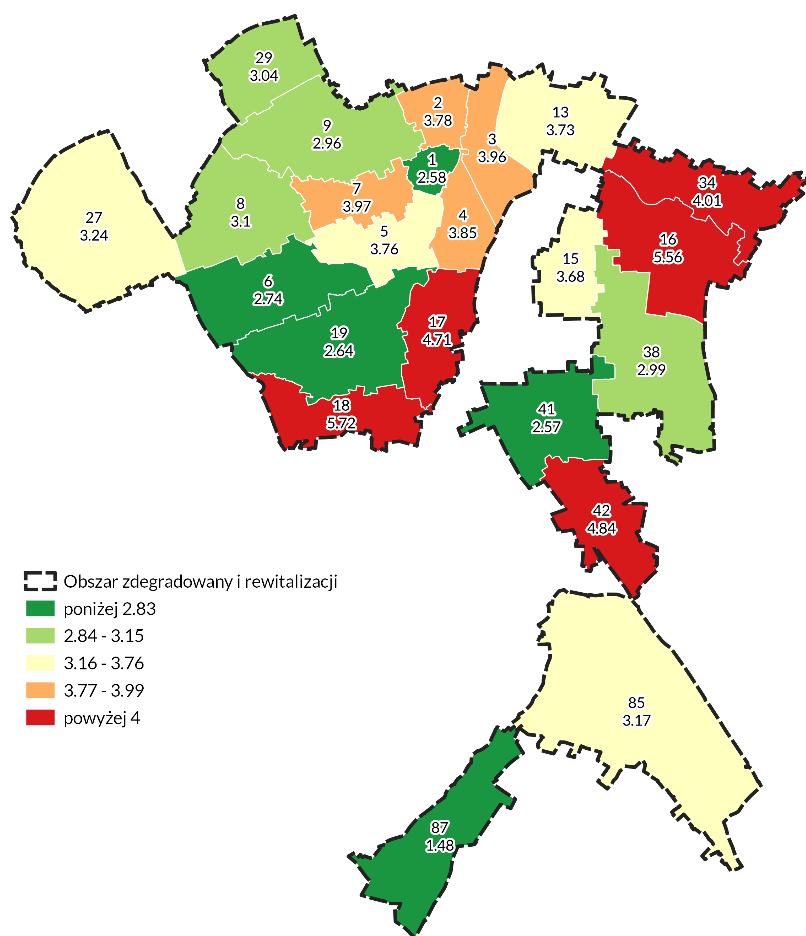
¹⁹ Praca zbiorowa pod red. J. Jeżak, *Opracowanie zintegrowanej diagnozy dla miasta Bielska-Białej. Etap III. Raport charakteryzujący najważniejsze zjawiska kształtujące sytuację w Bielsku-Białej na potrzeby opracowania Strategii Rozwoju Miasta*, Kraków, sierpień 2020 r., https://bielsko-biala.pl/sites/default/files/inline-files/DIAGNOZA%20STRATEGICZNA_0.pdf

pracownik miałby zapewnione zatrudnienie o charakterze chronionym, np. przy udziale trenera pracy. Mówiąc o aktywizacji osób z niepełnosprawnościami specjaliści dostrzegają również niewykorzystany potencjał tych osób. Obawy związane z funkcjonowaniem na otwartym rynku pracy i lęk przed utratą świadczeń stanowią jednak bariery, które utrudniają im podjęcie zatrudnienia, uzależniając je od systemu wsparcia.

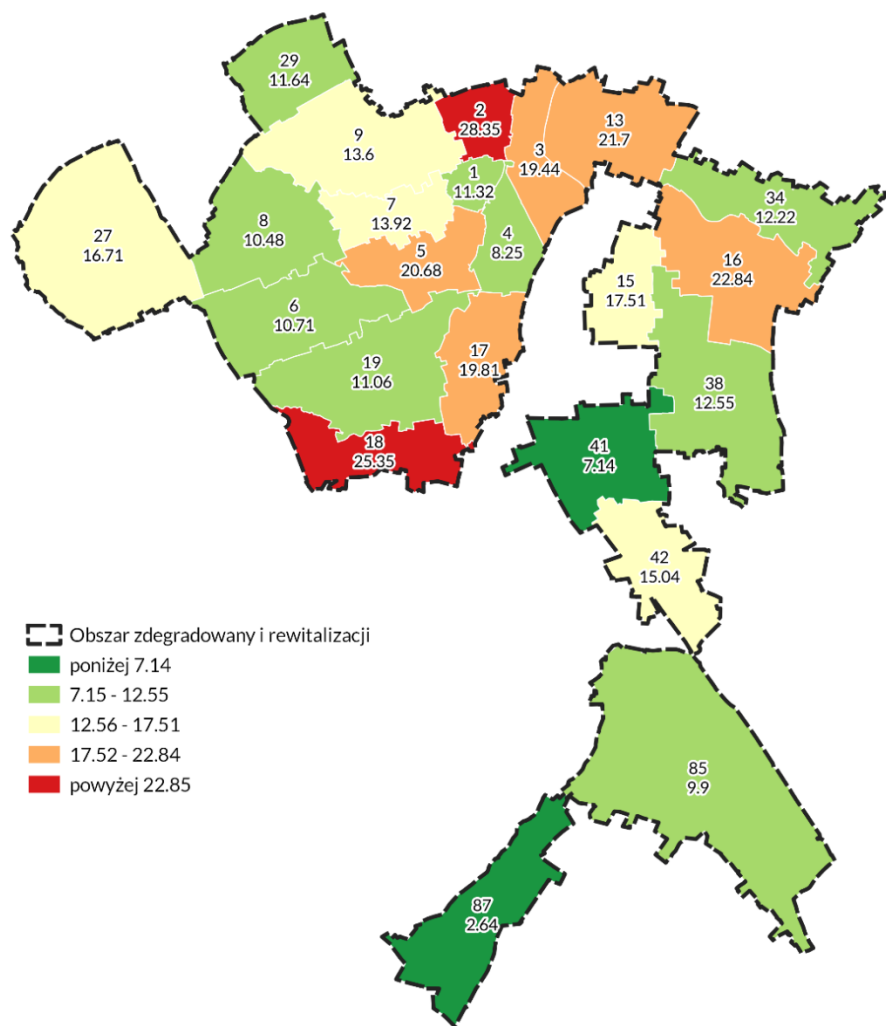
Równolegle z systematycznym spadkiem liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia, w ostatnich latach wzrasta liczba osób pobierających świadczenia w sposób długotrwały, tj. takich które w ciągu ostatnich 3 lat były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy. Począwszy od 2017 r. długotrwanie pobierający świadczenia stanowią ponad połowę wszystkich świadczeniobiorców (w 2017 r. stanowili 54,5%, a w 2018 r. 52,9%). Bazowanie na świadczeniach pomocy społecznej w codziennym życiu i traktowanie ich jako stałego źródła dochodu nie tylko skrajnie utrudnia powrót na rynek pracy, ale może powodować przekazywanie tego typu wzorców dzieciom (brak poczucia sprawczości, życiowa bezradność).

Opisane zjawiska wskazują na konieczność podjęcia działań w zakresie aktywizacji społecznej i zawodowej osób długotrwanie pozostających bez pracy, z uwagi na ich szczególnie zły wpływ na otoczenie (rodzinę, wspólnotę mieszkaniową). W tym przypadku znaczenie ma sama obecność osób długotrwanie bezrobotnych i biernych zawodowo w społeczności lokalnej, nawet jeśli ich liczba jest relatywnie niewielka.

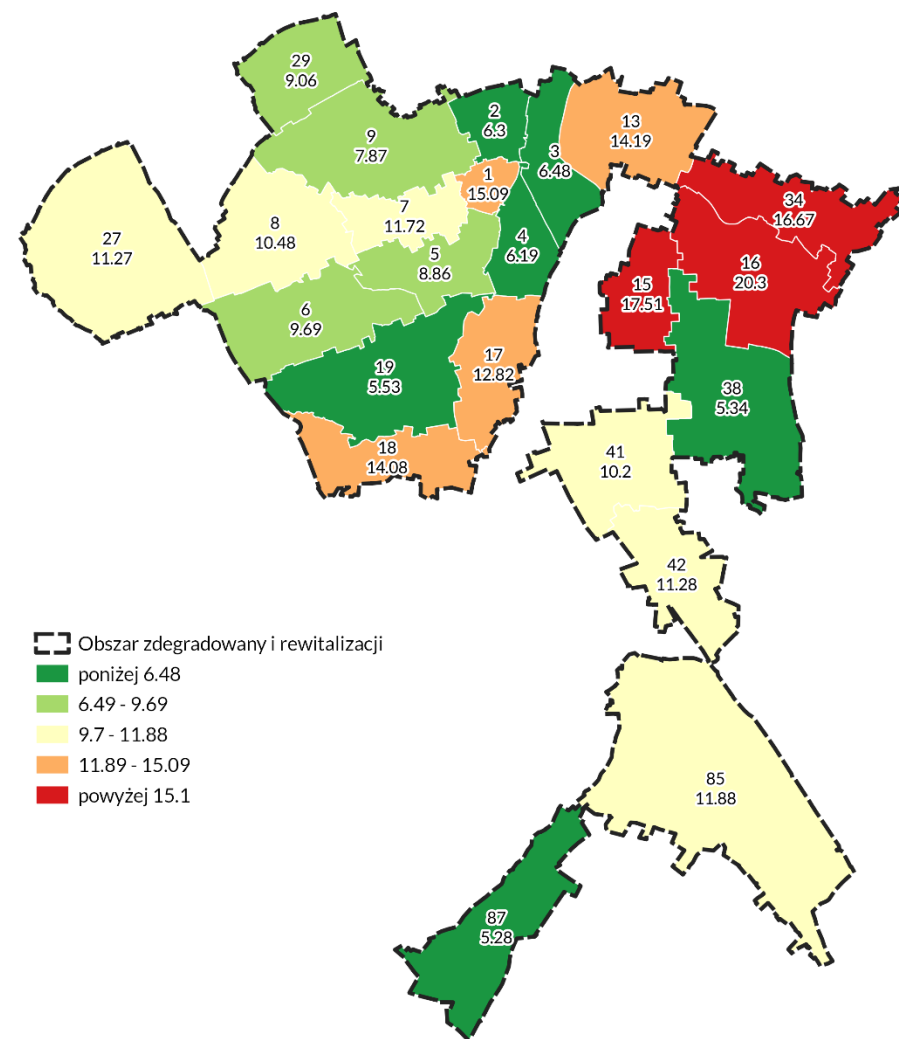
Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w zakresie bezrobocia na obszarze rewitalizacji.

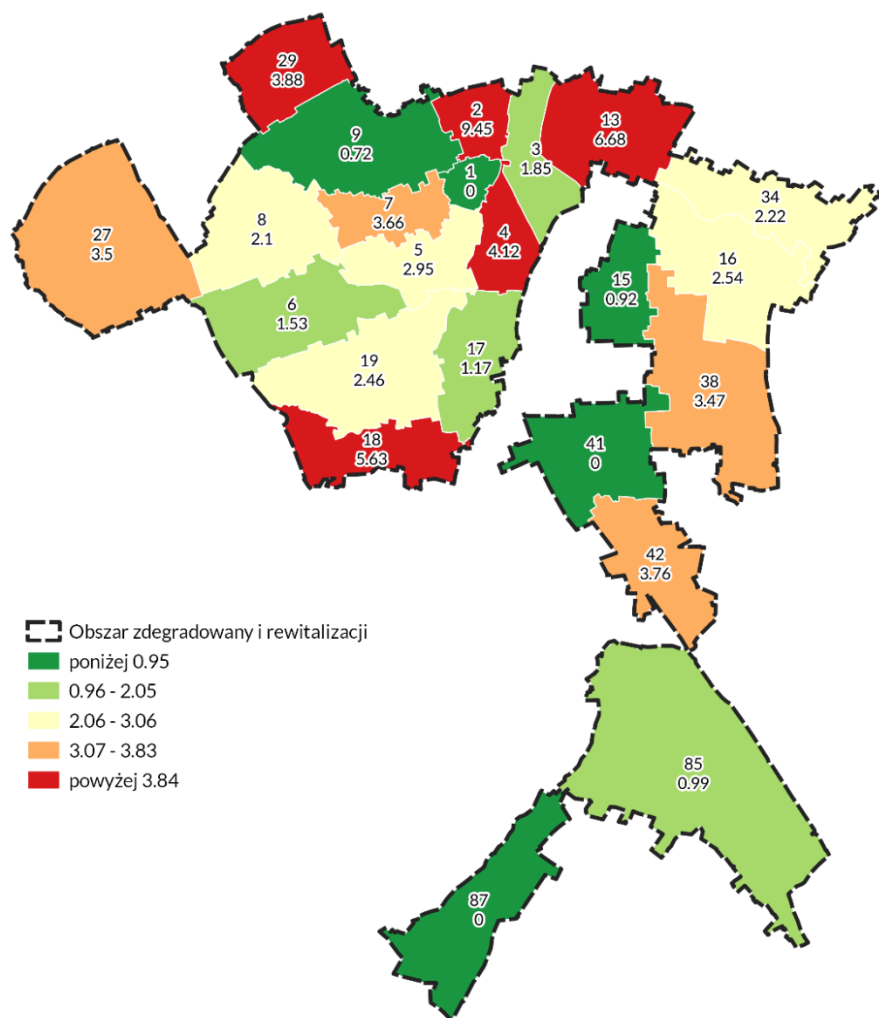
Rys. II. 6 Udział bezrobotnych wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji w wieku produkcyjnym
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Bielsku-Białej

Rys. II. 7 Liczba długotrwale bezrobotnych (powyżej 1 roku) na 1000 mieszkańców obszaru rewitalizacji w wieku produkcyjnym
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Bielsku-Białej

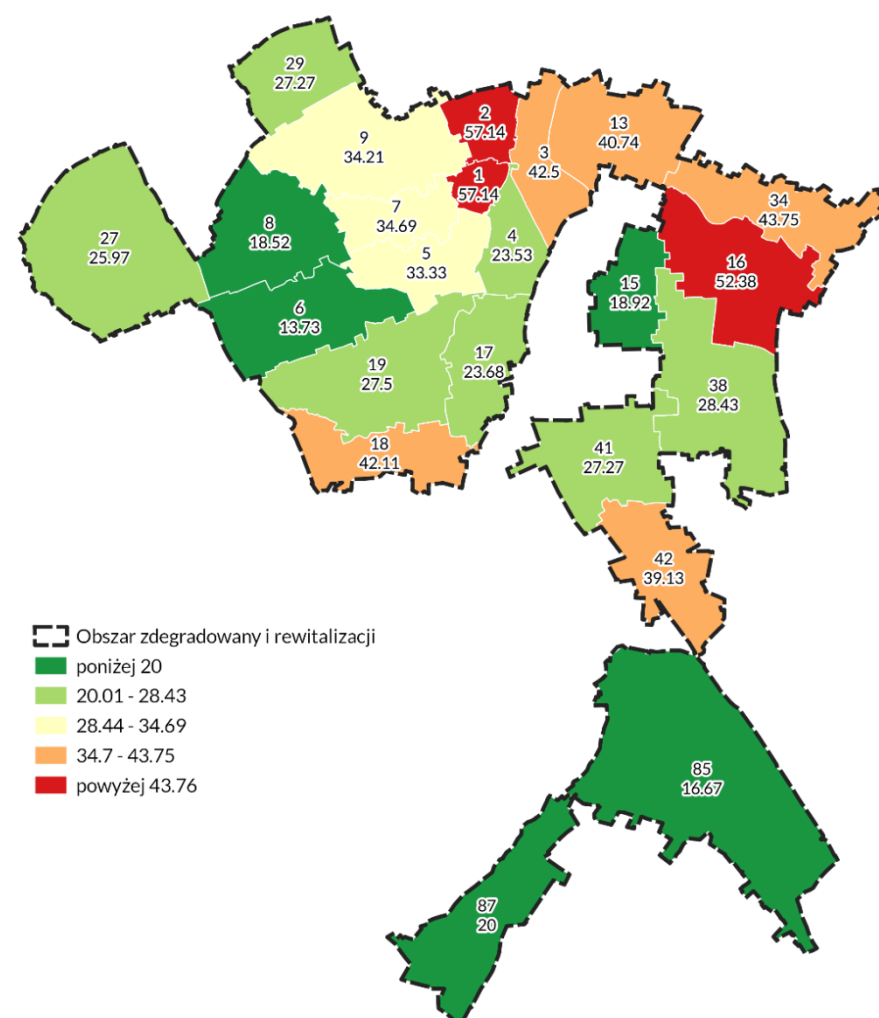

Rys. II. 8 Liczba bezrobotnych powyżej 50. roku życia na 1000 mieszkańców obszaru rewitalizacji w wieku produkcyjnym
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Bielsku-Białej

Rys. II. 9 Liczba bezrobotnych poniżej 25. roku życia na 1000 mieszkańców obszaru rewitalizacji w wieku produkcyjnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Bielsku-Białej

Rys. II. 10 Udział bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym zamieszkujących obszar rewitalizacji w ogólnej liczbie bezrobotnych mieszkańców obszaru rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP w Bielsku-Białej

Sytuacja na rynku pracy kształtowana jest przez czynniki wewnętrzne i zewnętrzne. Od 2020 r. gdy pojawiła się pandemia COVID-19 dominować zaczynają czynniki zewnętrzne. Wciąż nie jest możliwe dokładne oszacowanie wpływu, jaki epidemia Covid-19 wywiera na rynek pracy, a pojawiło się kolejne bardzo silnie oddziałujące zjawisko, które w najbliższym czasie mocno wpłynie na sytuację rynku pracy jakim jest wojna w Ukrainie i jej konsekwencje. Negatywne skutki gospodarcze tego konfliktu są jednak nieuniknione. Nie wiadomo tylko, czy będzie to jedynie chwilowe zjawisko i rynek stosunkowo szybko odzyska równowagę, czy też jest to początek większego, długofalowego kryzysu. Wszystko wskazuje, że raczej jest to początek większego kryzysu, który z uwagi na jego specyfikę (wysoka inflacja, wysokie ceny energii, ubożenie społeczeństwa) dotknie w pierwszej kolejności małe firmy usługowe i handlowe działające na rzecz lokalnych społeczności. W efekcie można spodziewać się zwiększenia poziomu bezrobocia, również w obszarze rewitalizacji, gdzie działa szereg firm bardzo wrażliwych na kryzys energetyczny i ubożenie społeczności lokalnej.

Okolicznością łagodzącą może być bardzo niski poziom bezrobocia w momencie rozpoczęcia kryzysu, należy jednak pamiętać, iż ryzyko spadku koniunktury, a w konsekwencji popytu na pracę, a następnie zwolnień i wzrostu bezrobocia, jest wysokie. Szczególnie trudna sytuacja może wystąpić wśród firm z branży gastronomicznej, usługowej i handlowej (piekarnie), dla których wysoki poziom wzrostu cen energii może być szczególnie dotkliwy. Interwencja rewitalizacyjna musi uwzględniać wszystkie te aspekty i jeśli w momencie jej planowania sytuacja nie będzie jeszcze ustabilizowana, potrzebne będzie zastosowanie formuły umożliwiającej elastyczne reagowanie na aktualne potrzeby w tym zakresie (zob. także rozdz. II.2, analiza kondycji lokalnych przedsiębiorstw).

Analiza jakościowa

Uczestnicy spotkania z przedsiębiorcami zwracali uwagę na brak rąk do pracy, szczególnie w branży gastronomicznej, oraz na systemowy problem zanikania w mieście rzemiosła. Jako jedną z możliwych przyczyn zanikania tych zawodów wskazano zbyt wysokie czynsze. W trakcie dyskusji zastanawiano się, w jaki sposób utrzymać działalność rzemieślników (ginące zawody) szczególnie w centrum miasta (pasmanteria, kuśnierz, krawiec, szewc, zegarmistrz).

Temat ginących zawodów pojawił się również na spotkaniu z przedstawicielami świata kultury i sztuki. Uczestnicy tego spotkania zgodzili się co do potrzeby wspierania miejskiego rzemiosła i rękodzielnictwa. Za najbardziej konieczne uznano usprawnienie systemu promocji tego rodzaju działalności. Obecnie w mieście funkcjonują rzemieślnicy i rękodzielnicy, jednak do mieszkańców nie docierają informacje o ich działalności. Drugim problemem, z którym borykają się rzemieślnicy i rękodzielnicy, jest brak dostępu do odpowiednich lokali, w których mogliby oni świadczyć swoje usługi.

Kluczowe problemy i potencjały w zakresie bezrobocia

Do najważniejszych problemów obszaru rewitalizacji w zakresie bezrobocia należy zaliczyć:

- strukturalny charakter zjawiska bezrobocia²⁰;
- wysoki poziom bezrobocia wśród osób po 50. roku życia;
- czynniki makroekonomiczne mogące wpłynąć na zasadniczą zmianę sytuacji na części rynku pracy (szczególnie usługi, handel i gastronomia) oraz zwiększenie poziomu bezrobocia w tych branżach;
- pozostawanie w rejestrach osób najgłębiej wykluczonych, najbardziej oddalonych od rynku pracy, których aktywizacja zawodowa wymaga ponadstandardowych działań;
- niewystarczające działania w zakresie aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami.

²⁰ Rodzaj bezrobocia, które występuje, gdy umiejętności, wiedza i poziom wykształcenia bezrobotnych nie odpowiadają potrzebom rynku.

Do kluczowych potencjałów należy zaliczyć:

- niski odsetek osób bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym;
- niski poziom bezrobocia wśród osób młodych;
- silne tradycje związane z branżą tekstyliów i projektowania ubrań;
- lokalne marki związane z historią miasta (Studio Filmów Rysunkowych, fiat 126p).

II.1.3. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu ubóstwa

Analiza ilościowa

W latach 2013-2021 w Bielsku-Białej (podobnie jak w regionie i całym kraju) obserwowano spadek liczby osób objętych pomocą społeczną. W 2021 r. ze świadczeń w ramach pomocy społecznej korzystało w mieście 2387 osób, czyli niewiele więcej niż w roku 2018, a pomocą społeczną w postaci pracy socjalnej objętych było 1992 rodzin (3218 osób w tych rodzinach). Na obszarze rewitalizacji z pomocy społecznej korzystało w 2021 r. 1310 osób. Oznacza to, że w granicach obszaru mieszkało niemal 55% wszystkich beneficjentów pomocy społecznej w mieście.

W latach 2013-2017 odnotowywano stały spadek odsetka osób objętych pomocą z powodu ubóstwa w mieście (o 4 p.p.). Jednak w 2018 r. wskaźnik ten wzrósł o 12 p.p. w stosunku do 2017 r. i od tego czasu utrzymuje trend wzrostowy. Z uwagi na uwarunkowania gospodarcze raczej nie należy zakładać spadku odsetka osób objętych pomocą z powodu ubóstwa, a raczej jego podwyższenia. W granicach obszaru rewitalizacji w 2021 r. odnotowano 519 osób wspartych przez MOPS z tytułu ubóstwa (40% wszystkich osób, którym udzielono wsparcie). W całym 2021 r. z tego tytułu w mieście pomocą objęto 903 rodziny.

W okresie 2013-2021 systematycznie spadała liczba osób objętych wsparciem z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby oraz niepełnosprawności. Zjawisko to nie świadczy jednak o zmniejszaniu się liczby osób przewlekłe chorych lub niepełnosprawnych ale raczej o spadku liczby osób zwracających się o tą pomoc do MOPS. Potwierdzeniem tej tezy jest rosnąca w obszarze rewitalizacji liczba seniorów, co przy znanych statystykach zachorowań raczej wskazywałoby na potencjalny wzrost udziału osób chorych. W 2021 r. wsparcie z tego tytułu otrzymało 939 mieszkańców obszaru rewitalizacji, co stanowiło ponad 71% wszystkich beneficjentów MOPS z tego obszaru. Zwiększyła się również liczba rodzin emerytów i rencistów korzystających z pomocy społecznej – w 2018 r. stanowili oni 23,8% wszystkich osób objętych wsparciem. Świadczy to o szybkim tempie zmian związanych ze starzeniem się społeczeństwa oraz potwierdza konieczność przesunięcia akcentu działań na osoby starsze.

Niepokojący jest wzrost udziału osób pobierających świadczenia w sposób długotrwały – w 2019 r. stanowili oni 56,19% wszystkich klientów pomocy społecznej. W kolejnym roku wartość ta spadła, jednak wciąż co drugi beneficjent pomocy społecznej jest stałym klientem ośrodka. Oznacza to, iż mimo spadku liczby i udziału w populacji miasta osób korzystających z pomocy społecznej, w systemie pozostają osoby najgłębiej wykluczone.

Wskaźniki dotyczące osób korzystających z pomocy społecznej (ogółem i z powodu ubóstwa) wykazują silną korelację. Zła sytuacja materialna, niekoniecznie związana z bezrobociem (które w okresie 2013-2021 systematycznie spadało), ale np. z relatywnie niskimi dochodami (zjawisko ubóstwa pracujących), wciąż stanowi istotny problem społeczny. W tym kontekście należy zauważyć, iż postęp technologiczny, choć niewątpliwie niesie wiele korzyści dla funkcjonowania społeczeństwa, wiąże się też jednak z zagrożeniami, m.in. dla spójności społecznej, co wynika z różnego poziomu zdolności adaptacji do zachodzących zmian poszczególnych osób i grup społecznych.

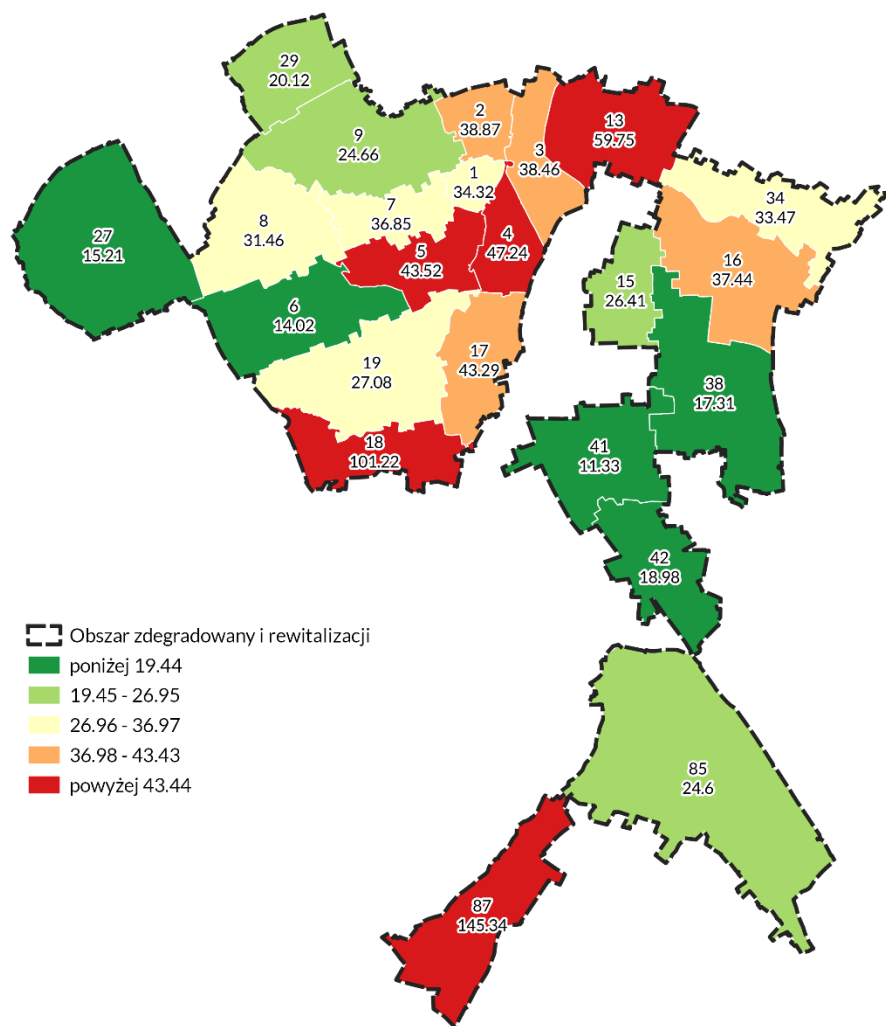
Analiza wskaźnika siły nabywczej mieszkańców miasta potwierdza zróżnicowanie przestrzenne w poziomie dochodu rozporządzalnego na osobę, jednak średni rozstęp dochodów nie jest duży. Może to świadczyć o braku w Bielsku-Białej typowych dla miast zachodnioeuropejskich gett biedy, a ubóstwo nie wynika jedynie z miejsca zamieszkania, a zespołu czynników indywidualnych.

Jednym ze wskaźników świadczących o sytuacji materialnej rodzin może być również liczba dzieci korzystających z dożywiania. Mimo spadku wartości wskaźnika w mieście w latach 2013-2018 aż o 71,5% (w 2013 r. 2105 dzieci, w 2018 r. 599), na obszarze rewitalizacji nadal są tereny, na których wartość wskaźnika jest kilkukrotnie wyższa od średniej dla miasta. W 2021 r. z dożywiania korzystało 242 dzieci z obszaru rewitalizacji.

Spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej, podobnie jak spadek liczby bezrobotnych, nie oznacza poprawy sytuacji w jednakowym stopniu na terenie całego miasta. Aktualnym problemem pozostaje znaczne zróżnicowanie rozkładu wewnątrz miasta problemów społecznych.

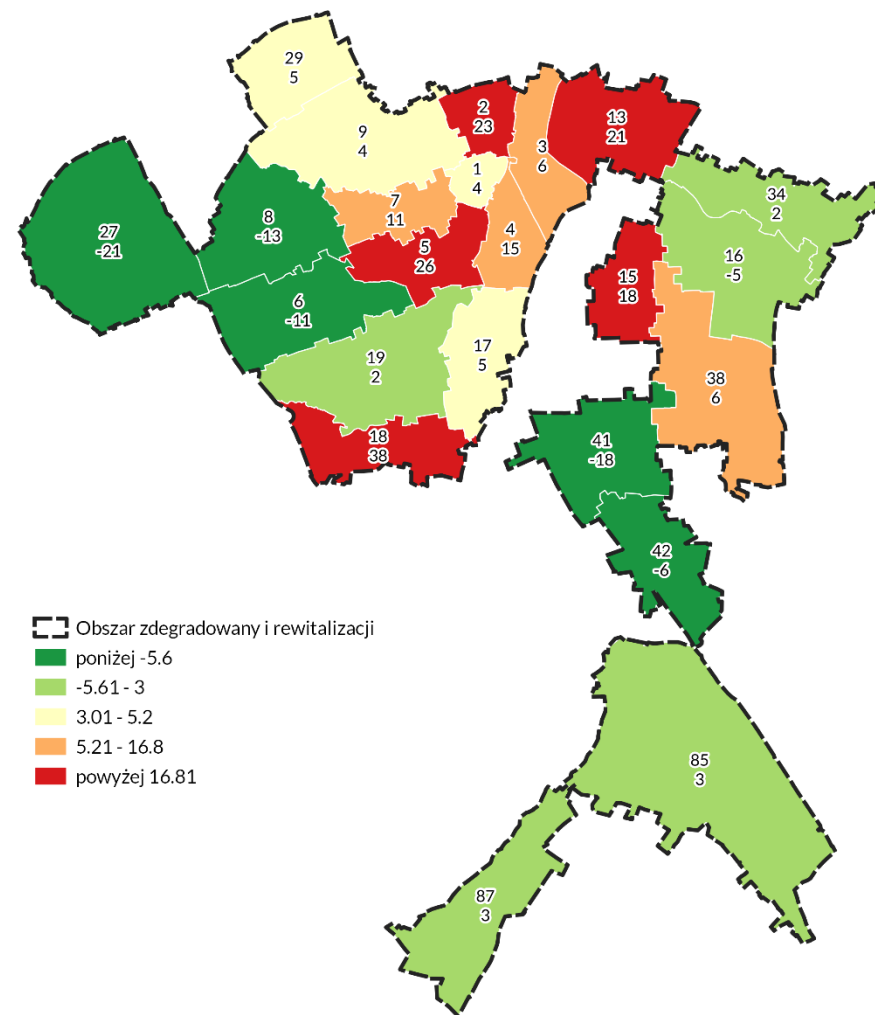
Analiza przestrzennego rozkładu wartości wskaźników wykorzystanych do diagnozy zjawiska ubóstwa (liczba osób wspartych przez MOPS na 1000 mieszkańców, liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców, liczba osób korzystających z dożywiania na 1000 mieszkańców czy siła nabywcza) wykazała ich znaczącą korelację. Największą koncentrację osób ubogich można zaobserwować w historycznym centrum (jednostki nr 2-5 i 13) oraz na terenach położonych wzdłuż rzeki Białej (jednostki 17 i 18) i na przedmieściach Białej (jednostka 16). Szczególnym przypadkiem jest jednostka 87, o bardzo wysokich wartościach wskaźnika, które w znacznym stopniu wynikają z lokalizacji w jej granicach domu dla osób bezdomnych prowadzonego przez MOPS (ul. Stefanki 7). W jednostkach o najwyższych wartościach wskaźników liczby osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców czy też liczby osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców (sklasyfikowanych w pierwszym i drugim przedziale) wartości te były dwu- lub trzykrotnie wyższe od zmiennych uzyskanych w pozostałych jednostkach. Są to zatem miejsca potencjalnie najbardziej wrażliwe społecznie, wymagające dedykowanych działań socjalnych. Otwartym pozostaje pytanie, czy powinna to być domena polityki społecznej (działania miękkie), czy z uwagi na lokalizację części jednostek w ścisłym centrum miasta powinny to być działania typowe dla procesów rewitalizacji (zintegrowane, wielowątkowe). Przesądzić o tym powinna analiza korelacji problemów społecznych z problemami występującymi w sferze funkcjonalno-przestrzennej i technicznej (w tym stan zabudowy).

Analiza danych z lat 2018-2021 na temat liczby osób objętych pomocą społeczną, w szczególności z powodu ubóstwa, prowadzi do wniosku, iż zachodzące zmiany nie wpływają zasadniczo na geografie występowania ubóstwa w obszarze rewitalizacji. Zasadniczo tam, gdzie zdiagnozowano bardzo duże problemy, występują one nadal, a liczba beneficjentów pomocy nawet się zwiększa. Dowodzi to trwałości negatywnych zjawisk społecznych i potwierdza zasadność podjęcia interwencji. Jednocześnie jednostki, w których odnotowano niższe wartości wskaźników związanych z pomocą społeczną, charakteryzują się wysokim odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym. A jak wiadomo z badań, skala zjawiska ubóstwa wśród seniorów jest zazwyczaj mocno niedoszacowana. Seniorzy to również grupa osób o szczególnych potrzebach, z różnymi problemami, o których wspomniano w rozdziale II.1.6). Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację niekorzystnych zjawisk w zakresie ubóstwa na obszarze rewitalizacji.

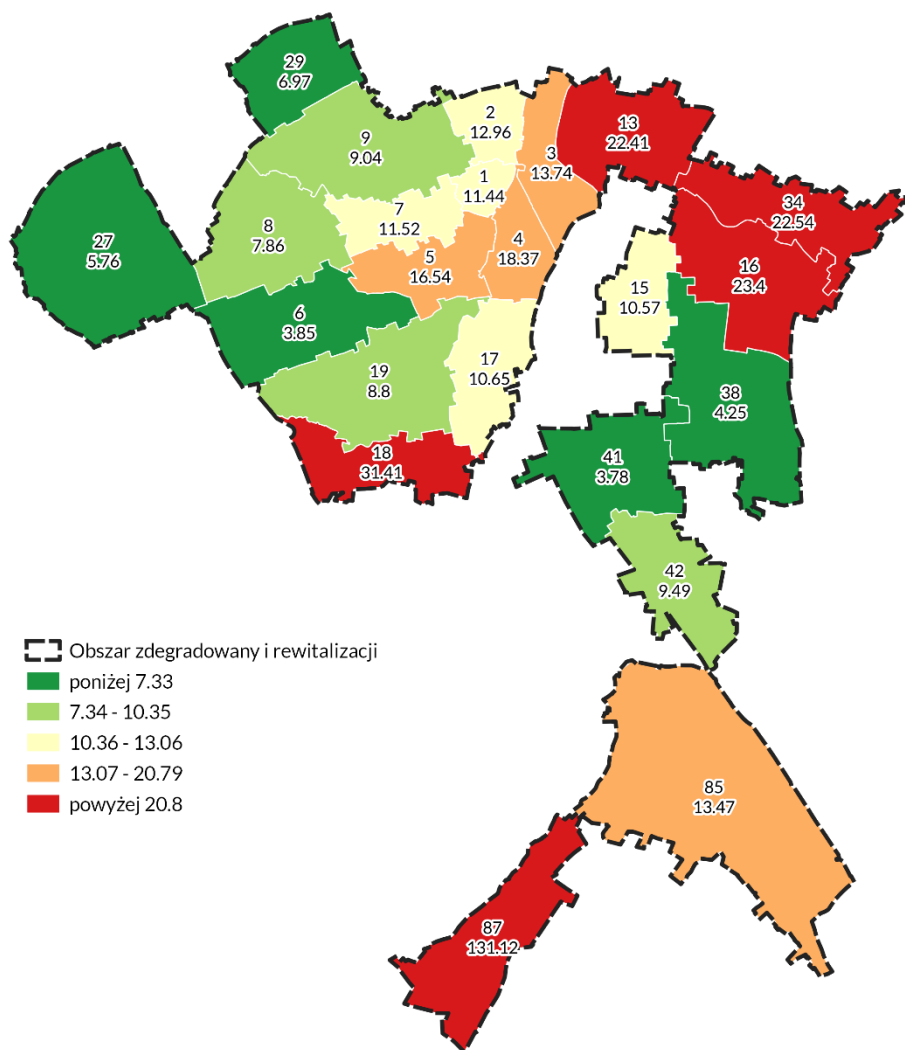
Rys. II. 11 Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej na 1000 mieszkańców w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

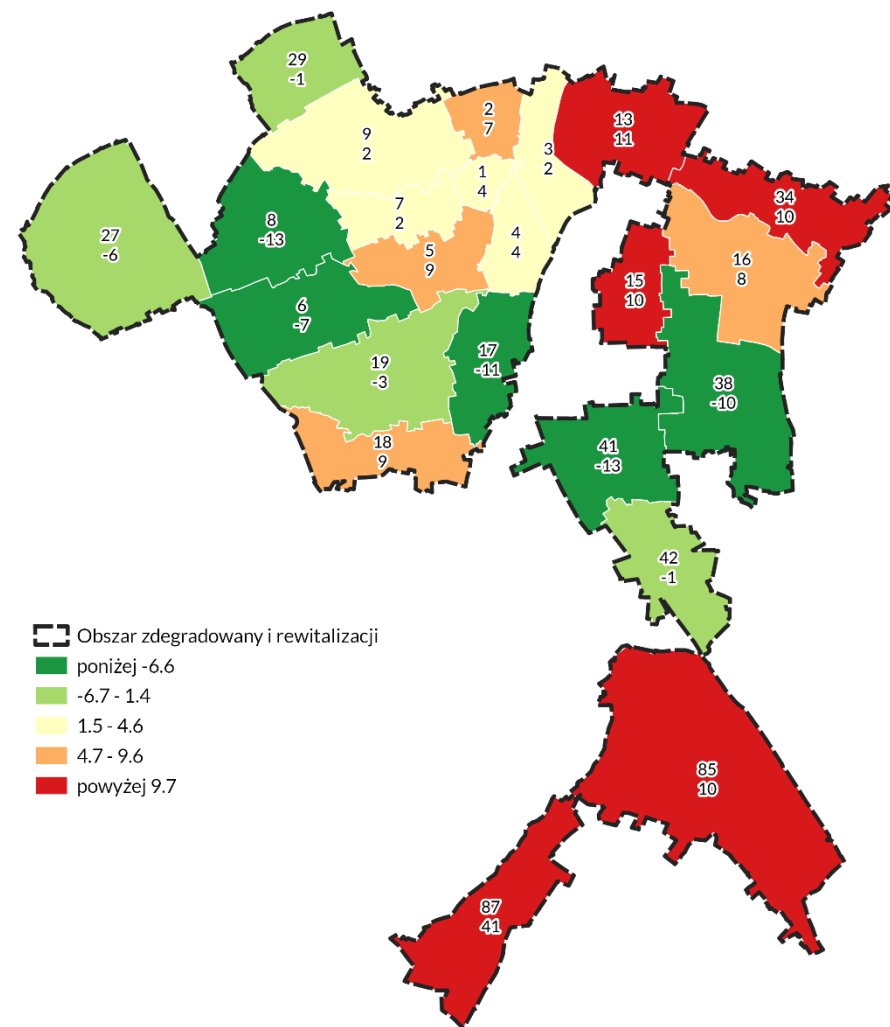
Rys. II. 12 Zmiana liczby osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej w latach 2018-2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

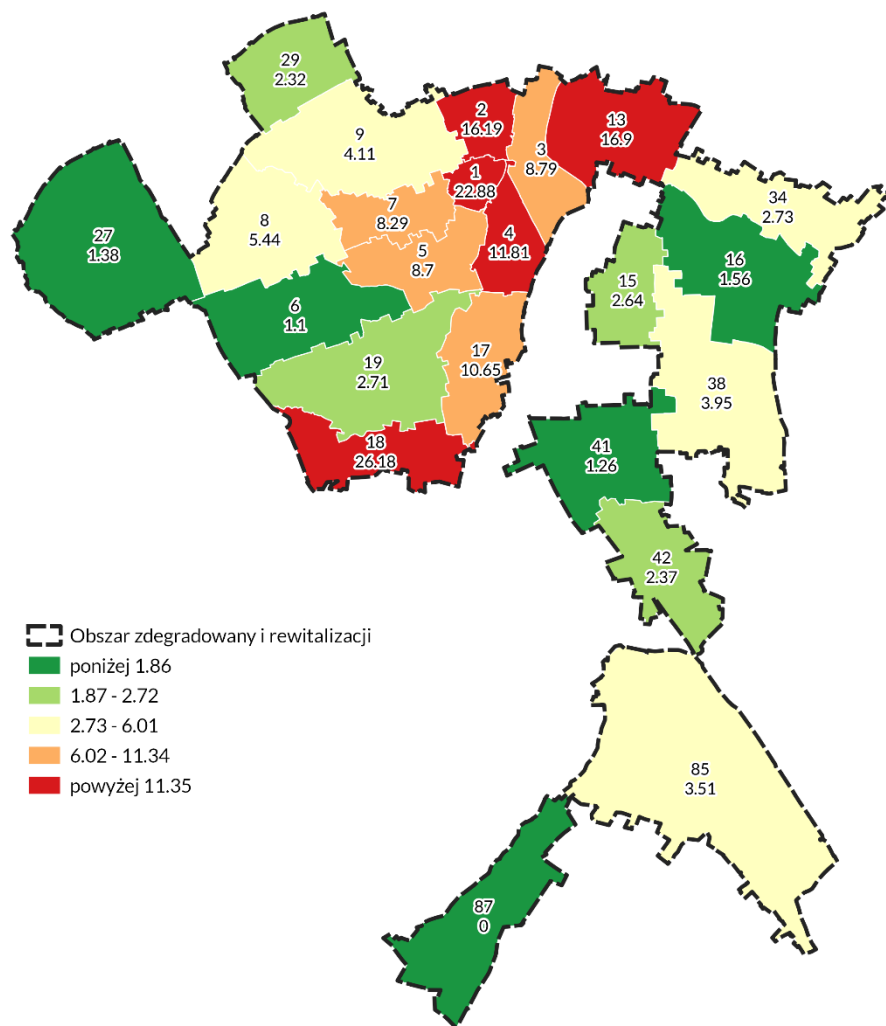
Rys. II. 13 Liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

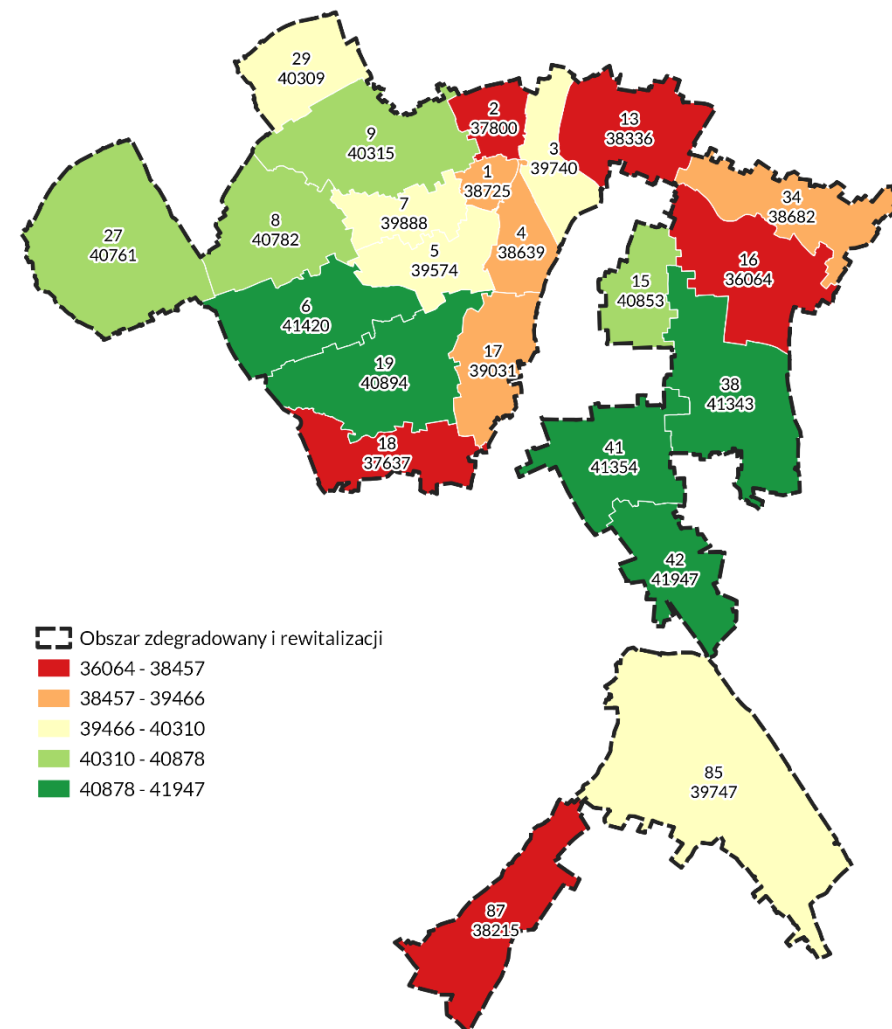

Rys. II. 14 Zmiana liczby osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa w latach 2018-2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

Rys. II. 15 Liczba osób korzystających z dożywiania na 1000 mieszkańców
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

Rys. II. 16 Siła nabywcza mieszkańców obszaru rewitalizacji (PLN/os.) w 2018 r.
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GFK Polonia

Analiza jakościowa

Podczas spotkania z seniorami zwracali oni uwagę na stale pogarszającą się sytuację finansową osób starszych. Dostrzegana jest konieczność zabezpieczenia potrzeb związanych z usługami opiekuńczymi, ale również z ofertą czasu wolnego dla osób starszych, które często mieszkają samotnie i potrzebują przyjaznego im miejsca spotkań. Mimo istniejącej oferty organizacji pozarządowych w zakresie wsparcia seniorów uczestnicy spotkania zwracali uwagę na problem odpłatności tych usług, a przez to ich niedostępność dla wielu osób. Miasto, z uwagi na brak podstaw prawnych, często nie może wesprzeć potrzebujących, a seniorzy często nie dysponują odpowiednim budżetem domowym.

Uczestnicy wywiadu podawali przykład realizowanego projektu telekomunikacyjnego, który pozwala dotrzeć do szerszej grupy osób przy zdecydowanie niższych kosztach, jako jednego z potencjalnych narzędzi wsparcia seniorów. W trakcie całego wywiadu wielokrotnie pojawiał się problem braku skutecznych narzędzi komunikacji z potrzebującymi. Obecnie istnieją pewne formalne i nieformalne kanały informowania o osobach potrzebujących, ale nie pozwalają monitorować wszystkich potrzebujących. A zdarzają się osoby, które z różnych względów nie zwracają się po pomoc bezpośrednio do powołanych do tego instytucji.

Spostrzeżenia seniorów były spójne z opiniami pracowników socjalnych, którzy poruszyli szereg kwestii związanych z problemami osób ubogich. Uczestnicy spotkania zwracali uwagę, że dominującym problemem jest po prostu starzenie się społeczeństwa i konieczność zabezpieczenia różnego rodzaju usług opiekuńczych. O ile wcześniej dominowały problemy dzieci, młodzieży i rodzin, o tyle w tej chwili kluczowe stają się osoby starsze. Dużo jest osób żyjących na granicy ubóstwa. Osoby te mają wprowadzić świadczenia emerytalne, ale po uregulowaniu stałych opłat i opłaceniu kosztów leczenia, zostaje im niewiele.

W trakcie spotkania ze środowiskiem organizacji pozarządowych, w kontekście wspierania środowisk znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji, zwrócono uwagę, że istotne jest aby pracować nie z jednostkami (poszczególnymi osobami), lecz z całymi rodzinami.

Po przerwie spowodowanej epidemią COVID-19, kiedy to zawieszono przeprowadzanie eksmisji, problem ten powraca. Tylko w okresie ostatnich sześciu miesięcy odnotowano już 10 takich przypadków.

Jedną z przyczyn ubóstwa szczególnie w obszarze centrum mogą być bardzo drogie w eksploatacji mieszkania w kamienicach. Ogrzewanie elektryczne lub na paliwa stałe przy dużych powierzchniach mieszkań (dużej kubaturze do ogrzania), nieocieplonych murach i często nieszczelnej stolarnie okiennej i drzwiowej stanowi poważne wyzwanie. Szczególnie obecnie, gdy ceny nośników energii wzrosły, dla wielu osób koszt ogrzania mieszkania może być dodatkowym czynnikiem wypychającym w ubóstwo.

Ważnym osobnym wątkiem poruszonym na niemal każdym spotkaniu był problem z coraz większą grupą osób bezdomnych. Uczestnicy spotkań z jednej strony zwracali uwagę na konieczność pomocy osobom w kryzysie bezdomności, z drugiej strony wskazywali na szereg związanych z tym problemów.

Zwracano uwagę na obecność osób bezdomnych w centrum miasta (ulice: Głęboka, Szkolna, Ignacego Jana Paderewskiego, Cechowa, 11 Listopada) i wpływ na jego wizerunek. Głównym problemem jest nadużywanie przez te osoby alkoholu, zajmowanie ławek na przystankach i w parkach, organizowanie libacji w miejscach publicznych. Takie zachowania utrudniają funkcjonowanie mieszkańcom centrum i zniechęcają mieszkańców innych części miasta do przyjazdu do centrum i spędzania tam czasu wolnego (zob. także rozdz. II.1.4).

Wskazano, iż lokalizacja ośrodka dla osób bezdomnych przy ul. Stefanki ma swoje plusy i minusy. Zaletą jest umieszczenie ośrodka z dala od centrum miasta, co daje możliwość prowadzenia w spokoju terapii; minusem jest konieczność dotarcia do ośrodka w sytuacji braku środków na opłacenie komunikacji publicznej. Część potrzebujących podróżuje zatem bez biletów, część przemieszcza się pieszo, co jest sporym wyzwaniem z uwagi na odległość. Na razie nie odnotowano skarg ze strony zarządcy transportu publicznego na uciążliwość osób bezdomnych dla pasażerów.

Z uwagi na liczbę osób przebywającej w placówce (60-70) trudno zachować jej anonimowość. W trakcie rozmowy zwracano uwagę, że każdy tego typu obiekt budzi wśród sąsiadów emocje. Na pewno dużym problemem jest brak zagospodarowanego terenu w sąsiedztwie ośrodka dedykowanego jego mieszkańcom. Na ul. Krakowskiej, gdzie jest usytuowana noclegownia, też pojawiają się sygnały, że od około godz. 18:00 osoby bezdomne koczują przed ośrodkiem czekając na jego otwarcie o 19:00.

W trakcie dyskusji pojawiły się również wątki osób młodych, których nie stać na zakup własnego mieszkania i które zdane są na jego wynajem na rynku komercyjnym. W związku ze wzrostem kosztów wynajmu i mediów coraz mniej środków pozostaje im na życie. Osoby te pracują posiadają jakiś dochód z pracy, a mimo to popadają w ubóstwo. Zwrócono też uwagę na małą liczbę miejsc w żłobkach, co może utrudniać powrót do pracy po urodzeniu dziecka i nasilać problemy finansowe młodych rodzin.

Podczas rozmów zauważono, iż istnieje bardzo duża presja społeczna na udzielanie pomocy przez MOPS, w sytuacji bardzo ograniczonych możliwości finansowych i kadrowych jednostki. Bez wsparcia organizacji pozarządowych trudno będzie dotrzeć do wszystkich potrzebujących, których liczba wzrasta z każdym rokiem.

Młodzież uczestnicząca w spotkaniu stwierdziła, że problem ubóstwa w codziennych kontaktach nie jest dostrzegalny.

Kluczowe problemy i potencjały w zakresie ubóstwa

Najważniejsze problemy w zakresie ubóstwa to:

- silna koncentracja ubóstwa na części obszaru rewitalizacji (w historycznym centrum miasta oraz na terenach położonych wzdłuż rzeki Białej i na przedmieściach Białej);
- zatrzymanie się tendencji spadkowej w zakresie liczby beneficjentów pomocy społecznej z tytułu ubóstwa;
- rosnąca liczba seniorów, wśród której pojawia się coraz większa grupa osób w trudnej sytuacji finansowej, która z uwagi na poziom dochodów nie może być wsparta przez MOPS, ale też z uwagi na ponoszone koszty i pozostający dochód rozporządzalny kwalifikuje się do grupy osób ubogich;
- zwiększająca się liczba rodzin emerytów i rencistów korzystających z pomocy społecznej;
- konieczność zabezpieczenia różnego rodzaju usług publicznych (bezpłatnych) dla coraz większej liczby osób starszych, którym niskie dochody nie pozwalają na korzystanie z komercyjnej oferty czasu wolnego, usług opiekuńczych itp.;
- wzrost udziału osób pobierających świadczenia w sposób długotrwały, co bardzo utrudnia aktywizację społeczną i zawodową;
- występowanie coraz większej liczby osób, dla których źródłem ubóstwa nie jest brak pracy lecz zbyt niskie dochody, niepokrywające rosnących kosztów życia (zjawisko ubóstwa pracujących);
- odczuwalny wzrost liczby osób bezdomnych w przestrzeni miasta, z perspektywą dalszego zwiększania się ich liczby w sytuacji kryzysu gospodarczego.

Do kluczowych potencjałów należy zaliczyć:

- doświadczone służby miejskie oraz liczne organizacje pozarządowe wspierające osoby ubogie i bezdomne;
- stosunkowo jeszcze mała grupa osób wymagająca wsparcia, pozwalająca na pracę indywidualną;
- problem ubóstwa niedostrzegalny przez młodzież.

II.1.4. Zagrożenie bezpieczeństwa

Analiza ilościowa

Jednym z negatywnych zjawisk społecznych świadczących o degradacji danego obszaru, wskazywanych w ustawie o rewitalizacji, jest przestępczość. Dla uzyskania pełniejszego obrazu, zarówno w kwestii poczucia bezpieczeństwa mieszkańców, jak i zależności z innymi analizowanymi zjawiskami, zdecydowano o rozszerzeniu diagnozy pogłębionej o dodatkowe wskaźniki, których zadaniem było pokazanie dysfunkcji w rodzinach, generujących często większe poczucie niepewności i wywołujących i groźniejsze w skutkach konsekwencje niż zagrożenia zewnętrzne.

Za punkt wyjścia przyjęto analizę problemów alkoholowych. Na podstawie szacunków Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych przyjmuje się, że liczba osób uzależnionych od alkoholu stanowi około 2% populacji, liczba osób pijących szkodliwie to dalsze 5-7%, a liczba członków ich rodzin kolejne 8%.²¹ Przyjmując te założenia można stwierdzić, że problem alkoholowy może dotyczyć bezpośrednio bądź pośrednio nawet 17% populacji (w przypadku Bielska-Białej statystycznie może to być nawet ponad 28 tys. osób, a na obszarze rewitalizacji 7,4 tys.).

O skali problemu mówią m.in. dane gromadzone przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Bielsku-Białej (GKRPA), której zadaniem jest zmotywowanie osób uzależnionych do podjęcia terapii odwykowej bądź kierowanie wniosków do sądu o zobowiązanie do leczenia odwykowego, oraz dane Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej (OPPA).

Liczba wszczynanych przez GKRPA postępowań wynosiła do 2018 r. ponad 200 rocznie, po czym nieznacznie zmniejszyła się w 2019, by w 2020 r. gwałtownie spaść do poziomu 100 nowych wniosków. Spadku tego nie należy jednak utożsamiać z radykalną poprawą sytuacji w tym zakresie, lecz raczej z ograniczeniami w funkcjonowaniu wielu instytucji podczas pandemii COVID-19, które niewątpliwie wpłynęły na sprawność postępowań prowadzonych w 2020 r.

Wniosek ten potwierdzają dane OPPA, zgodnie z którymi rośnie liczba osób doprowadzanych do izby wytrzeźwień. W 2021 r. wśród osób doprowadzonych do wytrzeźwienia do OPPA było 405 mieszkańców obszaru rewitalizacji, tj. o 66 więcej niż w roku 2018.

Znacząco wzrosła również liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu. O ile w 2018 r. było to 153 osoby, to w roku 2021 wartość ta wzrosła do 255. W efekcie liczba osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców obszaru rewitalizacji wzrosła z 3,34 do 5,83, czyli prawie dwukrotnie.

Powyższe dane wskazują, iż zjawisko alkoholizmu na obszarze rewitalizacji przybiera na sile.

Uzależnienia często związane są z życiową niezaradnością, w tym problemami natury opiekuńczo-wychowawczej czy brakiem umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego. W Bielsku-Białej wśród dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej, prawie co drugie trafiło tam z powodu uzależnienia od alkoholu jego rodziców, a ponad jedno na troje z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych.

Na przestrzeni lat 2013-2020 udział osób objętych pomocą społeczną z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w mieście generalnie wykazywał tendencję spadkową. W okresie tym, każdego roku ze wsparcia z systemu pomocy społecznej z powodu bezradności korzystało średnio 566 rodzin i 1818 osób w tych rodzinach. Podobną tendencję zaobserwowano na obszarze rewitalizacji. O ile w 2018 r. liczba osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z powodu bezradności wynosiła 294, o tyle w 2021 r. spadła do 155. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców było to odpowiednio 6,43 i 3,54 osoby. Trudno natomiast ustalić, czy spadek ten spowodowany jest rzeczywistym ograniczeniem zjawiska bezradności, czy wręcz przeciwnie – wobec

²¹ <https://www.parpa.pl/index.php/33-analizy-badania-raporty>

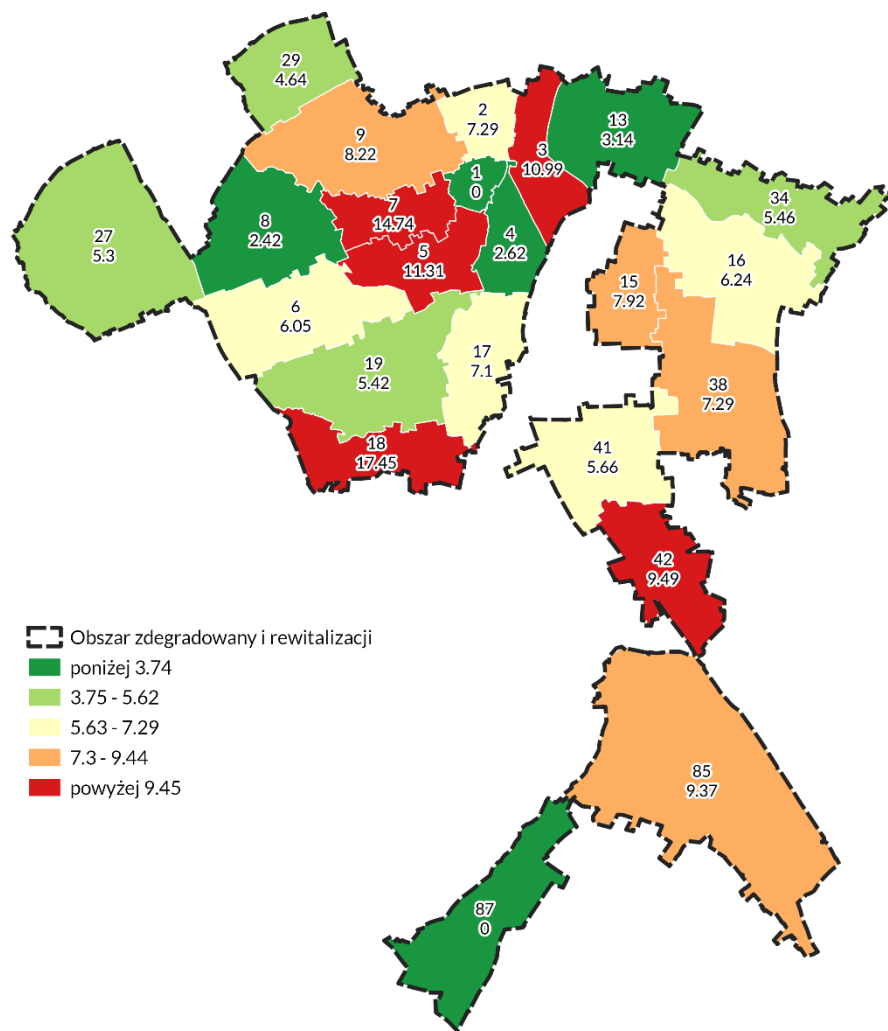
trudności, które wywołała pandemia oraz wojna w Ukrainie, część osób zniknęła z systemu. Za tym drugim wariantem przemawia duża dynamika zmiany wartości wskaźnika.

Poważną dysfunkcją rodziny, często związaną z problemem alkoholowym, jest przemoc. Z danych ogólnopolskich publikowanych przez policję wynika, iż zdecydowana większość sprawców fizycznego bądź psychicznego znęcania się nad członkami rodziny działa pod wpływem alkoholu (w latach 2018-2019 odpowiednio 58,6 i 56,8%). Ze względu na to, że przemoc w rodzinie jest problemem bardzo wrażliwym, nie zawsze jest ona ujawniana, a rzeczywista skala zjawiska jest trudna do rozpoznania. Z przeprowadzonego w 2018 r. badania wynika, że aż 14,2% bielszczan obserwuje przemoc psychiczną lub fizyczną w swoim otoczeniu. Dane Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Bielsku-Białej wskazują na wzrost liczby mieszkańców obszaru rewitalizacji objętych działaniami Zespołu: ze 187 w 2018 r. do 303 w roku 2021. W efekcie liczba tych osób w przeliczeniu na 1000 mieszkańców obszaru rewitalizacji zwiększyła się z 4,09 do 6,92. Wzrost, choć niewielki (o 5 osób), odnotowano również w przypadku liczby mieszkańców obszaru rewitalizacji, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie. W efekcie wskaźnik liczby osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców wzrósł z 0,46 do 0,59. Jest to kolejny dowód na słabość danych rejestrowych, które często dopiero po zestawieniu z innymi danymi sygnalizują problem.

W kontekście problemów w funkcjonowaniu rodzin należy zwrócić uwagę na ponadprzeciętną w skali regionu i kraju wartość wskaźnika liczby rozwodów w Bielsku-Białej, pozostającą na podobnym poziomie w całym analizowanym okresie, tj. od 2013 r. Według danych GUS liczba zawartych małżeństw na 1000 ludności w roku 2018 wynosiła 4,8, w 2021 r. 3,9; liczba orzeczonych rozwodów na 1000 ludności w 2018 r. – 2,4, a w 2021 r. już 2,6 (dla porównania: wskaźnik liczby rozwodów dla województwa wynosił w 2018 r. 1,8, w 2021 r. 1,67; dla kraju odpowiednio 1,6 i 1,59). Jest to istotne uwarunkowanie przy planowaniu działań adresowanych do rodzin, a w szczególności do dzieci i młodzieży.

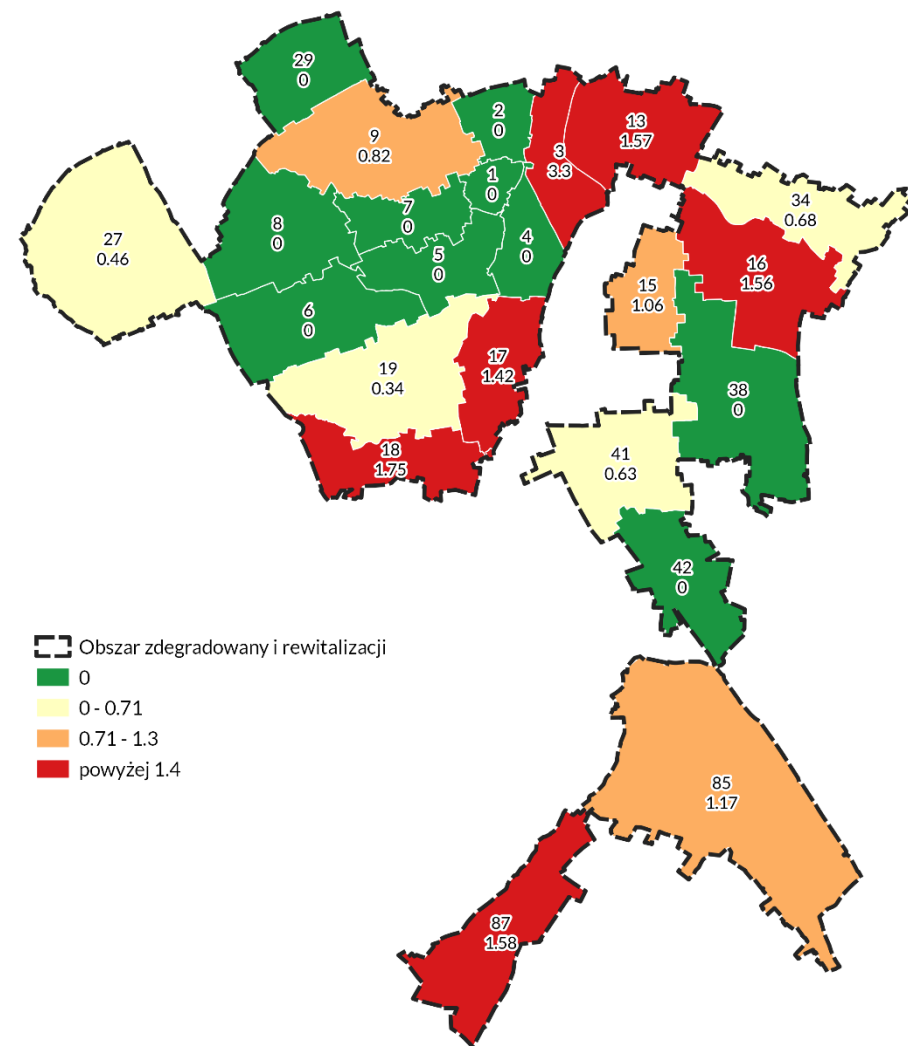
Przeanalizowano również dane policji na temat liczby zgłoszonych przestępstw w przeliczeniu na jednostkę powierzchni (km²). Uwzględniono blisko 3,9 tys. przestępstw spośród 4,4 tys. przestępstw odnotowanych w 2019 r. Stwierdzono, iż Bielsko-Biała charakteryzowała się przeciętnym poziomem przestępczości ogółem mierzonej liczbą przestępstw w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. Analizując poszczególne rodzaje przestępstw, odnotowano jednak względnie wysoki poziom przestępstw przeciwko rodzinie i opiece. Wskaźnik przestępczości tego rodzaju wyniósł w mieście w 2019 r. 2,6 przestępstwa na 1000 mieszkańców.

Na rysunkach poniżej przedstawiono koncentrację zjawisk mających wpływ na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców obszaru rewitalizacji. Analiza rozkładu wartości wskaźników wskazuje na wysoką koncentrację niekorzystnych zjawisk w centrum miasta.

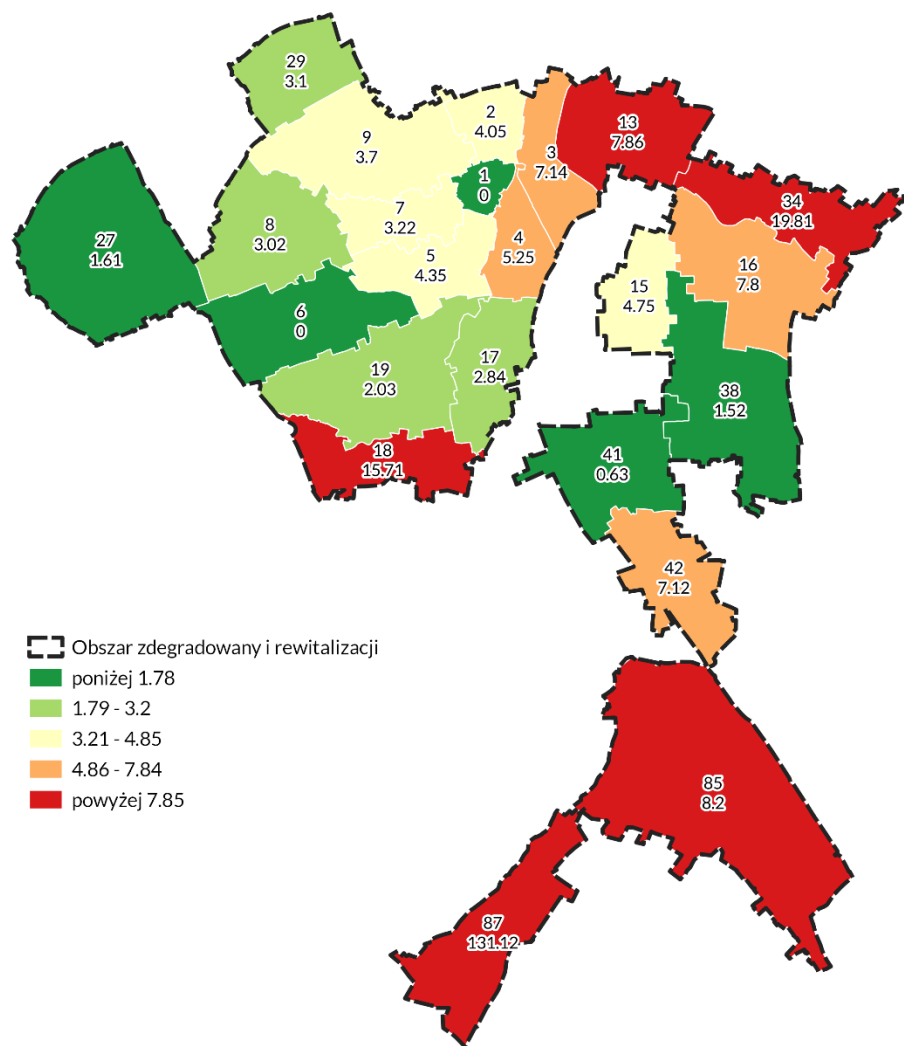
Rys. II. 17 Liczba osób objętych działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

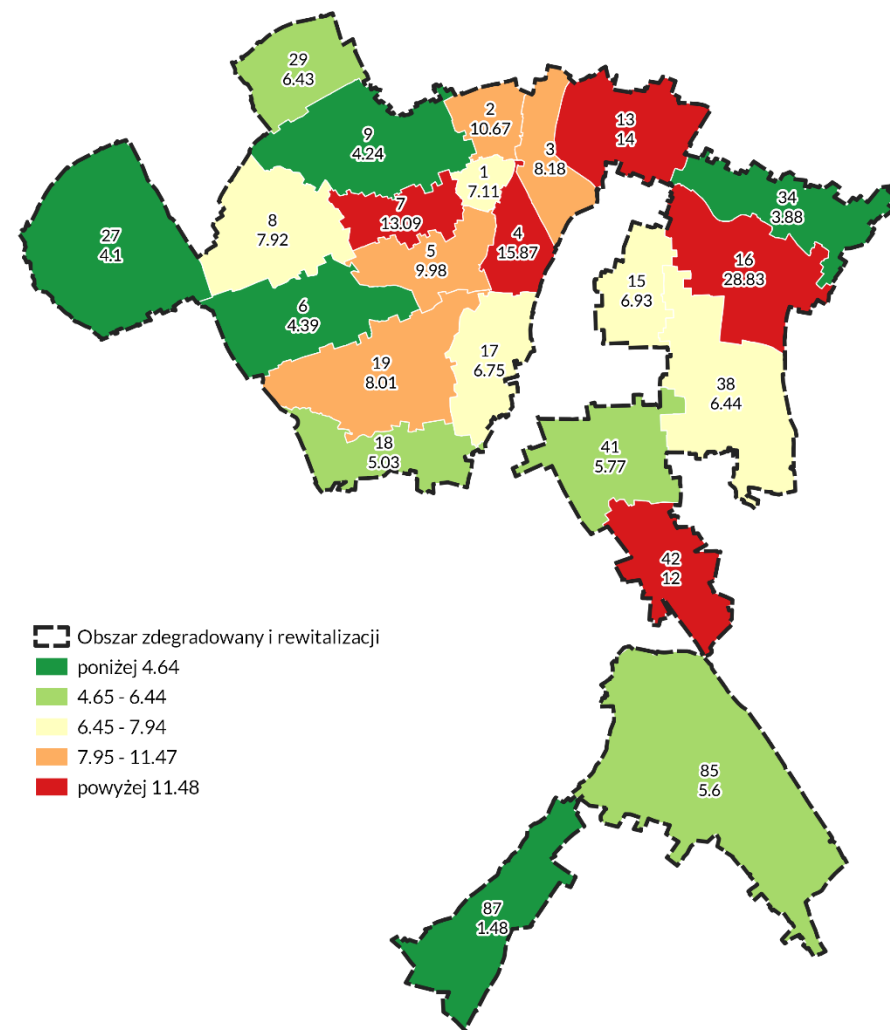
Rys. II. 18 Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

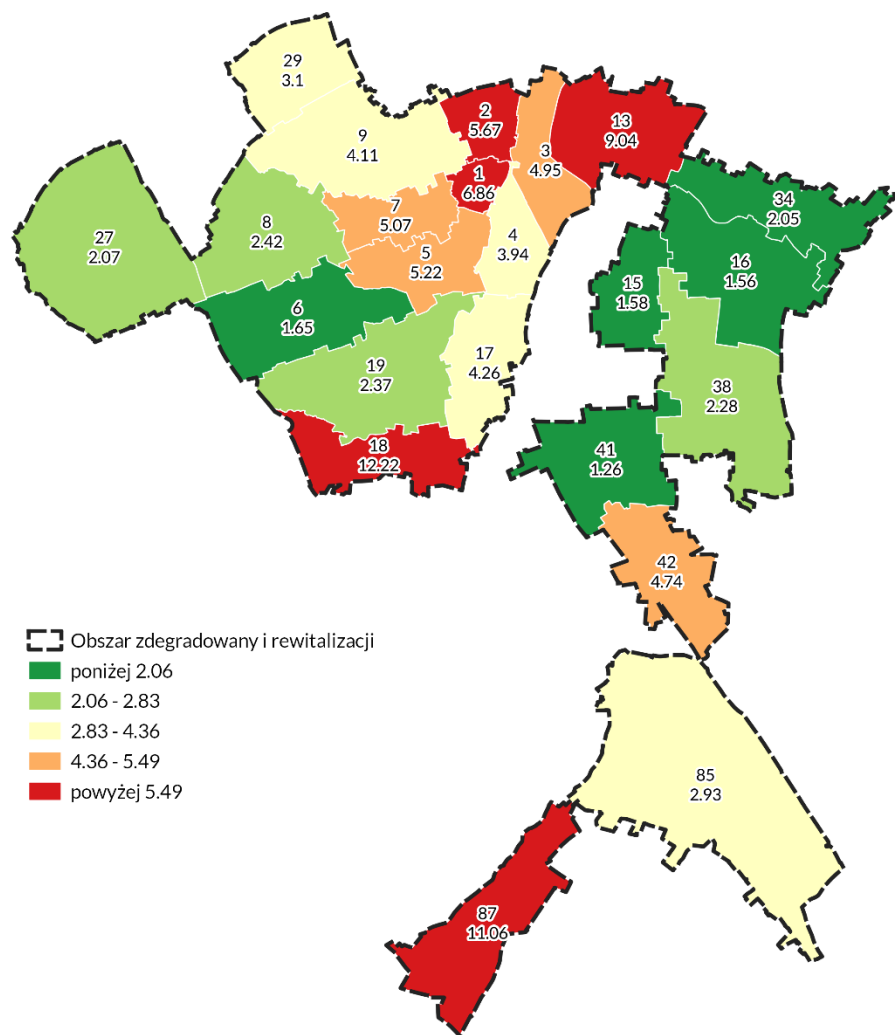
Rys. II. 19 Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

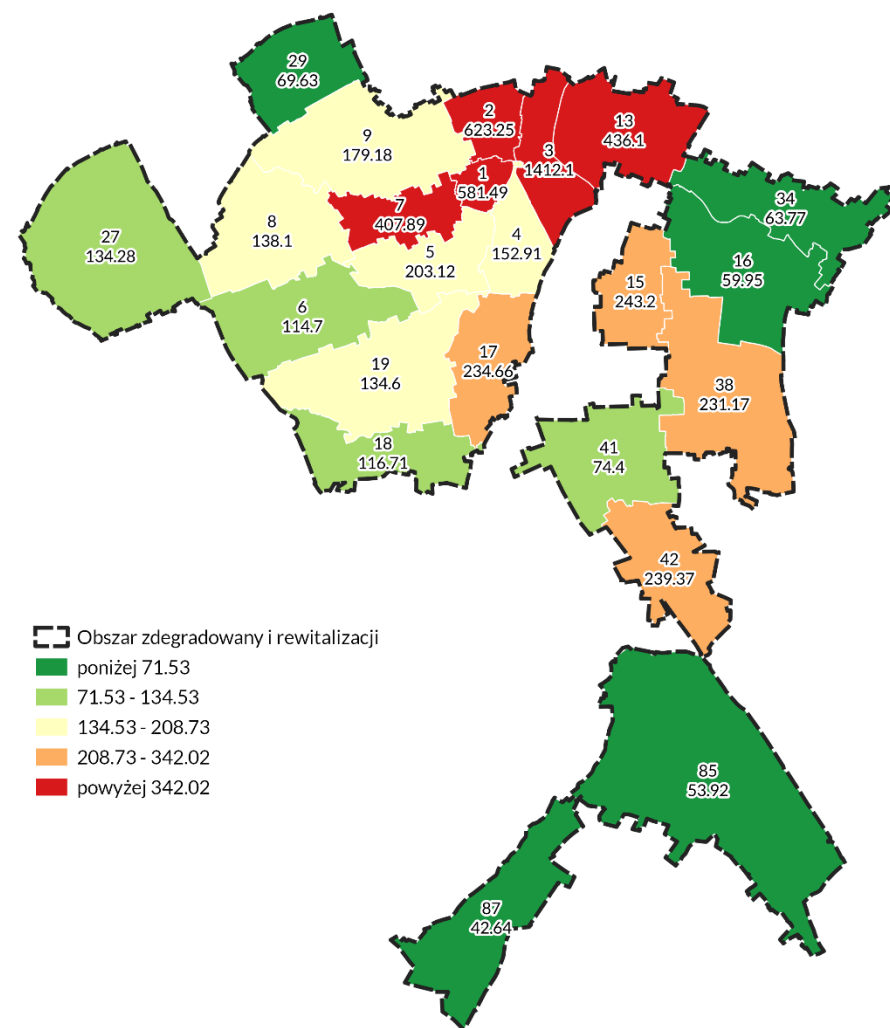

Rys. II. 20 Liczba osób doprowadzonych do wytrzeźwienia do Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ośrodka Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku-Białej

Rys. II. 21 Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych na 1000 mieszkańców
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

Rys. II. 22 Liczba zgłoszonych przestępstw na km²
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Analiza jakościowa

Uczestnicy spotkania z przedstawicielami świata kultury i sztuki zwrócili uwagę, że brak poczucia bezpieczeństwa w centrum miasta stanowi jedną z głównych barier ograniczających udział mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych. Mieszkańcy obawiają się agresywnych zachowań nie tylko w trakcie wydarzeń (zwłaszcza tych, które nie są chronione przez policję i straż miejską), ale również podczas powrotu do domu. Źródłem tego problemu doszukiwano się przede wszystkim w narastającym problemie bezdomności, alkoholizmu i narkomanii.

Obserwacje te potwierdzili sami mieszkańcy, stwierdzając, że ich poczucie bezpieczeństwa w mieście ograniczane jest w znacznym stopniu przez osoby bezdomne proszące ich o pieniądze. Zwrócono również uwagę na problem spożywania alkoholu oraz spania w miejscach publicznych (parki, place zabaw, ławki na przystankach). Psuje to wizerunek centrum miasta i zniechęca do spędzania w nim czasu wolnego (zob. także rozdz. II.1.3).

Uczestniczący w spotkaniu mieszkańcy zwracali również uwagę na wciąż występujące problemy związane z przemocą w rodzinach oraz na zjawisko zastraszania członków lokalnej społeczności przez sąsiadów mających problemy psychiczne czy alkoholowe. Wystarczy jedna osoby by zakłócić życie lokalnej społeczności.

W kontekście bezpieczeństwa zwrócono także uwagę na problem młodzieży (w tym ukraińskiej), która nie mając zajęć, często przesiaduje w parkach i innych miejscach publicznych. Zbyt głośne czy agresywne zachowanie, tym bardziej, jeśli połączone jest ze spożywaniem alkoholu, może powodować poczucie zagrożenia wśród innych użytkowników przestrzeni.

W kontraście do tych wypowiedzi, młodzież deklarowała, że czuje się bezpiecznie w centrum Bielska-Białej. Uczestnicy spotkania potwierdzili, że w tej części miasta problem bezdomności jest widoczny, niemniej osoby bezdomne nie wywołują u młodzieży strachu, lecz poczucie dyskomfortu. Obecna na spotkaniu młodzież podkreślała, że wśród młodych osób zachowania przemocowe nie są powszechne. Jednocześnie zwrócono uwagę, że być może tego typu zachowania w większym zakresie mają miejsce w szkołach podstawowych. Bardzo rzadko zdarzają się wybryki chuligańskie oraz akty wandalizmu (np. graffiti) z udziałem młodzieży.

W trakcie spotkania ze środowiskiem seniorów uczestnicy spotkania wskazywali również uwagę na zagrożenia, których doświadczają seniorzy poruszający się po mieście, tj.:

- dużą liczbę niebezpiecznych przejść dla pieszych, co wydłuża drogę seniorów do sklepu, ośrodka zdrowia, kościoła (np. rejon ul. Bystrzańskiej i ul. Olszówka);
- ścieżki rowerowe przebiegające po (i tak wąskich) chodnikach, co powoduje zagrożenie dla seniorów ze strony rowerzystów;
- zajmowanie chodników przez parkujące samochody, co zmusza seniorów do chodzenia po jezdni;
- ryzyko najechania przez samochód w wyniku likwidacji tradycyjnych chodników (posiadających krawężnik), np. przy ul. Władysława Orkana.

W kontekście przemieszczania się po mieście za znaczący problem uznano osoby poruszające się po chodnikach na hulajnogach elektrycznych.

Uczestnicy spotkania stwierdzili, że Bielsko-Biała jest obecnie miastem przyjaznym dla samochodów, a nie dla pieszych.

Kluczowe problemy i potencjały w zakresie bezpieczeństwa

Najważniejsze zidentyfikowane problemy w zakresie bezpieczeństwa to:

- rosnący problem bezdomności i alkoholizmu, szczególnie widoczny w centrum miasta;
- duży udział dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej z powodu alkoholizmu rodziców i bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych;

- ponadprzeciętna w skali regionu i kraju wartość wskaźnika liczby rozwodów w Bielsku-Białej, która wpływa na sytuację dzieci i zwiększa zapotrzebowanie na pomoc psychologiczną;
- względnie wysoki poziom przestępstw przeciwko rodzinie i opiece, wzrost liczby osób objętych działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie;
- brak rozdzielania różnych uczestników ruchu drogowego (piesi, rowerzyści, hulajnogi), skutkujący ryzykiem potrażeń;
- preferencja dla ruchu samochodowego względem pieszego, co jest szczególnie dokuczliwe w obszarze centrum.

Do kluczowych potencjałów należy zaliczyć:

- doświadczone służby miejskie wspierające osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym.

II.1.5. Ryzyko wykluczenia społecznego z powodu złego stanu zdrowia

Analiza ilościowa

Problemy zdrowotne, choć niewymienione wprost w ustawie o rewitalizacji, często współwystępują z pozostałymi zjawiskami stanowiącymi przesłankę wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Długotrwała choroba lub niepełnosprawność są czynnikami zwiększającymi ryzyko zagrożenia ubóstwem. Mogą również utrudniać aktywność społeczną, negatywnie wpływając na poziom uczestnictwa w życiu publicznym. Eliminowanie ograniczeń w dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami jest koniecznym elementem wszelkich polityk publicznych i działań podejmowanych na ich podstawie.

Wraz z dynamicznie postępującym starzeniem się społeczeństwa, zwiększa się znaczenie i skala problemów związanych ze zdrowiem publicznym. Obserwuje się także wzrost udziału korzystających z pomocy społecznej ze względu na zły stan zdrowia. W 2018 r. osoby objęte pomocą z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby stanowiły 78% wszystkich osób objętych wsparciem MOPS (wzrost o 15 p.p. od 2013 r.), natomiast niepełnosprawność była powodem wsparcia w 60% (wzrost o 11 p.p. w stosunku do 2013 r.).

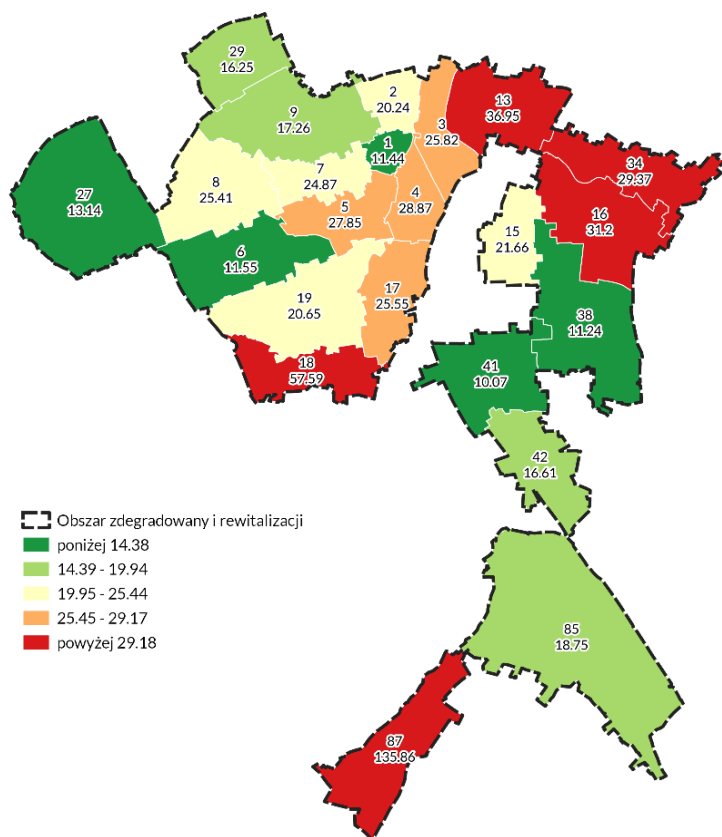
Według danych Miejskiego Zespołu ds. Orzekania o Niepełnosprawności na 30 czerwca 2019 r. na obszarze rewitalizacji mieszkało 6551 osób posiadających orzeczenie o niepełnosprawności, w tym 2493 osoby z orzeczoną niepełnosprawnością ruchową. Oznacza to, że blisko 14% mieszkańców obszaru rewitalizacji zmaga się z jakąś formą niepełnosprawności (w 2019 r. na 1000 mieszkańców orzeczenie o niepełnosprawności posiadały średnio 143,21 osoby).

Liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby wzrosła z 708 osób w 2018 r. do 939 osób w roku 2021. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców było to odpowiednio 15,48 i 21,46 osób.

Wzrosła również liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności: z 544 osób w 2018 r. do 614 osób w roku 2021. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców było to odpowiednio 11,89 i 14,03 osób.

Szczególną koncentrację osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby oraz z powodu niepełnosprawności odnotowano w jednostkach 3, 4 oraz 13. Istotnie podwyższone wartości tych wskaźników w jednostkach na zachód od rzeki Białej powiązane są z wysokim odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym, co potwierdza zależność między wiekiem a stanem zdrowia. Jednocześnie należy pamiętać, iż problem niepełnosprawności jest szerszy i nie można utożsamiać go wyłącznie z osobami starszymi. Na dziś trudny do ustalenia jest wpływ COVID-19 na stan zdrowia mieszkańców obszaru rewitalizacji, jednak z dotychczasowych ustaleń naukowców wynika, że istotnym problemem będącym

konsekwencją zakażenia może być tzw. long COVID. Nie można pominąć również wpływu pandemii na zdrowie psychiczne mieszkańców, w szczególności osób samotnych i dzieci. W tym kontekście można spodziewać się w najbliższych latach wzrostu zapotrzebowania na usługi związane ze wsparciem psychologicznym.

Rys. II. 23 Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

Analiza jakościowa

W trakcie spotkania z seniorami jego uczestnicy w zróżnicowany sposób oceniali dostępność do lekarzy pierwszego kontaktu. Z ich wypowiedzi wynika, że w mieście są zarówno przychodnie, w których czas oczekiwania na wizytę (nawet jeśli dotyczy ona wyłącznie wystawienia recepty) jest bardzo długi (nawet jeśli w samej przychodni nie ma kolejek), jak i takie, w których wiele spraw można sprawnie załatwić przez telefon i za pomocą e-recepty. Uczestnicy spotkania zwrócili uwagę na problem z dostępnością do leczenia specjalistycznego (seniorzy otrzymują kilkuletnie terminy). Duża grupa seniorów zmaga się też z konsekwencjami zaniechania leczenia chorób przewlekłych w trakcie pandemii.

Zdaniem pracowników socjalnych istotnym zagadnieniem jest bardzo słaby dostęp do opieki psychologicznej i psychiatrycznej, szczególnie jeśli chodzi o dzieci. Wyzwaniem jest również zapewnienie opieki długoterminowej dla seniorów. Opinie mieszkańców na temat dostępności i jakości usług wsparcia dla osób starszych omówiono szerzej w rozdz. II.3.1.

Istotnym problem zgłaszanym podczas spotkań jest znaczna liczba osób uzależnionych od alkoholu. Podkreślano, że diagnoza problemu alkoholowego trwa bardzo długo, a konsekwencje dla rodzin są bardzo poważne. Brakuje systemowych rozwiązań przyspieszających interwencję i pomoc osobie uzależnionej i osobom współuzależnionym.

Kluczowe problemy i potencjały w zakresie stanu zdrowia

Do najważniejszych problemów w zakresie ryzyka wykluczenia społecznego z powodu stanu zdrowia należy zaliczyć:

- dotyczące coraz większą grupę osób problemy w samodzielnym przemieszczaniu się po mieście, wynikające z rosnącej liczby osób starszych;
- rosnący udział osób z różnymi problemami zdrowotnymi, w tym chorobami przewlekłymi (jako konsekwencja starzenia się społeczeństwa);
- długi czas oczekiwania na wizytę lekarską;
- coraz większy udział kosztów leczenia i rehabilitacji w budżetach seniorów;
- negatywne skutki zaniechania leczenia chorób przewlekłych podczas pandemii COVID-19;
- zdecydowanie niewystarczający dostęp do opieki psychologicznej i psychiatrycznej, szczególnie jeśli chodzi o dzieci;
- duży odsetek osób z chorobą alkoholową, przy niedostatecznych rozwiązaniach systemowych w zakresie diagnozy i wsparcia osób uzależnionych i współuzależnionych.

Do kluczowych potencjałów należy zaliczyć:

- bardzo dobra dostępność do placówek POZ (szerzej w rozdz. II.3.4);
- prowadzone przez MOPS Ośrodki Wsparcia dla Osób Starszych (szerzej w rozdz. II.3.1) oraz organizacje pozarządowe zajmujące się wspieraniem osób z problemami zdrowotnymi, w tym osób z niepełnosprawnościami, osób wychodzących z nałogów oraz osób wymagające opieki paliatywnej (szerzej w rozdz. II.1.8).

II.1.6. Koncentracja osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności

Analiza ilościowa

Zgodnie z ustawą o dostępności osobą ze szczególnymi potrzebami jest osoba, „która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne, albo ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami”. Przez dostępność rozumie się natomiast „dostępność architektoniczną, cyfrową oraz informacyjno-komunikacyjną (...), będącą wynikiem uwzględnienia uniwersalnego projektowania albo zastosowania racjonalnego usprawnienia” (art. 2 pkt 2 i 3 ustawy o dostępności).

Bardziej precyzyjne definicje zawiera program rządowy Dostępność Plus 2018-2025, zgodnie z którym dostępność to właściwość środowiska (przestrzeni fizycznej, rzeczywistości cyfrowej, systemów informacyjno-komunikacyjnych, produktów, usług), która pozwala osobom z trudnościami funkcjonalnymi (fizycznymi, poznawczymi) na korzystanie z niego na zasadzie równości z innymi. Katalog osób ze szczególnymi potrzebami wskazany w Programie Dostępność Plus jest bardzo szeroki i obejmuje:

- osoby poruszające się przy pomocy sprzętu wspomagającego (kul, balkoników, protez, wózków inwalidzkich itp.),
- osoby z uszkodzonym narządem słuchu lub wzroku,
- osoby z trudnościami manualnymi i poznawczymi (np. po udarze, cierpiący na chorobę Alzheimera),
- osoby starsze i osłabione chorobami, słabsze fizycznie, o ograniczonej sprawności,
- kobiety w ciąży,
- osoby z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi,
- osoby z ciężkim lub nieporęcznym bagażem.

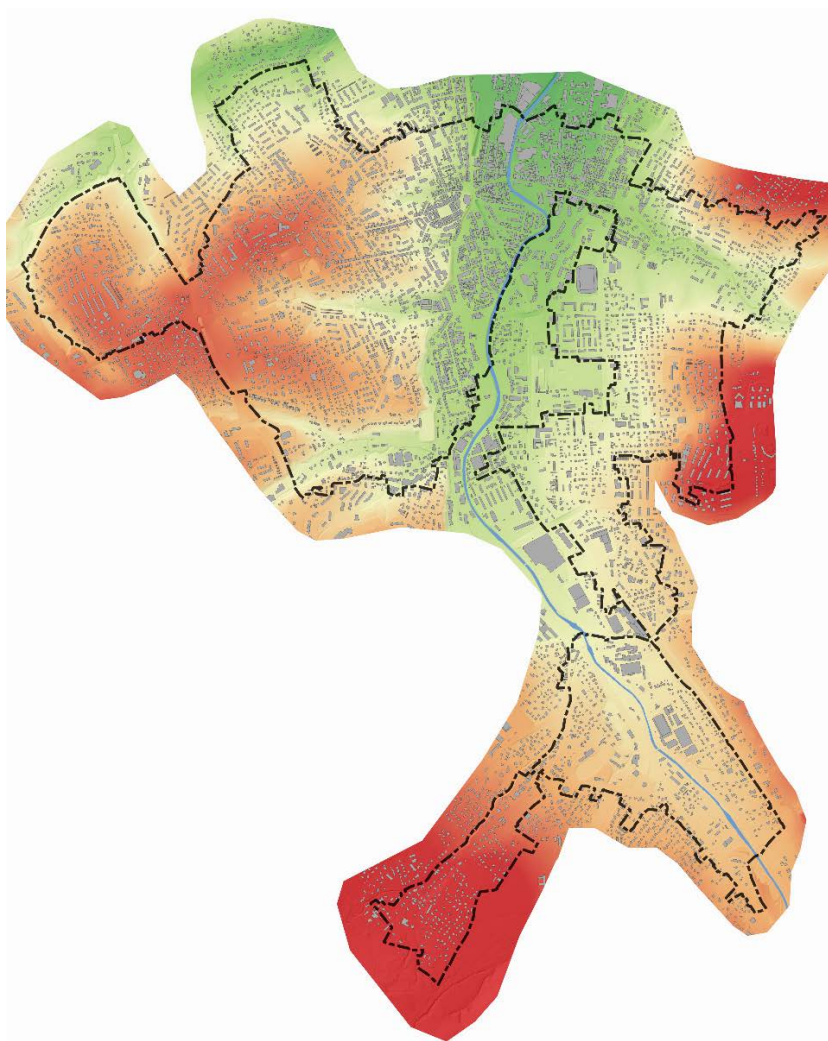
Są to zatem wszystkie osoby o trwałym lub czasowym ograniczeniu w mobilności lub percepcji (nie tylko osoby starsze czy z niepełnosprawnościami). Ograniczenia takie, według autorów Programu Dostępność Plus, mogą dotyczyć nawet 30% społeczeństwa.

Kwestia osób z niepełnosprawnościami omówiona została szczegółowo w poprzednim rozdziale (II.1.5). Wskaźnikami pozwalającymi na oszacowanie liczby osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności są również wskaźniki liczby osób w wieku do lat 3 oraz w wieku 60 lat i więcej na 1000 mieszkańców. Wskaźnik liczby dzieci w wieku 3 lat i poniżej jest odpowiedni dlatego, iż bariery, jakich doświadczają w poruszaniu się osoby z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi, są po części wspólne z barierami, jakich doświadczają osoby poruszające się przy pomocy sprzętu wspomagającego (kul, balkoników, protez, wózków inwalidzkich itp.) czy osoby z ciężkim lub nieporęcznym bagażem. Uzasadnieniem dla użycia wskaźnika identyfikującego koncentrację osób starszych jest fakt, iż w miarę upływu lat zmniejsza się sprawność narządów zmysłu i ruchu, co wpływa na samodzielność w codziennym funkcjonowaniu, w tym w przemieszczaniu się. Według badań GUS²² ponad 13% osób dorosłych ma trudności w przejściu 500 m bez użycia specjalnych pomocy i urządzeń (laski, kuli, balkoniku), z tego prawie co trzecia osoba przejdzie ten dystans, ale z dużą trudnością, a kolejne 2% nie jest w stanie tego zrobić.

Liczba mieszkańców obszaru rewitalizacji w wieku 60 lat i więcej na koniec 2021 r. wyniosła 14 218 osób i choć była niższa o 824 osoby od wartości odnotowanych w 2018 r., to wciąż obejmowała ponad 1/3 wszystkich mieszkańców obszaru. W latach 2018-2021 na obszarze rewitalizacji odnotowano też niewielki spadek liczby osób w wieku 60 lat i więcej na 1000 mieszkańców, z poziomu 328,82 do poziomu 324,89. Jednocześnie wzrosła liczba dzieci w wieku do 3 lat, z 1203 do 1356, co w przeliczeniu na 1000 mieszkańców dało wartość wskaźnika w wysokości odpowiednio 26,3 i 30,99. Bez wątpienia jest to grupa mniej liczna niż seniorzy, jednak jeśli dodać do niej opiekunów dzieci, wówczas liczba osób o szczególnych potrzebach w zakresie dostępności wzrośnie o kolejne 1400 osób.

Analizując sytuację osób o szczególnych potrzebach w zakresie dostępności należy zwrócić uwagę na zróżnicowaną topografię miasta i obszaru rewitalizacji, który rozciąga się wzdłuż Białej oraz jej dopływami m.in.: Kamieniczanki, Potoku Miernickiego, Olszówki, Straconki, Niwki. Osiedla mieszkaniowe położone są na wzgórzach, podczas gdy centrum usług położone jest w dolinie. Różnica wzniesień wynosić może nawet 70 m na odcinku 1 km. Liczne bariery przestrzenne (drogi szybkiego ruchu, kolej, nasypy, skarpy) oraz architektoniczne (w tym schody przed wejściami do budynków mieszkalnych i obiektów handlowo-usługowych oraz brak wind w większości bloków wielorodzinnych), mogą znacząco utrudniać przemieszczanie się osobom o szczególnych potrzebach.

²² *Stan zdrowia ludności Polski 2014*, GUS, Warszawa 2015

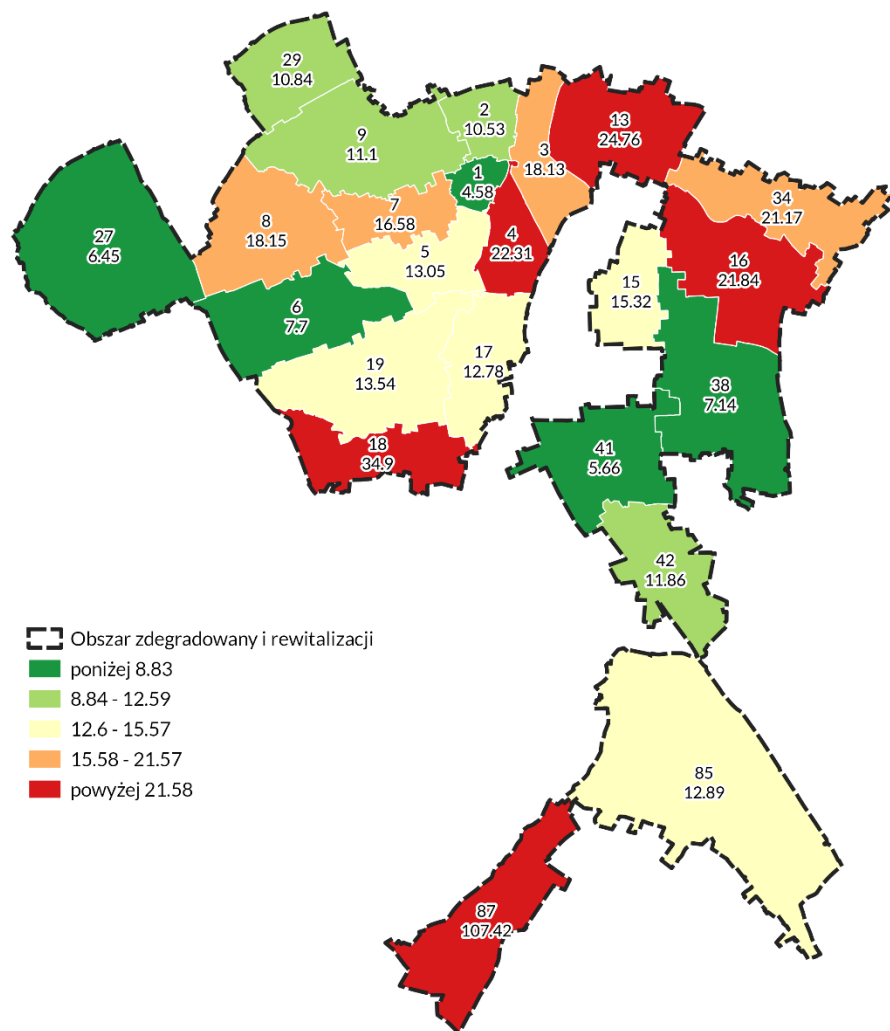
Rys. II. 24 Mapa hipsometryczna obszaru rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie NMT z serwisu geoportal.gov.pl

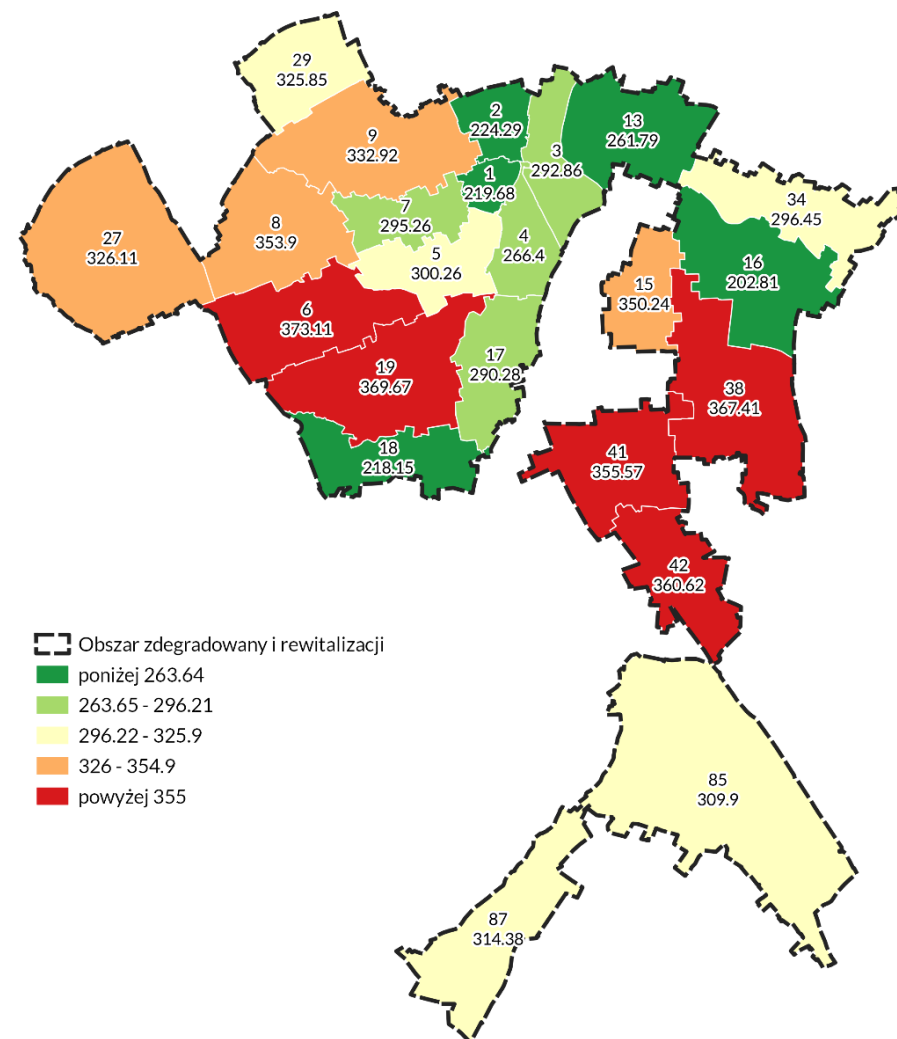
Na koniec czerwca 2022 r. na obszarze rewitalizacji w budynkach mieszkalnych wielorodzinnych (których według Bazy Danych Obiektów Topograficznych było 1400) działały (według danych Urzędu Dozoru Technicznego) 194 windy. Udział osób o szczególnych potrzebach (osoby w wieku do lat 3. oraz powyżej 60.), mieszkających w budynkach wielorodzinnych i mających do dyspozycji windę wyniósł zatem zaledwie 49,5%. Wskaźnik ten byłby jeszcze niższy, gdyby uwzględnić opiekunów dzieci do lat 3 oraz osoby z niepełnosprawnościami niebędące seniorami i ich opiekunów.

Zasadniczo windy zlokalizowane są głównie w budynkach wielorodzinnych posiadających pięć kondygnacji i więcej. Bardzo realnym szacunkiem zatem będzie przyjęcie, że na całym obszarze rewitalizacji osób o szczególnych potrzebach mieszkających w zabudowie wielorodzinnej i posiadających dostęp do windy nie będzie więcej niż 30%. Oznacza, to że $\frac{3}{4}$ osób o szczególnych potrzebach musi zmagać się z wyzwaniami jakie niosą bariery architektoniczne. Biorąc pod uwagę wzrastający odsetek osób w wieku poprodukcyjnym oraz problemy z mobilnością osób starszych, uwarunkowanie to stanowi jedno z najpoważniejszych wyzwań w zakresie społecznym i technicznym, także przy planowaniu interwencji rewitalizacyjnej. Zaniechanie działań na rzecz ograniczania barier architektonicznych będzie rodzić szereg negatywnych konsekwencji społecznych.

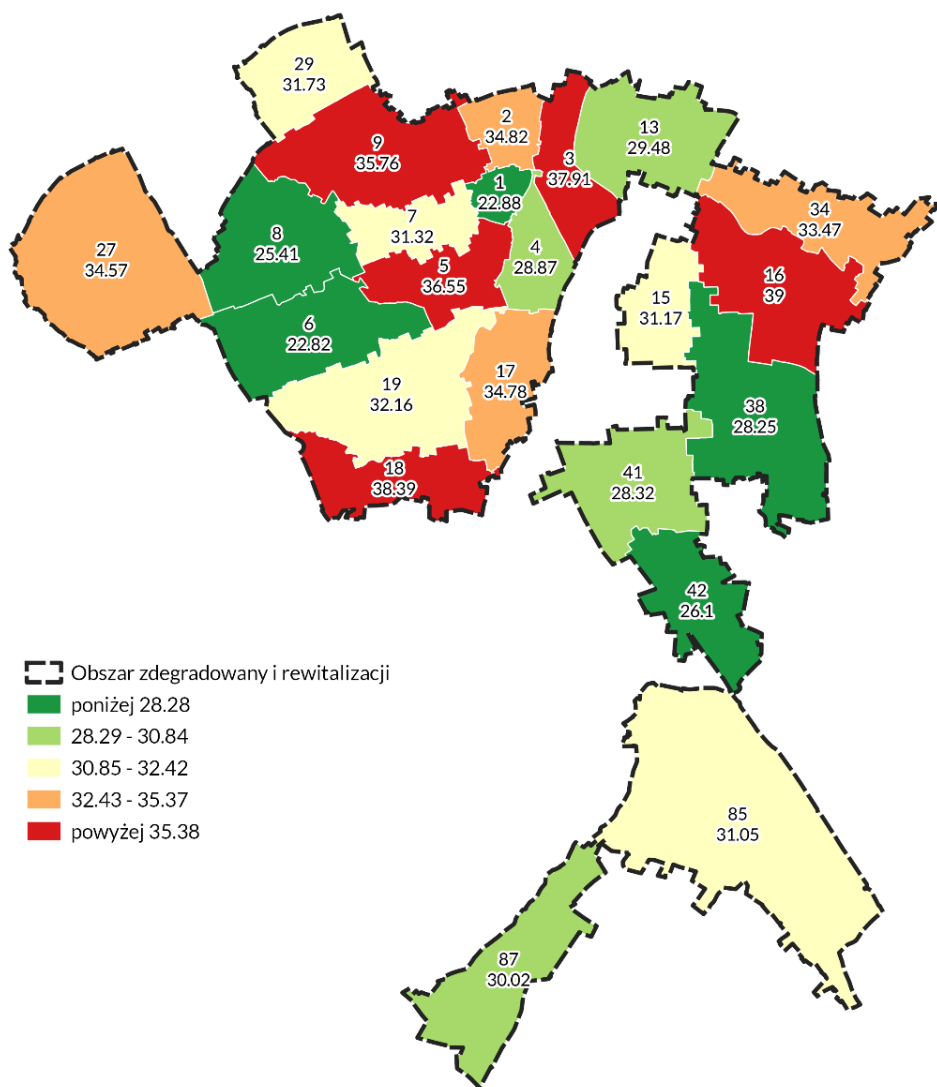
Na rysunkach poniżej przedstawiono przestrzenny rozkład wartości wskaźników obrazujących koncentrację osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności na obszarze rewitalizacji.

Rys. II. 25 Liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

Rys. II. 26 Liczba osób w wieku 60 lat i więcej na 1000 mieszkańców
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

Rys. II. 27 Liczba dzieci w wieku od 0 do 3 lat na 1000 mieszkańców
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MOPS w Bielsku-Białej

Analiza jakościowa

W trakcie spotkania z pracownikami socjalnymi oraz seniorami wskazywano na coraz większe wyzwanie jakim dla seniorów jest brak wind w blokach, uniemożliwiający osobom o ograniczonej sprawności wyjście np. po zakupy czy do lekarza. W miejscach, gdzie taka sytuacja występuje, pojawia się coraz większe zapotrzebowanie na usługi wsparcia osób starszych w codziennym funkcjonowaniu. Problemy z wyjściem z mieszkania i poruszaniem się po mieście sprawiają, że część seniorów pozostaje de facto zamknięta w swoich w domach.

Seniorzy zwracali uwagę na fakt, że centrum miasta nie jest miejscem ani przyjaznym, ani dostępnym dla osób z ograniczeniami w poruszaniu się. Wskazywano konkretne utrudnienia, których doświadczają poruszający się po mieście. Zdaniem seniorów zbyt mało jest bezpiecznych przejść dla pieszych, co wydłuża drogę do sklepu, ośrodka zdrowia czy kościoła (np. rejon ul. Bystrzańskiej i ul. Olszówka). Brakuje miejsc na krótki odpoczynek (ławek lub tzw. opieraczy) oraz wiat przystankowych zapewniających schronienie przed wiatrem, deszczem i śniegiem podczas przemieszczania się po mieście. Chodniki zajmowane są przez parkujące samochody, co zmusza seniorów do chodzenia po jezdni. Poruszania się po mieście nie ułatwiają również różnice wysokości (liczne wzniesienia).

Seniorzy podkreślali też, że brakuje miejsc, w których osoby starsze mogłyby po prostu spędzić czas. W centrum miasta dominują przestrzenie komercyjne. Zdaniem uczestników spotkania bardziej przyjaznym miejscem dla seniorów jest plac Chrobrego. Zasadniczo w trakcie dyskusji powtarzał się wątek ograniczonego dostępu do klubów seniora. Zapotrzebowanie jest kilkukrotnie większe od możliwości ośrodków (szerzej w rozdz. II.3.1). Seniorzy z obszarów, gdzie brakuje tego typu usług próbują dojeżdżać do innych ośrodków. Konieczność dojazdu eliminuje jednak z uczestnictwa w zajęciach osoby o ograniczonych możliwościach przemieszczania się.

Seniorzy zwrócili również uwagę, że komunikacja miejska nie działa sprawnie we wszystkich częściach miasta, co znacząco utrudnia seniorom przemieszczanie się. W trakcie dyskusji zwrócono uwagę na:

- problemy osób zamieszkujących w okolicach kościoła ewangelickiego z dostaniem się do szpitala w Białej,
- potrzebę przywrócenia do kursowania linii autobusowej nr 21 (linia często wykorzystywana była przez seniorów na potrzeby dotarcia do szpitala),
- potrzebę uruchomienia linii autobusowej ze Złotych Łanów do Cygańskiego Lasu (kursującej także w soboty i niedziele), co zwiększyłoby dostępność seniorów do terenów zieleni,
- brak punktów przesiadkowych (zadaszonych, z miejscami do siedzenia) przy placu Adama Mickiewicza i w rejonie Dworca PKP,

a także zgłoszono postulat wprowadzenia darmowych przejazdów komunikacją miejską (rozwiązanie tego typu zastosowano m.in. w Żorach).

Zdaniem seniorów w Bielsku-Białej brakuje też rozwiązań systemowych, które umożliwiłyby identyfikowanie oraz wspieranie osób najbardziej niesamodzielnych, a przez to wykluczonych. W tym obszarze nie prowadzi działalności żadna organizacja pozarządowa.

W trakcie rozmowy zwrócono uwagę na problemy osób starszych w szybkiej adaptacji do nowych warunków. Jako przykład podano zamknięcie przychodni na ul. Juliana Tuwima. W efekcie seniorzy musieli na nowo wypracowywać trasy dotarcia do nowej przychodni, szukać nowych lekarzy, dla wielu było to bardzo stresujące przeżycie. Potwierdza to kluczową dla tej grupy społecznej potrzebę tworzenia bezpiecznego środowiska lokalnej wspólnoty oraz obiektów usługowych sytuowanych w zasięgu dościa pieszego.

Kluczowe problemy i potencjały w zakresie koncentracji osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności

Do najważniejszych problemów osób ze szczególnymi problemami należy zaliczyć:

- brak systemowych rozwiązań, które umożliwiałyby identyfikowanie oraz wspieranie osób najbardziej niesamodzielnych, a przez to wykluczonych;
- ograniczony dostęp do infrastruktury dedykowanej seniorom w sąsiedztwie miejsca zamieszkania (kluby seniora, domy pobytu);
- liczne bariery przestrzenne i architektoniczne utrudniające osobom ze szczególnymi potrzebami przemieszczanie się po mieście (w poziomie i pionie), w tym brak wind w budynkach wielorodzinnych (do 4 kondygnacji);
- ograniczoną funkcjonalność komunikacji publicznej z punktu widzenia potrzeb osób starszych (inne potrzeby komunikacyjne, inne kierunki przemieszczeń);
- braki małej architektury w centrum miasta oraz w sąsiedztwie węzłów przesiadkowych (ławki, tzw. opieracze, zadaszone wiaty z miejscami do siedzenia), ułatwiające przemieszczanie się między miejscem zamieszkania a obiektami i miejscami usługowymi.

Do kluczowych potencjałów należy zaliczyć:

- wprowadzenie przez Urząd Miejski standardów w zakresie małej architektury.

II.1.7. Poziom edukacji

Analiza ilościowa

Analizę poziomu edukacji oparto o wskaźniki średniego wyniku egzaminu na koniec szkoły podstawowej. Należy jednocześnie podkreślić, iż na podstawie tych danych nie można wprost wnioskować o poziomie nauczania w rozumieniu jakości pracy poszczególnych szkół. Świadczą one raczej o liczbie dzieci przejawiających trudności w edukacji, a problemy te często związane są także z czynnikami pozaszkolnymi, np. sytuacją domową.

W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowanych jest 8 szkół podstawowych, a cały obszar podzielony został granicami 14 obwodów szkolnych. Na obszarze rewitalizacji do szkół podstawowych uczęszczało w 2022 r. łącznie 6722 uczniów (4292 z nich do szkół publicznych, a 2430 do szkół niepublicznych). 77,21% uczniów uczęszczających do szkół publicznych było jednocześnie mieszkańcami tego obszaru (w granicach obwodu szkolnego). W przypadku szkół niepublicznych odsetek ten wyniósł jedynie 11,32%.

Średni ogólny wynik egzaminu na koniec szkoły podstawowej w latach 2019-2022 kształtował się w obszarze rewitalizacji między 61,43% a 65,79%, w tym:

- z języka polskiego między 51,6% a 69,54% (średnia dla miasta w 2022 r. 64%),
- z matematyki między 50,96% a 61,27% (średnia dla miasta w 2022 r. 62%),
- z języka obcego między 61,21% a 69,59% (średnia dla miasta w 2022 r. 73%).

Szczegółowe zestawienie przedstawiono w tabeli poniżej.

Tab. II. 2 Wyniki egzaminów ósmoklasisty z lat 2019-2022 dla szkół podstawowych, których obwody szkolne w całości lub w części zlokalizowane są w granicach obszaru rewitalizacji²³

Lp.	Położenie szkoły	Nazwa szkoły	Średni wynik egzaminów z lat 2019-2022		
			Język polski	Matematyka	Język obcy
1.	poza obszarem	Szkoła Podstawowa Nr 1	62,16	51,33	65,06
2.	obszar rewitalizacji	Szkoła Podstawowa Nr 2	67,89	64,09	78,78
3.	obszar rewitalizacji	Szkoła Podstawowa Nr 3	66,65	60,85	71,08
4.	obszar rewitalizacji	Szkoła Podstawowa Nr 4	54,47	37,91	48,23
5.	obszar rewitalizacji	Szkoła Podstawowa Nr 6	61,78	58,09	73,29
6.	poza obszarem	Szkoła Podstawowa Nr 9	62,63	47,29	56,60
7.	obszar rewitalizacji	Szkoła Podstawowa Nr 10	51,60	36,80	45,12
8.	poza obszarem	Szkoła Podstawowa Nr 13	69,54	64,95	72,67
9.	obszar rewitalizacji	Szkoła Podstawowa Nr 20	64,68	58,60	70,83
10.	obszar rewitalizacji	Szkoła Podstawowa Nr 22	65,14	60,45	75,13
11.	poza obszarem	Szkoła Podstawowa Nr 24	68,66	61,66	72,19
12.	poza obszarem	Szkoła Podstawowa Nr 25	63,04	61,23	73,03
13.	obszar rewitalizacji	Szkoła Podstawowa Nr 27	64,54	48,56	64,62
14.	poza obszarem	Szkoła Podstawowa Nr 33	60,69	48,66	64,46
15.	poza obszarem	Szkoła Podstawowa Nr 37	64,55	54,97	68,19

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OKE

Z uwagi na charakter obszaru rewitalizacji (obszar o wartościach wskaźników poniżej średniej dla miasta) rozstęp wartości wyników egzaminów między poszczególnymi obwodami szkolnymi nie jest zasadniczo duży, niemniej występują jednostki urbanistyczne, gdzie można zauważyć zdecydowanie niższe wyniki osiągane przez dzieci na przestrzeni ostatnich czterech lat. Najniższe średnie wyniki w latach 2019-2022 odnotowano:

- z egzaminu z języka polskiego w jednostkach: 3 i 13 (51,6%); 4, 5, 7 i 19 (54,45%); 15, 16 i 34 (62,63%); 41 i 42 (60,69%) oraz 27 (62,15%);
- z egzaminu z matematyki w jednostkach: 3 i 13 (36,79%); 4, 5, 7 i 19 (37,9%); 15, 16 i 34 (47,29%); 8, 6 i 18 oraz 41 i 42 (48,6%), a także 27 (51,32%),
- z egzaminu z języka obcego w jednostkach: 3 i 13 (45,12%); 4, 5, 7 i 19 (48,22%); 15, 16 i 34 (56,6%); 8, 6 i 18 oraz 41 i 42 (64,5%), a także 27 (65,06%).

Widać zbieżność jednostek urbanistycznych, w których dzieci osiągają najniższe średnie wyniki egzaminów.

Dane te porównano następnie ze wskazaniami dotyczącymi występowania ubóstwa oraz lokalizacji zasobu komunalnego. Mimo, iż coraz większy odsetek dzieci uczęszczających do wybranych szkół spoza rejonu utrudnia ocenę powiązania sytuacji materialnej z wynikami w nauce, to wysoka korelacja wskaźników w zakresie edukacji i stanu finansów rodzin pozwala na stwierdzenie, iż jest bardzo prawdopodobne, że sytuacja materialna w miejscu zamieszkania może trwale wpływać na wyniki osiągane przez dzieci zamieszkujące poszczególne jednostki urbanistyczne w ramach obszaru rewitalizacji. Zatem poprawa warunków mieszkaniowych, sytuacji finansowej rodzin powinna przełożyć się również na efekty edukacji uczniów zamieszkujących obszar rewitalizacji.

W celu zidentyfikowania pozaszkolnych czynników mogących mieć wpływ na efektywność procesu edukacji, przeanalizowano również zależność między wynikami szkolnymi a wskaźnikami obrazującymi sytuację materialną gospodarstw domowych (wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa), a także różnego rodzaju dysfunkcje w rodzinach (wskaźniki: liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa

²³ Kolorem zielonym oznaczono najwyższe średnie wyniki egzaminów, kolorem czerwonym – najniższe.

domowego, liczby osób objętych pomocą społeczną z powodu alkoholizmu oraz liczby osób objętych działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie).

Dostrzegalne jest współwystępowanie wysokich wartości ww. wskaźników w jednostkach, w których odnotowano niskie wyniki egzaminu ósmoklasisty.

W kontekście epidemii COVID-19, o ile można założyć, że szkoły w Bielsku-Białej mają w miarę podobne możliwości technologiczne i zasoby kadrowe dla prowadzenia edukacji zdalnej, to otwartym pozostaje pytanie, jak sytuacja, w której nauka odbywała się wyłącznie w warunkach domowych, wpłynęła na osiągnięcia edukacyjne poszczególnych uczniów. Nasuwa się wniosek, że bardziej narażeni na skutki braku pełnego wsparcia pedagogicznego byli uczniowie będący w niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Obserwowano, że przy braku stacjonarnej formy nauczania część z nich wyłączała się z systemu szkolnego, z wszystkimi tego konsekwencjami. Należy mieć również na uwadze, że część uczniów dojeżdża do szkół z gmin sąsiadujących z Bielsko-Białą, gdzie infrastruktura teleinformatyczna nie jest tak dobrze rozwinięta, co wpływa na możliwość uczestniczenia w edukacji zdalnej. Czynniki te zapewne istotnie wpłynęły na wyniki osiągnięte przez dzieci w ostatnich latach.

Analiza jakościowa

Opinie mieszkańców na temat dostępności i jakości edukacji, w tym oferty zajęć pozalekcyjnych, omówiono szczegółowo w rozdz. II.3.1.

Kluczowe problemy i potencjały w zakresie edukacji

Główne zdiagnozowane problemy w zakresie edukacji:

- utrzymujące się w latach 2019-2022 niższe niż w innych częściach miastach wyniki w nauce dzieci zamieszkujących obszar rewitalizacji (szczególnie w jednostkach: 3, 13, 4, 5, 7, 19).

Główne zdiagnozowane potencjały w zakresie edukacji:

- dobra dostępność do szkół podstawowych,
- dobra infrastruktura szkół.

II.1.8. Uczestnictwo w życiu publicznym i kapitał społeczny

Analiza ilościowa

► Uczestnictwo w życiu publicznym

Jednym z mierników poziomu uczestnictwa w życiu publicznym jest frekwencja w wyborach. W ostatnich wyborach samorządowych (w 2018 r.) frekwencja w Bielsku-Białej (50,84%²⁴) była wyższa niż średnia wojewódzka i krajowa (odpowiednio: 44,47 i 48,83%²⁵). W 2019 r. odbyły się w Bielsku-Białej wybory do Rad Osiedli. Wybory przeprowadzono w 21 osiedlach. W 8 osiedlach, w których zgłosiło się 15 kandydatów, Rady wybrano bez głosowania, a na Osiedlu Piastowskim wybory nie odbyły się ze względu na brak wystarczającej liczby kandydatów. Ogólna frekwencja wyniosła 8,19%. Najwyższą frekwencję zanotowano na Osiedlu Straconka (26,4%), a najniższą na Osiedlu Słonecznym (3,11%).²⁶

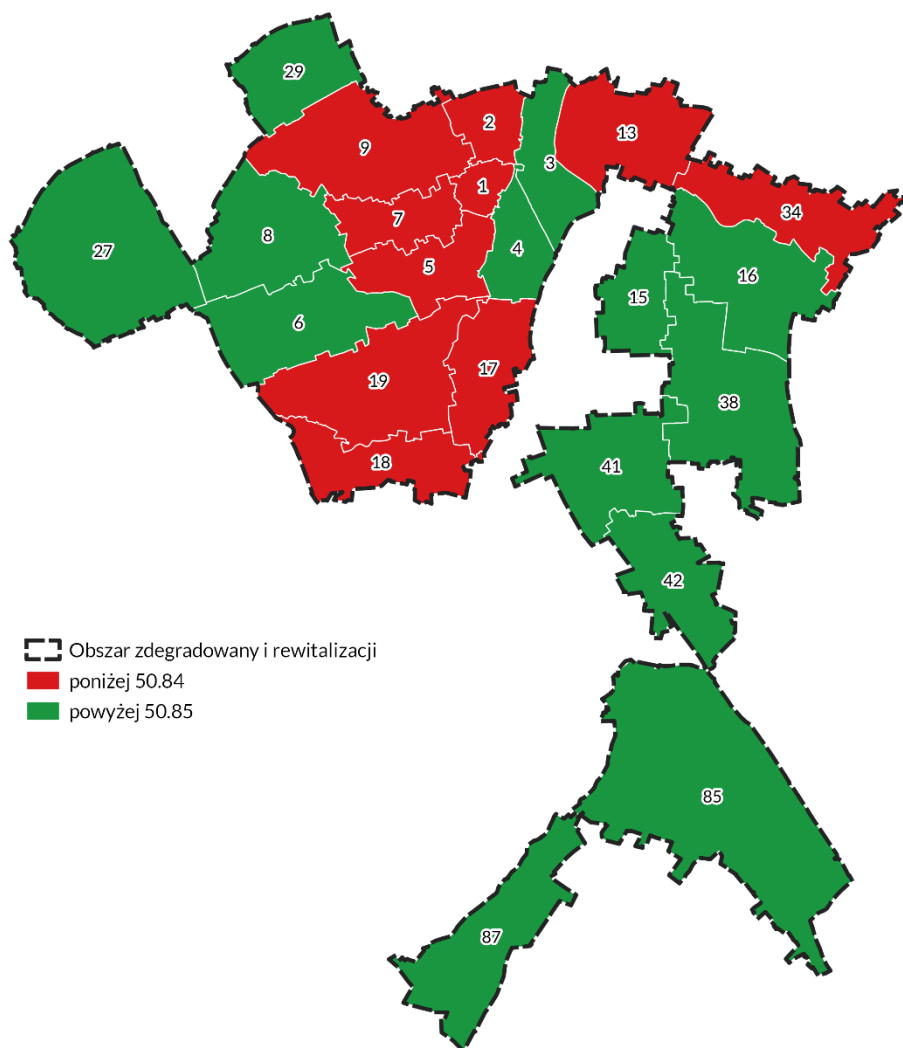
Generalnie poziom zaangażowania mieszkańców w sprawy miasta należy ocenić jako niski. Wyraża się to zarówno brakiem chęci uczestnictwa w spotkaniach konsultacyjnych, jak i brakiem zainteresowania udziałem w gremiach przedstawicielskich, takich jak Rady Osiedli. W granicach obszaru rewitalizacji w 10 na 23 jednostki urbanistyczne odnotowano niższą od średniej dla miasta frekwencję w wyborach samorządowych. Jeszcze gorszą sytuację odnotowano w przypadku wyborów do Rad Osiedli, w których frekwencja aż w 18 jednostkach urbanistycznych była niższa od i tak bardzo niskiej średniej dla miasta. Rozkład przestrzenny wartości wskaźnika frekwencji w wyborach samorządowych i wyborach do Rad Osiedli na obszarze rewitalizacji przedstawiono na Rys. II. 28 i Rys. II. 29, a wyniki frekwencji w wyborach do Rad Osiedli w układzie osiedli na Rys. II. 30.

Generalnie nisko zaangażowanie mieszkańców obszaru rewitalizacji w sprawy lokalne i kryzys gremiów przedstawicielskich na poziomie lokalnym potwierdzają wnioski ze spotkań z mieszkańcami oraz liderami społeczno-gospodarczymi. Z uzyskanych informacji wynika również, że występują duże różnice między osiedlami, zarówno jeśli chodzi o sposób funkcjonowania Rad Osiedli, jak i poziom aktywności społecznej mieszkańców. Stanowi to wyzwanie dla efektywnego wdrażania programu rewitalizacji. Są osiedla, na których Rady działają prężnie, angażują w swoje działania mieszkańców oraz lokalne organizacje pozarządowe, a ich mieszkańcy interesują się sprawami społeczności i aktywnie uczestniczą w działaniach Rad (np. w corocznych spotkaniach sprawozdawczych z udziałem przedstawicielami Urzędu uczestniczy 80-90 mieszkańców, co uznaje się za satysfakcjonujący wynik). Jednak są też osiedla, gdzie mieszkańcy nie są tak zaangażowani, a Rady Osiedli nie podejmują działań zapraszających ich do współpracy czy też integrujących społeczność lokalną. Zdaniem Przewodniczących Rad Osiedli, najwięcej aktywnych osiedli jest na terenach obrzeżnych, a najwięcej osiedli o niskim poziomie aktywności znajduje się w centrum miasta (obszar rewitalizacji). Tę opinię potwierdzają analizy frekwencji w wyborach samorządowych z roku 2018, w podziale na jednostki referencyjne oraz odpowiadające im osiedla. Wynika z nich, że do obszarów o najniższej frekwencji w Bielsku-Białej należy zaliczyć centralną część miasta, obejmującą: Stare Miasto, północną część Śródmieścia Bielsko, wschodnią część Górnego Przedmieścia i os. Słonecznego, Bielsko Południe, a także południową część Białej Wschód oraz Białą Krakowską.

²⁴ <https://wybory2018.pkw.gov.pl/pl/frekwencja/0411/240000#f1000001>

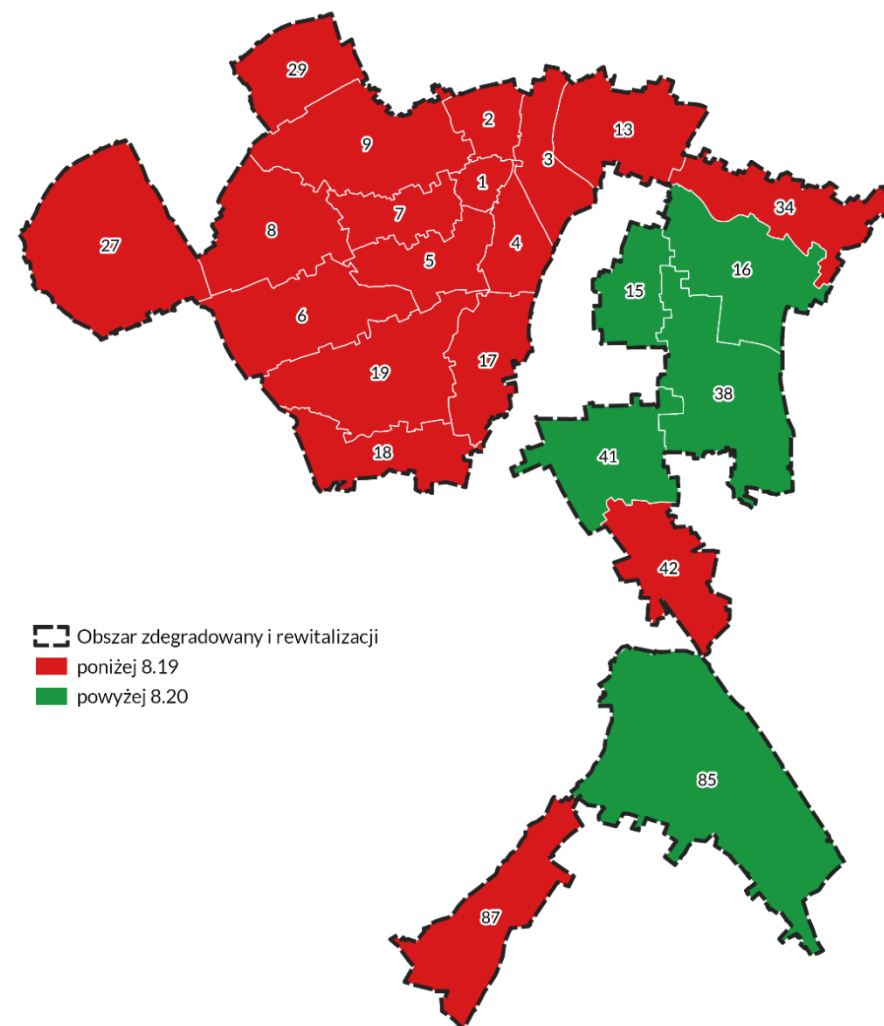
²⁵ <https://wybory2018.pkw.gov.pl/pl/frekwencja/0411#f1000001>

²⁶ <https://radyosiedlibb.pl/zbiornice-wyniki-wyborow-do-rad-osiedli-w-bielsku-bialej/>

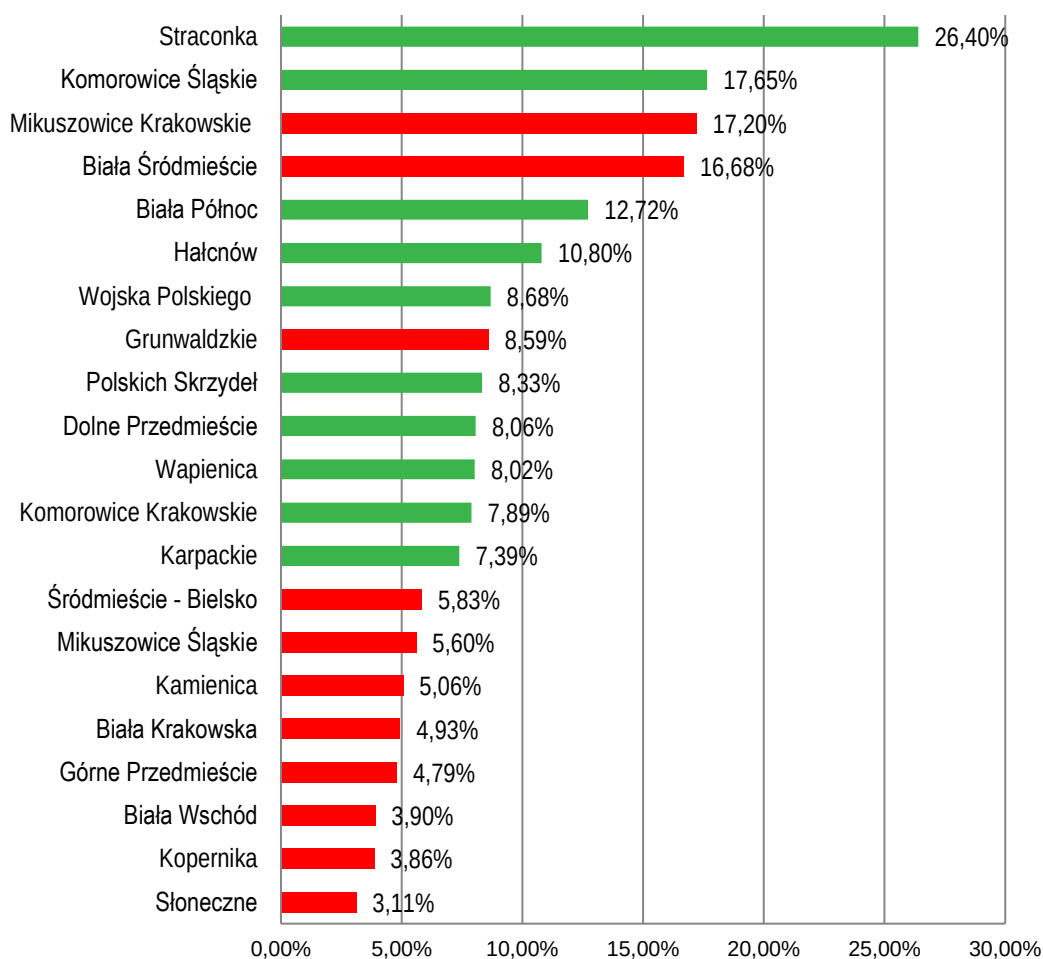
Rys. II. 28 Frekwencja w wyborach samorządowych w 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Rys. II. 29 Frekwencja w wyborach do Rad Osiedli w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

 – osiedla zlokalizowane w całości lub dużej części w granicach obszaru rewitalizacji

Rys. II. 30 Frekwencja w wyborach do Rad Osiedli w 2019 r. – zestawienie osiedlami²⁷

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

► Kapitał społeczny

Wśród licznych organizacji pozarządowych w mieście (581 w 2019 r.) dominują organizacje działające w obszarze sportu, turystyki i rekreacji. Stosunkowo liczne są również podmioty działające w obszarze kultury i sztuki, edukacji, w zakresie pomocy społecznej oraz pomocy osobom z niepełnosprawnościami oraz prowadzące działania na rzecz seniorów. Nieliczną grupę stanowią organizacje pozarządowe działające w zakresie profilaktyki i uzależnień, co w sytuacji narastającego problemu bezdomności stanowi istotne wyzwanie. O potencjale bielsko-białskich organizacji trzeciego sektora świadczy fakt, iż prawie 1/5 z nich to organizacje pożytku publicznego (według stanu na 7 kwietnia 2020 r. w mieście działało 112 organizacji pożytku publicznego).

Choć w granicach obszaru rewitalizacji, z uwagi na jego położenie obejmujące również ściśle centrum miasta, działa większość funkcjonujących w mieście organizacji pozarządowych, niemniej bezpośrednio na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest 64 z nich (Tab. II. 3). Dominują organizacje zajmujące się promowaniem i organizacją zajęć sportowych (24), znaczna grupa podmiotów zajmuje się wspieraniem osób z niepełnosprawnościami, osób wychodzących z nałogów oraz osób wymagające opieki paliatywnej (16). W granicach obszaru funkcjonują również organizacje promujące kulturę (9) oraz turystykę (6).

²⁷ Na osiedlach Bielsko-Południe, Leszczyny, Mieszka I, Złote Łany wybory nie odbyły się, zgłoszono jedynie 15 kandydatów, rada została wybrana bez głosowania.

Tab. II. 3 Organizacje pozarządowe zlokalizowane w granicach obszaru rewitalizacji wraz z wykazem realizowanych podstawowych projektów

Loka- lizacja	Podmiot	Realizowane projekty	Adres
Stare Miasto	Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Oddział PTTK „Podbeskidzie” w Bielsku-Białej	- Organizacja przedsięwzięć turystyczno-krajoznawczych: Aktywni Seniorzy, Mały Szlak Beskidzki na raty, Od Bałtyku po gór szczyty	ul. Wzgórze 9
	Stowarzyszenie „Twoje Zdrowie”	- Transport osób z niepełnosprawnością intelektualną na zajęcia terapeutyczne	pl. Św. Mikołaja 5/8
	Stowarzyszenie Autorów Polskich Oddział Bielsko-Biała	- Organizacja Festiwalu Poezji Słowiańskiej	ul. Podcienie 9
Śródmieście Bielsko	Klub Sportowy „Amatorska Liga Siatkówki”	- Amatorskie rozgrywki ligowe w piłce siatkowej	ul. Bohaterów Warszawy 2
	Polskie Towarzystwo Tatrzańskie Oddział w Bielsku-Białej	- Organizacja przedsięwzięć turystyczno-krajoznawczych: Wycieczki w dobrym Towarzystwie, Z Koziej Góry na Rysy	ul. 3 Maja 1
	Towarzystwo Przyjaciół Bielska-Białej i Podbeskidzia	- Prowadzenie Ośrodka Integracji Obcokrajowców myBB	ul. Zygmunta Krasińskiego 5a
	Towarzystwo Psychoprofilaktyczne Oddział Bielsko-Biała	- Prowadzenie świetlicy Ulica Kreatywna - Z kulturą na Ulicę	ul. Zygmunta Krasińskiego 5a
	Caritas Diecezji Bielsko-Żywieckiej	- Prowadzenie Banku Chleba dla najuboższych mieszkańców Bielska-Białej	ul. Zygmunta Krasińskiego 10
	Towarzystwo Miłośników Ziemi Bielsko-Bialskiej	- Upowszechnianie wiedzy o regionie wśród dzieci i młodzieży szkolnej	ul. Norberta Barlickiego 3
	Fundacja Praesterno	- Bezpieczna Szkoła - warsztaty profilaktyczne dla klas	plac Fabryczny 3
	Stowarzyszenie Rodzin i Przyjaciół Osób z Zespołem Downa „Wielkie Serce”	- Prowadzenie działań stymulujących rozwój dziecka z trisomią 21	ul. Norberta Barlickiego 15
	Polski Związek Niewidomych Okręg Śląski Koło Grodzkie	- Wzbogacenie oferty kulturalnej miasta: czytelnictwo i koncert z okazji dnia Białej Laski oraz warsztaty umuzykalniające	ul. Mostowa 1
	Bielskie Towarzystwo Trzeźwości	- Profilaktyka i pomoc specjalistyczna dla osób uzależnionych i współuzależnionych. Pomoc ofiarom i sprawcom przemocy. Motywowanie i wsparcie osób będących w procesie leczenia.	ul. Inwalidów 6
	Stowarzyszenie Akademia Seniora	- Aktywizacja osób starszych „Przez aktywność do zdrowia” - Jubileuszowy Koncert „Jeszcze w zielone gramy” – 10 lat Akademii Seniora	ul. Juliusza Słowackiego 17
	Związek Inwalidów Wojennych RP Oddział Bielsko-Biała	- Aktywizacja i integracja kombatantów oraz inwalidów wojennych	ul. Zygmunta Krasińskiego 5a
	Stowarzyszenie Amazonki w Bielsku-Białej	Prowadzenie działań wspierających na rzecz osób z chorobą nowotworową i edukacyjnych w zakresie profilaktyki chorób nowotworowych „Wyprowadzić i pokonać raka”	ul. Norberta Barlickiego 15
	Fundacja Praesterno	- Program przeciwdziałania młodzieżowej patologii społecznej - profilaktyka uzależnień - program autorski	pl. Fabryczny 3
	Katolickie Towarzystwo Kulturalne	- Prowadzenie klubu trzeźwościowego „ARKA”	ul. Zygmunta Krasińskiego 17
	Klub Bokserski Ring Bielsko	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży w sportach indywidualnych z zakresu boksu	ul. 1 Maja 26
	Polski Związek Chórów i Orkiestr Oddział Bielsko-Biała	- Organizacja Międzynarodowego Festiwalu Orkiestr Dętych Złota Trąbka	ul. 1 Maja 8
	Stowarzyszenie Centrum Sztuki Kontrast	- Bielska Edycja Krakowskiego Salonu Poezji	ul. 1 Maja 12

<i>Loka- lizacja</i>	<i>Podmiot</i>	<i>Realizowane projekty</i>	<i>Adres</i>
	Uczniowski Klub Sportowy „Ondraszek”	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży z zakresu pływania	ul. 1 Maja 47
	Klub Sportu i Rekreacji Niewidomych i Słabowidzących „Pionek”	- Szkolenie sportowe osób z niepełnosprawnościami	ul. Mostowa 1
	Śląska Fundacja Błękitny Krzyż	- Prowadzenie punktów nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego - Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych, przeciwdziałanie narkomanii, przemocy w rodzinie oraz patologiom społecznym przez udzielanie wsparcia i pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej osobom uzależnionym od alkoholu i członkom ich rodzin poprzez organizację wyjazdowych sesji terapeutycznych dla pacjentów zakładów leczenia odwykowego	ul. Mostowa 1
	Beskidzkie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe	- Zapewnienie przez specjalistyczne stowarzyszenia w dziedzinie sportu i rekreacji bezpieczeństwa osób pływających, kąpiących się i uprawiających sporty wodne na obszarach wodnych Miasta Bielska-Białej	ul. 1 Maja 47
	Fundacja Pomocy Osobom z Autyzmem Spectrum A	- Prowadzenie działań stymulujących rozwój dziecka niepełnosprawnego	ul. Inwalidów 4
	Fundacja Zróbmy.To	- Prowadzenie Centrum Aktywności Społecznej	ul. Zygmunta Krasińskiego 5a
	Beskidzkie Towarzystwo Cyklistów	- Organizacja Bielskiego Rodzinnego Rajdu Rowerowego	ul. Zygmunta Krasińskiego 5a
Osiedle Słoneczne	Stowarzyszenie Hospicjum św. Kamila w Bielsku-Białej	- Domowa opieka hospicyjna nad osobami w terminalnym stadium choroby nowotworowej	ul. NMP Królowej Polski 15
	Towarzystwo Muzyki Dawnej im. G. Ph. Telemanna	- Organizacja Dni Muzyki Kameralnej i Organowej "Wakacje z muzą" oraz Vivaldi Festival	ul. św. Anny 16/4
	Stowarzyszenie Klub Sportowy Gibas Sport Klub	- Szkolenie dzieci i młodzieży z klubu sportowego, popularyzacja aktywności ruchowej z zakresu narciarstwa zjazdowego i snowboardu oraz integracja i ułatwienie dostępu do uprawiania sportów zimowych dla młodzieży z placówek oświatowo-wychowawczych z terenu miasta Bielsko-Biała	ul. Mikołaja Reja 21/54
	Fundacja Aktywności Sportowej „Lelya”	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży w zakresie gimnastyki artystycznej	ul. Tadeusza Rejtana 3
Górne Przedmieście	Śląski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwonego Krzyża	- Aktywizacja i integracja osób starszych	ul. Jana III Sobieskiego 6
	Fundacja Sztuki Baletowej	- Organizacja Letniego Koncertu Baletowego	ul. Grunwaldzka 20b/3
	Klub Sportowy AS	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży w sportach indywidualnych z zakresu narciarstwa zjazdowego	ul. Juliusza Kossaka 6
	Dyskusyjny Klub Filmowy Kogucik	- DKF "Kogucik" filmowa tradycja Bielska-Białej	ul. Cieszyńska 24
	Fundacja Imperium Sportu	- Organizacja Jarmarku Świątecznego oraz Biegu Mikołajkowego „Super Paka Dla Dzieciaka” - Aktywna Rodzina	ul. Andrzeja Frycza Modrzewskiego 20
Biała Wschód	Charytatywne Stowarzyszenie Opiekuńczo-Wychowawcze „Ignis”	- Prowadzenie świetlicy socjoterapeutycznej Ignis	ul. 11 Listopada 86
	Fundacja KoBBieTY	- Aktywizacja i integracja osób starszych „Czas na Ciebie”	ul. Szkolna 14/3

Loka- lizacja	Podmiot	Realizowane projekty	Adres
	Klub Sportowy „Live”	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży w sportach indywidualnych z zakresu narciarstwa zjazdowego	pl. Opatrzności Bożej 20
	Klub Sportowy „Start”	- Szkolenie dzieci i młodzieży poprzez prowadzenie zajęć z akrobatyki sportowej	ul. 11 Listopada 54/4
	Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Specjalnej Troski „Ada”	- Szkolenie sportowe osób z niepełnosprawnością	pl. Opatrzności Bożej 20
	Stowarzyszenie Na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym „Razem”	- Wzbogacenie oferty kulturalnej miasta: Program „Kulturalnie i artystycznie VII”	pl. Opatrzności Bożej 20
	Lokalna Organizacja Turystyczna „Beskidy”	- Organizacja Pucharu Memoriał Adama Banaszka - Puchar Śląska w Klasie Omega	pl. Opatrzności Bożej 18
Osiedle Grunwaldzkie	TS Podbeskidzie Spółka Akcyjna	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży w zespołowych grach sportowych w zakresie piłki nożna chłopców	ul. Tadeusza Rychlińskiego 21
	Bialski Klub Sportowy „Stal”	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży w zespołowych grach sportowych – piłka siatkowa dziewcząt, piłka nożna chłopców	ul. Tadeusza Rychlińskiego 19
Bielsko Południe	Fundacja Centrum Fotografii	- Wzbogacenie oferty kulturalnej miasta: XXX lat Galerii Fotografii B&B	ul. Stefana Batorego 5
	Stowarzyszenie „PANAKEJA”	- Aktywizacja i integracja osób starszych „Starość nie dla mięczaków”	ul. Oświęcimska 37
	Fundacja Kultury „Kalejdoskop”	- Wzbogacenie oferty kulturalnej miasta: Muzyka na placu	ul. Emila Żegadłowicza 24
	Bielsko-Bialskie Towarzystwo Sportowe „Włóknarz”	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży w zespołowych grach sportowych z zakresu piłki siatkowa chłopców	ul. Widok 12
	Klub Sportów Azjatyckich „Atemi”	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży w sportach indywidualnych z zakresu sporty walki karate	ul. Widok 12
Osiedle Kopernika	Klub Sportów Saneczkowych „Beskidy”	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży z zakresu saneczkarstwa	ul. Bratków 18
	Beskidzkie Integracyjne Stowarzyszenie Tenisa Stołowego	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży z zakresu tenisa stołowego	ul. Bratków 16
	Beskidzkie Zrzeszenie Sportowo Rehabilitacyjne „Start”	- Zajęcia sportowe i udział w zawodach krajowych i zagranicznych osób niepełnosprawnych	ul. Bratków 16
Osiedla Mieszka I	Stowarzyszenie Gimnastyki Artystycznej i Sportu „Pasja”	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży z zakresu gimnastyki artystycznej	ul. Mieszka I 36c/21
Leszczyny	Uczniowski Klub Sportowy Nowy Klub Pływacki	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży z zakresu pływania	ul. Barska 10
	Klub Sportowy Szczypiorniak Spółka Non Profit Spółka z o.o.	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży z zakresu piłki ręcznej - Turniej Piłki Ręcznej o puchar Prezydenta Miasta Bielska-Białej	ul. Żywiecka 91
	Beskidzki Klub Motorowy	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży z zakresu sportów motorowych	ul. Żywiecka 67
	Fundacja Centrum Nowych Technologii	- Organizacja festiwalu informatyki promującego lokalny sektor ICT oraz zawód informatyka	ul. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego 31
	Fundacja Temida Arts & Business	- Organizacja Koncertu Finałowego Beskidzkiego Festiwalu Klasyki	ul. Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego 39

Loka- lizacja	Podmiot	Realizowane projekty	Adres
Mikuszowice Śląskie	Klub Inteligencji Katolickiej im. Św. Józefa w Bielsku-Białej	- Prowadzenie dziennego punktu wzmacniania więzi społecznych dla osób starszych - Organizacja Dni Kultury Chrześcijańskiej	ul. Grzybowa 8
	Fundacja Muuve	- Przygotowanie pedagogów i psychologów szkolnych, z miasta Bielska-Białej, do przeprowadzenia lekcji wychowawczych dotyczących zapobiegania depresji wśród dzieci i młodzieży	ul. Bystrzańska 46B/1N
	Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej Okręg Górnoląski	- Zorganizowanie Obozu harcerskiego VI Beskidzkiej Drużyny Harcererek „Rzeka” oraz III Beskidzkiej Drużyny Harcererek - „Dziewięciś”	ul. Bystrzańska 57
	Beskidzkie Towarzystwo Sportowe Rekord	- Szkolenie sportowe dzieci i młodzieży z zakresu piłki nożnej dziewcząt i chłopców	ul. Startowa 13

Źródło: Urząd Miejski w Bielsku-Białej

Zestawienia i statystyki nie oddają rzeczywistej sytuacji, z tego względu niezwykle cenne są opinie i spostrzeżenia, które przekazane zostały w trakcie spotkań mapujących problemy dotyczące obszaru rewitalizacji przedstawione poniżej.

Analiza jakościowa

Wypowiedzi mieszkańców i przedstawicieli środowisk, z którymi spotykano się podczas warsztatów diagnostycznych wskazują na nieufność mieszkańców w stosunku do Urzędu. Prawdopodobnie są to konsekwencje obowiązującego przez lata modelu zarządzania miastem, który nie angażował mieszkańców do dialogu. Z jednej strony mieszkańcy zauważają pozytywne zmiany, z drugiej strony często wracają do negatywnych doświadczeń z konsultacji społecznych i podkreślają swoje zniechęcenie. Zwracano uwagę na brak jasnej polityki informacyjnej dotyczącej planowanych działań oraz na nieuwzględnianie uwag i postulatów zgłaszanych przez mieszkańców. Uczestnicy konsultacji podkreślali, że przez lata Urząd był zamknięty na współpracę, a mieszkańcy czuli się ignorowani. Zniechęcenie do współpracy z Urzędem widoczne jest także wśród młodzieży, która podkreślała brak skutecznej komunikacji na linii młodzież - Urząd. W oparciu o zgromadzony materiał trudno jest wnioskować, dlaczego istniejący system informowania jest oceniany przez mieszkańców jako wymagający usprawnienia i czy na obecną ocenę działań informacyjnych Urzędu nie rzutują wcześniejsze doświadczenia mieszkańców, niemniej taka sytuacja stanowi duży problem i może skomplikować proces wdrażania programu rewitalizacji²⁸.

²⁸ W odpowiedzi na złożone na spotkaniu w ramach Tygodnia z rewitalizacją przez organizacje pozarządowe uwagi Wydział Spraw Obywatelskich i Przedsiębiorczości Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej (odpowiedzialny za współpracę z NGO's) zajął następujące stanowisko: *Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom mieszkańców Miasta Bielska-Białej, Rada Miejska 20 października 2020 r. podjęła uchwałę w sprawie określenia zasad i trybu przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami miasta Bielska-Białej, która wprowadziła istotne zmiany w procesie konsultacji, m.in.: rozszerzenie katalogu osób uprawnionych do udziału w konsultacjach do wszystkich mieszkańców miasta; szeroki wachlarz nowych narzędzi i form przeprowadzania konsultacji społecznych (w tym wysłuchania publiczne, dyżury konsultacyjne, panele obywatelskie, sondaże, badania ankietowe przeprowadzane w formie papierowej lub elektronicznej); interaktywny formularz do przysyłania opinii i uwag w ramach konsultacji; nowe narzędzia i formy prowadzenia akcji informacyjnych np. ogłoszenia i artykuły w mediach lokalnych i internetowych; wydłużyła minimalny czas trwania konsultacji do 14 dni. Uchwała wprowadziła także nowe formularze dot. wniosku o przeprowadzenie konsultacji (m.in. nastąpiła rezygnacja z wymogu podawania nr PESEL na listach poparcia). Uchwała usystematyzowała zasady i tryb przeprowadzania konsultacji oraz ujednoliciła procedury konsultowania prawa miejscowego z uwzględnieniem zmieniających się warunków technicznych, w tym informatycznych, które pojawiły się na przestrzeni ostatnich lat. Przyjęte regulacje powinny przyczynić się do wzrostu aktywności obywateli w procesie stanowienia prawa powszechnie obowiązującego, w tym miejscowego oraz prowadzenia dialogu w sprawach istotnych dla poprawy jakości życia w mieście. Liczba konsultacji z mieszkańcami oraz organizacjami pozarządowymi w 2020 r. wyniosła 28, natomiast w 2021 r. przeprowadzono już 34 konsultacje. Podjęcie nowej uchwały znacząco przyczyniło się do zwiększenia*

Przedstawiciele świata kultury i sztuki wskazywali, że problemem jest koncentracja działalności instytucji kultury w Bielsku, przy jednoczesnych deficytach w tym zakresie występujących w Białej. Jako przyczyny tego stanu rzeczy wskazywano: mniejsze środki finansowe, mniejszą liczbę mecenasów kultury oraz ograniczoną dostępność przestrzeni.

Brak poczucia bezpieczeństwa w centrum stanowi jedną z głównych barier ograniczających udział mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych. Źródeł tego problemu doszukiwano się przede wszystkim w narastającym zjawisku bezdomności, alkoholizmu i narkomanii (szerzej w rozdziale II.1.4).

Poszczególne środowiska, choć statystycznie licznie reprezentowane, skupione są głównie na swojej aktywności i są zsięciowane w niewielkim stopniu. Brakuje integracji zarówno środowiskowej, jak i międzyśrodowiskowej. Potwierdzają to przedstawiciele świata kultury i sztuki, którzy wskazywali na potrzebę lepszego przepływu informacji oraz koordynacji działań pomiędzy funkcjonującymi w mieście instytucjami kultury. Obecnie w obszarze tym dominuje konkurencja zamiast współpracy. Zwracano uwagę na konieczność większej aktywności włączającej młode osoby w działania w zakresie kultury i sztuki oraz lepszą promocję wydarzeń kulturalnych.

W trakcie spotkania dyskutowany był zarówno wątek oferty kulturalnej dostępnej głównie w centrum miasta, jak i tej dostępnej lokalnie. W kontekście tym poruszono kwestie działalności domów kultury. Uczestnicy spotkania zwrócili uwagę, że instytucje te posiadają bogatą ofertę adresowaną dla młodych osób, która jednakże nie spotyka się z większym zainteresowaniem.

Uczestnicy spotkania zwrócili również uwagę na bariery ograniczające dostępność mieszkańców do domów i ośrodków kultury, np. wysoki koszt wynajmu sal oraz konieczność zgromadzenia określonej liczby osób, aby móc stworzyć kółko (grupę) zajęciowe. Nie wszyscy chcą też uczestniczyć w zorganizowanych zajęciach, czasem potrzeba po prostu przyjaznej przestrzeni i miejsca dla działań oddolnych. W trakcie dyskusji pojawił się postulat większego zaangażowania miasta w finansowanie tego rodzaju aktywności mieszkańców.

Za konieczne uznano zwiększenie udziału seniorów w działaniach kulturalnych, co pozwoliłoby na ich zaktywizowanie. Wśród głównych barier, które obecnie ograniczają większe zaangażowanie się tej grupy wskazano: relatywnie wysokie koszty finansowe związane z udziałem w wydarzeniach kulturalnych, ograniczenia ruchowe seniorów i bariery przestrzenne oraz brak skutecznego dotarcia do seniorów z informacją o wydarzeniach kulturalnych.

W trakcie spotkania z przedstawicielami organizacji pozarządowych zwrócono uwagę na ograniczone zaufanie organizacji pozarządowych wobec Urzędu, jeśli chodzi o prowadzony proces rewitalizacji. Sytuacja ta wynika z wcześniejszych doświadczeń współpracy przy opracowywaniu Programu Rewitalizacji Obszarów Miejskich w Bielsku-Białej (zachęcanie do włączenia się w proces i przygotowanie projektów, a następnie odrzucanie zgłoszonych przez organizacje pomysłów). Jednocześnie zwrócono uwagę, że sytuacja w tym zakresie ulega stopniowej poprawie.

Mimo różnorodnych działań podejmowanych przez Centrum Organizacji Pozarządowych wciąż pojawiają się uwagi o nikłym wsparciu organizacji trzeciego sektora i deficycie lokali dla prowadzenia działalności. Wskazuje się na zły odbiór przestrzeni Centrum Organizacji Pozarządowych, która, zdaniem uczestniczących w konsultacjach

uczestnictwa mieszkańców w konsultacjach, wprowadzenie e-rozwiązań zwiększyło i ułatwiło dostępność dla przedstawiania swojego stanowiska przez każdego mieszkańca. Pomimo, iż konsultacje nie mają charakteru wiążącego, niemniej jednak każda uwaga i opinia przedłożona przez mieszkańców w procesie konsultacji podlega analizie i ocenie możliwości jej wprowadzenia pod względem prawnym, finansowym, technicznym czy organizacyjnym. Uwagi mieszkańców niejednokrotnie wnoszą nową jakość do przedstawianych projektów i są uwzględniane. Warto podkreślić, że Miasto Bielsko-Biała zachęca mieszkańców i organizacje pozarządowe do współtworzenia aktów prawa miejscowego, programów czy innych dokumentów poprzez organizowanie tzw. prekonsultacji, gdzie każdy ma możliwość przedstawienia swojej propozycji jeszcze na etapie przygotowywania konkretnego dokumentu. Takie prekonsultacje organizowane są podczas przygotowywania m.in. Rocznego programu współpracy Miasta Bielska-Białej z organizacjami pozarządowymi.

przedstawicieli organizacji pozarządowych, nie jest atrakcyjna i nie sprzyja lokowaniu tam aktywności społecznej²⁹. Podnoszono również problem braku koordynacji współpracy między bielsko-bialskimi organizacjami pozarządowymi, które zasadniczo nie znają się i nie współpracują, co znacząco zmniejsza skuteczność ich działań.³⁰

²⁹ W odpowiedzi na złożone na spotkaniu w ramach Tygodnia z rewitalizacją przez organizacje pozarządowe uwagi Wydział Spraw Obywatelskich i Przedsiębiorczości Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej (odpowiedzialny za współpracę z NGO's) zajął następujące stanowisko: • Bielskie organizacje pozarządowe mają możliwość bezpłatnego korzystania z usług infrastrukturalnych oferowanych przez Centrum Organizacji Pozarządowych – w 2021 r. organizacje ponad 150 razy skorzystały z nieodpłatnego wynajmu sali konferencyjnej bądź pomieszczeń na dyżury. Na zaplecze infrastrukturalne COP przy pl. Opatrzności Bożej 18 składają się trzy sale szkoleniowe (mieszczące od 20 do 50 osób), biura wyposażone w biurko, krzesła, stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu i drukarki – przeznaczone na dyżury, spotkania oraz doradztwo. Do dyspozycji podmiotów jest również laptop, rzutnik, ekran i flipchart. • W ramach projektu pn.: „Nowe życie w starych - nowych budynkach. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych” trwają prace budowlane obiektu przy ul. Cieszyńskiej 18. Remont konserwatorski realizowany jest z myślą o przeznaczeniu kamienicy na cele prospołeczne, a konkretnie na miejsce wsparcia sektora pozarządowego. Budynek zostanie zaadaptowany na mniejsze biura, gdzie organizacje będą mogły prowadzić swoją działalność, organizować spotkania i szkolenia, przechowywać niezbędną dokumentację związaną z funkcjonowaniem organizacji, co powinno stanowić istotne wsparcie dla prowadzonej przez NGO-sy działalności administracyjnej. Budynek zostanie udostępniony organizacjom pozarządowym w 2023 r. • Zgodnie z Zarządzeniem Prezydenta Miasta Bielska-Białej z dnia 9 czerwca 2020 r. organizacje pozarządowe nieprowadzące działalności gospodarczej mają możliwość skorzystania na preferencyjnych warunkach z lokali użytkowych znajdujących się w zasobach miasta. Czynsz najmu dla organizacji pozarządowych wynosi 1 zł netto za 1 m², natomiast preferencyjna stawka obowiązuje dla powierzchni do 30 m². Na terenie Miasta Bielska-Białej na dzień 16 listopada 2022 r. zgodnie z informacjami przekazanymi przez ZGM z preferencyjnych stawek czynszu w wysokości 1 zł/m² korzysta 31 organizacji pozarządowych. Aktualnie dostępnych jest 137 lokali w trybie konkursowym i 7 lokali w trybie pozakonkursowym. Każda organizacja nieprowadząca działalności gospodarczej może złożyć wniosek o wynajem lokalu użytkowego na preferencyjnych warunkach w trybie konkursowym lub pozakonkursowym, wspólnie lub samodzielnie. Lokale mają różną powierzchnię oraz różną lokalizację, co pozwala na dobór odpowiedniego pomieszczenia do potrzeb. (...) Reasumując: do dyspozycji organizacji jest: ponad 500 m² w Centrum Organizacji Pozarządowych; w 2023 r. nastąpi oddanie budynku przy ul. Cieszyńskiej 18, gdzie planowane jest bezpłatne użytkowanie powierzchni w trybie coworkingu; możliwość wynajmu lokalu z zasobów Miasta na preferencyjnych warunkach.

³⁰ W odpowiedzi na złożone na spotkaniu w ramach Tygodnia z rewitalizacją przez organizacje pozarządowe uwagi Wydział Spraw Obywatelskich i Przedsiębiorczości Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej (odpowiedzialny za współpracę z NGO's) zajął następujące stanowisko: • Centrum Organizacji Pozarządowych prowadzi bezpłatne wsparcie szkoleniowo-doradcze – w ramach tych działań w 2021 r. udzielono 450 godzin doradztwa ogólnego dla przedstawicieli podmiotów ekonomii społecznej (PES). Świadczone również usługi doradztwa specjalistycznego (księgowego i prawnego) prowadzonego przez profesjonalną kadrę – zrealizowano 174 godziny doradztwa księgowego oraz 60 godzin doradztwa prawnego. W 2021 r. zorganizowano ponadto kilkanaście szkoleń i warsztatów, w których uczestniczyło ponad 400 przedstawicieli sektora pozarządowego. • Miasto Bielsko-Biała koordynuje współpracę pomiędzy organizacjami, czego przykładem było organizowanie pomocy dla uchodźców wojennych z Ukrainy. Miasto Bielsko-Biała koordynowało działania pomocowe oferowane przez bielskie NGO-sy – prowadzono bazy oferowanego przez organizację wsparcia, a także bazy wolontariuszy, które udostępniane były zainteresowanym stronom. Miasto na bieżąco przekazywało informacje, dzięki którym organizacje pozarządowe mogły realizować pomoc osobom uciekającym przed wojną na Ukrainie na wielu płaszczyznach. • Miasto Bielsko-Biała wspiera działalność mającą na celu zwiększenie aktywności społecznej – w tym celu prowadzone jest Centrum Aktywności Społecznej (CAS) „Centrum Miasta”. Projekt skierowany jest przede wszystkim do osób w przedziale wiekowym 15-25 lat, polega na realizacji ogólnodostępnych działań animacyjnych, szkoleniowych, warsztatowych oraz doradczych w obszarze m.in. sportu, kultury, rekreacji, oświaty i wychowania. Zadanie zostało zlecone do realizacji organizacji pozarządowej, a wysokość dotacji w 2022 r. wyniosła 200.000 zł. Zgodnie z założeniami projektu, informacja o działalności CAS ma dotrzeć do ponad 20 tysięcy odbiorców. Do dyspozycji odbiorców projektu jest 180 godzin specjalistycznych warsztatów oraz możliwość korzystania z pomieszczeń CAS wraz z infrastrukturą tj., drukarka, rzutnik, tablet graficzny, oprogramowanie do działań twórczych (grafik, zdjęć filmów), co powinno otworzyć bielskiej młodzieży możliwość rozwoju. • Bielskie organizacje pozarządowe wspierane są w swoich działaniach statutowych nie tylko poprzez bezpłatny dostęp do infrastruktury, oferty szkoleniowej czy specjalistycznego doradztwa księgowego oraz prawnego, ale także poprzez cykliczne promowanie NGO-sów w ramach organizowanych co roku w okolicach świąt Bożego Narodzenia dni bielskich organizacji pozarządowych. Podczas tego wydarzenia organizacje pozarządowe nie tylko mają okazję promować swoją działalność wśród mieszkańców Bielska-Białej, ale także wymienić się doświadczeniami z innymi podmiotami ekonomii społecznej. • Warto wspomnieć również o funkcjonującej od 2016 r. Radzie Działalności Pożytku Publicznego w Bielsku-Białej, w skład której wchodzi 6 przedstawicieli bielskich organizacji pozarządowych, zaproponowanych i wybieranych do składu przez sektor pozarządowy. Rada Działalności Pożytku Publicznego w Bielsku-Białej jest organem konsultacyjnym i opiniotwórczym Prezydenta Miasta, która działa w celu wzmocnienia oraz doskonalenia dialogu obywatelskiego pomiędzy Miastem a organizacjami pozarządowymi. • Organizacje

Ciekawy obraz sytuacji wspólnot lokalnych zarysował się w trakcie spotkania z pracownikami socjalnymi. Zwrócono uwagę na fakt dużych różnic między poszczególnymi wspólnotami lokalnymi. Czasami społeczność lokalna jest żyta, pomaga sobie, ale są to raczej odosobnione sytuacje odnoszące się do pojedynczych bloków czy kamienic. Dominuje jednak brak działań wspólnotowych (choć należy zaznaczyć, że jeżeli ktoś ma jakiś problem, to raczej może liczyć na wsparcie sąsiadów). Odmienna sytuacja występuje w dzielnicach peryferyjnych. Na spotkaniu z mieszkańcami w Olszówce, zwrócono uwagę, że w tej części miasta w dalszym ciągu funkcjonują silne więzi sąsiedzkie. Wynika to jednak z odmiennego charakteru dzielnicy (podmiejska dzielnica z zabudową jednorodzinną).

W trakcie spotkania seniorzy zwrócili uwagę na zjawisko zanikania wspólnot sąsiedzkich. Część osób starszych przejawia tendencję do samoizolacji, młodzi ludzie natomiast nie czują potrzeby integrowania się ze starszymi mieszkańcami. Choć niektóre rady osiedli organizują różnego rodzaju spotkania, wigilie adresowane do seniorów, są to jednak działania niewystarczające.

Zdaniem pracowników socjalnych trudno jest przekonać seniorów do regularnego wychodzenia, integrowania się, mimo, iż mają oni potrzebę kontaktów i rozmowy, a brak okazji do porozmawiania o bieżących problemach skutkuje apatią, a nawet stanami depresyjnymi. Na pewno integrację utrudnia brak odpowiedniej infrastruktury (miejsz spotkań). Tam zaś, gdzie ona występuje, problem stanowi często oferta ograniczona w stosunku do zapotrzebowania. Choć w okresie wiosenno-letnim osoby, które mogą wychodzić, spędzają czas na osiedlu, gdzie zazwyczaj jest jakiś teren zielony z ławkami (za wyjątkiem centrum miasta), odczuwalna jest samotność tych osób. Jeśli na osiedlu nie ma zorganizowanej oferty dedykowanej seniorom, trudno im nawiązać relacje z rówieśnikiem. W okresie zimowym kontakty są jeszcze bardziej ograniczone, a aktywność sprowadza się do wyjść do sklepu, lekarza czy kościoła.

Generalnie brakuje lokalnych liderów, animatorów życia społecznego, organizacji, które katalizowałyby rozwój więzi społecznych. Potwierdzają to opinie, które pojawiły się na spotkaniu w Olszówce. Uczestnicy spotkania stwierdzili, że brakuje organizacji lokalnych liderów, które pełniłyby funkcję animatorów wspierających m.in. seniorów. Pozytywnym wyjątkiem jest osiedle Złote Łany i działająca tam Fundacja Aktywności Społecznej. Modelowym miejscem spotkań, na które wskazywali zarówno pracownicy Urzędu, jak i mieszkańcy jest Spółdzielcze Centrum Kultury „BEST” przy Spółdzielni Złote Łany. Miejsce to działa prężnie, a osoby do których dociera są objęte pomocą.

Funkcję lokalnego animatora, szczególnie w odniesieniu do seniorów pełni czasem parafia, która pomaga potrzebującym, choć już w mniejszym stopniu. Choć faktem jest, że jeśli ma miejsce jakieś trudne wydarzenie, np. spłonie mieszkanie, to parafianie potrafią się zorganizować i wspomóc osoby poszkodowane.

Najgorzej sytuacja wygląda w centrum miasta. Tu społeczność jest najbardziej zatamizowana. Dużym problemem jest zanik wspólnoty (więzi) społecznej oraz narastający brak zaufania mieszkańców w tej części miasta. W centrum nie ma organizacji pozarządowych, które zajmowałyby się stricte organizowaniem życia społeczności lokalnych.

pozarządowe wspierane są także w ramach szerokiej działalności informacyjnej oferowanej przez COP. Przedstawiciele bielskich organizacji w ramach mailingu, newslettera czy FB bieżąco informowani są o wydarzeniach, konkursach, dotacjach, zmianach przepisów prawa dot. ekonomii społecznej czy ważnych terminach, co znacząco ułatwia im funkcjonowanie. (...)

● Niezaprzeczalnym dowodem na szeroki wachlarz wsparcia oferowany organizacjom oraz doceniany przez bielskie organizacje są cyklicznie otrzymywane przez Miasto Bielsko-Białą nagrody za działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i budowania środowiska przyjaznego organizacjom pozarządowym. Ostatnia nagroda została przyznana 27 października 2021 r. za działalność na rzecz rozwoju ekonomii społecznej. Miasto Bielsko-Biała otrzymało tytuł Laureata i zajęło I miejsce w konkursie Znak Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej w kategorii V – „Społecznie odpowiedzialny samorząd” przyznanej przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. (...) Miasto na bieżąco współpracuje z organizacjami pozarządowymi i reaguje na zgłaszane postulaty. Prowadzi także działania koordynujące współpracę, między innymi w wymianie wolontariuszy, promocji 1% (1,5%) podatku na rzecz OPP. Działania związane z koordynacją działań na rzecz Ukraińców, były przedstawiane jako przykład zaangażowania i chęci współpracy pomiędzy organizacjami, która w codziennym funkcjonowaniu nie jest aż tak duża. Pośredniczy w kontaktach między organizacjami pozarządowymi dając im przestrzeń do współpracy. Do aktywizacji organizacji służą szeroko zakrojone działania informacyjne poprzez strony internetowe, media społecznościowe, newslettery czy mailing do organizacji.

Brakuje osób, które by się chciały tym zająć. Nie działają też na tym terenie organizacje wspierające mieszkańców w trudnym położeniu. Są inne, natomiast nie takie, które animowałyby społeczność lokalną.

Podobnego zdania są seniorzy, którzy uważają, że na obszarze rewitalizacji nie ma organizacji pozarządowych, które w sposób systemowy wspierałyby osoby starsze w ich codziennym funkcjonowaniu. Wyjątkiem ich zdaniem jest wskazywana wcześniej organizacja działająca na Osiedlu Złote Łany, która rekrutuje wolontariuszy pomagających osobom starszym w robieniu zakupów.

O ile na obszarze rewitalizacji brakuje organizacji animujących życie społeczne, o tyle działają organizacje ukierunkowane na pomoc konkretnym grupom społecznym. Dobrym przykładem jest Fundacja Edukacji i Bezpieczeństwa „SALUS”, która pomaga miastu zabezpieczać usługi opiekuńcze w sytuacji, kiedy wymaga to pilnej, szybkiej interwencji. W obszarze rewitalizacji działają również: Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości Społecznej „Być Razem”, Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta oraz Śląska Fundacja Błękitny Krzyż nakierowane na pomoc osobom wykluczonym. Organizacje te wspierają osoby bezdomne, dostarczają żywność i ubrania, zapewniają schronienie, możliwość umycia się itp. Od 2019 r. działa również Ośrodek Integracji Obcokrajowców w Bielsku-Białej „MyBB”.

Dyskutujący zwrócili też uwagę na małą efektywność wsparcia wolontariatem osób starszych. Wynika to z dużej różnicy wieku między osobą pomagającą a seniorem. Utrudnia to podjęcie rozmowy, sprowadza pomoc do czynności czysto technicznych. Osoby, do których kierowana jest pomoc częściej potrzebują rozmowy, kontaktu z drugim człowiekiem, rozmowy z rówieśnikiem. Zwracano również uwagę na brak asystentów osób niepełnosprawnych.

W trakcie spotkania z młodzieżą zauważono, że młodzież nie ma dedykowanego jej miejsca spotkań, co biorąc pod uwagę dużą liczbę osób dojeżdżających do szkół stanowi poważny problem. Wśród miejsc zlokalizowanych w centrum, w których możliwe jest zatrzymanie się, wskazano siedzibę Fundacji „Zróbmy.To” oraz działający pod egidą Bielskiego Centrum Kultury „Punkt 11”. Alternatywą pozostają jedynie świetlice środowiskowe oraz przestrzenie komercyjne (np. McDonald 's i galeria handlowa Sfera).

Środowisko organizacji pozarządowych zwróciło uwagę, że termin „świetlica środowiskowa” może być stygmatyzujący i zniechęcać dzieci i młodzież do korzystania z oferty tego typu instytucji. Młodzież z kolei zwróciła uwagę na nieatrakcyjność (niedopasowanie do potrzeb młodych osób) oferty miejsc typu domy kultury. Zwrócono również uwagę na zbyt małą liczbę wydarzeń (w tym kulturalnych) adresowanych do młodzieży, których organizatorem jest miasto. W kontekście organizowanych w centrum imprez kulturalnych (zwłaszcza koncertów) młodzi ludzie zwrócili uwagę na zbyt małą pojemność oraz słabą akustykę bielskiego rynku, co zniechęca do udziału w tego typu wydarzeniach.

Uczestnicy spotkania zwrócili uwagę, że nie istnieją, na szerszą skalę, stałe formy współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi a młodzieżą. Nieco lepiej sytuacja w tym zakresie wygląda w przypadku relacji pomiędzy młodymi a instytucjami kultury.

Kluczowe problemy i potencjały w zakresie uczestnictwa w życiu publicznym i kapitału społecznego

Głównymi problemami w zakresie uczestnictwa w życiu publicznym i kapitału społecznego są:

- zbyt duża koncentracja działalności instytucji kultury w Bielsku, kosztem Białej;
- brak poczucia bezpieczeństwa w centrum miasta, co stanowi jedną z głównych barier ograniczających udział mieszkańców w wydarzeniach kulturalnych;
- słaba promocja wydarzeń kulturalnych, w tym wśród seniorów;
- brak miejsc przyjaznych młodzieży, gdzie możliwe byłoby zatrzymanie się po zakończonych lekcjach, nieatrakcyjna w ocenie młodzieży oferta miejsc typu domy kultury;

- niski udział seniorów w życiu kulturalnym (wynikający m.in. z relatywnie wysokich kosztów finansowych związanych z udziałem w tego typu wydarzeniach oraz ograniczeń dostępności dla osób mających trudności w poruszaniu się);
- niewystarczające wsparcie organizacji pozarządowych: nieatrakcyjna przestrzeń Centrum Organizacji Pozarządowych, niesprzyjająca lokowaniu tam aktywności społecznej; brak koordynacji współpracy między działającymi w mieście organizacjami pozarządowymi przez Centrum Organizacji Pozarządowych; deficyt przestrzeni (lokali), w których organizacje pozarządowe mogłyby prowadzić swoją działalność;
- brak lokalnych liderów/animatorów życia społecznego, organizacji, które katalizowałyby rozwój więzi społecznych, szczególnie widoczny w centrum miasta, gdzie społeczność jest najbardziej zatowiszowana.

Do kluczowych potencjałów należy zaliczyć:

- duże przywiązanie do miasta, patriotyzm lokalny;
- bardzo dobrze oceniane rozwiązania w zakresie oferty integracji i wsparcia seniorów wypracowane na osiedlu Złote Łany przez działającą tam Fundację Aktywności Społecznej (Spółdzielcze Centrum Kultury);
- duża liczba organizacji ukierunkowanych na pomoc konkretnym grupom społecznym.

II.2. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk gospodarczych

Zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 1 ustawy o rewitalizacji, zjawiska gospodarcze stanowiące przesłankę stwierdzenia na danym obszarze stanu kryzysowego, to w szczególności: niski stopień przedsiębiorczości oraz słaba kondycja lokalnych przedsiębiorstw.

Analiza ilościowa

► Stopień przedsiębiorczości

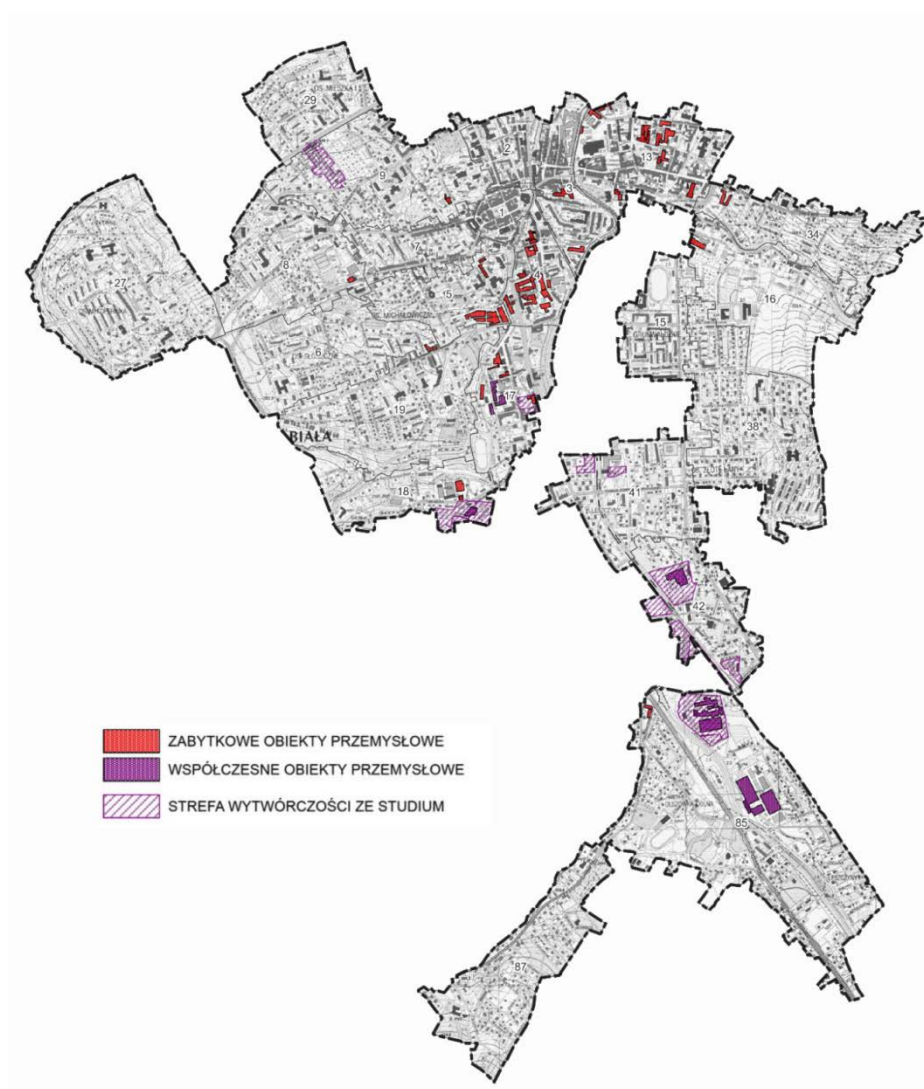
Niewątpliwym atutem Bielska-Białej jest wysoki poziom przedsiębiorczości. Osoby prowadzące działalność gospodarczą, stanowiąc około 8% ogółu podatników, odpowiadają za 39% wpływów miasta z tytułu PIT. Mimo wysokiej przedsiębiorczości należy zauważyć jednak gasnący w ostatnich latach trend wzrostowy w zakresie liczby otwieranych działalności gospodarczych, który może wskazywać na wyczerpywanie się prostego, ilościowego scenariusza rozwoju gospodarczego opartego o przyrost liczby nowych podmiotów gospodarczych. Liczba osób pracujących w mieście wynosiła w 2020 r. 78 553 osoby i była tylko nieznacznie wyższa niż w roku 2016 (77 352 osób). Na rozwój nowych inwestycji, w szczególności tych o dużym zapotrzebowaniu na powierzchnię, niekorzystnie wpływa ograniczona liczba terenów inwestycyjnych. Brak terenów możliwych do zaoferowania inwestorom hamuje rozbudowę istniejących już zakładów i ogranicza szanse na wykorzystanie potencjalnego trendu relokacji niektórych działalności, stanowiących część długiego łańcucha dostaw z terenów pozaeuropejskich. Zmiana paradygmatu rozwojowego z ilościowego na jakościowy skutkować będzie koniecznością poszukiwania w mieście terenów wakujących i wdrożenia koncepcji recyklingu miejskiego.

Znamienne jest, że miasto nie posiada już w swoich rękach obiektów przemysłowych. Są one własnością prywatną. Wiele z nich przeszło proces rewaloryzacji i nadania nowej funkcji. Niemniej niektóre z nich, mimo że stanowią miejsce prowadzenia działalności gospodarczej, wymagają działań remontowych, które poprawiłyby jakości przestrzeni publicznej w ich sąsiedztwie.

Fot. II. 1 Sklep przy ul. Powstańców Śląskich 6

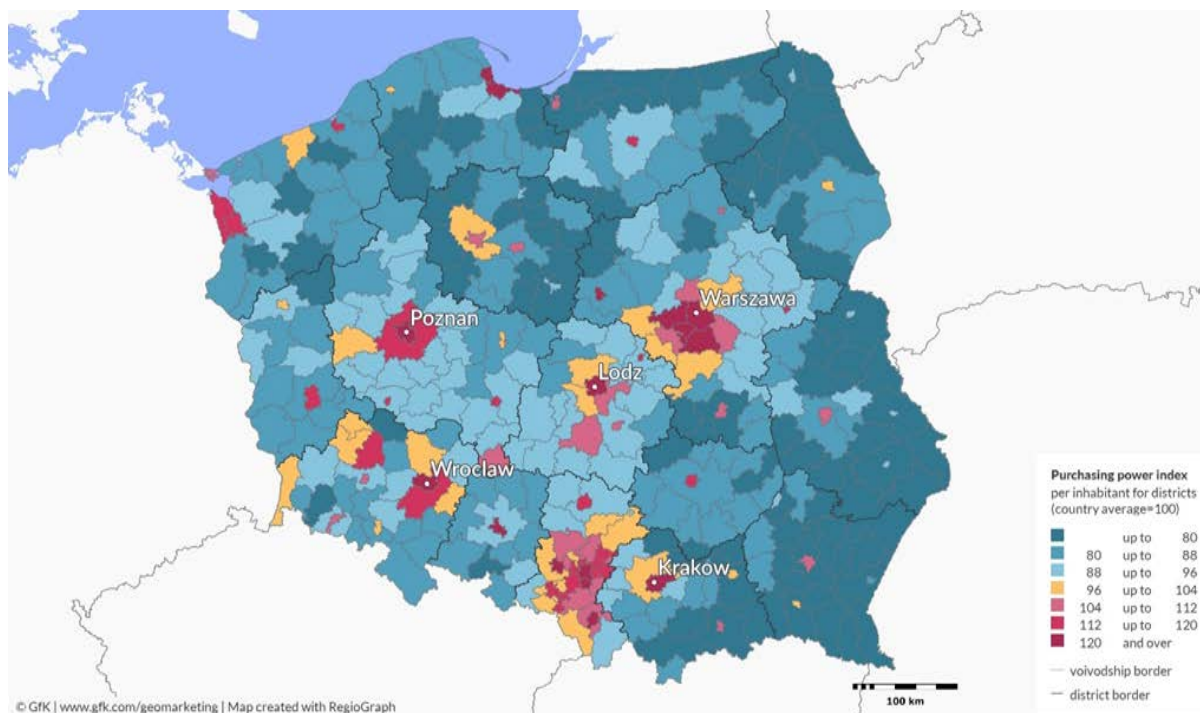
Autor: Janusz Jeżak

Rys. II. 31 Lokalizacja obiektów poprzemysłowych na obszarze rewitalizacji
Źródło: Urząd Miejski w Bielsku-Białej

Miasto charakteryzuje się korzystną, zróżnicowaną strukturą podmiotów gospodarczych, z wciąż zauważalnym udziałem działalności przemysłowej (10% podmiotów) i dobrze rozwiniętym sektorem usług dla biznesu. Bielsko-Biała nosiła w przeszłości miano „miasta stu przemysłów”. Metafora ta odpowiadała bardzo zróżnicowanej strukturze ówczesnej działalności wytwórczej, obejmującej jeszcze w II połowie XX w. m.in. takie branże jak: włókiennicza, samochodowa, przetwórstwo metali lekkich czy piwowarstwo. Obecnie główną specjalizacją Bielska-Białej jest branża motoryzacyjna, zapewniająca wysoki poziom zatrudnienia przy jednoczesnym wysokim poziomie wynagrodzeń dla pracowników. Oprócz branży *automotive* zauważalne są także: usługi IT, usługi finansowe, budownictwo oraz sektor turystyczny, w tym branża wystawiennicza. Tworzy to dobre warunki ekonomiczne do rozwoju centrum miasta.

W Bielsku-Białej w latach 2014-2021 odnotowano również stabilny poziom wskaźnika udziału zatrudnionych w usługach (blisko 60%). Wysoki odnotowywany poziom siły nabywczej wskazuje na dobre podstawy rozwojowe firm, które są w stanie płacić swoim pracownikom wysokie wynagrodzenia. W badaniu GfK Polonia w 2019 r. miasto znalazło się wśród 10 powiatów o najwyższej sile nabywczej w Polsce zajmując 8. pozycję, przed Krakowem i Tychami. Siła nabywcza dla Bielska-Białej wyniosła 9853 euro/ mieszk., co odpowiadało blisko 130% średniej krajowej i prawie 67% średniej europejskiej. W 2021 r. Bielsko-Biała przesunęła się w rankingu na 7. miejsce, a jej siła nabywcza odpowiadała już 71,3% średniej europejskiej.

Rys. II. 32 Siła nabywcza w Polsce 2021 r.

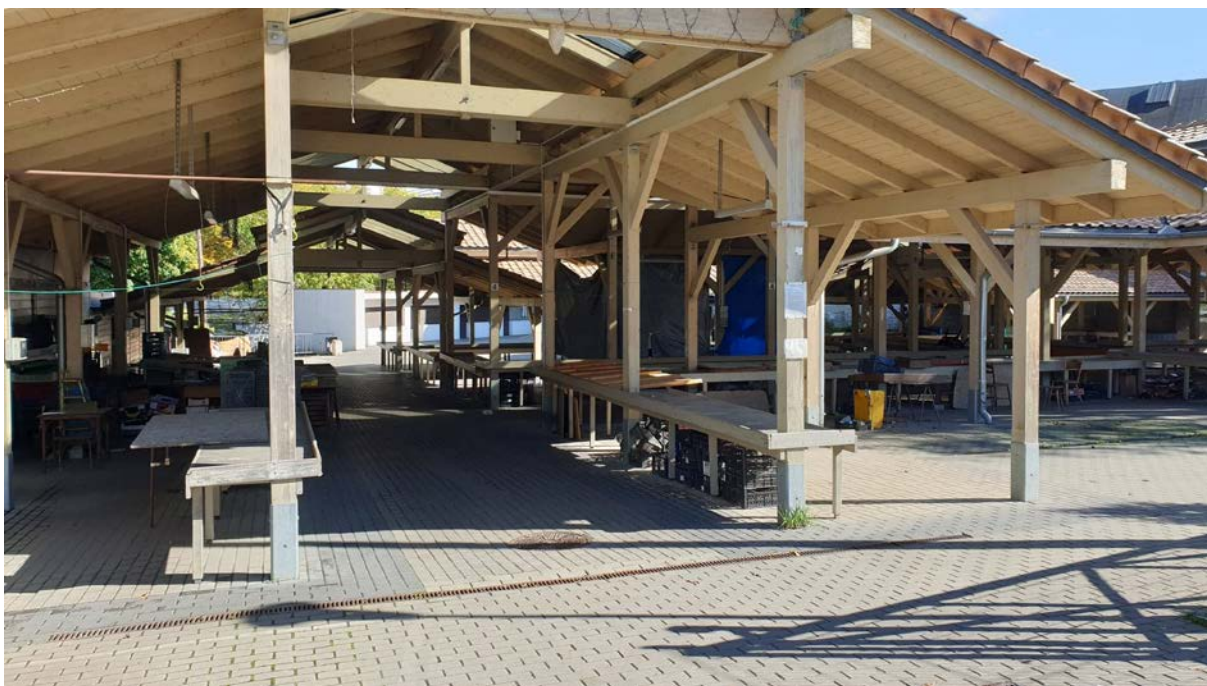
Źródło: <https://www.gfk.com/pl/prasa/purchasing-power-2021>

Analiza poziomu siły nabywczej potwierdza solidne podstawy rozwoju gospodarczego (baza podatkowa), jednocześnie świadcząc o akumulowaniu przez miasto efektów intensywnych procesów rozwoju gospodarczego. Bardzo wysoki jest poziom wykorzystania przez gospodarkę miasta lokalnych zasobów siły roboczej: $\frac{3}{4}$ mieszkańców miasta uzyskuje dochody pracując w mieście. Świadczy to o bardzo mocnej bazie ekonomicznej miasta i dużym potencjale do absorpcji generowanych lokalnie miejsc pracy. Dobrą sytuację gospodarczą miasta potwierdza także bardzo niska stopa bezrobocia (w 2019 r. 1,7%; w sierpniu 2022 r. 1,8%).

Choć, jak wynika z przedstawionych informacji, nie istnieją podstawy do przyjęcia tezy o niskim stopniu przedsiębiorczości na obszarze rewitalizacji, dla poprawności analiz zestawiono rozkład wskaźnika liczby firm jednoosobowych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Można założyć, że wskaźnik ten pokazuje jaką część populacji w wieku produkcyjnym była skłonna podjąć ryzyko i prowadzi własną działalność gospodarczą.

Na koniec 2018 r. wartość wskaźnika dla obszaru rewitalizacji wynosiła 25 firm na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym. W 2021 r. kształtowała się na podobnym poziomie. Dostrzegalna jest silna koncentracja podmiotów gospodarczych w centralnych obszarach miasta. Zdecydowanie najniższą przedsiębiorczość wyrażoną tym wskaźnikiem (poniżej 7 firm na 100 osób w wieku produkcyjnym) odnotowano na dużych osiedlach mieszkaniowych (jednostki: 6, 15, 27, 38). Może wynikać to z faktu, że 34% mieszkańców miasta pracuje w przemyśle i górnictwie, 33% w sektorze publicznym (sekcje PKD od M do S), a blisko $\frac{1}{3}$ zatrudnionych jest w budownictwie, transporcie, hotelarstwie i gastronomii. Duża liczba oferowanych miejsc pracy może nie sprzyjać podejmowaniu własnej działalności gospodarczej, jak ma to miejsce w innych częściach kraju.

W dłuższej perspektywie istotny problemem może być spadek liczby małych podmiotów gospodarczych w obszarze handlu detalicznego, które nie będą w stanie konkurować z większymi i dobrze zorganizowanymi sieciami handlowymi. Stworzyć to może lukę rynkową na osiedlach mieszkaniowych, jednocześnie utrudniając codzienne funkcjonowanie mieszkańców tych obszarów (konieczność dojazdów po zakupy do większych obiektów). Nie dostrzeżono też na obszarze rewitalizacji rozwiniętej tradycji handlu na targowiskach. W kontekście zmian demograficznych i starzenia się społeczności brak lokalnych targowisk, miejsc handlu w bezpośrednim sąsiedztwie miejsca zamieszkania będzie poważnym problemem.

Fot. Il. 2 Targowisko PSS Społem przy ul. Józefa Lompy 5
 Autor: Janusz Jeżak

► Kondycja lokalnych przedsiębiorstw

Kondycję przedsiębiorstw ocenić jest niezwykle trudno. Nie ma ogólnodostępnych danych, a te które są dostępne (dotyczące zawieszenia działalności czy wykreślenia z rejestru) nie do końca oddają rzeczywistość gospodarczą. Często są odzwierciedleniem sezonowości działań określonych branż czy prób optymalizacji podatkowej.

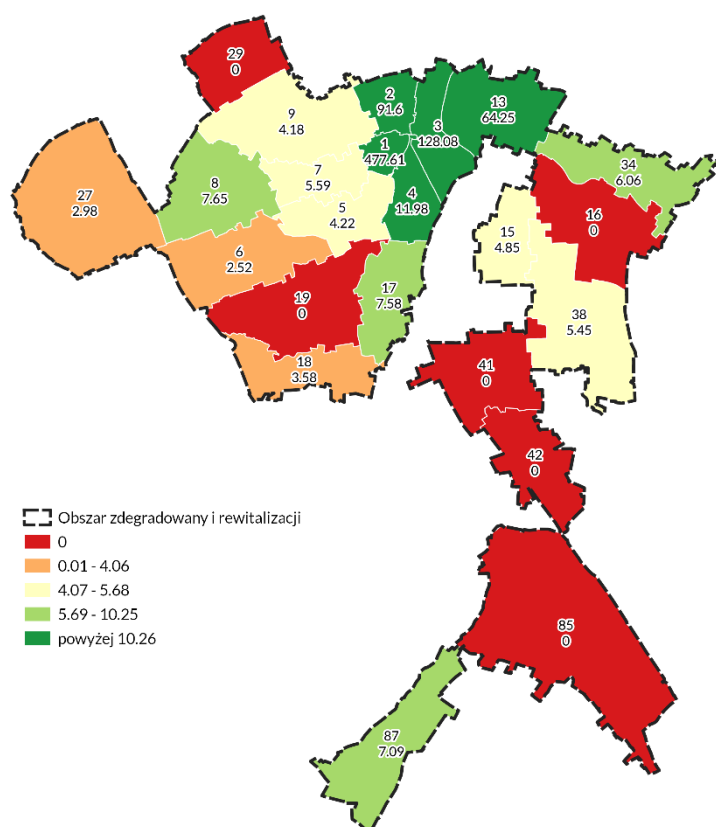
Analiza kontekstowa wykazała bardzo dobrą sytuację gospodarczą miasta do 2019 r. Okoliczności istotnie się jednak zmieniły, najpierw w wyniku pandemii COVID-19, następnie wojny w Ukrainie, a obecnie kryzysu energetycznego oraz gospodarczego przejawiającego się m.in. wysokim poziomem inflacji. Stabilne podstawy funkcjonowania podmiotów gospodarczych zostały naruszone. Firmy odczuwają presję płacową, rosną wykładniczo ich koszty funkcjonowania. Dynamikę zmian, jaka zachodzi w gospodarce, dobrze oddaje wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w poszczególnych branżach (Rys. Il. 37 i Rys. Il. 38). O ile kryzys pandemiczny, choć gwałtowny został zażegnany, co obrazuje zdecydowana poprawa koniunktury w 2021 r., o tyle wojna w Ukrainie ponownie i trwale odwróciła trend. Od tego momentu odnotowywane jest jedynie coraz większe pogorszenie nastrojów przedsiębiorców w zakresie koniunktury gospodarczej.

Kondycja firm działających na rynkach globalnych nie jest na razie zagrożona. Szczególnie trudna sytuacja występuje jednak na rynku lokalnym. Obecny kryzys może być bardzo dotkliwy dla firm np. z branży gastronomicznej, usługowej czy handlowej (np. piekarnie, ciastkarnie), dla których wysoki poziom wzrostu cen energii może być trudny do skompensowania wzrostem cen produktów. Kwestia ta ma istotne znaczenie dla procesu rewitalizacji z uwagi na dużą liczbę podmiotów z tych branż zlokalizowanych w granicach obszaru rewitalizacji.

Chcąc ocenić skalę podmiotów, których dotyczyć mogą zjawiska kryzysowe zdecydowano się na analizę danych dotyczących lokalizacji tego typu podmiotów w granicach obszaru rewitalizacji. Z uwagi na konieczność wskazania miejsca wykonywania działalności gospodarczej (w CEIDG i REGON brak takich informacji) zdecydowano się

bazować na bazie openstreetmap³¹. Dla każdej z klas obiektów przeprowadzono analizę statystyczną, której celem było wskazanie liczby obiektów i ich koncentracji w granicach obszaru rewitalizacji.

Zgodnie z bazą Open Street Map na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest 117 podmiotów, które moglibyśmy sklasyfikować jako usługi gastronomiczne (restauracje, fast-food, bary, kawiarnie, puby). Występuje bardzo duża koncentracja tego typu usług w jednostce urbanistycznej nr 1 (ponad 27% wszystkich takich podmiotów zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji). Wskaźnik liczby tego typu podmiotów na km² wyniósł dla tej jednostki ponad 477. Wysoką koncentrację tego typu usług odnotowano również w jednostce nr 3, gdzie udział podmiotów świadczących usługi gastronomiczne wyniósł ponad 22% (należy jednak zwrócić uwagę, że ponad 42% podmiotów z tej jednostki ulokowanych jest w Galerii Sfera). Trzecią jednostką urbanistyczną o wysokiej liczbie podmiotów świadczących usługi gastronomiczne jest jednostka nr 13 z blisko 20% udziałem tych podmiotów. Ostatnią jednostką o wysokiej koncentracji tego typu podmiotów jest jednostka nr 2 (10% podmiotów).

Rys. II. 33 Liczba podmiotów świadczących usługi gastronomiczne na km²
Źródło: opracowania własne na podstawie openstreetmap

Z zebranych danych wynika, że w opisanych jednostkach (nr 1, 3, 13 i 2) skoncentrowanych jest blisko 80% wszystkich podmiotów świadczących usługi gastronomiczne na obszarze rewitalizacji. Większość z nich zlokalizowana jest zatem w historycznym centrum miasta i korzysta z *genius loci* miejsca. Nastawiona jest również w dużej mierze na klienta zewnętrznego (ościenne gminy, mieszkańcy osiedli mieszkaniowych położonych poza centrum). Ich duża koncentracja może być jednak czynnikiem wypychającym stałych mieszkańców poza obszar koncentracji tego typu podmiotów (zjawisko *overtourismu*³²).

³¹ Informacje zatytułowane „Points of Interest”, obejmujące takie klasy obiektów jak: usługi gastronomiczne, handel, sektor finansowy (banki), atrakcje turystyczne (do tej klasy włączono trzy pozycje z innej grupy: teatry, nocne kluby, dyskoteki, kina).

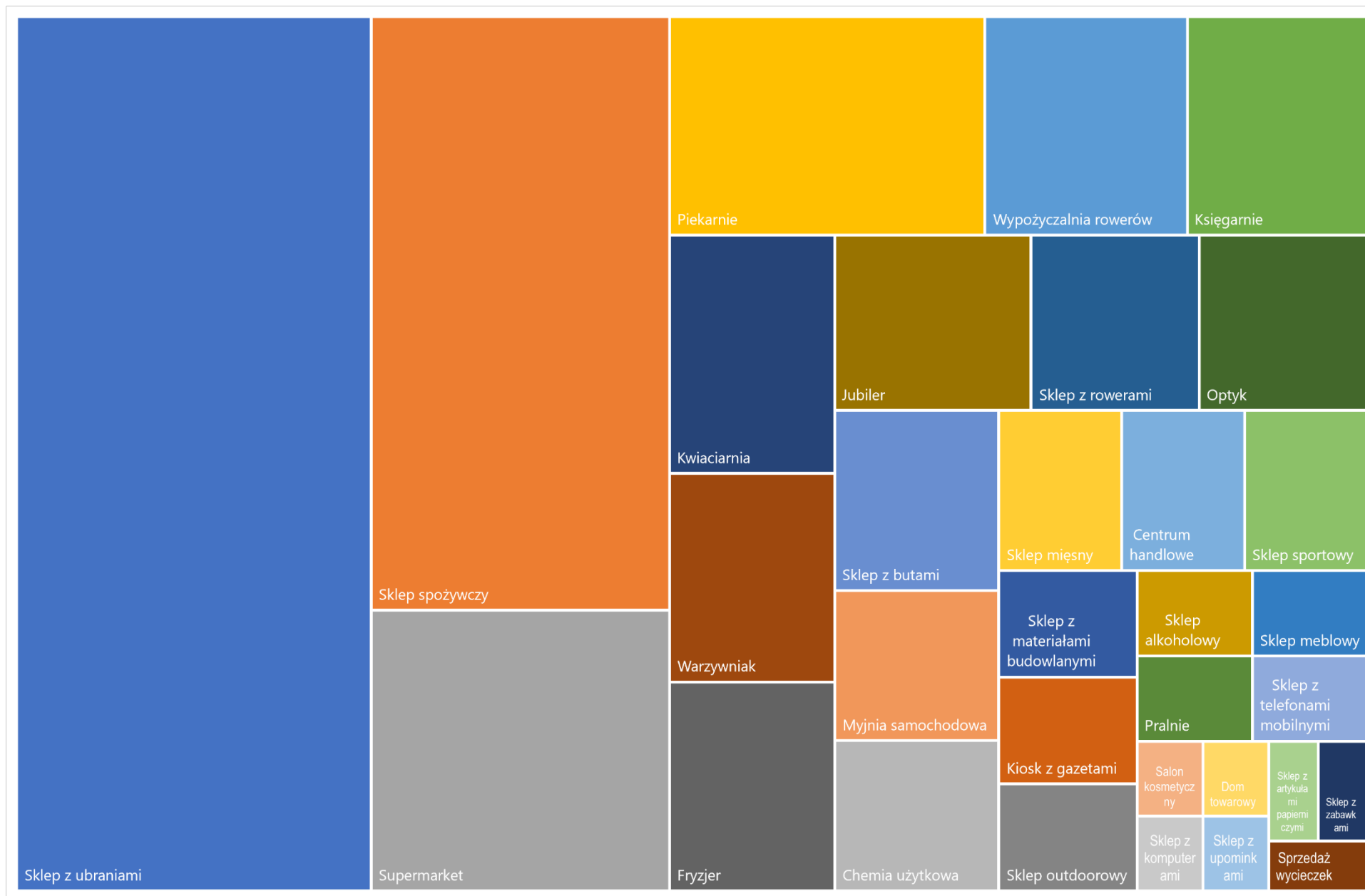
³² Zjawisko przesycenia jakiegoś miejsca (destynacji) ruchem turystycznym ponad możliwości jego obsługi lub w sposób wywołujący dużą uciążliwość dla mieszkańców.

*Fot. II. 3 Rynek staromiejski w Bielsku
fot. Janusz Jeżak*

Koncentracja tego typu placówek w centrum może być źródłem ich deficytów na pozostałej części obszaru rewitalizacji. Formułując plan działania konieczne jest przeanalizowanie i wyciągnięcie wniosków z przeprowadzonego procesu rewitalizacji bielskiej Starówki. Dane wskazują, że obszar ten pod względem aktywności gospodarczej jest bardzo żywy, problemem jest jednak duży spadek liczby stałych mieszkańców. Konieczne jest poszukiwanie kompromisu między koniecznością wygenerowania atrakcji turystycznej, salonu miasta służącego osobom z zewnątrz, a koniecznością budowy zdrowej tkanki miejskiej, wyposażonej w usługi na rzecz mieszkańców.

W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowanych jest 421 różnego typu obiektów handlowo-usługowych. Ich strukturę przedstawiono na rysunku poniżej. Dominują sklepy z odzieżą (ponad 26% ogółu obiektów handlowych), supermarkety, sklepy spożywcze (23%) oraz piekarnie (blisko 6% podmiotów). Łącznie podmioty te stanowią ponad 54% wszystkich podmiotów handlowych zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji. Największa koncentracja tego typu obiektów występuje w jednostce urbanistycznej nr 3 (Galeria Sfera) oraz 13 (blisko 60% wszystkich podmiotów handlowych zlokalizowanych w graniach obszaru rewitalizacji).

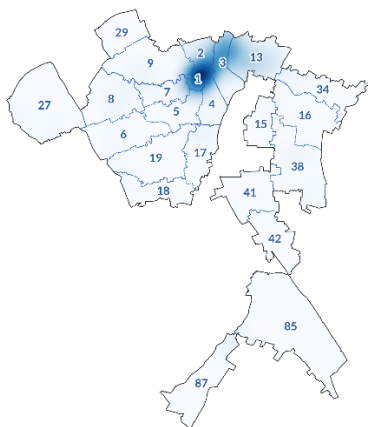

Rys. II. 34 Struktura podmiotów handlowo-usługowych zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji

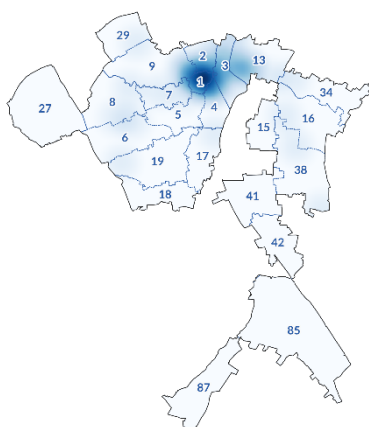
Źródło: opracowania własne na podstawie openstreetmap

W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowano aż 24 placówki banków (oddziały). Większość placówek skoncentrowana jest w jednostkach urbanistycznych nr 3 i 13, co rodzi ryzyko monofunkcyjności pewnych obszarów centrum (puste ulice po godzinie zamknięcia tych instytucji). Silna koncentracja banków wywołuje również presję na wysokość czynszów, co nie sprzyja lokowaniu się w centrum usług centrotwórczych oraz podmiotów kultury. Ryzyka te mogą zostać ograniczone przez fakt, iż coraz więcej banków decyduje się na ograniczenie liczby oddziałów i zastępowanie ich usługami internetowymi.

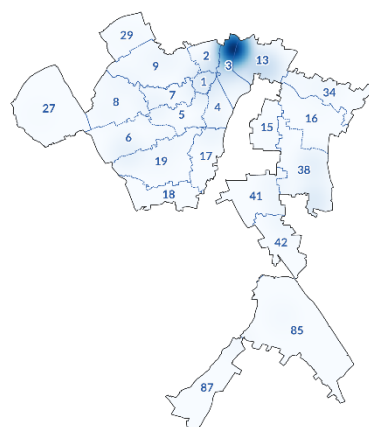
Przestrzenną koncentrację różnych typów działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji przedstawiono poniżej.

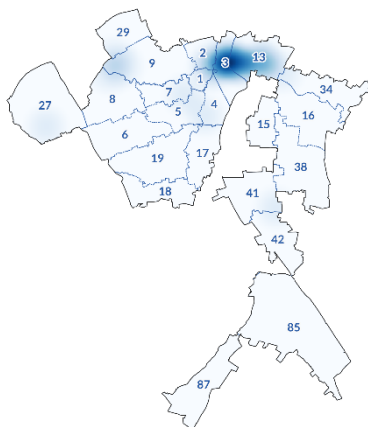
Usługi gastronomiczne (restauracje, fast-food, bary, kawiarnie, puby)

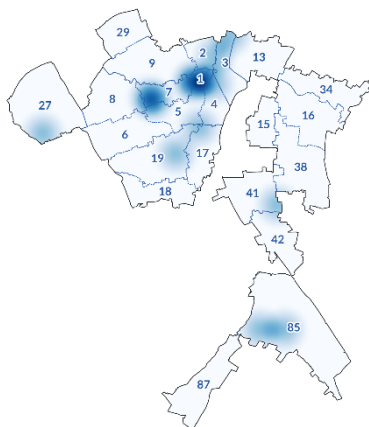
Atrakcje turystyczne (teatry, kluby nocne, kina, atrakcje turystyczne, muzea, pomniki, zamki, ruiny o historycznym znaczeniu, inne)

Obiekty handlowo-usługowe

Banki

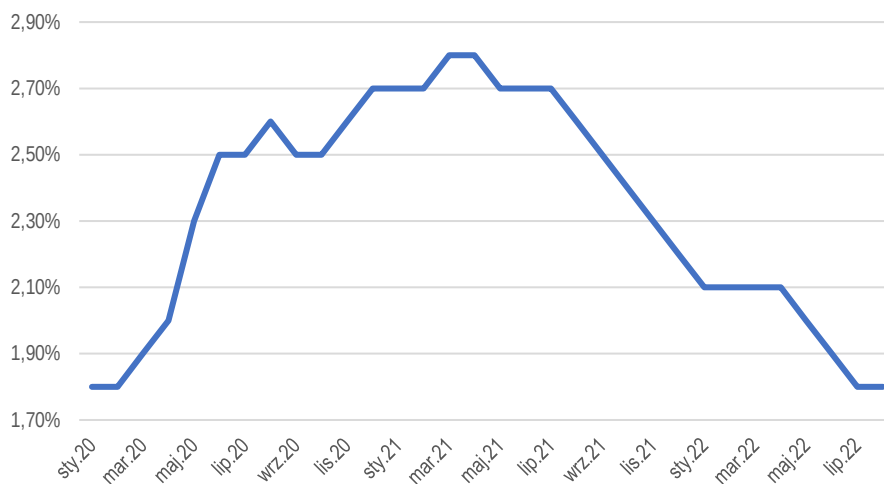
Zakwaterowanie zbiorowe (hotele, motele, bed & breakfast, hostele, domy gościnne)

Rys. II. 35 Analiza koncentracji różnych typów działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji
Źródło: opracowania własne na podstawie openstreetmap

Analiza ofert najmu krótkoterminowego wskazuje na ich dużą koncentrację w centrum miasta, co wynika z lokalizacji na tym terenie najważniejszych atrakcji turystycznych, w tym zabytków. Zbyt duży udział najmu krótkoterminowego nie jest korzystny, gdyż może wywołać zjawisko *overtourismu* oraz zubaża lokalny rynek nieruchomości (ograniczona zostaje oferta mieszkań, mniejsza podaż najmowanej powierzchni skutkuje wyższymi cenami najmu).

Pośrednio kondycję przedsiębiorstw można odczytać również poprzez poziom wskaźników bezrobocia oraz ogólnego klimatu koniunktury (analiza trendu). Choć w Polsce nie prowadzi się tego typu badań w ujęciu lokalnym (wybrane obszary miasta), niemniej wydaje się, że wskaźnik bezrobocia publikowany dla miasta oraz ogólnokrajowy wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury oddaje sytuację poszczególnych branż również w skali lokalnej, przy przyjęciu założenia, że w mniejszych ośrodkach poziom kryzysu zawsze jest bardziej dotkliwy, a wrażliwość podmiotów gospodarczych na czynniki kryzysowe znacznie większa (mniejszy rynek, mniejsza siła nabywcza konsumentów).

Analizując stopę bezrobocia można uznać, że sytuacja w tym względzie nie jest najgorsza (wskaźnik ten systematycznie spada). Należy pamiętać jednak, że wolne ręce do pracy w branży gastronomicznej to obecnie towar deficytowy. Wielu pracowników tej branży przebranżowiło się po pandemii COVID-19 i nie wróciło już do wcześniej wykonywanego zawodu. Zatem sytuacja ogólna w mieście nie musi przekładać się wprost na sytuację danej branży. Spadek siły nabywczej mieszkańców w wyniku wysokiej inflacji może znacznie pogorszyć sytuację branży handlowej, która być może będzie musiała się ratować ograniczeniem personelu (małe rodzinne sklepy). Dynamiczny charakter zjawisk kryzysowych może bardzo szybko zmienić poziom wskaźnika bezrobocia (w sytuacji masowych bankructw na skutek kryzysu energetycznego). Decydujące będzie zapewne pierwsze półrocze 2023 r. Z tego powodu, choć obecnie zarówno wskaźnik poziomu bezrobocia, jak i jego trend nie wskazują na sytuację problemową, trzeba jednak założyć, że sytuacja może się wkrótce zmienić, co zresztą potwierdzają wywiady z przedsiębiorcami.

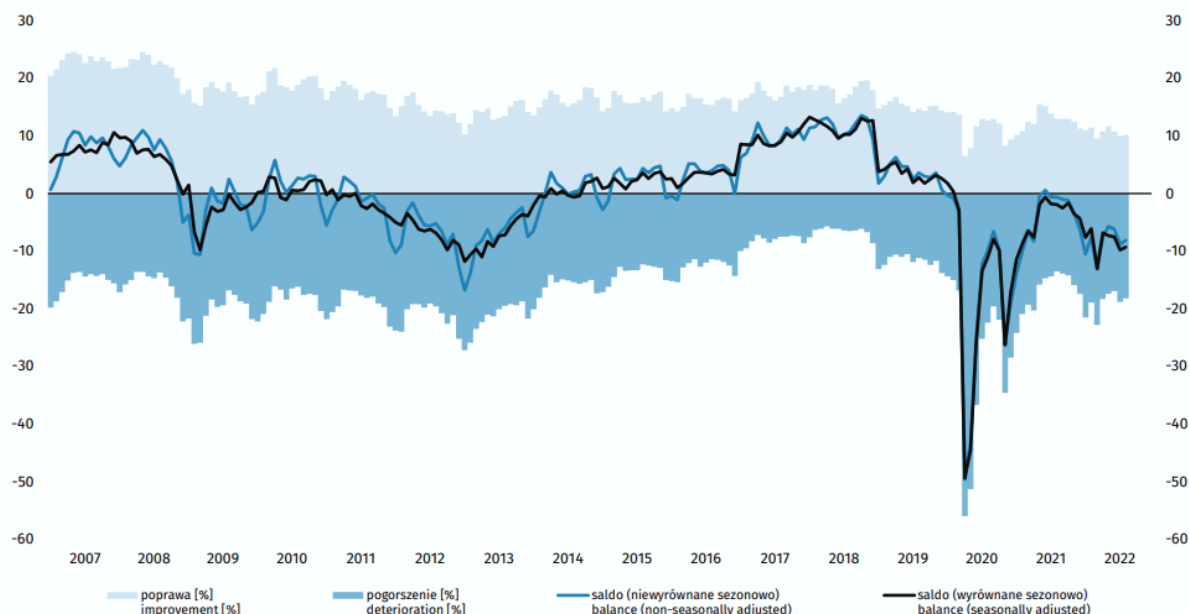
Rys. II. 36 Stopa bezrobocia rejestrowanego w Bielsku-Białej
Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Bielsku-Białej

Analiza trendu wskaźnika ogólnego klimatu koniunktury nie pozostawia wątpliwości, że przedsiębiorcy dostrzegają zagrożenie i pesymistycznie widzą perspektywy prowadzonych przez siebie firm. Oznacza, to że choć obecnie nie mamy jeszcze do czynienia z masowymi bankructwami, to na obszarze rewitalizacji występują już miejsca, w których przedsiębiorcy rezygnują z prowadzenia działalności. Brak również firm, które mogłyby je zastąpić (np. ul. 11 Listopada).

Należy pamiętać, że dane statystyczne dotyczące gospodarki najczęściej prezentują obraz historyczny sprzed kilku miesięcy, czy jak w przypadku PKB nawet kilku lat. W tym kontekście oceny i przewidywania przedsiębiorców

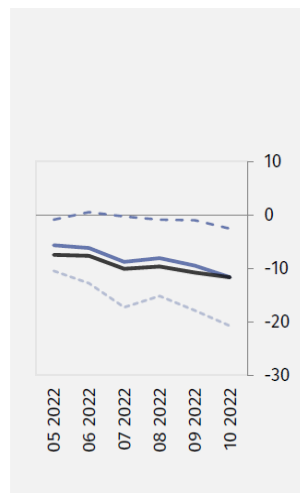
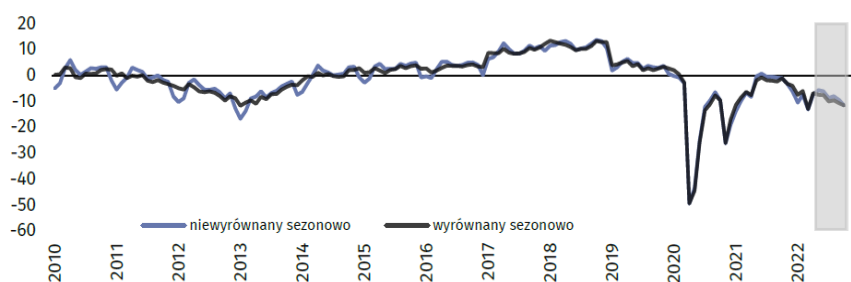
prowadzących firmy w obszarze rewitalizacji oraz obserwacje trendów w poszczególnych branżach mają szczególne znaczenie.

W branży handlu detalicznego utrzymują się niekorzystne oceny sprzedaży i sytuacji finansowej. W najbliższych trzech miesiącach możliwe są redukcje zatrudnienia. Według przedsiębiorców tempo wzrostu cen będzie zbliżone do prognozowanego miesiąc wcześniej. Przedsiębiorstwa zgłaszające bariery najczęściej wskazują na trudności związane z niepewnością ogólnej sytuacji gospodarczej (63,8% w sierpniu 2022 r., 54,5% w sierpniu 2021 r.) oraz kosztami zatrudnienia (62,1% w sierpniu 2022 r. i 58,4% rok wcześniej).

Handel detaliczny (wykres 4)

W październiku wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury (NSA) kształtuje się na poziomie minus 11,7 – niższym niż przed miesiącem (minus 9,5).

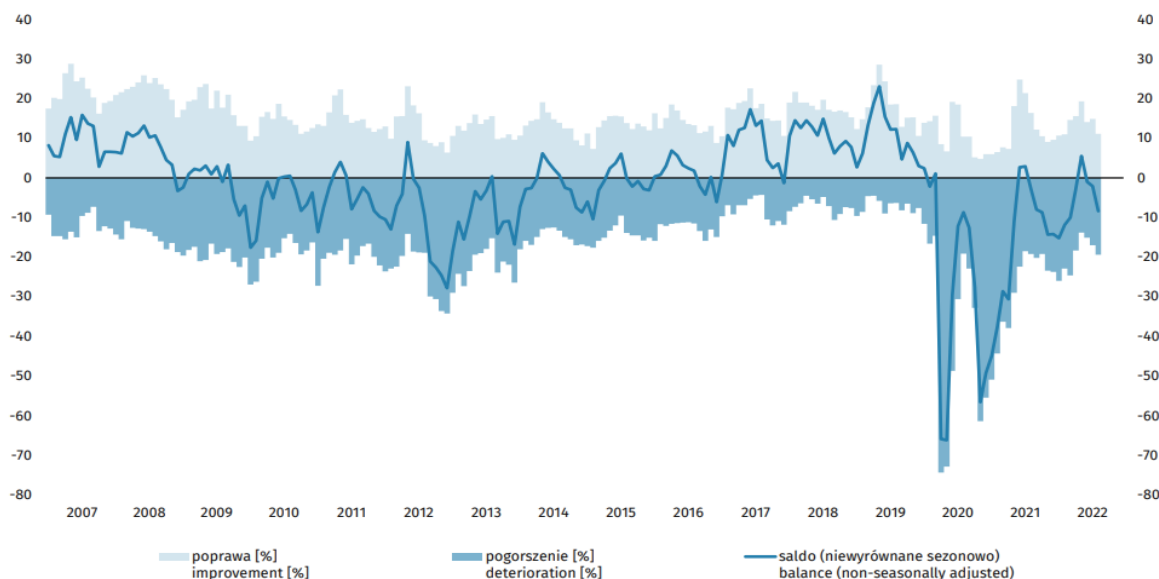

Rys. II. 37 Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w handlu detalicznym

Źródło: Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach 2000-2022, GUS, Warszawa 2022, s. 20 – sierpień 2022 r. oraz Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach – październik 2022 r.

W branży zakwaterowania i gastronomii przewidywania są pesymistyczne, gorsze od formułowanych miesiąc wcześniej. Odnotowywany jest wzrost opóźnień płatności za wykonane usługi. Dyrektorzy jednostek zapowiadają spadek zatrudnienia. W najbliższych trzech miesiącach można oczekiwać wzrostu cen, choć wolniejszego od spodziewanego w lipcu. Podmioty prowadzące działalność w zakresie zakwaterowania formułują mniej pesymistyczne oceny koniunktury (-4,8) niż jednostki gastronomiczne (-8,4). Firmy zgłaszające bariery najczęściej

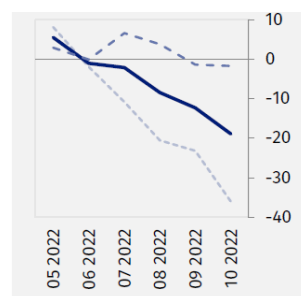
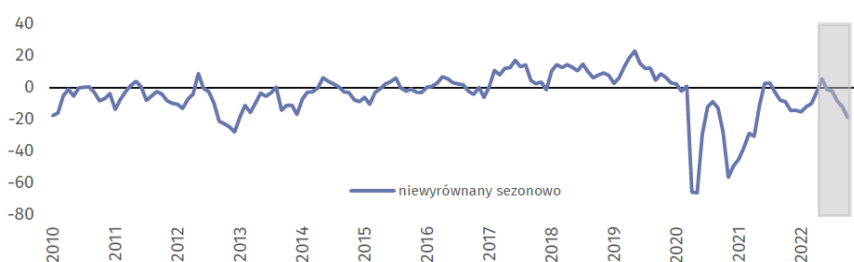
wskazują na trudności związane z niepewnością ogólnej sytuacji gospodarczej (74,8% w sierpniu 2022 r., 73,5% przed rokiem) oraz kosztami zatrudnienia (62,5% w sierpniu 2022 r., 56,5% przed rokiem).

Zakwaterowanie i gastronomia (wykres 6)

Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury (NSA) kształtuje się w październiku na poziomie minus 22,9 wobec minus 18,6 przed miesiącem. Podmioty prowadzące działalność w zakresie zakwaterowania formułują bardziej pesymistyczne oceny koniunktury (minus 26,1) niż jednostki gastronomiczne (minus 18,9).

Rys. II. 38 Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w dziale zakwaterowanie i gastronomia

Źródło: *Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach 2000-2022*, GUS, Warszawa 2022, s. 32 – sierpień 2022 r. oraz *Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach* – październik 2022 r.

Z przedstawionej analizy wynika, że w granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowanych jest wiele firm z branż bardzo podatnych na kryzys energetyczny oraz nadchodzący kryzys gospodarczy. Na tej podstawie kondycję lokalnych firm zlokalizowanych w graniach obszaru rewitalizacji ocenić należy jako niepewną, a w przypadku firm zależnych od poziomu cen energii jako słabą lub bardzo słabą.

Analiza jakościowa

Tematy gospodarcze rzadko pojawiały się na spotkaniach z mieszkańcami prowadzonych w ramach konsultacji. W trakcie dyskusji przy okazji prac nad strategią rozwoju miasta mieszkańcy wskazywali na niewykorzystany potencjał turystyczny Bielska-Białej. Głosy te są spójne z wynikami „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”, w którym 94,35% respondentów uznało atrakcyjne położenie miasta jako jego główną przewagę konkurencyjną, a 67,74% respondentów wskazało na turystykę jako najbardziej pożądaną kierunek rozwoju Bielska-Białej (36,01% wskazało na nowe technologie, a 27,12% na biznes).

Stanowisko to jest zbieżne z opiniami, które pojawiły się podczas spotkań służących opracowaniu pogłębionej diagnozy obszaru rewitalizacji. Przedsiębiorcy zwrócili uwagę na potrzebę wymyślenia nowej funkcji dla centrum miasta, w szczególności roli poszczególnych przestrzeni publicznych. W kontekście miejskich placów zwrócono uwagę, że dla ich ożywienia nie wystarczą jedynie działania o charakterze remontowym. Konieczny jest atrakcyjny program funkcjonalny tych miejsc (np. regularne targi, jarmarki, lodowisko). Inspiracją w tym zakresie mogą być przykłady z innych miast. Za jeden z problemów centrum miasta uznano nadmierną ilość betonu oraz brak zieleni, co czyni tę część miasta nieatrakcyjną. Sposobem na rozwiązanie tego problemu byłoby m.in. tworzenie parków kieszonkowych. W granicach obszaru rewitalizacji istnieją tereny, które mogłyby zostać zagospodarowane w ten sposób, np. dziedzińce w ścisłym centrum miasta czy tereny poprzemysłowe przy ul. 1 Maja i Powstańców Śląskich. Przedsiębiorcy dostrzegają kluczową rolę jakości przestrzeni miejskiej w przyciągnięciu nowych użytkowników centrum.

Zdaniem przedsiębiorców główną przyczyną upadku handlu w centrum miasta jest niemożność sprostania przez niewielkie sklepy konkurencji ze strony sklepów wielkopowierzchniowych. Stąd też coraz większa liczba pustych lokali usługowych w centrum. Problemem jest też brak możliwości dojazdu do małych sklepów i brak parkingów w ich sąsiedztwie, w sytuacji gdy duże obiekty posiadają taką infrastrukturę. Jako przykład ulicy, która traci swoje dotychczasowe funkcje handlowe (m.in. na skutek otwarcia galerii handlowej Sfera) wskazano ulicę 11 Listopada. Zdaniem uczestników spotkań, centrum miasta (jednostki urbanistyczne nr 1-4 i 13) powinno przede wszystkim posiadać ofertę dla mieszkańców Bielska-Białej, której obecnie brakuje. Jeśli nic się w tym względzie nie zmieni, ta część miasta opustoszeje.

Fot. II. 4 Puste lokale przy ul. 11 Listopada
fot. Janusz Jeżak

Warunkiem ożywienia centrum Bielska-Białej jest, zdaniem przedsiębiorców, rozwijanie współpracy pomiędzy podmiotami prowadzącymi działalność w tej części miasta a Urzędem. Podkreślano konieczność jak najszybszego podjęcia działań w zakresie wsparcia przedsiębiorczości na obszarze rewitalizacji. Zwlekanie z ich podjęciem, w kontekście obecnego kryzysu energetycznego i gospodarczego, może sprawić, że podejmowane działania w późniejszym czasie będą nieskuteczne.

Zwrócono również uwagę na brak środków właścicieli budynków na remonty kamienic. Konieczny jest zewnętrzny inwestor lub komercjalizacja działalności prowadzonej w wyremontowanych budynkach. W przypadku zabytkowych

kamienic zwracano uwagę na ograniczenia jakie narzuca konserwator zabytków, co komplikuje proces rewaloryzacji obiektów.

W trakcie dyskusji z mieszkańcami, ale i środowiskiem organizacji pozarządowych, pojawił się wątek miejskich rzemieślników. Zwrócono uwagę na brak rozeznania co do liczby pozostałych rzemieślników wykonujących zawody ginące. Istnieje pilna potrzeba zmapowania tego typu działalności (miasto nie posiada takiej bazy danych). Przeważał pogląd, że choć pojedyncze osoby prowadzą jeszcze zakłady kuśnierskie czy szewskie, to jest to ostatni moment na wypracowanie rozwiązań wspomagających ginące zawody (jeśli nie z uwagi na zapotrzebowanie społeczne, to choćby z powodów kulturowych, turystycznych).

Ważnym wątkiem, w kontekście przyszłych działań na obszarze rewitalizacji, było wskazanie na konieczność przemyślenia sposobu prowadzenia działań inwestycyjnych oraz wsparcia przez ten czas podmiotów gospodarczych położonych w sąsiedztwie prac budowlanych.

Kluczowe problemy i potencjały w sferze gospodarczej

Do najważniejszych problemów w sferze gospodarczej należy zaliczyć:

- niekorzystne zmiany sytuacji w otoczeniu społeczno-gospodarczym oraz rosnąca niepewność rynku i pogorszenie nastrojów wśród przedsiębiorców odnośnie perspektyw prowadzonej przez nich działalności;
- zmiany zachowań konsumenckich spowodowane wysoką inflacją, negatywnie oddziałujące na niektóre branże, szczególnie w zakresie przemysłów czasu wolnego;
- w związku z inflacją i kryzysem energetycznym zagrożone funkcjonowanie lokalnych przedsiębiorstw, szczególnie z branży gastronomicznej, usługowej i handlowej, których znaczna część zlokalizowana jest na obszarze rewitalizacji; ryzyko znaczących redukcji zatrudnienia i likwidacji części firm, a co za tym – wzrostu bezrobocia;
- spadek liczby podmiotów gospodarczych w rejestrze CEIDG;
- koncentracja działalności handlowej i usługowej w ścisłym centrum miasta, przy jednoczesnym deficycie tego typu usług w pozostałych częściach obszaru rewitalizacji; brak lokalnych miejsc handlu (sklepów, targowisk) w bezpośrednim sąsiedztwie miejsca zamieszkania, co szczególnie w kontekście starzejącego się społeczeństwa stanowi istotny problem;
- silna konkurencja dla małych działalności gospodarczych w centrum miasta ze strony galerii handlowych; w efekcie spadek liczby małych firm handlowo-usługowych i coraz większa liczba pustych lokali w centrum (obszary koncentracji pustostanów lokali użytkowych, np. przy ul. 11 Listopada);
- brak systemowego rozwiązania parkowania w centrum miasta;
- brak rozeznania w zakresie liczby rzemieślników wykonujących ginące zawody oraz brak wsparcia dla przedsiębiorców wykonujących te zawody;
- niski udział działalności gospodarczych zarejestrowanych wśród mieszkańców osiedli mieszkaniowych, co może wynikać z wysokiego odsetka w tych rejonach osób w wieku poprodukcyjnym;
- występujące w centrum miasta ryzyko ukierunkowania działalności gospodarczej jedynie na turystów lub osoby przyjezdne z gmin ościennych (aglomeracyjnych), co w efekcie może wywołać zjawisko *overtourismu*;
- ryzyko monofunkcyjności pewnych obszarów centrum w wyniku lokalizacji w sąsiedztwie wielu instytucji finansowych; presja na wysokość czynszów, wypychanie z centrum podmiotów kultury, sztuki, gastronomii i handlu; ryzyko gentryfikacji kolejnych obszarów centrum;
- wzrastająca liczba ofert najmu krótkoterminowego w centrum miasta i spadek liczby stałych mieszkańców;
- niska jakość przestrzeni miejskiej, niesprzyjająca przyciąganiu nowych użytkowników centrum miasta (nowi klienci, nowi mieszkańcy);

- słabość oferty czasu wolnego w centrum miasta, adresowanej do jego mieszkańców; niewystarczająca promocja organizowanych wydarzeń;
- widoczny w centrum problem bezdomności i alkoholizmu, ograniczający poczucie bezpieczeństwa i zniechęcający do spędzania w czasie wolnego w centrum miasta.

Do najważniejszych potencjałów w sferze gospodarczej należy zaliczyć:

- duży potencjał dziedzictwa przemysłowego, wciąż nie do końca wykorzystany;
- olbrzymi potencjał turystyczny drzemący w centrum miasta;
- wysoki poziom przedsiębiorczości;
- wciąż niski poziom bezrobocia w mieście;
- wysoki poziom wykorzystania przez gospodarkę miasta lokalnych zasobów siły roboczej;
- wysoki poziom siły nabywczej mieszkańców Bielska-Białej.

II.3. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk przestrzenno-funkcjonalnych

Zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 3 ustawy o rewitalizacji, zjawiska przestrzenno-funkcjonalne stanowiące przesłankę stwierdzenia na danym obszarze stanu kryzysowego dotyczą w szczególności: niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną lub jej złego stanu technicznego, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niedostosowania infrastruktury do potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej oraz niedoboru lub niskiej jakości terenów publicznych.

II.3.1. Dostęp do podstawowych usług lub ich niska jakość

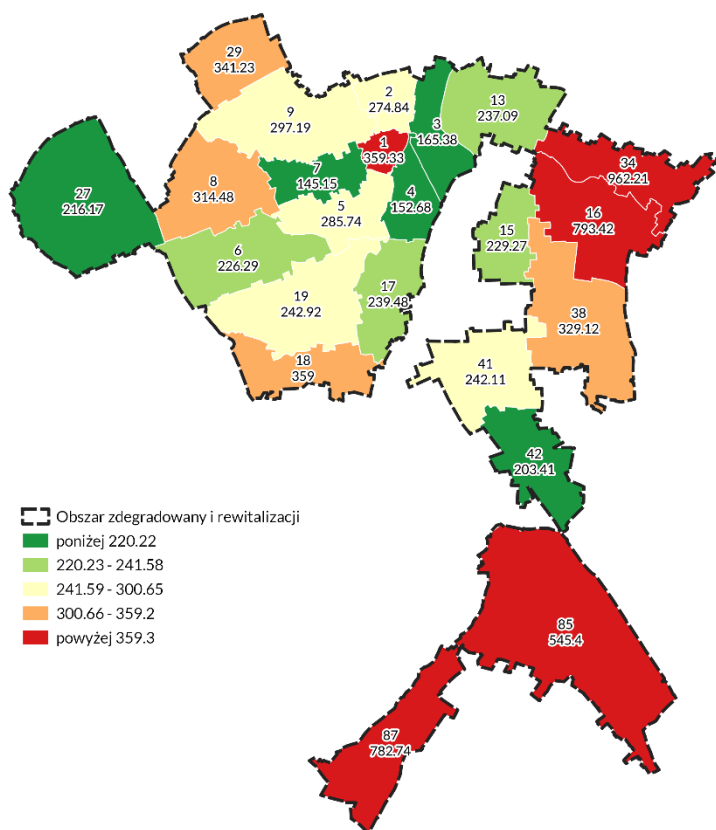
Analiza ilościowa³³

Obiekty podstawowej opieki zdrowotnej (POZ)

Na terenie Bielska-Białej funkcjonuje 39 punktów podstawowej opieki medycznej świadczących usługi w ramach ubezpieczenia społecznego (bez dodatkowych opłat). Średnia odległość od punktu zamieszkania do najbliższej placówki POZ w mieście wyniosła 905,2 m, co oznacza dystans możliwy do pokonania przez osobę dorosłą poruszającą się ze średnią prędkością w nieco ponad 9 minut i jest to średni wynik jak na standardy dojścia pieszego. Czas dotarcia wydłuży się, gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będą osoby starsze lub opiekun z dzieckiem. W takiej sytuacji wartość wzrośnie do ponad 16 minut, a to jest już dużo jak na standardy dojścia pieszego.

W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowanych jest 16 placówek POZ, a w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru kolejnych 8. Średnia odległość od punktu zamieszkania do najbliższej placówki POZ w granicach obszaru wyniosła nieco ponad 345 m, co należy uznać za bardzo dobry wynik. Jedynie w 4 jednostkach urbanistycznych odległość jest zasadniczo większa, tj. w jednostkach nr: 34 (962 m), 16 (793 m), 87 (782 m) oraz 85 (545 m). Odległości te nie przekraczają jednak przyjmowanych standardów dojścia pieszego (15 min). Należy jednak uwzględnić duże różnice wysokości występujące w wybranych jednostkach, wynikające z bardzo zróżnicowanego ukształtowania terenu (zob. Rys. II. 24). Dostępność placówek ograniczają bariery architektoniczne na trasie dojścia z miejsca zamieszkania do placówki oraz niefunkcjonalne rozwiązania występujące w części placówek.

³³ Wykorzystano wyniki analiz dostępności opracowanych w 2019 r. na zlecenie Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej w ramach prac nad zintegrowaną diagnozą dla Miasta Bielsko-Biała, zweryfikowane względem roku 2021. Co istotne, badając dostępność analizowane obiekty ograniczono do tych, które świadczą usługi dla ogółu ludności i są ogólnodostępne (nie istnieje bariera opłaty rynkowej za uzyskanie usługi, a jeśli występuje to jedynie w stopniu symbolicznym jako uzupełnienie finansowania publicznego) oraz ze względu na swój zakres działalności realizują świadczenia we wskazanym obszarze miasta. Wyjątkiem są żłobki i kluby malucha – ze względu na funkcjonowanie tylko dwóch publicznych żłobków, analiza wewnątrzmienna objęła także placówki prywatne.

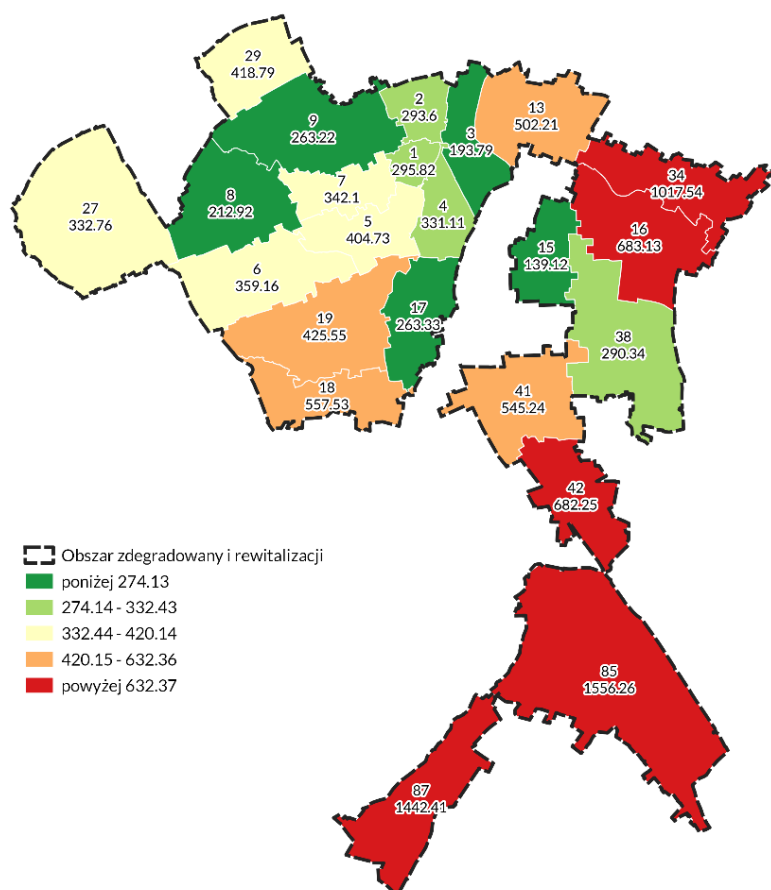
Rys. II. 39 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do punktu podstawowej opieki zdrowotnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Żłobki

Ważnym elementem systemu usług wspierających rodziny w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, istotnie oddziałującym m.in. na poziom aktywności zawodowej kobiet i sytuację materialną gospodarstw domowych, jest instytucjonalna opieka nad najmłodszymi dziećmi. W zasobach infrastruktury społecznej gminy na koniec 2021 r. funkcjonowało 30 instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat trzech, w tym: 1 żłobek publiczny zlokalizowany w 3 placówkach: przy ul. Kazimierza Brodzińskiego 22 (w granicach obszaru rewitalizacji, dysponujący 109 miejscami), przy ul. Pod Grodziskiem 4 (246 m od północnej granicy obszaru rewitalizacji, z 94 miejscami) oraz przy ul. Jutrzenki 24 (w granicach obszaru rewitalizacji, z 40 miejscami), a także 23 żłobki niepubliczne, 4 kluby dziecięce niepubliczne oraz 2 dziennych opiekunów. Łącznie placówki dysponowały 868 miejscami (w tym żłobek miejski 243 miejscami), co oznacza zasadniczy wzrost w stosunku do 2019 r. (682 miejsca). Według danych GUS opieką w żłobkach i klubach malucha w całym mieście objętych było na koniec 2021 r. 580 dzieci (11,4%). W granicach obszaru liczba dzieci do lat trzech zameldowanych na pobyt wynosiła na koniec 2021 r. 982.

Z uwagi na jedynie trzy oddziały żłobka samorządowego nie wykonywano analizy dostępności do tych obiektów. Niewielką odległością od tych placówek charakteryzują się jednostki urbanistyczne położone w północno-zachodniej części obszaru rewitalizacji (nr: 7, 8, 9, 27, 29) oraz jednostki urbanistyczne położone w zachodniej części obszaru (nr: 38, 41, 42). Biorąc pod uwagę jednak liczbę miejsc w placówkach samorządowych mieszkańcy i tak zdani są głównie na usługi sektora komercyjnego. Średnia odległość liczona od miejsca zamieszkania do placówek tego typu położonych w obszarze rewitalizacji wyniosła 502 m, co należy uznać za bardzo dobry wynik (w wielu jednostkach odnotowano zdecydowanie niższą wartość). Najtrudniejsza sytuacja w zakresie dostępności do tego typu placówek występuje w jednostkach: 87, 85 oraz 34. Średnia odległość od miejsca zamieszkania do tego typu placówek wynosiła tam odpowiednio 1442 m (87), 1556 m (85) oraz 1017 m (34). Wartości te wykluczają w zasadzie możliwość dojścia pieszego.

Rys. II. 40 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do żłobka/ klubu dziecięcego z uwzględnieniem placówek komercyjnych

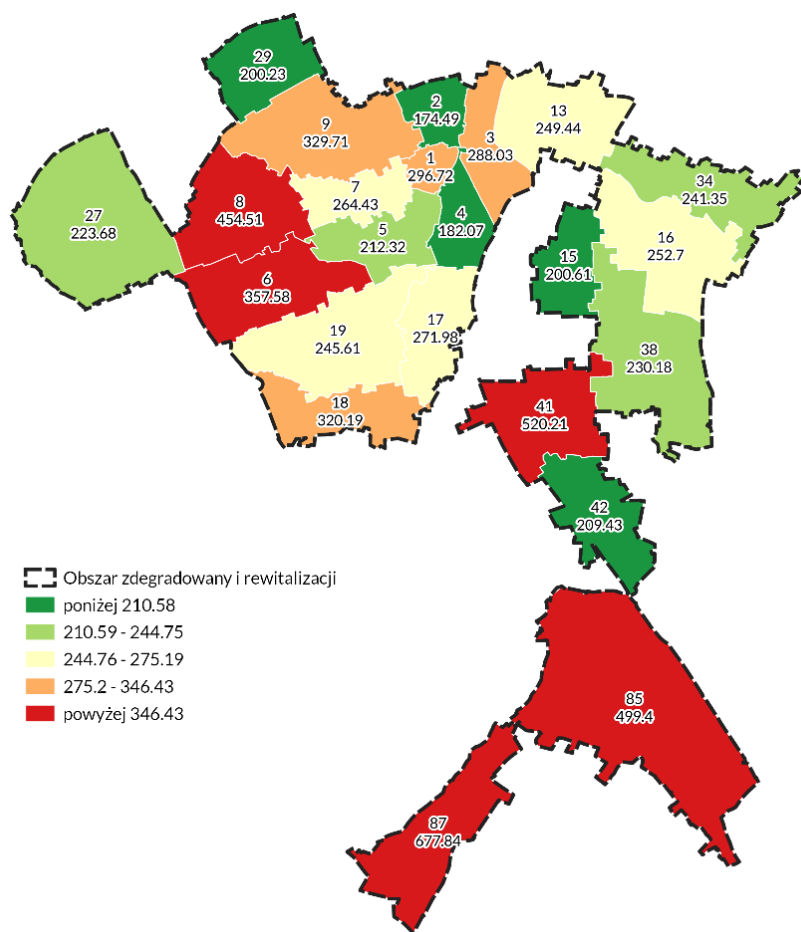
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Przedszkola

Na terenie Bielska-Białej w 2021 r. funkcjonowały 83 przedszkola wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach, dysponujące 7447 miejscami, w tym 43 publiczne (miejskie) placówki wychowania przedszkolnego. W stosunku do 2019 r. odnotowano istotny wzrost liczby miejsc w placówkach przedszkolnych w mieście (o 2250). Od 1 kwietnia 2018 r. obowiązuje uchwała w sprawie opłat za korzystanie z wychowania przedszkolnego, zgodnie z którą zwolniono z wnoszenia opłaty dzieci, których przynajmniej jeden z rodziców lub opiekunów prawnych złożył zeznanie podatkowe PIT w Bielsku-Białej i podał w nim adres zamieszkania na terenie miasta, a także dzieci z niepełnosprawnością posiadające orzeczenie kwalifikujące do kształcenia specjalnego. W konsekwencji około 95% dzieci korzysta z darmowych przedszkoli, płacąc jedynie za wyżywienie.³⁴ Ustalanie sieci przedszkoli na poziomie lokalnym regulują zapisy ustawowe, w których określone są maksymalne odległości lokalizacji przedszkoli od miejsca zamieszkania. W przypadku przedszkoli droga dziecka do placówki nie może być większa niż 3 km. Jak wynika z przeprowadzonej analizy dostępności, średnia odległość od miejsca zamieszkania do najbliższego przedszkola w Bielsku-Białej wyniosła nieco ponad 807 m.

W granicach obszaru rewitalizacji w 2022 r. zameldowanych na pobyt stały było 1595 dzieci w wieku od 3 do 6 lat. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przedszkola wyniosła nieco ponad 300 m, co jest bardzo dobrym wynikiem i świadczy o bardzo dobrej dostępności do przedszkoli w obszarze rewitalizacji. Nieco wyższe wartości odnotowano w jednostkach urbanistycznych nr: 87 (678 m), 41 (520 m), 85 (499 m) oraz 8 (454 m). Poza jednostką 87 odległości te nie wykluczają jednak możliwości dojścia pieszo.

³⁴ Raport o stanie miasta Bielska-Białej za rok 2018, <https://bielsko-biala.pl/raport-o-stanie-miasta-0>

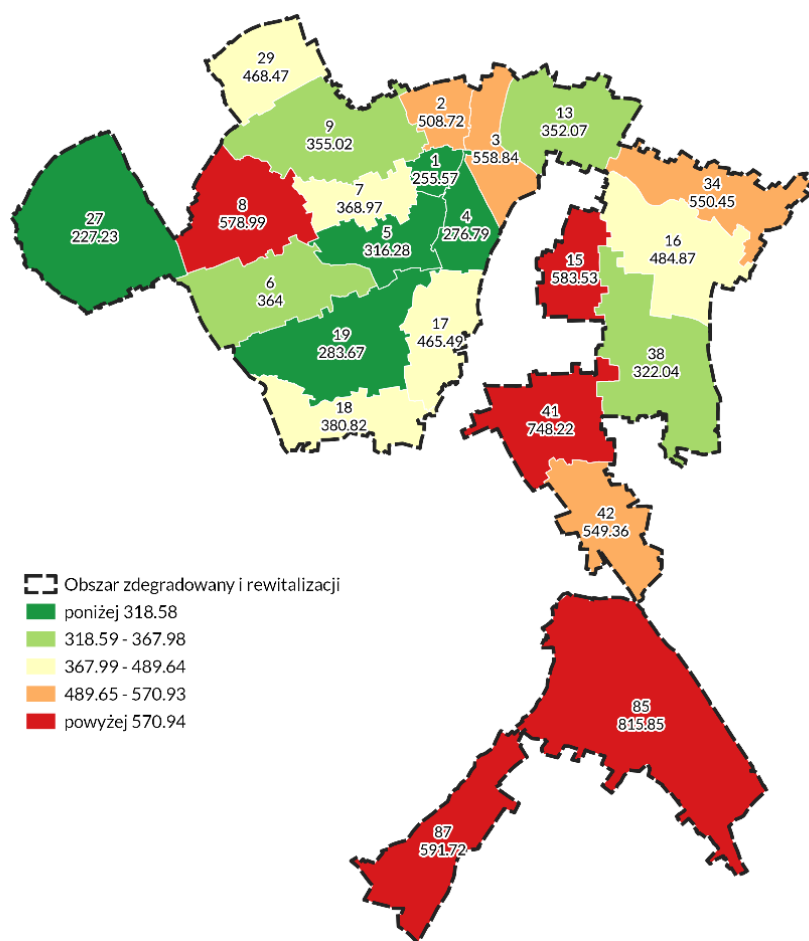

Rys. II. 41 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przedszkola
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Szkoły podstawowe

Podobnie jak w przypadku przedszkoli, maksymalne odległości lokalizacji szkół podstawowych od miejsca zamieszkania są regulowane ustawowo. Dla klas I-IV szkół podstawowych odległość ta nie może być większa niż 3 km, dla klas od V do VIII – 4 km. W 2019 r. Miasto Bielsko-Biala prowadziło 29 szkół podstawowych, do których (według stanu na 1 września 2019 r.) uczęszczało 10 410 uczniów. Średnia odległość od punktu zamieszkania do najbliższej szkoły podstawowej wyniosła według przeprowadzonych analiz blisko 903 m. Dla młodzieży jest to dystans do pokonania w około 8,5 minuty. Jednak gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będzie opiekun z dzieckiem, średni czas dojścia wzrośnie do ponad 16 minut, a to jest już dużo jak na standardy dojścia pieszego.

W granicach obszaru rewitalizacji w 2022 r. zameldowane były 3362 osoby w wieku 7-14 lat. Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do szkoły podstawowej wyniosła nieco ponad 450 m, co jest bardzo dobrym wynikiem i świadczy o bardzo dobrej dostępności do szkół podstawowych na obszarze rewitalizacji. Nieco wyższe wartości odnotowano w jednostkach urbanistycznych nr: 85 (816 m) i 41 (748 m). Odległości te nie wykluczają jednak możliwości dojścia pieszego.

Rys. II. 42 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do szkoły podstawowej
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Miejsca wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych

Za ogólnodostępną infrastrukturę sportowo-rekreacyjną przyjęto: boiska, place zabaw oraz pozostałą ogólnodostępną infrastrukturę sportowo-rekreacyjną (siłownie zewnętrzne i urządzenia kalisteniczne), a także tereny zieleni urządzonej (możliwość spacerów, ćwiczeń na powietrzu). Przedmiotem analizy był dostęp do terenów, na których może odbywać się rekreacja ruchowa mieszkańców, zarówno przy wykorzystaniu dostępnej infrastruktury, jak i bez niej.

Na terenie miasta zlokalizowanych jest 10 boisk sportowych, 37 boisk wielofunkcyjnych oraz 2 boiska piłkarskie i 2 boiska osiedlowe. Średnia odległość punktu zamieszkania do najbliższego boiska sportowego wyniosła w mieście 752 m. Jest to odległość, którą osoba dorosła poruszająca się ze średnią prędkością może przebyć w około 7,5 minuty (dla osoby sprawnej fizycznie wartość ta będzie jeszcze niższa) i jest to dobry wynik jak na standardy dojazdu pieszego.

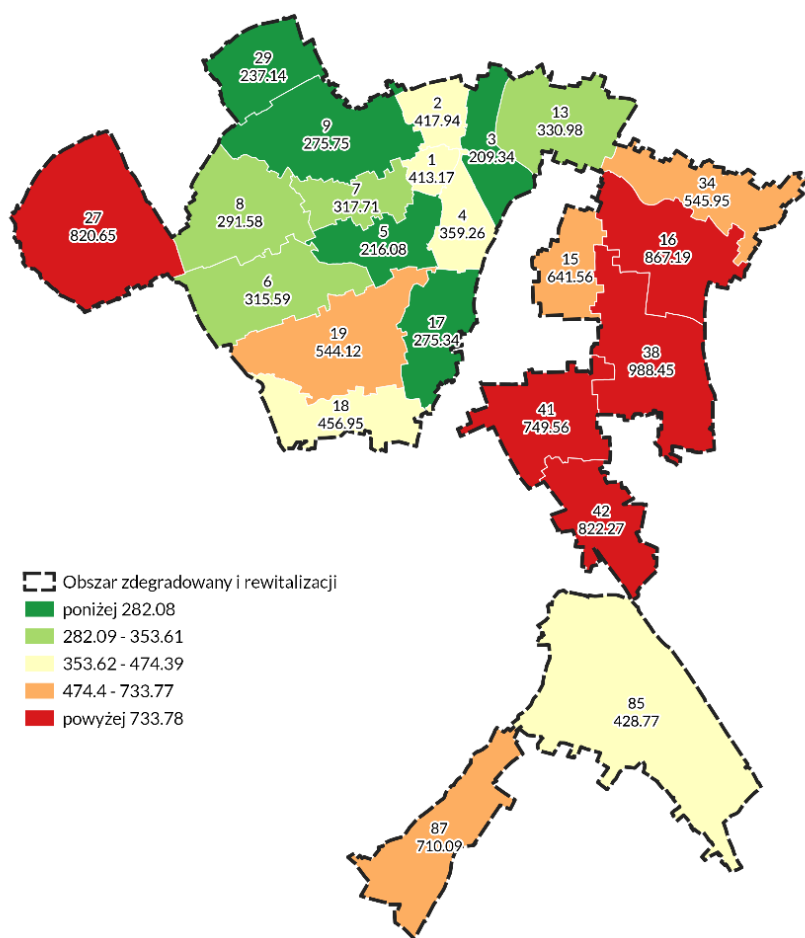
W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowane są dwa boiska sportowe w zarządzie samorządu. Jednocześnie zgodnie z bazą openstreetmap występuje 38 innych miejsc umożliwiających uprawianie zespołowych dyscyplin sportowych. Średnia odległość do tych obiektów z miejsca zamieszkania nie przekracza 403 m. Największą odległość od tego typu obiektu odnotowano w jednostce nr 85 (753 m). Odległość ta nie wyklucza jednak możliwości dojazdu pieszego.

Na terenie miasta zlokalizowanych jest 26 placów zabaw wyodrębnionych z przestrzeni za pomocą ogrodzenia i stanowiących własność Urzędu Miejskiego. Średnia odległość punktu zamieszkania do najbliższego placu zabaw

w mieście wyniosła 920 m. Oznacza to, że w przypadku opiekuna z dzieckiem średni czas dojścia wynosi blisko 17 minut, co jak na standardy dojścia pieszego jest wysoką wartością.

W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowanych jest 8 placów zabaw wyodrębnionych z przestrzeni za pomocą ogrodzenia i stanowiących majątek Urzędu Miejskiego. Rzeczywista liczba jest większa, z uwagi na infrastrukturę zarządzaną przez spółdzielnie mieszkaniowe (kolejne 14 obiektów według bazy openstreetmap).

Średnia odległość do placu zabaw z miejsca zamieszkania nie przekracza 489 m. Największą odległość od tego typu obiektów odnotowano w jednostkach nr: 38 (988 m), 16 (867 m), 42 (822 m), 27 (820 m), 41 (749 m) oraz 87 (710 m). W przypadku jednostki nr 38 realna odległość jest zdecydowanie niższa z uwagi na zlokalizowanie w jej granicach dodatkowych ośmiu placów zabaw zarządzanych przez spółdzielnię mieszkaniową. Odległości te nie wykluczają możliwości dojścia pieszego, jednak z uwagi na fakt, że odnoszą się do infrastruktury dla małych dzieci, mogą być uciążliwe. Odrębną kwestią jest występowanie na trasie między miejscem zamieszkania a placem zabaw barier architektonicznych utrudniających przejazd wózkiem dziecięcym.

Rys. II. 43 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do placu zabaw będącego w zarządzie miasta
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Na terenie miasta funkcjonuje 19 miejsc, w których zamontowano urządzenia siłowni zewnętrznych oraz 6 z urządzeniami kalistenicznymi. Średnia odległość od miejsca zamieszkania do tak zdefiniowanego miejsca aktywności fizycznej wyniosła 835 m, co oznacza dystans możliwy do pokonania przez osobę dorosłą poruszającą się ze średnią prędkością w około 8,5 minuty i jest to wynik akceptowalny jak na standardy dojścia pieszego.

W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowanych jest 5 siłowni oraz 2 urządzenia do kalenistyki. Średnia odległość z miejsca zamieszkania do tych miejsc nie przekracza 564 m. Najdalej do tego typu obiektów mają mieszkańcy jednostek nr: 41 (1132 m), 38 (1100 m) oraz 15 (848 m).

Niewielka średnia odległość z miejsca zamieszkania do jakiegokolwiek (z grupy wyżej omawianych) obiektu infrastruktury rekreacyjno-sportowej (tj. do boiska lub placu zabaw lub siłowni zewnętrznej lub urządzeń kalistenicznych), wynosząca średnio 274 m, wskazuje na brak problemów w tym zakresie w obszarze rewitalizacji.

Placówki wsparcia dla dzieci i młodzieży

W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowanych jest siedem placówek wsparcia dziennego prowadzonych przez Zespół Placówek dla Dzieci i Młodzieży PARASOL (Świetlica „SIXT Wam” – ul. Adama Mickiewicza 24, Świetlica „Fabryka Marzeń” – Plac Fabryczny 1, Świetlica „Kraina Narnii” – ul. Władysława Stanisława Reymonta 5, Świetlica „Zakątek Uśmiechu” – ul. ks. Piotra Skargi 4, Świetlica „Pod Aniołami” – ul. Jana Chrzyciela 22, Świetlica „Jutrzenka” – ul. Jutrzenki 22, Klub Młodzieżowy „Nad Dachami” – ul. Jana III Sobieskiego 6), a także dwie placówki wsparcia dziennego prowadzone przez podmioty prowadzące działalność w sferze pożytku publicznego (Świetlica Środowiskowa im. Dzieciątka Jezus – ul. Grzybowska 8 oraz Świetlica Socjoterapeutyczna „Ignis” – ul. 11 Listopada 86).

Do większości placówek można dojść z miejsca zamieszkania w czasie nie przekraczającym 15 minut.

Ośrodki Wsparcia dla Osób Starszych (OWOS)

W strukturach Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bielsku-Białej, na terenie obszaru rewitalizacji funkcjonują takie Ośrodki Wsparcia dla Osób Starszych jak: Dzienny Dom Senior+ (ul. Partyzantów 62), Klub Senior+ (ul. Jesionowa 13), Klub Senior+ (ul. Jutrzenki 20), Klub Seniora „SIXT Wam” (ul. Adama Mickiewicza 24), a w bezpośrednim sąsiedztwie obszaru rewitalizacji także Klub Samopomocy „Przystań” (ul. Piastowska 86).

Celem głównym OWOS jest wsparcie codzienne seniorów, podejmowanie działań podtrzymujących ich aktywność oraz sprzyjanie integracji międzypokoleniowej. Do celów szczegółowych należy m.in. podtrzymywanie aktywności psychofizycznej, wsparcie psychologiczne, nawiązywanie kontaktów interpersonalnych, zapobieganie osamotnieniu, propagowanie zdrowego stylu życia i aktywnego wykorzystania czasu wolnego oraz udział w imprezach o charakterze kulturalnym, edukacyjnym i profilaktycznym.

Z uwagi na małą liczbę dostępnych miejsc oraz olbrzymie zapotrzebowanie OWOS nie odpowiada bieżącym potrzebom seniorów.

Analiza jakościowa

Dostęp do usług zdrowotnych

Analiza opinii mieszkańców miasta na temat opieki zdrowotnej nie jest jednoznaczna. W „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” ochrona i profilaktyka zdrowia uzyskała największą liczbę wskazań w pytaniu o obszary funkcjonowania miasta wymagające szczególnego wsparcia (41,73% wskazań), co mogłoby świadczyć, iż jest to obszar postrzegany jako szczególnie ważny, a jednocześnie z deficytami wymagającymi publicznej interwencji. Mimo tego, kwestie związane z dostępem do usług zdrowotnych rzadko pojawiały się na spotkaniach konsultacyjnych z mieszkańcami. Więcej opinii mieszkańców na temat opieki zdrowotnej w mieście znalazło się w ankietach wypełnionych przez rodziców mieszkających w Bielsku-Białej. Niska dostępność i jakość publicznej opieki zdrowotnej znalazła się na pierwszym miejscu wśród odpowiedzi na pytanie o główne problemy życia w mieście (104 wskazania). Ze 153 komentarzy do pytania o dostępność i jakość usług opieki zdrowotnej, tylko 6 było pozytywnych, a aż 138 jednoznacznie negatywnych. Niezadawalająca jakość bezpłatnej opieki medycznej i trudny dostęp do lekarzy specjalistów dziecięcych, a także do pediatrów, to kwestie, które były najczęściej wymieniane jako problematyczne. Mimo, iż rodzice zgłaszali zastrzeżenia co do opieki zdrowotnej w mieście, większość ankietowanych dobrze oceniła jej dostępność i jakość (odpowiednio 41 i 45% ocen pozytywnych). Można to tłumaczyć tym, iż treść pytania dotyczyła usług ogółem, a więc zarówno publicznej, jak i prywatnej opieki zdrowotnej (z której korzysta zdecydowana większość ankietowanych i co do której w większości nie ma

zastrzeżeń, choć pojawiały się głosy o kolejkach do niektórych specjalistów lub ich braku w Bielsku-Białej, nawet prywatnie).

Dostęp do usług opieki nad dziećmi i edukacji

Dla jakości życia niezmiennie ważne są również: dostęp i jakość usług opieki nad dziećmi i edukacji. W „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” na liście odpowiedzi na pytanie, które obszary funkcjonowania miasta powinny być szczególnie wspierane, „oświata i opieka przedszkolna” znalazła się na wysokiej, trzeciej pozycji (25,64%). W ramach badania poproszono mieszkańców o ocenę dostępu do usług oświatowych. „Zdecydowanie dobrze” lub „raczej dobrze” oceniło go 77,79% respondentów; 4,59% – „raczej źle” lub „zdecydowanie źle”, a 17,62% respondentów nie miało zdania. Na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w obszarze edukacji: 33,52% respondentów wskazało na edukację zawodową dostosowaną do potrzeb rynku pracy, 28,81% – poprawę stanu technicznego i wyposażenia szkół, 27,60% – zwiększenie liczby żłobków publicznych, 27,20% – zwiększenie liczby zajęć pozalekcyjnych, 26,25% – zwiększenie liczby przedszkoli publicznych, 24,03% – dostosowanie oferty szkół wyższych do potrzeb rynku pracy.

Niską dostępność usług opieki nad najmłodszymi dziećmi (do lat 3) potwierdziły wyniki ankiety przeprowadzonej wśród rodziców – 55% rodziców posiadających dzieci w wieku żłobkowym negatywnie oceniło dostępność żłobków w mieście. Na skalę problemu wskazuje również fakt, iż było to jedno z trzech pytań, spośród wszystkich pytań w ankiecie, które uzyskało więcej odpowiedzi negatywnych niż pozytywnych. 67 ankietowanych rodziców brak dostępu do żłobka uznało za główny lub jeden z głównych problemów mieszkania w Bielsku-Białej.

Z kolei biorący udział w ankiecie rodzice dzieci w wieku przedszkolnym w większości dobrze ocenili dostęp do przedszkoli oraz jakość ich usług (odpowiednio 70 i 76% odpowiedzi), choć należy zauważyć, iż pytanie dotyczyło placówek ogółem (a więc zarówno publicznych, jak i prywatnych). Opinie krytyczne dotyczyły przede wszystkim: konieczności dowożenia dziecka do przedszkola znacznie oddalonego od miejsca zamieszkania, zbyt krótkich godzin pracy przedszkoli oraz niewystarczającej liczby i/lub niskiej jakości zajęć edukacyjnych w przedszkolach. Zwracano także uwagę na potrzebę unowocześnienia infrastruktury i wyposażenia placówek publicznych. Ankietowani w większości nie zauważyli wzrostu liczby przedszkoli w ostatnich latach, co może wskazywać na zapotrzebowanie postępujące równoległe do wzrostu liczby placówek.

Mieszkańcy Bielska-Białej biorący udział w badaniu opinii w większości (77,79%) pozytywnie ocenili dostęp do usług oświatowych (przeciwnego zdania było 4,59% respondentów), a jeśli wskazywali problemy, to związane raczej z jakością oferty. Podobne tendencje zaobserwowano w badaniu ankietowym przeprowadzonym wśród rodziców – 80% rodziców dzieci w wieku 7-15 lat dobrze oceniło dostęp do szkół, a 62% pozytywnie oceniło jakość edukacji (przy czym 94% ankietowanych rodziców posiadających dzieci w wieku szkolnym zadeklarowało korzystanie z placówek publicznych). Wśród głosów krytycznych najczęściej podnoszono kwestie nauki w systemie dwuzmianowym oraz złej jakości infrastruktury. Rzadziej pojawiały się opinie dotyczące niskiej jakości kształcenia oraz niezdrowych (a jednocześnie drogich) posiłków w szkołach. Zagadnienia związane z dostępem i jakością edukacji zajęły trzecie miejsce w rankingu głównych problemów zgłaszanych przez ankietowanych rodziców.

Jednocześnie biorący udział w ankiecie rodzice zwracali uwagę na deficyt bezpłatnych zajęć edukacyjno-rozwojowych dla dzieci i młodzieży. 40% z nich negatywnie oceniło dostępność tego rodzaju oferty, ocen pozytywnych było 26% (i jest to jedno z trzech pytań, spośród wszystkich pytań w ankiecie, które uzyskało więcej odpowiedzi negatywnych niż pozytywnych). 110 ze 130 komentarzy do tego pytania było jednoznacznie negatywnych, a dla 99 rodziców dostęp i jakość zajęć edukacyjno-rozwojowych dla dzieci stanowi główny lub jeden z głównych problemów życia w Bielsku-Białej (drugie miejsce w rankingu największych problemów sygnalizowanych przez rodziców). Ankietowani rodzice podkreślali zdecydowanie niewystarczającą ofertę bezpłatnych lub dostępnych cenowo zajęć pozalekcyjnych w szkołach (zarówno rozwijających zainteresowania, jak i adresowanych do uczniów przejawiających różnego rodzaju trudności w edukacji i rozwoju), wskazując jednocześnie na bardzo złą w ich ocenie jakość opieki nad dziećmi w świetlicach szkolnych, która może wynikać

z niewystarczającej w stosunku do liczby dzieci infrastruktury i liczby personelu. Odnośnie zajęć pozaszkolnych wskazywano na ich wysokie ceny (nawet w placówkach publicznych), godziny tych zajęć (często kolidujące z czasem pracy rodziców) oraz uciążliwości komunikacyjne związane z dowożeniem dzieci na zajęcia do centrum z dzielnic peryferyjnych. Pojawiły się także stosunkowo liczne głosy dotyczące niewystarczającej oferty w zakresie opieki nad dziećmi w czasie wakacji i ferii.

Kwestia dostępu do edukacji oraz jakości tych usług pojawiła się również podczas spotkań z mieszkańcami w 2020 r. Wśród odpowiedzi na pytanie „Jakie dostrzega Pan/Pani lokalne problemy, potrzeby mieszkańców Bielska-Białej?” wskazywano na: niewystarczającą liczbę miejsc w przedszkolach publicznych, deficyty w zakresie kształcenia na poziomie podstawowym i średnim (w tym braki w infrastrukturze i wyposażeniu szkół) oraz w zakresie popularyzacji nauki.

Dostęp do usług wsparcia dla osób starszych

W trakcie spotkania z przedstawicielami organizacji pozarządowych w ramach *Tygodnia z rewitalizacją*, w kontekście seniorów zwrócono uwagę na potrzebę tworzenia miejsc, w którym osoby te będą mogły się spotykać i spędzać czas. Jest to deficyt, który występuje w całym mieście. Ważne jest, aby tego typu miejsca funkcjonowały w strukturze zdecentralizowanej, gdyż dla osób starszych, często z ograniczeniami w poruszaniu się, bardzo istotne jest, aby były one zlokalizowane w bezpośrednim otoczeniu ich miejsca zamieszkania.

Coraz mocniej dostrzegalny jest też deficyt miejsc w domach opieki seniora. Problem ten dostrzegają również sami seniorzy, którzy uznali że istnieje potrzeba zwiększenia liczby dziennych domów seniora. Na spotkaniu w Olszówce zwrócono uwagę, że w dzielnicy brakuje miejsca (instytucji), w którym osoby starsze mogłyby się spotykać. Wprawdzie miejscowy dom kultury organizuje zajęcia adresowane do osób starszych, niemniej są one odpłatne, co dla części osób stanowi problem. Część seniorów korzysta z pomieszczeń udostępnianych przez radę osiedla.

Alternatywą dla dużych i kosztownych obiektów być może mogłyby być rodzinne domy opieki seniora (pomysł wzorowany na rodzinnych domach dziecka). Ważną rolę w aktywizowaniu seniorów (i wyciągania ich z samoizolacji) odgrywa Uniwersytet III Wieku. W tym kontekście ponownie podkreślono, że istotne jest aby ta działalność była prowadzona w zdecentralizowanej formule (w sąsiedztwie miejsca zamieszkania seniorów).

Uczestnicy spotkania z organizacjami pozarządowymi zwrócili również uwagę na potrzebę stworzenia sieci miejsc aktywności lokalnej (odpowiednie zapisy zostały już ujęte w strategii rozwoju miasta). Zgodzono się, że usługi publiczne powinny być świadczone w systemie zdecentralizowanym (jak najbliżej miejsca zamieszkania bielszczan).

Za miejsce, w którym konieczne jest podjęcie działań wskazano zlokalizowany w Olszówce dom/ ośrodek dla osób bezdomnych (duża uciążliwość dla mieszkańców tej części miasta). Osoby bezdomne często widoczne są w okolicach przystanku autobusowego (pętli). Interwencje policji i straży miejskiej przyczyniają się do ograniczenia skali tego zjawiska. Problem widoczności osób bezdomnych w tej części miasta jest jednak mniejszy niż w centrum. W kontekście ośrodka zwrócono uwagę, że w jego otoczeniu brak infrastruktury (zaplecza) na potrzeby osób w nim przebywających. Zwracano uwagę, że na ulicach nie są widoczni streetworkerzy pracujący z osobami bezdomnymi.

Dostęp do miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych

Z badania opinii wynika, że dostęp do miejsc rekreacji oraz aktywności sportowych stanowi dla bielszczan ważny aspekt jakości życia, a infrastruktura sportowo-rekreacyjna postrzegana jest jako istotny element przewagi konkurencyjnej miasta – z wynikiem 32,84% wskazań zajęła czwarte miejsce na liście elementów stanowiących o atrakcyjności Bielska-Białej. Większość mieszkańców (78,24%) dobrze oceniła dostęp do obiektów i terenów sportu i rekreacji (przeciwnego zdania było 4,85% respondentów). Jednocześnie mieszkańcy wskazują na potrzebę dalszego rozwoju oferty sportowo-rekreacyjnej. Na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w tym zakresie: 34,52% – tworzenie nowych miejsc rekreacji w ramach osiedli, 32,02% – poprawę jakości istniejących już miejsc rekreacji, 30,29% – organizację większej liczby imprez sportowych dla amatorów.

Odpowiedzi te są spójne z wynikami ankiety przeprowadzonej wśród rodziców. Mimo, iż dostępność i jakość miejsc, gdzie dzieci mogą spędzać czas na zabawie na powietrzu została oceniona przez większość z nich pozytywnie (72% wskazań dla dobrej dostępności i 76% dla jakości), to jednocześnie pojawiły się liczne komentarze dotyczące braku wystarczającej liczby przyjaznych i bezpiecznych miejsc spędzania czasu wolnego przez dzieci i młodzież. Zdaniem rodziców dostępność i jakość miejsc spędzania czasu wolnego z dziećmi uległa poprawie w ostatnich latach (ponad 70% wskazań), jednak nadal potrzebne są działania w tym zakresie. Odnośnie infrastruktury dla najmłodszych dzieci – najczęściej wskazywano na niewystarczającą liczbę placów zabaw poza centrum miasta, a także na jakość istniejącej infrastruktury (najbardziej oczekiwane są place zabaw z dużą ilością zieleni, w tym dających cień drzew, z urządzeniami wykonanymi z naturalnych materiałów, rozwijającymi wyobraźnię i kreatywność dzieci). Rodzice wskazywali także na deficyty miejsc aktywnego wypoczynku dla młodzieży (ogólnodostępnych boisk i skateparków oraz lodowiska i rolowiska). Liczne były również głosy dotyczące braków w infrastrukturze czasu wolnego z wykorzystaniem wody (wodny plac zabaw, nowy kryty basen, plaża miejska itp.). Rodzice sygnalizowali również niewystarczającą liczbę rodzinnych miejsc spotkań i aktywnego wypoczynku, z atrakcjami dla dzieci w różnym wieku. Zwracano również uwagę na deficyty w zakresie infrastruktury/ oferty czasu wolnego dla dzieci z niepełnosprawnościami.

Kwestia dostępu i jakości miejsc wypoczynku i rekreacji oraz aktywności sportowych pojawiła się również podczas spotkań z mieszkańcami w 2020 r. Mimo, iż mieszkańcy dzielnic śródmiejskich mają możliwość dojścia do terenu zielonego w bardzo dobrym czasie, a mieszkańcy obszarów bezpośrednio sąsiadujących z terenami leśnymi posiadają dodatkową możliwość realizacji aktywności rekreacyjnych na tych terenach, deficyt przestrzeni zielonych wydaje się być silnie odczuwany niezależnie od miejsca zamieszkania. Świadczą o tym liczne głosy dotyczące potrzeby zwiększenia zieleni w mieście, zgłaszane podczas wszystkich spotkań konsultacyjnych. Problem deficytu terenów zielonych silnie wybrzmiał również w ankiecie przeprowadzonej wśród rodziców. Na 59 komentarzy dotyczących zagadnienia zieleni w mieście, tylko 15 było jednoznacznie pozytywnych. 47 ankietowanych rodziców wskazało „betonowanie” miasta kosztem zieleni jako główny lub jeden z głównych problemów życia w Bielsku-Białej. Wspólny jest natomiast wniosek, iż mieszkańcy postrzegają zieleń jako ważny element jakości życia w mieście – we wspomnianym badaniu opinii, na pytanie o priorytetowe obszary funkcjonowania miasta, które powinny być szczególnie wspierane, tereny zielone znalazły się na wysokiej, drugiej pozycji (30,36% wskazań).

Zdaniem młodzieży uczestniczącej w spotkaniach podczas *Tygodnia z rewitalizacją*, w granicach obszaru rewitalizacji brakuje miejsc do uprawiania sportu w okresie zimowym.

II.3.2. Niedostosowanie rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niedobór lub niska jakości terenów publicznych

Analiza ilościowa

Tereny publiczne

Historia miasta Bielska-Białej to dzieje dawnego Bielska, Białej, Lipnika, Straconki, Leszczyn, Mikuszowic Śląskich i Krakowskich, Bystrej Śląskiej, Olszówki Dolnej i Górnej, Kamienicy, Wapienicy, Aleksandrowic, Starego Bielska, Komorowic Śląskich i Krakowskich. Każda z tych dawniej osobnych miejscowości, które obecnie wchodzi w skład miasta miała swój istotny wkład w rozwój gospodarczy i kształt terytorialny Bielska-Białej. Bielsko, lokowane w wiekach XIII, XIV i XVI, otoczone zostało podwójną linią murów obronnych i zajmowało teren około 6,5 ha, który współcześnie, choć granice uległy zatarciu, określany jest terminem bielskiej Starówki, co odnosi się do zabytkowego zespołu średniowiecznego miasta Bielsko. Biała, której powstanie datuje się na rok 1564 r., początkowo wchodziła w skład królewskiej wsi Lipnik, w 1723 r. uzyskała prawa miejskie, a w roku 1757 otrzymała

wielki przywilej miejski, co umożliwiło założenie cechów rzemieślniczych. Proces zrastania się obu miast i okolicznych gmin tworzących obecnie Bielsko-Białą datujemy na lata 60. XIX wieku. Na przełomie XIX i XX stulecia okręg bielsko-bialski był jednym z największych ośrodków przemysłowych Austro-Węgier. Na lata od 1890 do 1910 przypada pierwsza faza szybkiego rozwoju przestrzennego Bielska i Białej. Wznoszone są kamienice, wille, gmachy użyteczności publicznej i nowe fabryki. Rolę centrum ośrodka, którego ludność podwaja się (z około 15 tys. do około 30 tys. mieszkańców) przejmuje Dolne Przedmieście. Druga faza szybkiej rozbudowy obu miast (w Bielsku głównie były to osiedla Górne Przedmieście i Aleksandrowice, w Białej osiedla południowe) to lata 30. XX wieku. To wtedy wykształcone zostały reprezentacyjne przestrzenie publiczne.

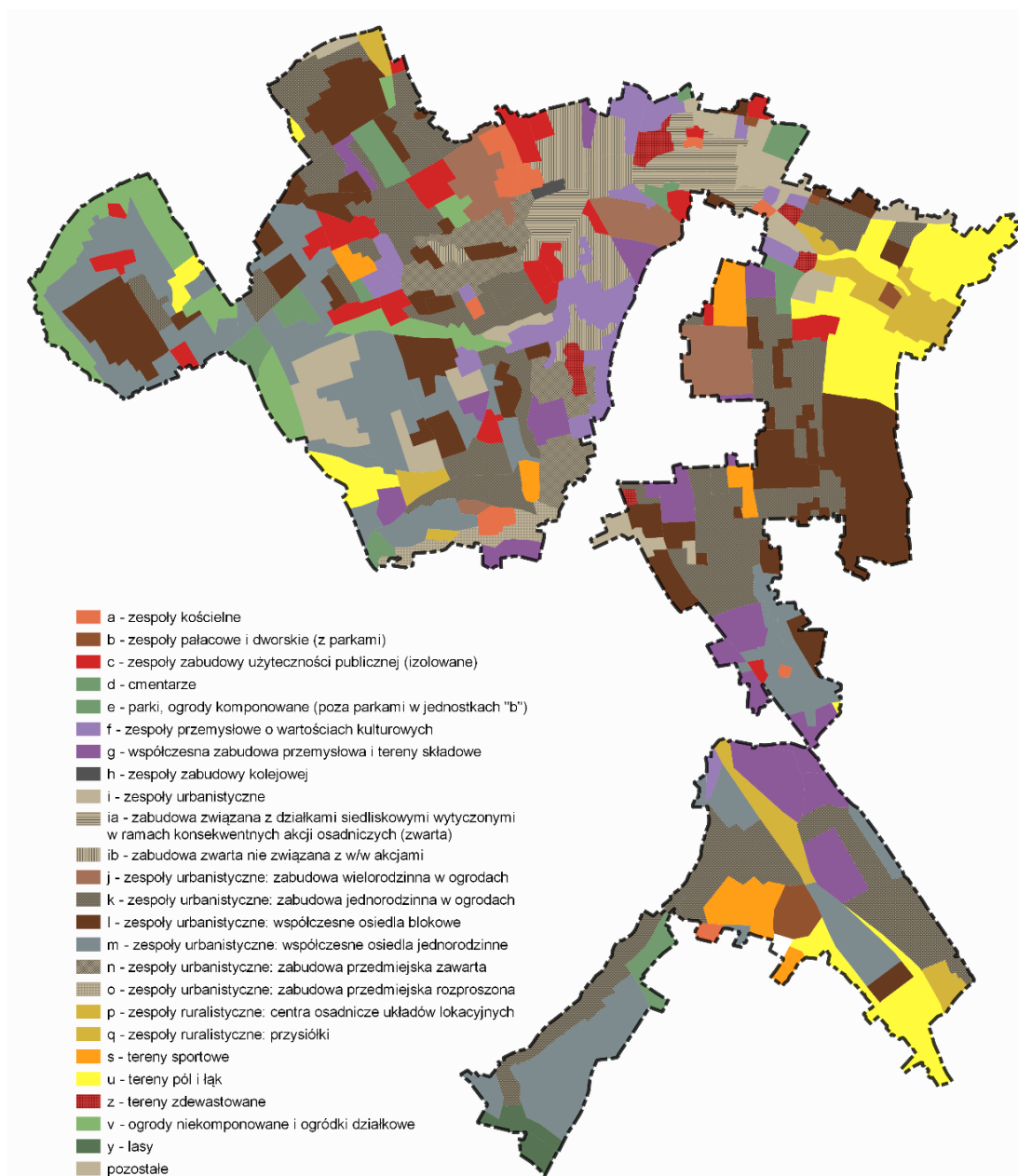
Po zajęciu obu miast przez Niemców (3 września 1939 r.) Bielsko zostaje włączone do Rzeszy, a Biała staje się jego dzielnicą. Rok po zakończeniu II wojny światowej, podczas której oba miasta uniknęły zniszczeń, tracą one znaczną część mieszkańców wskutek wysiedlenia Niemców i Żydów (przed wojną obie grupy stanowiły w Bielsku 60% ludności, a w Białej 30%). Od 1949 r. rozpoczyna się budowa osiedli robotniczych i mieszkaniowych, trwa kolejna faza rozwoju przemysłu włókienniczego. Oba miasta zostają połączone w roku 1951, a w ciągu niespełna dwóch dekad od podjęcia tej decyzji ludność Bielska-Białej przekracza sto tysięcy (1969 r.)

Do najcenniejszych przykładów dziedzictwa kulturowego Bielska-Białej położonych w granicach obszaru rewitalizacji należą m.in.: staromiejski układ lokacyjny Bielska zawarty w granicach ulic: Władysława Orkana, Ludwika Waryńskiego, św. Trójcy, Schodowej i Zamkowej, z kościołem parafialnym p.w. św. Mikołaja, kościołem p.w. św. Trójcy i zamkiem książęcym; w obrębie zespołu zachowane pozostałości nowożytnych murów miejskich, na placu rynku odsłonięte fundamenty budynku wagi miejskiej i cembrowina studni z XVII w. oraz zrekonstruowana figura św. Jana Nepomucena, układ lokacyjny miasta Białej, z zabudową wzdłuż ulic 11 Listopada i ks. Stanisława Stojałowskiego oraz placów: Wojska Polskiego, Wolności i Ratuszowego (w układzie znajdują się dwa kościoły: katolicki p.w. Opatrzności Bożej i ewangelicki Marcina Lutra przy ulicy Stanisława Staszica wraz z budynkiem dawnej szkoły (obecnie plebania) i cmentarzem parafialnym przy ulicy Józefa Piłsudskiego), zespół zabudowy tzw. Bielskiego Syjonu, kwartału zabudowy powstającej od 1782 r., zgrupowanej wokół pl. Marcina Lutra i ulicy Andrzeja Frycza Modrzewskiego wraz z cmentarzem ewangelickim, zespół zabudowy wielkomiejskiej (kamienice i wille) pomiędzy ulicami 3 Maja, Adama Mickiewicza, Zygmunta Krasińskiego, Juliusza Słowackiego, Listopadową i Stanisława Wyspiańskiego z przecznicami (Andrzeja Frycza-Modrzewskiego, Henryka Sienkiewicza, Jarosława Dąbrowskiego, Grunwaldzką), zabudowa kamienic w pierzejach ulic Norberta Barlickiego, Cechowej i placu Franciszka Smolki, kamienice i budynki użyteczności publicznej powstałe w miejscu zabudowy fabrycznej po połowie XIX w., funkcjonalistyczna dzielnica mieszkalna z lat 1934-1938 wzdłuż ulic Bohaterów Warszawy, gen. Stefana Grota Roweckiego, kpt. Aleksandra Kunickiego i Thomasa W. Wilsona, kamienice z wyposażeniem wnętrz (wysokiej klasy materiały budowlane i wykończeniowe z lat międzywojennych), ulica 1 Maja z gmachem teatru, budynkiem „Małej Sceny” i z placem teatralnym oraz zespół kamienic i reprezentacyjnych gmachów użyteczności publicznej, zabudowa wzdłuż historycznych traktów wylotowych, obiekty architektury przemysłowej, a także zabudowa willowa i uzdrowskowa dzielnicy Olszówka z końca XIX i początku XX w.

W obrębie tych cennych historycznych układów urbanistycznych zlokalizowane są kluczowe przestrzenie publiczne obszaru rewitalizacji, reprezentowane m.in. przez miejskie place, tj.: rynek staromiejski w Białej, place: Chrobrego, Wojska Polskiego, Wolności, Lutra, Ratuszowy, św. Mikołaja, Franciszka Smolki, Żwirki i Wigury, Fabryczny; parki i tereny zielone (Park za Ratuszem, Stary Cmentarz Ewangelicki, Park Włókniarzy) oraz reprezentacyjne ulice położone w tych obszarach (11 Listopada, Zamkowa, 3 Maja, Norberta Barlickiego, Cechowa, Cieszyńska, Jana III Sobieskiego, Adama Mickiewicza, Zygmunta Krasińskiego, Juliusza Słowackiego, Listopadowa oraz Stanisława Wyspiańskiego z przecznicami: Andrzeja Frycza-Modrzewskiego, Henryka Sienkiewicza, Jarosława Dąbrowskiego, Grunwaldzką). Duża część przestrzeni publicznych została poddana procesowi rewaloryzacji, jednak w zdecydowana większość wciąż wymaga działań remontowych oraz nadania im nowych funkcji adekwatnych do zmian jakie zachodzą na obszarze rewitalizacji. Brak jest opracowania waloryzującego przestrzenie publiczne, określającego ich funkcje (ciąg pieszy, pieszo-jezdny, miejsce postojowe, woonerf itp.) oraz docelowe przeznaczenie (miejsce spotkań, miejsce rekreacji, ciąg komunikacyjny itp.).

*Fot. II. 5 Place miejskie (1. Rynek Bielski, 2. plac Bolesława Chrobrego, 3. remontowany plac Wolności)
Autor: Janusz Jeżak*

Rys. II. 44 Typologia terenów według jednostek architektoniczno-krajobrazowych
 Źródło: opracowanie własne na podstawie Studium historyczno-urbanistycznego

Osobną kategorią przestrzeni publicznych są tereny położone na osiedlach mieszkaniowych (przestrzeń międzyblokowa). Stan tych terenów określić należy jako różny, zależny od działań zarządców nieruchomości, ale i presji wywieranej przez różne grupy mieszkańców (dostrzegalne są naciski części mieszkańców na zwiększanie liczby miejsc postojowych). Z rzadka pełnią one funkcję miejsc spotkań, integracji lokalnych wspólnot. Brakuje często dobrej aranżacji tych przestrzeni, małej architektury o wysokich walorach użytkowych.

W granicach obszaru rewitalizacji trudno mówić o braku przestrzeni publicznych, raczej o ich niskiej jakości. Obszarami o rozwiązaniach urbanistycznych niedostosowanych do zmieniających się funkcji obszaru są przede wszystkim właśnie historyczne place (np. Wojska Polskiego, Wolności, św. Mikołaja) oraz ciągi piesze wzdłuż głównych arterii w centrum miasta. Przejawia się to w braku: wielofunkcyjnych przestrzeni publicznych (adaptowanych adekwatnie do funkcji jaką w danym czasie pełni ta przestrzeń: handel, rozrywka (koncerty), kultura (wernisaże) itp.), funkcjonalnych elementów małej architektury (ławki, podparcie dla osób starszych, infrastruktura do ładowania urządzeń mobilnych, uchwyty dla rowerów itp.), infrastruktury komunikacyjnej

dostosowanej do potrzeb osób starszych (chodniki, rampy, podjazdy) czy też infrastruktury umożliwiającej prowadzenie całorocznego handlu.

Mimo upływu lat nie zredefiniowano roli jaką mają pełnić kluczowe przestrzenie publiczne w obecnych czasach. Z uwagi na wieloletnie zaniedbania obszary te wymagają nadania im nowych funkcji, rekompozycji zieleni oraz reintegracji z istniejącym zainwestowaniem. Ich niska jakość nie przyciąga mieszkańców i nie tworzy impulsu do pozostania w mieście.

Istotnym problemem występującym w przestrzeni publicznej jest nadmiar reklam często zasłaniających zabytkowe budynki. Zniszczone, o różnej kolorystyce i materiale wykończenia fasady wraz z dużą liczbą reklam tworzą dysharmonijną obudowę reprezentacyjnych przestrzeni publicznych. W obszarze występują budynki, na których niemal cała wolna przestrzeń fasady pokryta jest reklamami. Widoczny jest brak standaryzacji w zakresie używanych nośników reklamowych. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest brak lokalnych regulacji prawnych, które umożliwiłyby władzom samorządowym skuteczne opanowanie chaosu reklamowego. Aktualnie prowadzone są prace w tym zakresie (uchwała krajobrazowa poddawana była konsultacjom społecznym w pierwszej połowie 2022 r.).

Zgodnie z Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami dla Gminy Bielsko-Biała na lata 2022-2025³⁵ kluczowym wyzwaniem jest podniesienie standardów miejskich przestrzeni publicznych i terenów zielonych. Przywrócenie pierwotnej funkcji placów jako miejsca spotkań i zgromadzeń, usunięcie parkingów z ich powierzchni (place: Wojska Polskiego, Wolności, św. Mikołaja, Żwirki i Wigury) oraz wprowadzenie małej architektury o wysokich walorach projektowych staje się wymogiem europejskich standardów w przestrzeni publicznej. Z uwagi na niewielką liczbę parków miejskich i terenów zielonych w centrum miasta, zachowanie istniejących założeń zieleni i tworzenie nowych jest koniecznością, poprawiającą jakość życia zwłaszcza w rejonach śródmiejskich. Jednym z działań w tym kierunku jest przywrócenie mieszkańcom zaniedbanych ogrodów jordanowskich oraz dbałość o istniejące założenia parkowe i skwery.

Fot. II. 6 Reklamy wielkopowierzchniowe w centrum miasta
Autor: Janusz Jeżak

³⁵ Uchwała nr XLIV/1021/2022 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 21 kwietnia 2022 r.

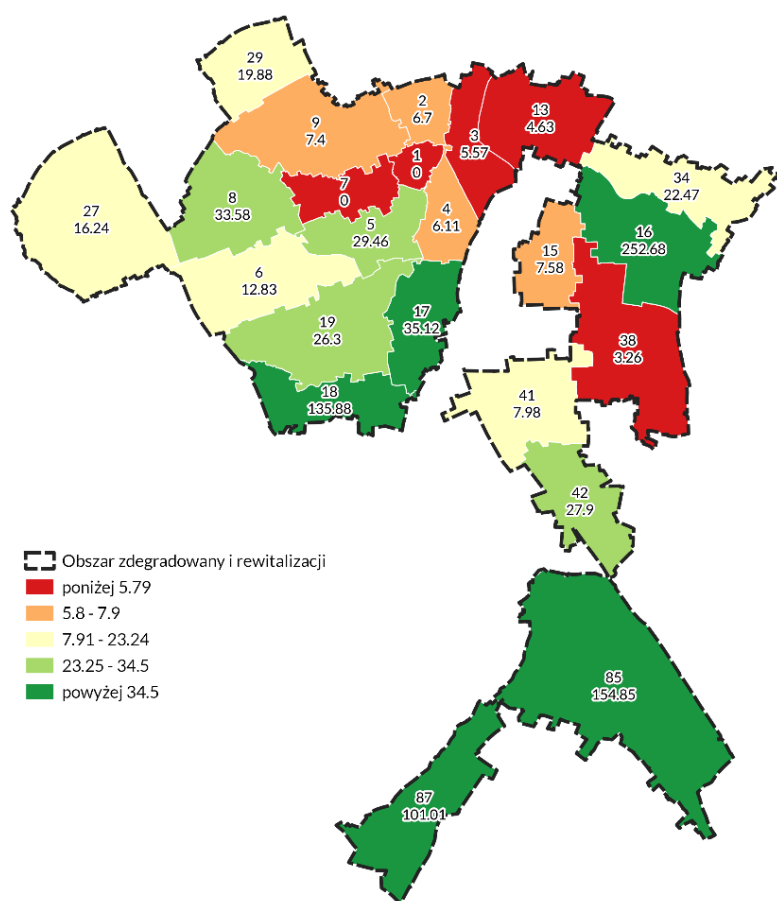

Fot. II. 7 Wybrane miejskie place używane jako parkingi
 Autor: Janusz Jeżak

Tereny zieleni

Tereny zieleni stanowią kluczowy zasób dla mieszkańców miast. Obszary te pełnią różne istotne dla mieszkańców funkcje, a w kontekście zmian klimatycznych stanowią m.in. ważne zaplecze rekreacyjno-wypoczynkowe, szczególnie istotne dla osób starszych oraz dzieci. W mieście zlokalizowanych jest 11 parków o łącznej powierzchni 45,9 ha oraz 121 zieleńców o łącznej powierzchni 37,5 ha.

W granicach obszaru rewitalizacji według Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Bielska-Białej (plansza: *Dotychczasowe zagospodarowanie terenów*) występuje blisko 60 ha terenów zdefiniowanych jako zieleń wysoka oraz 48,8 ha terenów zdefiniowanych jako zieleń krzewiasta obejmująca parki i skwery. Średnio na mieszkańca obszaru rewitalizacji przypada 25 m² terenów zieleni. W większości jest to jednak zieleń nieurządzona. Jedynie 14 ha (12,86%) obejmuje zieleń urządzoną zarządzaną przez Urząd Miejski³⁶ (co oznacza 3 m² zieleni na mieszkańca). Sytuacja ta wynika z przyjętego przed laty założenia, iż naturalnym zapleczem terenów rekreacyjnych są tereny leśne położone na południu miasta, które zajmują 3 087,29 ha (2 222,43 ha lasów Skarbu Państwa, 464,86 ha lasów gminnych oraz 400 ha lasów prywatnych). Zdecydowanie największy deficyt zieleni urządzonej występuje w centrum miasta, w jednostkach urbanistycznych nr: 1-4, 7, 9, 13 i 15.

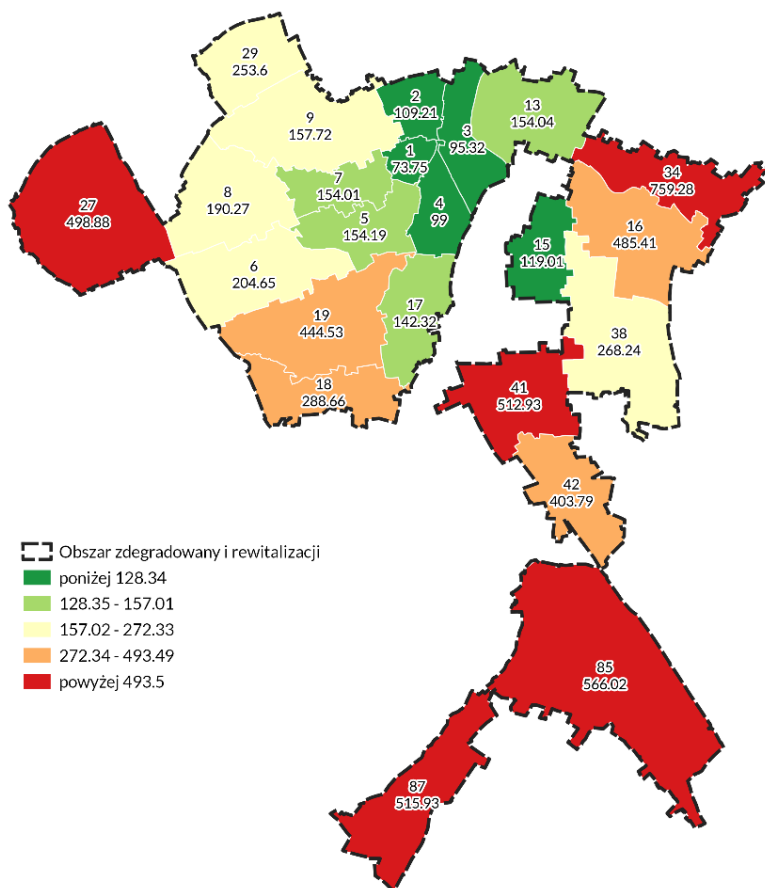

Rys. II. 45 Powierzchnia zieleni przypadająca na 1 mieszkańca w m²

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

³⁶ Zgodnie z definicją GUS: tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością (...), w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, stanowiące własność Miasta Bielsko-Biała. Należy mieć na uwadze, iż mieszkańcy jednostek urbanistycznych bezpośrednio sąsiadujących z terenami leśnymi posiadają dodatkową możliwość realizacji aktywności rekreacyjnych na tych terenach. Nie są to jednak tereny urządzone, a zatem, choć tworzą zasób zieleni, nie zostały uwzględnione w analizie.

O ile chłonność terenów zieleni z uwagi na ich małą powierzchnię jest ograniczona, o tyle całkiem dobrze przedstawia się ich dostępność w kategoriach odległości tych terenów od miejsca zamieszkania. Na obszarze rewitalizacji średnia odległość do terenów zieleni urządzonej z miejsca zamieszkania nie przekracza 290 m. Największą odległością charakteryzują się peryferyjnie położone jednostki nr 85 i 87. Analiza przedstawiona powyżej wskazuje jednak, że dużo ważniejsze od samej pieszej dostępności jest odpowiednia powierzchnia terenów zieleni gwarantująca większej liczbie osób możliwość komfortowego wypoczynku. W sytuacji dużego odsetka osób w wieku poprodukcyjnym oraz doświadczeń wynikających z pandemii COVID-19 dostęp do terenów zieleni staje się podstawową potrzebą.

Rys. II. 46 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do terenów zieleni urządzonej
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Analiza jakościowa

Kwestie jakości przestrzeni publicznej dość często pojawiały się podczas konsultacji z mieszkańcami w 2020 r. Mieszkańcy zwracali uwagę na chaos przestrzenny, miejsca nieestetyczne i nieprzyjemne mieszkańcom (choć nieraz mające duży potencjał), betonowanie miasta oraz nieuregulowaną ekspansję deweloperów zaburzającą charakter dzielnic. Sygnalizowano problem barier architektonicznych dla osób mających problemy z poruszaniem się. Podnoszono również kwestię wyludniania się centrum.

W „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” „czystość i estetyka miasta” znalazła się na stosunkowo wysokiej pozycji (5. z 13) na liście obszarów funkcjonowania miasta, które powinny być szczególnie wspierane (22,75% wskazań). Na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w zakresie poprawy estetyki i czystości, poza modernizacją elewacji kamienic w centrum (53% odpowiedzi), pozostałe wskazania (na poziomie od 47,68% do 18,54% odpowiedzi) dotyczyły poprawy czystości i porządku w przestrzeni publicznej.

W trakcie spotkań w ramach *Tygodnia z rewitalizacją* zwrócono uwagę na rozwijające się w centrum budownictwo mieszkaniowe, co odbywa się jednak m.in. kosztem terenów zieleni. Uczestnicy spotkania wyrazili obawę, że nowopowstające budynki mogą przyczyniać się do rozwoju najmu krótkoterminowego i nadmiernej turystyfikacji centrum. Zwracano uwagę, iż eksponowanie i promowanie historii i tradycji Bielska-Białej w przestrzeni miasta może stanowić jeden z czynników przyciągających mieszkańców do centrum.

Uczestnicy spotkań wskazali na dwa warunki, które należy spełnić aby centrum miasta nie wymarło. Po pierwsze konieczna jest poprawa jakości przestrzeni w tym obszarze, a po drugie zwiększenie poziomu bezpieczeństwa. Odpowiadając na pytanie dotyczące oceny sposobu funkcjonowania centrum młodzież zwróciła uwagę, że miejscami, które przyciągają młode osoby do centrum jest bogata oferta kulturalna, Galeria Sfera oraz funkcjonujące w sezonie zimowym lodowisko. Zdaniem uczestników spotkania konieczne jest zwiększenie ilości zieleni w centrum, istnieje obawa przed dalszą wycinką drzew w tej części miasta.

Uczestnicy spotkania z organizacjami pozarządowymi wskazywali na potrzebę stworzenia systemu parków kieszonkowych. Pomysł ten uznali za bardzo dobry również seniorzy uczestniczący w *Tygodniu z rewitalizacją*, którzy uważają, że miejsca te mogą pełnić funkcję punktów przystankowych dla osób starszych na ich codziennych trasach. Także uczestnicy spotkania w Olszówce za zasadne uznali tworzenie parków kieszonkowych w Bielsku-Białej, zwłaszcza że są dostępne przestrzenie, które można zagospodarować na ten cel. Tego typu rozwiązania szczególnie potrzebne są w centrum miasta.

Seniorzy bardzo zwracali uwagę na deficyty w zakresie dostępu do zieleni oraz brak poszanowania tych nielicznych istniejących terenów zielonych przez mieszkańców (zieleni jest bardzo często wykorzystywana jako miejsce wyprowadzania psów ale i rezerwar terenów budowlanych). Za priorytet uznano potrzebę ochrony zieleni oraz działania zmierzające do zagospodarowania niewykorzystywanych dotychczas terenów na parki. Podkreślano również potrzebę uwzględnienia głosu mieszkańców przy konstruowaniu planu zagospodarowania terenów zielonych (parki miejskie ich zdaniem nie są realizowane w sposób, który odpowiadałby na potrzeby mieszkańców).

Wielu seniorów narzeka na brak kontaktu z innymi ludźmi, brak możliwości rozmowy. Dlatego zgłoszono postulat instalowania w Bielsku-Białej ławek, na których osoby szukające kontaktu mogłyby porozmawiać ze sobą lub z wolontariuszem. Zajęcie miejsca na takiej ławce byłoby sygnałem poszukiwania kontaktu. Tego typu rozwiązania z powodzeniem stosowane są m.in. w Londynie.

W trakcie spotkań dostrzeżono problem spożywania alkoholu w przestrzeni publicznej. Zauważono jednak, że osoby pijące nie są agresywne.

Tereny za Placem Wolności zostały określone jako *slumsy* (sytuacja społeczna, estetyka, ograniczona dostępność do usług publicznych). Zwrócono uwagę na potrzebę rozwoju lokalnych punktów sprzedaży (targowisk), stanowiących swego rodzaju polską tradycję.

Problemem jest widoczność w przestrzeni publicznej kublów na śmieci. Stwierdzono, iż wystawianie kublów na śmieci na zewnątrz przyczynia się do obniżenia estetyki miejsca, niszczenia budynków oraz pojawienia się szczurów. Zwrócono też uwagę na potrzebę wytyczania linii na parkingach samochodowych w centrum, co przyczyniłoby się do bardziej efektywnego wykorzystania przestrzeni do parkowania. Problem ten pojawia się także w innych częściach Bielska-Białej.

II.3.3. Dostępność komunikacyjna

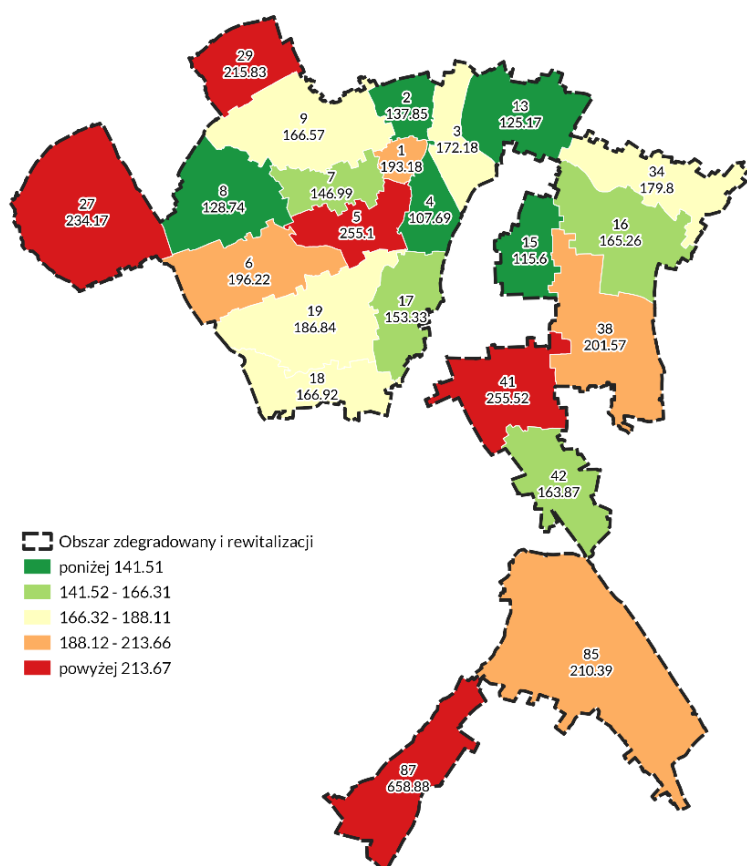
Analiza ilościowa

Komunikacja publiczna

W zakresie transportu zbiorowego, większość przewozów obsługuje Miejski Zakład Komunikacyjny w Bielsku-Białej sp. z o.o. Na moment wykonywania opracowania, według danych MZK, tabor liczył 137 autobusów, których średni wiek wynosił 9,85 lat. Wszystkie autobusy (125 niskopodłogowych i 12 niskowejściowych) przystosowane były do przewozu osób z ograniczeniami ruchowymi i niepełnosprawnościami. Ponad połowa autobusów wyposażona była w klimatyzację przestrzeni pasażerskiej, a blisko 80% posiadało monitoring. Przez obszar rewitalizacji przebiega większość linii autobusowych, a na terenie tym zlokalizowane są 72 przystanki komunikacji publicznej (z 442 przystanków w mieście).

Analiza dostępności wykazała, iż średnia odległość z miejsca zamieszkania do najbliższego przystanku komunikacji publicznej wynosi w mieście 287,61 m. Oznacza to, że osoba dorosła poruszająca się ze średnią prędkością może dojść z miejsca zamieszkania do najbliższego przystanku w niecałe 3 minuty, co jest bardzo dobrym wynikiem. Nawet, gdy droga będzie wymagała pokonania wzniesienia, czy też poruszać się będą osoby starsze lub opiekun z dzieckiem i czas dojścia wydłuży się do poziomu około 5,5 minut, wciąż będzie to dobry wynik, co świadczy o prawidłowej sieci przystanków komunikacji publicznej w mieście.

Dostępność do przystanków komunikacji publicznej w granicach obszaru rewitalizacji również jest bardzo dobra. Średnia odległość z miejsca zamieszkania do najbliższego przystanku komunikacji publicznej wynosi zaledwie 197 m. Jedyną jednostką, gdzie ta wartość zdecydowanie odbiega od średniej jest jednostka nr 85. Wartość tego miernika wyniosła w przypadku tej jednostki 659 m.

Rys. II. 47 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Analiza wskazuje, iż dostępność i jakość usług komunikacji publicznej w granicach obszaru rewitalizacji warunkowana będzie raczej siatką połączeń (częstotliwością odjazdów autobusów z poszczególnych przystanków i czasem przejazdu) niż fizyczną odległością.

Odnośnie standardu usług komunikacji publicznej, według suikzp Bielska-Białej największe problemy występują w centralnych i peryferyjnych obszarach miasta. W centrum miasta występują duże straty czasu ze względu na zatłoczone ulice. W dzielnicach peryferyjnych, często z gęstą zabudową mieszkaniową, występują braki w wykształceniu prawidłowego układu ulicznego, przystosowanego do obsługi ruchu autobusowego (część jednostki 87). Miasto podejmuje działania na rzecz uspokojenia ruchu samochodowego w ramach rozwoju ITS, m. in. poprzez tablice z informacjami o wolnych miejscach postojowych oraz optymalizację tras i czasu przejazdu (z kierowaniem ruchu na obwodnice) oraz priorytetyzację przejazdów autobusów

Sieć rowerowa

Według danych GUS na koniec 2020 r. długość ścieżek rowerowych w Bielsku-Białej wynosiła 38,5 km. Problemem jest duża fragmentaryczność sieci rowerowej (brak ciągłości w wielu miejscach). Na terenie miasta i w pobliżu jego granic wytyczonych zostało ponadto 10 szlaków rowerowych o łącznej długości ponad 135 km. Spośród oznakowanych tras, 3 stanowią szlaki rowerowe międzymiastowe oraz międzynarodowe. Pozostałe szlaki rowerowe, o długości ponad 99 km, przebiegają w całości na terenie miasta lub lekko zahaczają o sąsiadujące miejscowości³⁷. W granicach obszaru rewitalizacji istnieje zaledwie nieco ponad 1 km ścieżek rowerowych.

Dokumenty strategiczne miasta Bielska-Białej jednoznacznie wskazują na konieczność wykorzystania roweru jako jednego z głównych środków transportu w mieście, zwłaszcza że 48,8% gospodarstw domowych dysponuje rowerem, przy czym 30,7% gospodarstw posiada dwa lub większą liczbę rowerów, z czego tylko 9,7% rowerów jest wykorzystywanych codziennie w podróżach po mieście³⁸. Z analizy tych danych wynika, że najbardziej popularny jest ciąg północ-południe, na co wpływ ma usytuowanie na tej linii centrum miasta.

Samo centrum pozbawione jest jednak infrastruktury rowerowej. Ciągi rowerowe nie tworzą spójnej sieci co jest ich podstawową wadą. Nie spełniają także funkcji połączeń międzydzielnicowych oraz osiedli ze śródmieściem. Bardzo złą sytuację w zakresie infrastruktury rowerowej w obszarze rewitalizacji przedstawia rysunek poniżej.

³⁷ Za portalem <http://rowerowe-bielsko.pl/>

³⁸ Koncepcja głównych tras rowerowych dla miasta Bielska-Białej, załącznik do zarządzenia nr II-II.0050.3062.2022.MZD Prezydenta Miasta Bielska-Białej z 12 września 2022 r.

Rys. II. 48 Mapa hierarchizacji tras rowerowych na terenie Bielska-Białej
Źródło: Koncepcja głównych tras rowerowych dla miasta Bielska-Białej

Ciągi piesze

W obszarze rewitalizacji sieć ciągów pieszych jest bardzo gęsta, co wynika z centralnego położenia w przestrzeni miasta dużej części obszaru rewitalizacji, a także dużego udziału terenów mieszkaniowych (zabudowa wielorodzinna). Łączna długość ciągów pieszych w obszarze rewitalizacji wynosi ponad 242 km³⁹. Średnio w obszarze rewitalizacji wskaźnik gęstości sieci pieszej przypadającej na km² przekracza 28. Największą gęstością sieci pieszej cechują się jednostki urbanistyczne nr: 2, 13, 1, 15, 38 i 29 (ponad 40 km/km²). Zdecydowanie najniższe wartości odnotowano w jednostkach nr: 19, 5, 87 i 85 (duży udział zabudowy jednorodzinnej oraz w przypadku dwóch ostatnich jednostek peryferyjne położenie).

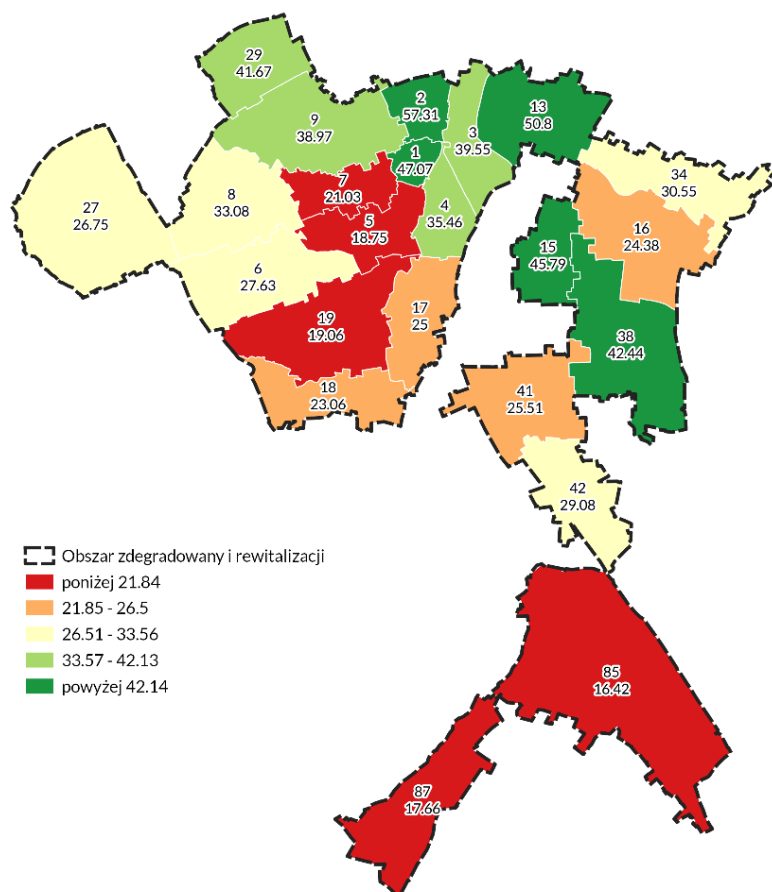
³⁹ Długość ciągów pieszych oszacowano na podstawie danych bazy openstreet map (Roads and Paths, wszystkie klasy za wyjątkiem dróg oznaczonych jako: primary, secondary, tertiary).

*Fot. II. 8 Wybrane ciągi piesze oraz bariery architektoniczne występujące w granicach obszaru rewitalizacji
Autor: Janusz Jeżak*

Na wielu odcinkach ulic chodniki są po jednej stronie. Zdarzają się ulice bez chodników, a stan techniczny niektórych jest niezadawalający, co jest zwłaszcza problemem dla osób o szczególnych potrzebach. W granicach obszaru rewitalizacji występują również miejsca, gdzie z uwagi na różnicę wysokości poprowadzono schody. Łączna długość tego typu rozwiązań komunikacyjnych bliska jest 1100 m. W wielu miejscach schodom nie towarzyszą pochylnie, co wymaga nadkładania drogi przez osoby niepełnosprawne.

Analiza zebranego materiału wskazuje, że w obszarze objętym programem występują miejsca utrudnień w poruszaniu się pieszych lub wręcz uniemożliwiające osobom o ograniczonej sprawności ruchowej wejście do budynku. W granicach obszaru występują licznie bariery w postaci zbyt wysokich krawężników na przejściach dla pieszych oraz nierówne powierzchnie chodników. Równie istotnym problemem są powszechne bariery architektoniczne utrudniające dostęp do budynków zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji. Problem jest istotny dotyczy bowiem zarówno obiektów publicznych, jak i handlowo-usługowych, w tym zlokalizowanych w sąsiedztwie głównych reprezentacyjnych przestrzeni publicznych. Wysokość tych barier jest różna, ich cechą wspólną jest jednak uniemożliwienie swobodnego wjazdu osobom z wózkiem lub na wózku oraz utrudnienie przemieszczania się osobom starszym z ograniczeniami w poruszaniu się.

Rys. II. 49 Gęstość sieci pieszej w obszarze rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy openstreetmap

Układ drogowy

Główne drogi zasadniczo omijają obszar rewitalizacji lub przebiegają w jego sąsiedztwie (Aleja Władysława Andersa, ulice: Cieszyńska na poszerzonym odcinku, Piastowska, Lwowska, Krakowska, Łagodna). Kluczowe znaczenie dla obsługi komunikacyjnej obszaru mają ulice: Żywicka (droga krajowa nr 52), Partyzantów, Zamkowa, 3 Maja, PCK oraz Bora-Komorowskiego.

W obszarze rewitalizacji, szczególnie w jednostkach zlokalizowanych w obrębie centrum miasta obserwuje się gwałtowny spadek standardów w zakresie obsługi komunikacyjnej centrum miasta. W godzinach funkcjonowania centrum tworzą się kolejki pojazdów na ulicach wewnątrz centrum i doprowadzających ruch do niego. Jednocześnie zatory samochodów osobowych uniemożliwiają prawidłowe kursowanie komunikacji zbiorowej. Przyczyn tego stanu należy szukać w braku zhierarchizowania ulic prowadzących ruch kołowy. Przez ulice w centrum miasta przenoszony jest ruch tranzytowy (ulice: Partyzantów, Zamkowa, 3 Maja). Zbyt mało jest wydzielonych ciągów pieszych, odizolowanych od ruchu kołowego. Występują niewielkie, w stosunku do potrzeb, obszary centrum miasta z ruchem uspokojonym.

Miejsca parkingowe

Występuje niedobór miejsc parkingowych w stosunku do skoncentrowanego programu usługowego w tej części miasta. Średnia liczba ogólnodostępnych miejsc parkingowych przypadających na jednego mieszkańca wyniosła w mieście 0,35, co oznacza, iż średnio na jedno trzyosobowe gospodarstwo domowe przypadało 1,05 ogólnodostępnych miejsc parkingowego.

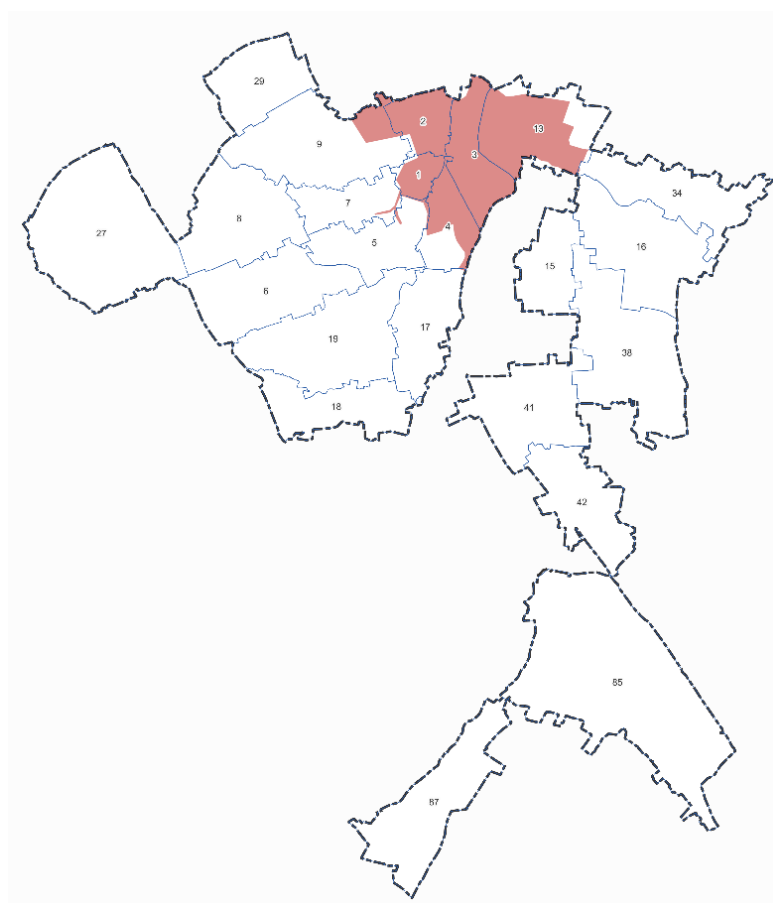
W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowanych jest około 18,3 tys. ogólnodostępnych miejsc parkingowych (0,42 miejsca na jednego mieszkańca). Miejsca te muszą wystarczyć dla blisko 7,5 tys. gospodarstw domowych

oraz około 24 tys. osób pracujących na obszarze rewitalizacji⁴⁰. Według danych GUS na koniec 2020 r. wskaźnik liczby samochodów osobowych na 1000 ludności miasta wyniósł 705,3 (o ponad 100% więcej niż np. w Wiedniu), a jego wartość nieprzerwanie rośnie od ponad dekady.

Największa liczba ogólnodostępnych miejsc parkingowych występuje w centrum miasta, jednak z uwagi na dużą koncentrację na tym terenie funkcji usługowych (publicznych i komercyjnych) oraz użytkowników (mieszkańcy śródmieścia, mieszkańcy pozostałych obszarów miasta oraz osoby odwiedzające miasto) występuje stały deficyt tych miejsc. Problem ten potęgowany jest dodatkowo przez procesy migracyjne (suburbanizacja i „rozlewanie” się miasta), a w efekcie dużą grupę dojeżdżających do centrum miasta.

Stale zgłaszane jest przez mieszkańców zapotrzebowanie na większą liczbę miejsc parkingowych, dążenie do zapewnienia możliwości efektywnego i wygodnego parkowania w mieście. Z uwagi na uwarunkowania przestrzenne (brak miejsca) istnieją ograniczone możliwości zwiększania liczby miejsc parkingowych, zarówno w centrum, jak i na osiedlach mieszkaniowych. Stały deficyt miejsc parkowania oraz brak dalszej możliwości sytuowania nowych miejsc parkingowych spowodował wprowadzenie w mieście strefy płatnego parkowania obejmującą blisko 1/10 obszaru rewitalizacji. W granicach strefy znajdują się niemal w całości jednostki urbanistyczne nr: 1, 2, 3 i 13, w ponad połowie jednostka nr 4 oraz częściowo jednostka nr 9.

Zmiany w sposobie poruszania się po mieście, szczególnie dotarcia do centrum, stanowią jedno z głównych wyzwań w obszarze rewitalizacji.

Rys. II. 50 Obszar objęty strefą płatnego parkowania

Źródło: opracowanie własne na podstawie mapy MZD, <https://mzd.bielsko.pl/obszar-strefy/>

⁴⁰ Opracowując ten wskaźnik korzystano z bazy powstałej w 2014 r. przy okazji projektu „Zintegrowany System Zarządzania Transportem na obszarze miasta Bielsko-Biała.

Analiza jakościowa

W „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej”, w rankingu obszarów funkcjonowania miasta, które powinny być szczególnie wspierane, „komunikacja miejska” znalazła się dokładnie pośrodku stawki, na 7. pozycji, z 16,01% wskazań. Jakość komunikacji publicznej, która podlegała badaniu jako jeden z aspektów warunków życia, przez 63,05% respondentów została oceniona „zdecydowanie dobrze” lub „raczej dobrze”; 11,43% oceniło ją „raczej źle” lub „zdecydowanie źle”, a 25,52% nie miało zdania. W ankiecie przeprowadzonej podczas konsultacji społecznych w 2020 r. na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w obszarze drogownictwa i komunikacji miejskiej: 44,85% respondentów wskazało na nowe miejsca parkingowe w centrum miasta, 37,24% – zwiększenie liczby ścieżek rowerowych, 34,51% – poprawę stanu dróg lokalnych, 16,60% – optymalizację siatki połączeń MZK, 13,79% – wsparcie działań ukierunkowanych na rewitalizację⁴¹ linii kolejowych, 12,93% – zwiększenie liczby nocnych kursów autobusów MZK, 9,38% – aktywne bus-pasy na wybranych ulicach, 8,82% – uelastycznienie oferty biletów komunikacji miejskiej i sposobu płatności, 3,89% – budowę centrów przesiadkowych.

Odpowiedzi te w dużej mierze korespondują z wynikami ankiety przeprowadzonej wśród bielsko-bialskich rodziców, w części dotyczącej poruszania się po mieście z dzieckiem. Wskazała ona na istnienie wielu barier w bezpiecznym i sprawnym poruszaniu się po mieście przez osoby z ograniczeniami w mobilności. Trudności jakich doświadczają osoby poruszające się z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi, są bowiem po części wspólne z tymi, jakich doświadczają osoby poruszające się przy pomocy sprzętu wspomagającego (kul, balkoników, protez, wózków inwalidzkich itp.) czy osoby z ciężkim lub nieporęcznym bagażem. Ankietowani rodzice zwracali uwagę na trudności w dostępie do miejsc związanych z codziennymi aktywnościami. Podkreślano, iż w wielu miejscach brakuje chodników oraz dobrze oznakowanych przejść dla pieszych, a zły stan chodników oraz bariery architektoniczne utrudniają rodzicom prowadzenie wózka dziecięcego, a dzieciom – rowerka czy hulajnogi. Problemem są także: duży ruch samochodowy, korki, zbyt mała liczba progów zwalniających oraz niewystarczająca liczba miejsc parkingowych. W ocenie wielu rodziców komunikacja miejska w Bielsku-Białej jest słabo rozwinięta (autobusy kursują zbyt rzadko, centrum miasta jest słabo skomunikowane z pozostałymi częściami, a poruszanie się publiczną komunikacją często wiąże się z przesiadkami oraz długim czasem oczekiwania na następny autobus, rozkłady jazdy nie są skorelowane z godzinami rozpoczynania się zajęć szkolnych). Problemem bardzo często wskazywanym przez rodziców jest też brak rozwiniętej sieci ścieżek rowerowych umożliwiających sprawne i bezpieczne przemieszczanie się po mieście na rowerze z dziećmi.

Kwestie związane z dostępnością komunikacyjną bardzo często pojawiały się także podczas spotkań z mieszkańcami w 2020 r. Wśród odpowiedzi na pytanie „Jakie dostrzega Pan/Pani lokalne problemy, potrzeby mieszkańców Bielska-Białej?” najczęściej wskazywano na: problemy z organizacją ruchu i zbyt duży ruch samochodowy, zwłaszcza w centrum miasta, niewystarczającą sieć ścieżek rowerowych i pieszych, złą jakość komunikacji miejskiej⁴² oraz deficyt miejsc parkingowych.

Zdaniem osób uczestniczących w spotkaniach w ramach *Tygodnia z rewitalizacją* problemem centrum jest dominacja ruchu samochodowego, który wypycha z tej części miasta pieszych i rowerzystów. Uczestnicy spotkań zwracali uwagę, że jest konieczne wyciszenie ruchu samochodowego w centrum, podkreślając jednocześnie, że będzie to możliwe wyłącznie pod warunkiem fundamentalnej zmiany organizacji ruchu. Zauważono, iż w centrum miasta właściwie nie funkcjonuje ruch rowerowy, co wynika głównie z braku ścieżek rowerowych i barier przestrzennych (ul. 3 Maja, schody). Rower jest zdecydowanie częściej używany na obrzeżach miasta. Młodzi

⁴¹ Zachowano oryginalne brzmienie odpowiedzi, zwraca się jednak uwagę, iż określenie „rewitalizacja” dotyczy kompleksowego, wieloaspektowego procesu wyprowadzania rewitalizowanego obszaru z kryzysu, a używanie tego terminu w kontekście pojedynczych działań/ projektów infrastrukturalnych jest niewłaściwe.

⁴² Głównym problemem są nie tyle koszty biletów (szczególnie po rozszerzeniu w 2021 r. uprawnień do bezpłatnych przejazdów środkami komunikacji miejskiej na dzieci do 7 roku życia oraz osoby po 65. roku życia – zarządzenie nr ON.0050.1465.2020.KM Prezydenta Miasta Bielska-Białej z 16 listopada 2020 r.), ile siatka połączeń i częstotliwość kursów na poszczególnych liniach.

uczestnicy spotkania podczas *Tygodnia z rewitalizacją* również zwrócili uwagę, iż młodzież nie dojeżdża do szkoły rowerami (pomimo, iż na terenie placówek funkcjonuje infrastruktura rowerowa – stojaki). Większość (zwłaszcza uczniowie spoza Bielska-Białej) dojeżdża do szkoły komunikacją miejską.

Wypowiedzi te są spójne z wynikami badania sondażowego pn. *Ruch rowerowy wg mieszkańców Bielska-Białej*⁴³, które jednoznacznie wskazują, iż mieszkańcy oczekują działań zmierzających do rozwoju transportu rowerowego przez budowę lepszej niż obecnie infrastruktury rowerowej. 88,6% ankietowanych mieszkańców posiada własny rower, a 5% korzysta z roweru wraz z innymi członkami rodziny i jedynie 6,4% nie posiada roweru. Brak lub niska jakość infrastruktury rowerowej zniechęca do korzystania z tej formy transportu aż 90,6% ankietowanych. Tylko 15,7% jeździ na rowerze codziennie, a 42,4% kilka razy w tygodniu. Niestety aż 65,1% ankietowanych dojeżdża do pracy lub szkoły samochodem, a tylko 14,3% rowerem. 63,8% deklaruje jednak, że będzie dojeżdżał na rowerze jeśli powstanie dogodna dla niego infrastruktura. Kluczowa jest spójność sieci dróg dla rowerów, która zachęciłaby do korzystania z tej formy przemieszczania się aż 72,6% odpowiadających.

Problemem zgłaszanym przez mieszkańców jest również brak miejsc do parkowania, zwłaszcza w miejscach, w których świadczone są usługi publiczne, w tym na rzecz osób starszych (np. przychodnie).

W trakcie spotkania z mieszkańcami w Olszówce dyskutanci zgodzili się co do potrzeby rozwijania na terenie dzielnicy infrastruktury ułatwiającej osobom starszym przemieszczanie się (w tym ławki i tzw. opieracze). W dzielnicy (ze względu na jej walory turystyczne oraz infrastrukturę rekreacyjną) pojawia się problem intensywnego ruchu samochodowego, zwłaszcza w okresie letnim oraz w weekendy. Potencjalnym sposobem rozwiązania tego problemu jest rozwój komunikacji publicznej. Zwrócono też uwagę na problemy wynikające z braku separacji ruchu pieszego i ruchu rowerowego. Uczestnicy spotkania zwrócili uwagę, że rowerzyści nie respektują zasad ruchu drogowego. Problemem jest również zachowanie (agresywna jazda) rowerzystów po lesie. Z kolei na przejściu dla pieszych w okolicach ul. Bystrzańskiej kierowcy często nie respektują pierwszeństwa pieszych. Intensywny ruch w tej części dzielnicy utrudnia przechodniom bezpieczne poruszanie się.

W kontekście ścisłego centrum zwrócono uwagę na problemy, z którymi muszą mierzyć się seniorzy w tej części miasta tzn.: duży ruch samochodowy, liczne przeszkody architektoniczne (w tym historyczny bruk), brak poręczy, brak toalet publicznych, brak ławek (jako miejsca spotkań). Pojawił się postulat wyciszenia ruchu na ul. 1 Maja.

II.3.4. Kluczowe problemy i potencjały w sferze przestrzenno-funkcjonalnej

Najważniejszymi problemami w sferze przestrzenno-funkcjonalnej są:

- zbyt mała w stosunku do potrzeb liczba miejsc w publicznych żłobkach, konieczność korzystania z oferty podmiotów komercyjnych, co dla części rodzin może stanowić barierę;
- duże średnie odległości z miejsca zamieszkania do najbliższego żłobka w jednostkach urbanistycznych nr 87, 85 oraz 34;
- niewystarczająca liczba dostępnych miejsc w ośrodkach wsparcia seniorów, przy ogromnym zapotrzebowaniu na tego typu usługi;
- brak sieci miejsc aktywności lokalnej;
- brak lokalnych regulacji prawnych, które umożliwiłyby władzom samorządowym skuteczne opanowanie chaosu reklamowego;
- brak opracowania waloryzującego przestrzenie publiczne w mieście, określającego ich funkcje docelowe przy jednoczesnym niskim standardzie przestrzeni publicznych;

⁴³ Koncepcja głównych tras rowerowych dla miasta Bielska-Białej, załącznik do zarządzenia nr II-II.0050.3062.2022.MZD Prezydenta Miasta Bielska-Białej z 12 września 2022

- duży deficyt zieleni urządzonej w granicach obszaru rewitalizacji, szczególnie w centrum miasta (jednostki nr: 1-4, 7, 9, 13 i 15);
- niska jakość przestrzeni na osiedlach z wielkiej płyty (brak dobrych aranżacji wnętrz urbanistycznych, małej architektury o wysokich walorach użytkowych);
- ograniczona liczba miejsc parkingowych w stosunku do wzrastającej liczby gospodarstw domowych posiadających samochód (bardzo wysoki wskaźnik liczby samochodów osobowych na 1000 ludności) i związana z tym presja na ograniczanie terenów publicznych w sąsiedztwie zabudowy wielorodzinnej i przekształcanie ich w kolejne miejsca postojowe;
- niedobór miejsc parkingowych w stosunku do skoncentrowanego programu usługowego w centrum miasta; wykorzystywanie głównych placów miejskich jako parkingów (plac: Wojska Polskiego, Wolności, św. Mikołaja, Żwirki i Wigury);
- dominacja ruchu samochodowego w centrum miasta, który wypycha z tej części miasta pieszych i rowerzystów; duża liczba ulic o małej funkcjonalności z punktu widzenia pieszego (np. brak chodników, jednostronne chodniki, wąskie chodniki); niewielka, w stosunku do potrzeb liczba obszarów centrum miasta z ruchem uspokojonym; brak strefy tempo 30 lub innego rozwiązania preferującego ruch pieszego w centrum miasta;
- brak spójnej sieci dróg rowerowych;
- wysoki odsetek dojeżdżających do pracy lub szkoły samochodem;
- duże zatłoczenie ulic Partyzantów, Zamkowej i 3 Maja w godzinach szczytu (pełniących funkcje ulic tranzytowych);
- braki w wykształceniu prawidłowego układu ulicznego, przystosowanego do obsługi ruchu autobusowego w obszarach peryferyjnych;
- występowanie na obszarze rewitalizacji silnych barier przestrzennych ograniczających swobodę przemieszczania na linii wschód-zachód;
- bariery przestrzenne i architektoniczne na ciągach pieszych utrudniające lub uniemożliwiające poruszanie się osobom o szczególnych potrzebach;
- bariery architektoniczne przy obiektach publicznych i handlowo-usługowych, w tym zlokalizowanych w sąsiedztwie głównych reprezentacyjnych przestrzeni publicznych;
- deficyt miejsc do uprawiania sportu w okresie zimowym.

Do najważniejszych potencjałów w sferze przestrzenno-funkcjonalnej należy zaliczyć:

- dużą liczbę placów miejskich oraz ulic mogących pełnić rolę reprezentacyjnych przestrzeni publicznych;
- bardzo dobrą dostępność do placówek POZ, przedszkoli, szkół podstawowych, boisk sportowych, placów zabaw, siłowni zewnętrznych i urządzeń do kalenistyki, placówek wsparcia dla dzieci i młodzieży, przystanków komunikacji publicznej;
- dobrą dostępność do istniejących terenów zieleni;
- popularność roweru jako środka transportu;
- gęstą sieć ciągów pieszych,
- rozwój systemu ITS na drogach w celu uspokojenia ruchu samochodowego i priorytetyzacji ruchu autobusowego.

II.4. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk technicznych

Zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 4 ustawy o rewitalizacji, zjawiska techniczne stanowiące przesłankę stwierdzenia na danym obszarze stanu kryzysowego dotyczą w szczególności: degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym oraz nefunkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w tym w zakresie energooszczędności, ochrony środowiska i zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

Analiza ilościowa

► Degradacja stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym

Ważnym elementem diagnozy pogłębionej jest ocena stopnia degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych. Obecnie brak ogólnomiejskiego rejestru, który pozwalałby w łatwy sposób wskazać obszary miasta o wysokim stopniu degradacji obiektów budowlanych. Pomocne w tym zakresie mogą być informacje na temat ich wieku. Starsze budynki najczęściej wymagają znacznie większych nakładów remontowych niż te wybudowane niedawno, w nowej technologii. Z tego powodu przeanalizowano średni wiek zabudowy zlokalizowanej w granicach obszaru rewitalizacji, bazując na geodezyjnym rejestrze ewidencji budynków.

Na obszarze rewitalizacji średni wiek budynku szacowany jest na 68 lat, przy czym w jednostkach urbanistycznych nr 1, 2, 7 i 13 jest to zdecydowanie ponad 100 lat (zob. Tab. II. 4 i Rys. II. 51). Większość najstarszych obiektów znajduje się w rejestrze zabytków lub gminnej ewidencji zabytków, co stanowi dodatkowy czynnik podnoszący koszty ich utrzymania lub remontu.

W ramach diagnozy pogłębionej przeanalizowano również stan techniczny obiektów budowlanych, wchodzących w skład zasobu komunalnego. W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowanych jest 174 budynków mieszkalnych, 156 budynków mieszkalno-użytkowych, 98 budynków użytkowych oraz 104 budynki gospodarcze stanowiące własność gminy Bielsko-Biała. Największa koncentracja budynków komunalnych występuje w jednostkach: 1-5, 7, 13 i 17 (zob. Rys. II. 52).

Stan techniczny blisko 2% z tych budynków uznać należy jako zły, w przypadku 23% stan techniczny można określić jako dostateczny, a w blisko 52% jedynie jako dopuszczający. Oznacza to, że ¾ zasobu wymaga mniejszych lub większych prac remontowych. Główne potrzeby remontowe to naprawa, konserwacja bądź wymiana: okien, elewacji, pokrycia dachowego, instalacji wewnętrznych, balkonów. W sytuacji złego stanu technicznego budynku często konieczna jest wymiana lub generalna naprawa elementów konstrukcji lub innych elementów budynku. Wśród budynków w złym stanie technicznym znajdują się również takie, których gruntowny remont może być nieopłacalny z przyczyn ekonomicznych. Największa koncentracja budynków o niedostatecznym, dopuszczającym lub dostatecznym stanie technicznym występuje w jednostkach: 3, 4, 7, 13, 17 i 18.

Największą dekapitalizację zasobu komunalnego odnotowano w przypadku budynków gospodarczych oraz użytkowych. Stan 84,62% budynków gospodarczych oraz 80,61% budynków użytkowych określono jako w najlepszym przypadku dopuszczający. W przypadku budynków mieszkalnych w takim stanie jest blisko 74% zasobu, a w przypadku budynków mieszkalno-użytkowych nieco ponad 58%. Blisko 3% budynków mieszkalnych jest w złym stanie. W ocenie Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej w Bielsku-Białej na obszarze rewitalizacji generalnego remontu wymaga 97 budynków, z których ponad połowa zlokalizowana jest w jednostkach nr: 16, 13, 11 i 9.

Średni wiek budynków komunalnych znajdujących się w zasobie miasta na obszarze rewitalizacji wynosi blisko 130 lat. Największy udział w strukturze wiekowej mają obiekty z lat 1901-1950, które stanowią blisko 37% zasobu. Niewiele mniej, bo aż 34% stanowią budynki powstałe w latach 1851-1900. Duże wyzwanie stanowią budynki powstałe do 1850 r., choć ich udział wynosi niecałe 9%. 20% budynków powstało w latach 1951-2000.

Największa liczba budynków powstałych do 1850 (najstarszych), skoncentrowana jest w jednostkach nr 7 i 13 (blisko 77% wszystkich budynków z tego okresu). Budynki powstałe w latach 1851-1900 nie są już tak skoncentrowane. Największy ich odsetek występuje w jednostkach nr: 13, 7, 1, 17 i 2 (łącznie blisko 74% wszystkich budynków z tego okresu). Budynki powstałe w latach 1901-1950 charakteryzują się najmniejszą koncentracją, jednak ich największy odsetek odnotowano ponownie w jednostkach 13 (15,26%) oraz 7 (11,58%).

Pozytywnym aspektem są prowadzone od lat w Bielsku-Białej prace rewaloryzacyjne, w wyniku których duża część zasobu znajdującego się w obrębie bielskiej Starówki przeszła gruntowne remonty. Sukcesywnie remontowane są mieszkania komunalne. W wyniku tych działań⁴⁴ systematycznie zmniejsza się liczba budynków w złym stanie technicznym, jednak potrzeby w tym zakresie są nadal znacznie większe od możliwości gminy.

Z analizy wynika, że jeśli chodzi o potrzeby remontowe i rewaloryzacyjne ze względu zarówno na wiek budynków, jak i liczbę lokali komunalnych (zob. Rys. II. 53), największe zapotrzebowanie występuje w jednostkach urbanistycznych nr 13 i 7.

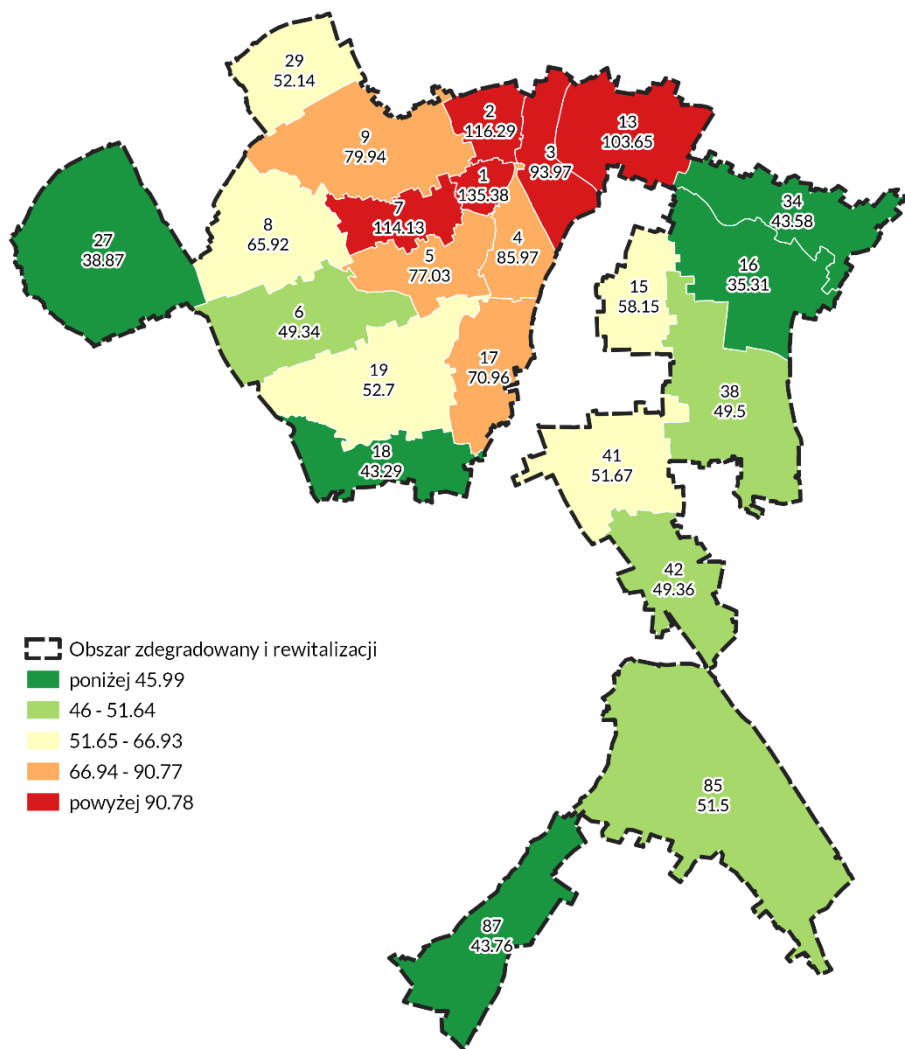
⁴⁴ W latach 2019-2021 na obszarze rewitalizacji wyremontowano kompleksowo 25 budynków za łączną kwotę 25 829 785 zł. W 2022 r. zakończył się lub zakończy remont 6 budynków za kwotę 14 204 825 zł, a na rok 2023 zaplanowane jest zakończenie remontu kolejnych 20 budynków za kwotę 51 535 336 zł. W związku z tym, iż aktualnie nie ma dostępnych programów unijnych na kolejne lata, trudno jest przewidzieć skalę remontów budynków komunalnych począwszy od 2024 r.

Tab. II. 4 Koncentracja budynków w poszczególnych jednostkach urbanistycznych obszaru rewitalizacji według okresu powstania (w %)⁴⁵

Nr jedn. urb. Lata	1	2	3	4	5	7	8	9	13	15	16	17	18	19	27	29	34	38	41	42	85	87
do 1850	6,25	4,17	0,00	2,08	4,17	25,00	4,17	6,25	41,67	0,00	2,08	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	4,17	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
1851-1900	15,53	3,65	9,59	5,48	1,83	17,81	2,28	2,74	18,72	0,00	2,74	12,33	0,46	2,28	0,00	0,91	0,00	0,00	0,91	0,46	1,37	0,91
1901-1950	2,11	6,32	9,47	8,95	11,58	11,58	4,21	6,32	15,26	0,00	2,11	6,84	4,74	1,05	0,00	0,53	1,05	1,58	0,53	1,05	3,16	1,58
1951-2000	0,88	3,54	9,73	5,31	5,31	9,73	7,08	2,65	7,08	0,88	9,73	9,73	10,62	3,54	3,54	2,65	0,88	0,88	0,88	0,88	3,54	0,88

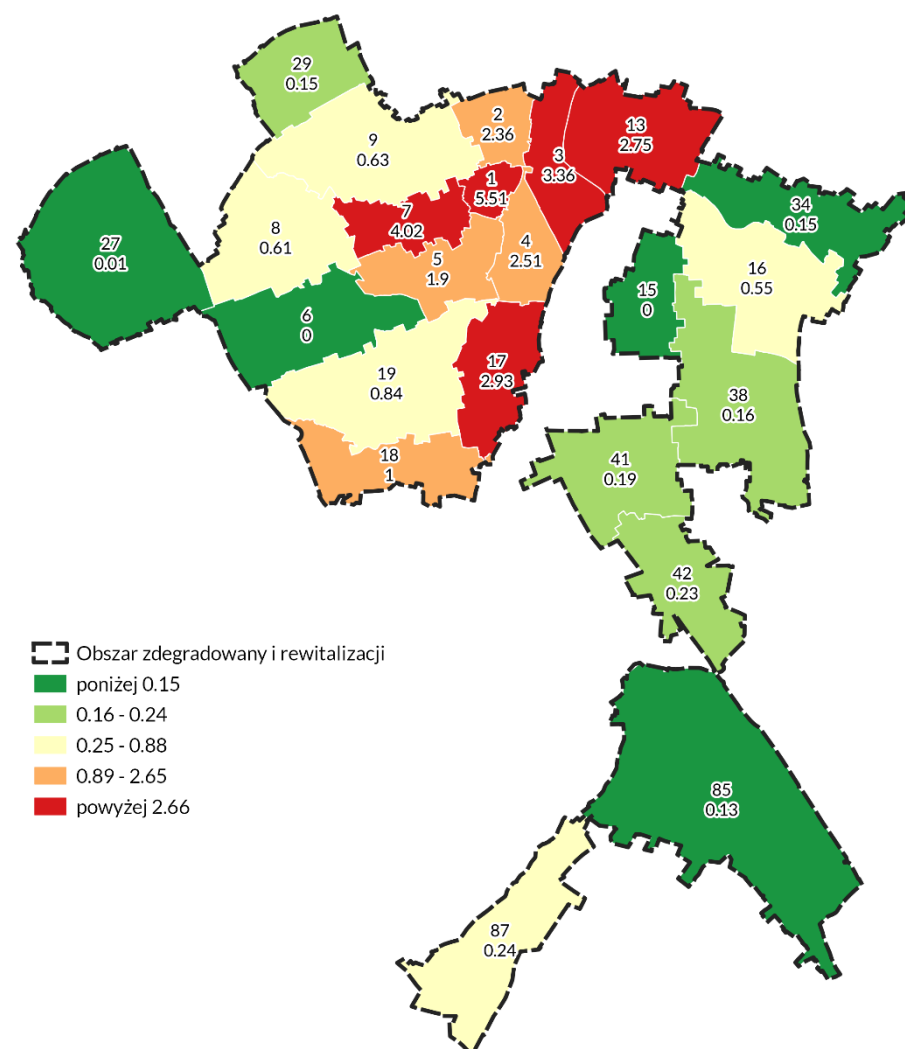
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

⁴⁵ Kolorem czerwonym zaznaczono najwyższe wartości (udziały w %) świadczące o największej koncentracji budynków pochodzących z danego okresu w jednostce urbanistycznej. Kolorem zielonym – wartości najniższe.

Rys. II. 51 Średni wiek budynków na obszarze rewitalizacji

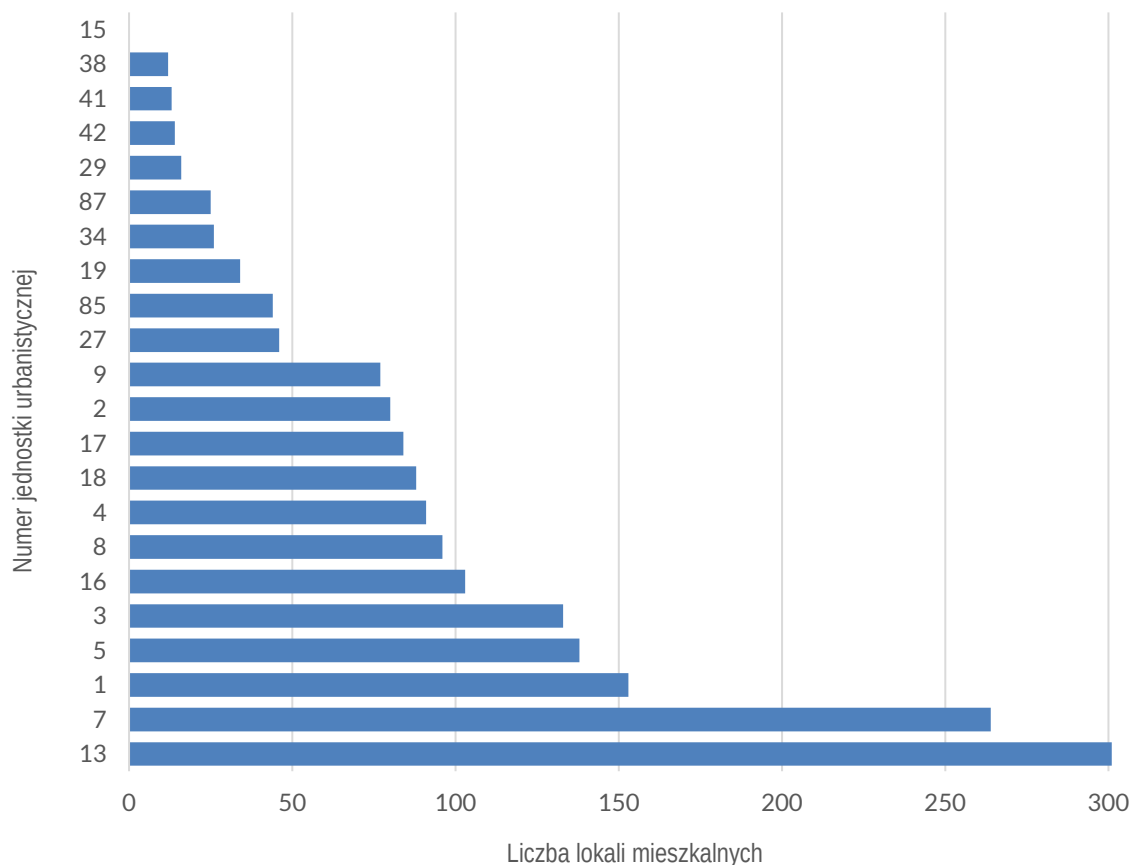
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Rys. II. 52 Koncentracja budynków komunalnych na obszarze rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Liczba mieszkańców lokali komunalnych na obszarze rewitalizacji na koniec 2018 r. wynosiła 3339 osób. Zamieszkiwały one 1290 lokali. Na 30 września 2022 r. w 1262 lokalach komunalnych mieszkało 3087 osób. Najwięcej lokali komunalnych znajduje się w jednostce 13 oraz 7. Rozkład liczby lokali w poszczególnych jednostkach urbanistycznych przedstawiono na rysunku poniżej. W całym obszarze zlokalizowanych jest 4394 izb mieszkalnych o średniej powierzchni blisko 21 m². Łączna powierzchnia tych mieszkań to ponad 92 tys. m².

Rys. II. 53 Liczba lokali komunalnych w poszczególnych jednostkach obszaru rewitalizacji
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Na 31 grudnia 2018 r. w obszarze rewitalizacji było 472 lokali użytkowych, z czego 75 było pustostanami, w tym 4 lokale to pustostany w centrum miasta z wejściem z głównych ciągów pieszych. Na 30 września 2022 r. spośród 556 lokali użytkowych na obszarze rewitalizacji, 106 było pustostanami, w tym 6 stanowiły pustostany w centrum miasta z wejściem z głównych ciągów komunikacyjnych.

Najwięcej użytkowych lokali komunalnych występuje w jednostkach nr: 13 (138), 3 (129), 1 (74), 4 (68) oraz 2 (50). Łącznie zlokalizowanych jest tam ponad 83% zasobu użytkowych lokali komunalnych. Lokale te położone są w ścisłym centrum miasta, jednocześnie z uwagi wiek budynków, w których się znajdują, wymagają często znacznych nakładów remontowych.

Należy zaznaczyć, iż zgodnie z zasadami wynajmu lokali użytkowych zarządzanych przez Zakład Gospodarki Mieszkaniowej w Bielsku-Białej, w centrum miasta mogą zostać wynajęte z preferencyjnym czynszem lokale użytkowe z przeznaczeniem na działalność artystyczną lub rzemieślniczą. Czynsz najmu wynosi 4 zł/m² za 30 m² powierzchni użytkowej. Aktualnie Zakład Gospodarki Mieszkaniowej wynajmuje z zastosowaniem preferencji czynszowych dwa lokale na działalność rzemieślniczą (szewc oraz kuśnierz) oraz jeden na działalność artystyczną. Poza tym na obszarze rewitalizacji 15 lokali wynajmowanych jest na rzecz organizacji pozarządowych z preferencyjną stawką czynszu w wysokości 1 zł/m² za 30 m² powierzchni lokalu.

Na obszarze rewitalizacji zlokalizowano również zasób mieszkaniowy służący celom pomocy społecznej. 125 miejscami noclegowymi dysponują łącznie 3 placówki dla osób bezdomnych: noclegownia przy ul. Krakowskiej 2a, Schronisko dla Osób Bezdomnych przy ul. Stefanki 7 oraz Schronisko dla Osób Bezdomnych z Usługami Opiekuńczymi przy ul. Stefanki 7. Obiekt przy ulicy Stefanki nie posiada jednak urządzonego terenu w sąsiedztwie obiektu, co utrudnia funkcjonowanie osobom bezdomnym i prowadzi do napięć z sąsiadami. W granicach obszaru rewitalizacji, w Podbeskidzkim Ośrodku Interwencji Kryzysowej przy ul. Pięknej 2, udostępniane są jeszcze dodatkowe 22 miejsca noclegowe.

► Brak rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska

Istotnym elementem oceny stopnia funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych jest poziom dostępu do podstawowych sieci infrastruktury technicznej miasta, tj. sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i ciepłowniczej, szczególnie istotnej ze względu na konieczność ograniczenia niskiej emisji.

Na obszarze rewitalizacji średnia odległość z miejsca zamieszkania do najbliższej sieci wodociągowej wynosiła 17,4 m. W żadnej jednostce odległość ta nie przekroczyła 21 m, w związku z czym należy uznać, że nie istnieje problem z dostępem do tego medium.

Podobnie wygląda sytuacja w zakresie dostępności sieci kanalizacyjnej. Średnia odległość do sieci magistralnej w tym przypadku jest jeszcze mniejsza i wynosi zaledwie 9,67 m. O ile odległość od kanałów zbiorczych nie stanowi problemu, o tyle zasadnicze wyzwanie stanowi dekapitalizacja sieci kanalizacyjnej w centrum miasta oraz problemy, które stwarza kanalizacja zbiorcza. Szczególnie w obszarze centrum odwodnienie terenów stanowi problem w przypadku wystąpienia deszczy nawalnych. Sprzyja temu bardzo wysoki udział terenów uszczelnionych (niski udział terenów biologicznie czynnych), w efekcie czego woda zamiast być wchłaniania do gruntu, oddawana jest do kanalizacji deszczowej lub zbiorczej. W przypadku intensywnych i nagłych opadów skutkuje to brakiem możliwości odbioru przez system kanalizacyjny wód opadowych i w efekcie występowaniem lokalnych podtopień. Kwestie te omówiono w rozdziale poświęconym zagadnieniom środowiska (II.5).

Zdecydowanie najefektywniejszym i najwygodniejszym źródłem ogrzewania budynków jest centralna sieć ciepła. Z uwagi na odległość do sieci miejskiej nie wszędzie jednak możliwe jest przyłączenie do niej budynków. Średnia odległość z miejsca zamieszkania do sieci ciepłej wyniosła na obszarze rewitalizacji ponad 100 m. Największe odległości odnotowano w jednostkach urbanistycznych nr: 87 (średnio ponad 640 m), 34 (212 m) oraz 85 (194 m). Przekłada się to na liczbę osób korzystających z sieci ciepłowniczej. We wskazanych jednostkach z sieci tej korzystało odpowiednio 24% mieszkańców (jednostka 34), 22% mieszkańców (jednostka 85) lub, jak w przypadku jednostki 87, nikt nie korzystał. Mimo dobrego dostępu do sieci ciepłowniczej stosunkowo niewielki odsetek użytkowników odnotowano w jednostkach urbanistycznych położonych w centrum miasta (1, 2, 4 i 13), co może wynikać z trudności poprowadzenia infrastruktury ciepłowniczej w budynkach zabytkowych.

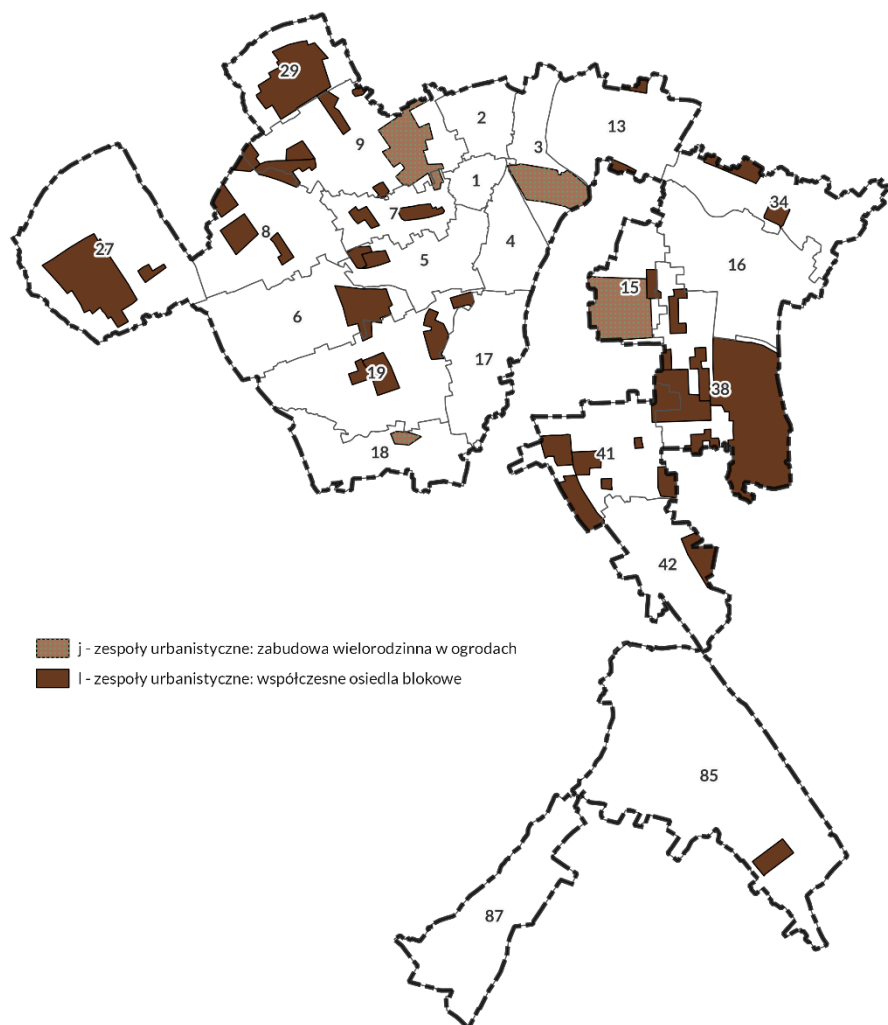
Alternatywą do ogrzewania systemowego są indywidualne piece grzewcze. Wciąż na terenie obszaru rewitalizacji występuje duży odsetek budynków z piecami opalanych paliwami stałymi. Dokładne ustalenie ich liczby nie jest możliwe z uwagi na brak pełnego wypełnienia Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków oraz brak precyzji odnośnie faktycznego źródła służącego do celów grzewczych (zgłaszający podają często, że posiadają więcej niż jedno urządzenie służące do ogrzewania obiektu). Niemniej według danych z 2018 r. ponad 44% budynków zlokalizowanych w granicach obszaru rewitalizacji opalanych było paliwami stałymi (właściciele przekazywali popioły do utylizacji), a jedynie nieco ponad 40% korzystało z ciepła sieciowego. Mimo, że liczba lokali z ogrzewaniem piecowym na obszarze rewitalizacji zmniejszyła się z 673 na koniec 2018 r. do 522 na 30 września 2022 r., dane CBEB wskazują, że liczba budynków na obszarze rewitalizacji ogrzewanych za pomocą paliw stałych nadal jest znacząca i wynosi ponad 26% (kocioł na paliwo stałe, kominek, piec kaflowy), a liczba wskazanych

w zgłoszeniach urządzeń przekracza 900. Różnica częściowo wynika z prowadzonych wymian kotłów, jednak w znacznie większym stopniu może wynikać z niepełnej bazy i braku precyzji przy jej budowie.

Kwestia ta stanowi jeden z poważniejszych problemów w centrum Bielska-Białej. Miasto intensyfikuje działania zmierzające do redukcji negatywnych skutków palenia szkodliwym opalem w „starych” piecach w budynkach stanowiących mieszkaniowy zasób komunalny. Rokrocznie zwiększane są nakłady na ten cel i zwiększa się liczba budynków przyłączanych do miejskiej sieci ciepłowniczej oraz lokali wyposażanych w ogrzewanie gazowe etażowe. Plany odnośnie likwidacji niskiej emisji w tych lokalach przedstawiają się następująco: 224 lokale mają być podłączone do miejskiej sieci ciepłowniczej, 241 lokali ma mieć wykonane ogrzewanie gazowe, 6 lokali ogrzewanie elektryczne, a odnośnie 50 lokali nie są przewidziane żadne działania z uwagi na planowaną sprzedaż budynków. Nie jest również wykluczone, iż w kolejnych latach zamiast np. ogrzewania gazowego będą montowane pompy ciepła. Jednocześnie w lokalach mieszkalnych, w których niemożliwe są powyższe działania, Zakład Gospodarki Mieszkaniowej realizuje zmianę sposobu ogrzewania z pieców na paliwo stałe na nowoczesne elektryczne panele grzewcze na podczerwień. Efektem tych działań jest niemal całkowite wyeliminowanie kotłów na paliwa stałe z obszaru bielskiej Starówki. Obecny kryzys energetyczny w poważny sposób osłabi proces wymiany pieców na paliwa stałe, z uwagi na gigantyczny wzrost cen pozostałych nośników energii.

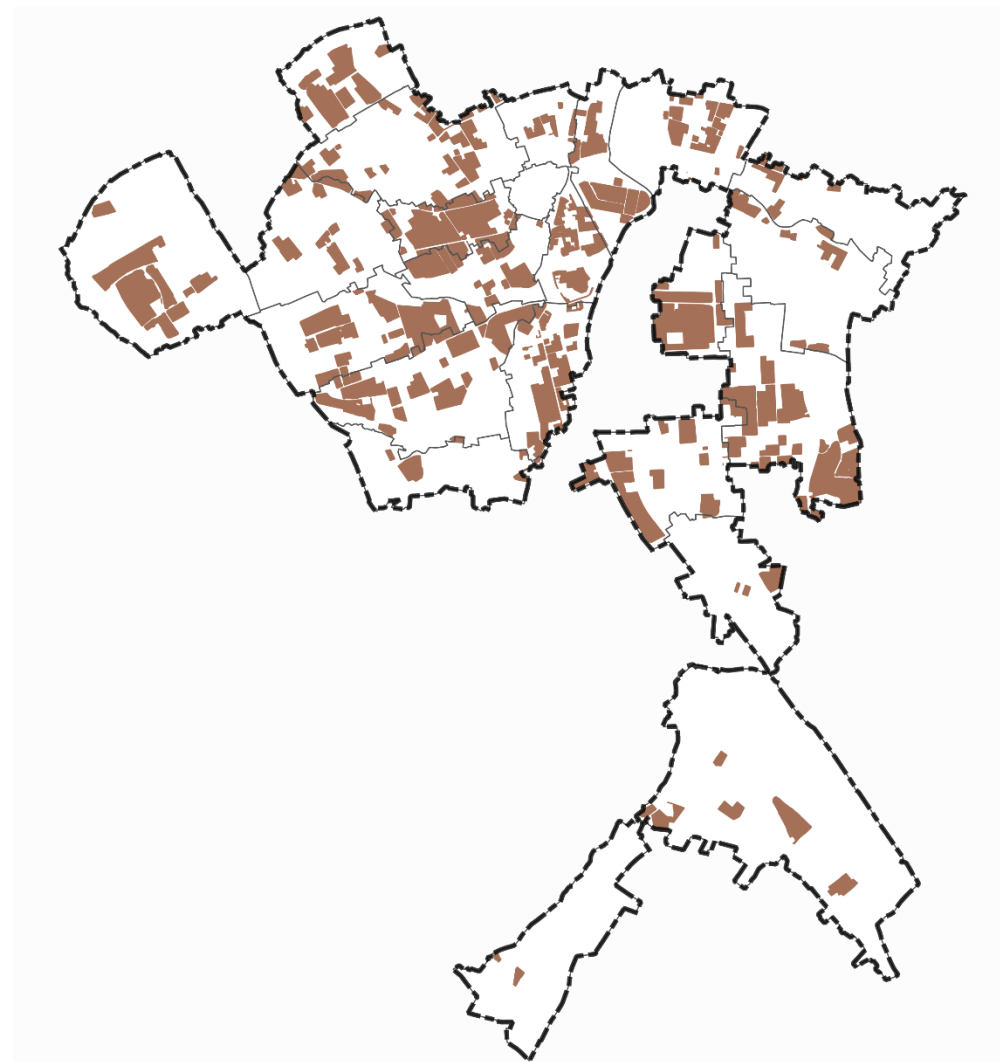
Kluczowym zagadnieniem wobec braku możliwości znacznego ograniczenia zużycia energii jest poszukiwanie rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w zakresie energooszczędności. Zapotrzebowanie w tym zakresie jest duże z uwagi na wiek budynków (inna technologia i standardy w czasie ich budowy). O ile w przypadku spółdzielni mieszkaniowych proces termomodernizacji jest bardzo zaawansowany, o tyle w przypadku kamienic oraz zabudowy jednorodzinnej potrzeby są wciąż znaczne.

W granicach obszaru rewitalizacji zlokalizowano szereg budynków wielorodzinnych wybudowanych zarówno w technologii tradycyjnej, jak i wielkopłytovej. Są to m.in.: Osiedle Mieszka I (wybudowane w latach 1957-1961 jako Zakładowe Osiedle Robotnicze nr 4), Osiedle Kopernika (wybudowane w latach 1964-1969 jako Zakładowe Osiedle Robotnicze nr 7), Osiedle Słoneczne (powstałe w latach 1960-1970), Osiedle Grunwaldzkie (powstałe w latach 1951-1957 jako Zakładowe Osiedle Robotnicze nr 3), Osiedle Złote Łany (powstałe w latach 1970-1975) oraz Osiedle Śródmiejskie (zbudowane na przełomie lat 70. i 80. XX wieku po wyburzeniu części istniejącej tu zabudowy z końca XIX i I poł. XX wieku).

Rys. II. 54 Rozmieszczenie zabudowy wielorodzinnej – waloryzacja według jednostek architektoniczno-krajobrazowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Studium historyczno-urbanistycznego

Rys. II. 55 Rozmieszczenie zabudowy wielorodzinnej według Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej

Źródło: opracowanie własne na podstawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Wielorodzinna zabudowa mieszkaniowa na obszarze rewitalizacji pochodzi głównie z lat 1951-1985, co oznacza, że budynki eksploatowane są już średnio od ponad 50 lat. Jak wynika z literatury przedmiotu oraz studiów przypadku, tak długi okres eksploatacji, w powiązaniu z mankamentami zastosowanej technologii, może wiązać się z występowaniem takich technicznych problemów jak:

- 1) stosowanie podgrzewaczy gazowych do etażowego, zlokalizowanego w każdym mieszkaniu, grzania ciepłej wody i w konsekwencji tzw. kominów zbiorczych, które mogą być powodem zatrucia czadem;

Od 2018 r. w zasobach Spółdzielni Złote Łany realizowany jest Program działalności społeczno-gospodarczej Spółdzielni w zakresie wprowadzenia centralnej ciepłej wody użytkowej i częściowej likwidacji instalacji gazowej w lokalach mieszkalnych. Łącznie gazowe podgrzewacze wody zostały już zlikwidowane w 26 budynkach, z czego 3 budynki (60 mieszkań) znajdują się na obszarze rewitalizacji. Na 2023 r. zaplanowano takie prace także w budynku Jutrzenki 26, który posiada 130 mieszkań. Program w kolejnych latach będzie kontynuowany i docelowo efektem jego będzie całkowita likwidacja gazowych podgrzewaczy wody w lokalach mieszkalnych. Jest to perspektywa kilkunastoletnia.

- 2) całkowite uszczelnianie mieszkań przez właścicieli, poprzez wymianę okien na plastikowe, w obiektach, w których zastosowano grawitacyjny system wentylacyjny, co poza problemem z utrzymaniem właściwej wilgotności powietrza może być przyczyną zaczerwienia;

Problem nagminnie występujący w mieszkaniach znajdujących się w zasobach Spółdzielni Złote Łany. Spółdzielnia od wielu lat prowadzi przeciwdziałania polegające na montażu, w ramach robót remontowych finansowanych z funduszu remontowego nieruchomości nawiewników w oknach, ułatwiających cyrkulację powietrza. Oceniono, że jedynie około 30% okien na omawianym obszarze posiada zamontowane nawiewniki. Dużym problemem jest brak zgody właścicieli mieszkań na te roboty i nieudostępnianie mieszkań. W biuletynie wydawanym przez Spółdzielnię, który dociera do wszystkich mieszkań, problem ten był kilkakrotnie opisywany oraz zachęcano mieszkańców do wyrażania zgody na montaż nawiewników.

- 3) zastępowanie podanych w projekcie zabezpieczeń 10A bezpiecznikami 16A, umożliwiającymi korzystanie ze sprzętu AGD i RTV, ale równocześnie będących przyczyną porażenia prądem elektrycznym lub pożaru;

W lokalach mieszkalnych znajdujących się w zasobach Spółdzielni Złote Łany instalacje oświetleniowe zabezpieczone są bezpiecznikami 10 A, natomiast w gniazdkach umożliwiającymi korzystanie ze sprzętu AGD bezpiecznikami 16 A. Instalacje elektryczne są cyklicznie sprawdzane przez Spółdzielnię, nie odnotowano żadnych pożarów z powodu stosowanych zabezpieczeń.

- 4) samowolne przerabianie instalacji gazowych wewnątrz mieszkań, bez sprawdzenia ich szczelności, co może być przyczyną ulatniania się gazu i w konsekwencji grozić poważną katastrofą;

Sporadycznie zdarzają się przypadki wykonywania remontów (w tym przeróbek instalacji) bez wcześniejszych zgłoszeń, jednak coroczne obowiązkowe przeglądy szczelności instalacji gazowych pozwalają szybko wychwycić takie przypadki i zobowiązać właściciela mieszkania do doprowadzenia instalacji do prawidłowego stanu. Nie odnotowano jak na razie żadnych wypadków spowodowanych samowolną przeróbką instalacji gazowej.

- 5) stara instalacja gazowa (skręcana), która (jeśli nie została wymieniona na instalację spawaną) z uwagi na okres eksploatacji może być przyczyną ulatniania się gazu, a w konsekwencji grozić wybuchem;

W zasobach Spółdzielni Złote Łany przeważająca część instalacji gazowej jest starego typu, tj. skręcana. W przypadku gdy w budynkach stwierdzana jest większa ilość przecieków gazu, dokonuje się częściowej wymiany instalacji gazowej, ale głównie w zakresie poziomów znajdujących się w piwnicy. Problem ten z roku na rok narasta, co objawia się systematycznym zwiększaniem nakładów na usuwanie wycieków gazu i częściową wymianę instalacji.

- 6) podłączanie wentylatorów elektrycznych w kuchniach do kominów zbiorczych, co w konsekwencji może prowadzić do zaczadzenia innych mieszkańców;

Podczas przeglądów kominiarskich sporadycznie stwierdzane były przypadki podłączenia elektrycznych wentylatorów do kominów zbiorczych. Żaden z tych przypadków nie był przyczyną zaczadzenia.

- 7) brak ocieplenia niektórych budynków, co skutkuje postępującą korozją ścian;

W spółdzielniach mieszkaniowych większość budynków jest docieplona, a problem korozji ścian nie występuje.

- 8) brak dróg pożarowych;

Zgodnie ze stanowiskiem Państwowej Straży Pożarnej spółdzielnie powinny wybudować drogi pożarowe do budynków, szczególnie wysokich. W granicach Spółdzielni Złote Łany taka potrzeba występuje w odniesieniu do budynków Jutrzenki 3, Jutrzenki 7 oraz Lenartowicza 22. Dla pozostałych budynków brak jest możliwości wybudowania dróg pożarowych lub jest to bardzo kosztowne, niemożliwe do sfinansowania w ramach funduszu remontowego nieruchomości.

- 9) permanentne zastawianie dróg pożarowych przez samochody mieszkańców, a w obszarach zlokalizowanych blisko centrum również przez osoby przyjeżdżające z zewnątrz,

Problem zastawiania dróg pożarowych jest powszechny. Pomimo prawidłowego oznakowania oraz sygnalizowania mieszkańcom problemu drogi te są blokowane przez parkujące na nich samochody. Powodem jest niewystarczająca ilość miejsc postojowych w pobliżu budynków mieszkalnych.

- 10) dzikie nasadzenia zieleni, które uniemożliwiają służbom podjazd pod budynek w sytuacji pożaru lub innego zdarzenia wymagającego interwencji.

Problem ten jest obecny na osiedlach znajdujących się w granicach obszaru rewitalizacji.

Wszystkie wskazane powyżej problemy występują w różnym nasileniu na osiedlach mieszkaniowych położonych w granicach obszaru rewitalizacji, stanowiąc wyzwanie dla zarządzających tym zasobem.

► Brak rozwiązań technicznych zapewniających dostępność obiektów budowlanych dla osób ze szczególnymi potrzebami

Zasadniczym problemem występującym na obszarze rewitalizacji jest brak wind w dużej części budynków wielorodzinnych i obiektów usługowych. Na całym obszarze rewitalizacji zainstalowane są jedynie 194 windy. W urządzenia tego typu wyposażonych jest 15,7% budynków wielorodzinnych (158 na 1004 wskazanych w bazie BDOT10k – budynki z 3 i więcej kondygnacjami). Jedynie 44% mieszkańców obszaru rewitalizacji posiada dostęp do windy. Dla osób ze stałymi lub czasowymi ograniczeniami w poruszaniu się brak windy stanowi bardzo duże wyzwanie. Biorąc pod uwagę starzenie się społeczeństwa kwestia ta stanowić będzie coraz większy problem.

Dużym problemem dla osób o szczególnych potrzebach w zakresie dostępności jest też zły stan techniczny wielu dróg i chodników. W ramach diagnozy stanu infrastruktury technicznej przeanalizowano wskaźnik udziału dróg gminnych o złym stanie technicznym. Stan nawierzchni ulic oraz dróg wpływa nie tylko na komfort i czas podróży, ale przede wszystkim ma istotne znaczenie dla bezpieczeństwa ruchu drogowego. Z danych wynika, że stan techniczny aż 24% odcinków dróg publicznych znajdujących się w granicach obszaru rewitalizacji jest bardzo zły, zły lub niezadawalający.

Bardzo zła sytuacja występuje na ulicach: Chlebowej (na nawierzchni jezdni widoczne miejscowe spękania siatkowe, krawędziowe, uszkodzone łąty, ubytki), Sportowców (spękania siatkowe, ubytki powierzchniowe, sfalowania o dużej szkodliwości) oraz Jaglanej. Zły stan stwierdzono na ulicach: Zaulek, Harcerskiej, Antoniego Osuchowskiego, gen. Józefa Hallera, Grażyny, Kamienickiej, Pszennej, Tkaczy, Kalinowej, Sokolskiej, Karola Ambrożego oraz na placu Mickiewicza.

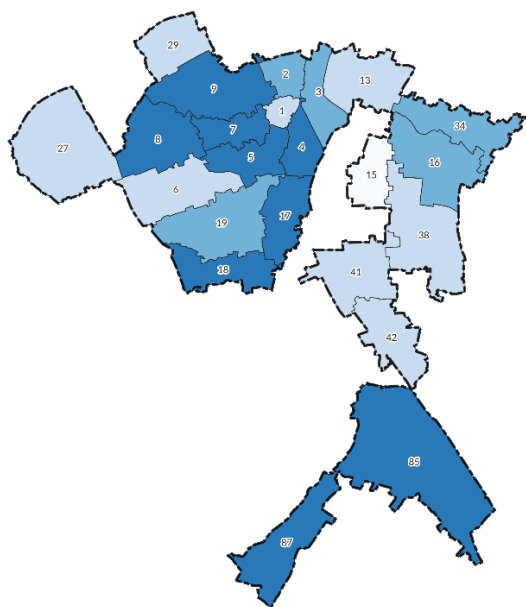
Ocena parametryczna jakości tkanki miejskiej na obszarze rewitalizacji

Na obszarze rewitalizacji zlokalizowanych jest szereg ulic, w granicach których zdiagnozowano zły stan istniejącej zabudowy i przestrzeni publicznych. W celu ich oceny przeprowadzono wywiady z pracownikami Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej w Bielsku-Białej, polegające na wypełnieniu przez pracowników ZGM ankiety, której matryca została przedstawiona w tabeli poniżej. Następnie wykonawca przeprowadził spacer badawczy mający na celu weryfikację ocen zawartych w ankietach (nie dostrzeżono obszarów, których oceny byłyby zawyżone lub zaniżone). Wyniki przeprowadzonej oceny jakości tkanki miejskiej obszaru rewitalizacji przedstawiono na kartogramach (rys. II.56-II.61).

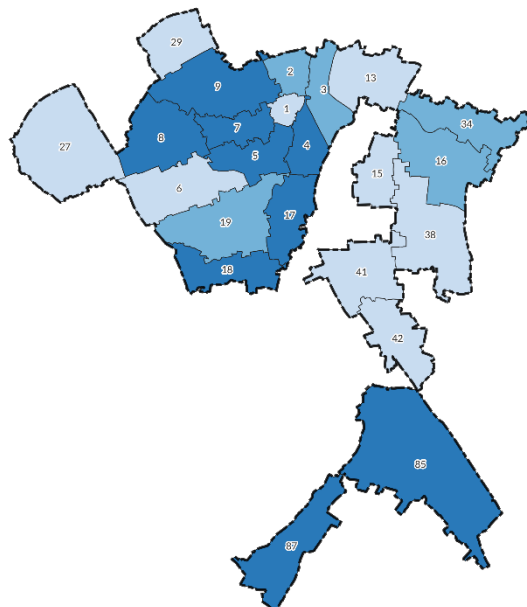
Tab. II. 5 Matryca do oceny jakości tkanki miejskiej

Oceniane kategorie	A	B	C	D	E	F
Natężenie problemu	budynki i budowle wymagające generalnego remontu (obiekty nieremontowane od kilkudziesięciu lat, uszkodzone elewacje, zniszczone klatki schodowe i inne)	potrzeba termomodernizacji	substandardy architektoniczne nienadające się do modernizacji (np. obiekty całkowicie wyeksploatowane) oraz występowanie ugorów miejskich (tj. działki niepełniące żadnej funkcji, działki zabudowane budowlami wskazującymi trwałe porzucenie)	uporządkowanie i uzupełnienie zabudowy	potrzeba budowy, uzupełnienia lub odnowy przestrzeni publicznych, terenów zieleni	budowa lub poprawa jakości i standardu dróg i chodników lokalnych (w tym osiedlowych)
Brak problemu lub jego znaczenie nieistotne dla danego obszaru						
Występowanie problemu (dotyczące do 10% obszaru)						
Nasilenie problemu (dotyczące od 10% do 50% obszaru)						
Szczegółne nasilenie problemu (dotyczące powyżej 50% obszaru)						

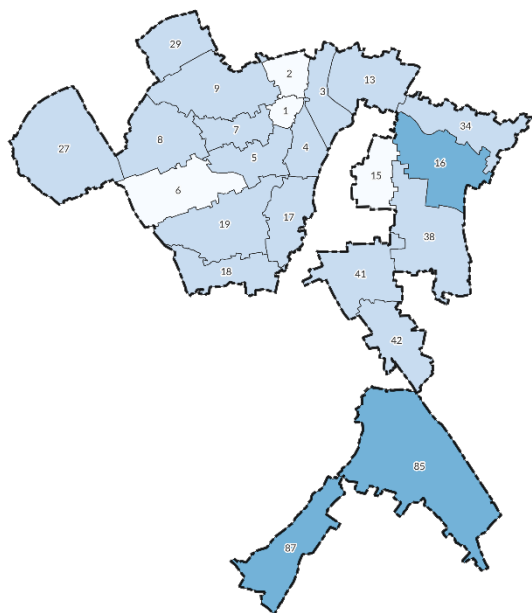
Źródło: opracowanie własne

Rys. II. 56 Budynki i budowle wymagające generalnego remontu (obiekty nieremontowane od kilkudziesięciu lat, uszkodzone elewacje, zniszczone klatki schodowe i inne)
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

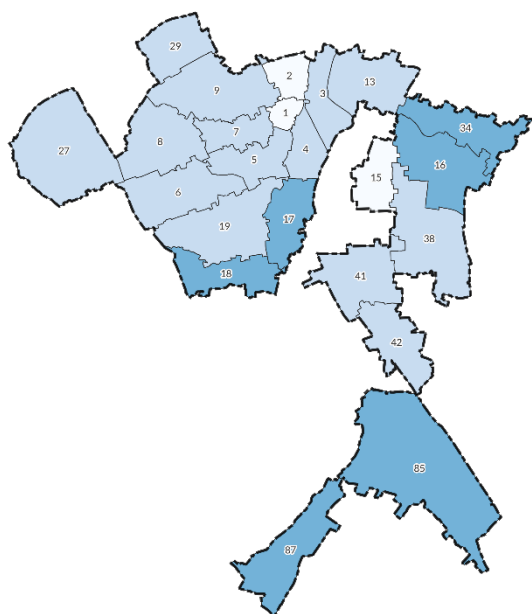

Rys. II. 57 Potrzeba termomodernizacji
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

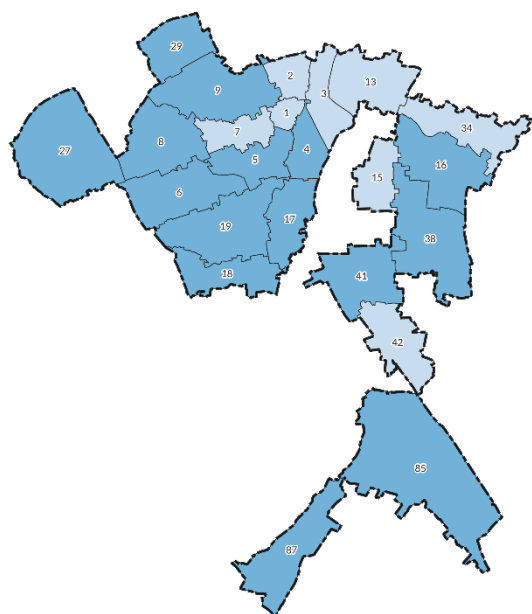

- Brak problemu lub jego znaczenie nieistotne dla danego obszaru
- Występowanie problemu (dotyczące do 10% obszaru)
- Nasilenie problemu (dotyczące od 10% do 52% obszaru)
- Szczegółne nasilenie problemu (dotyczące powyżej 50% obszaru)

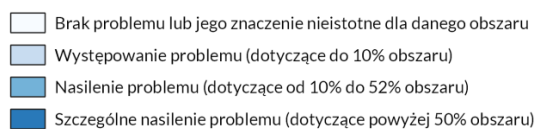
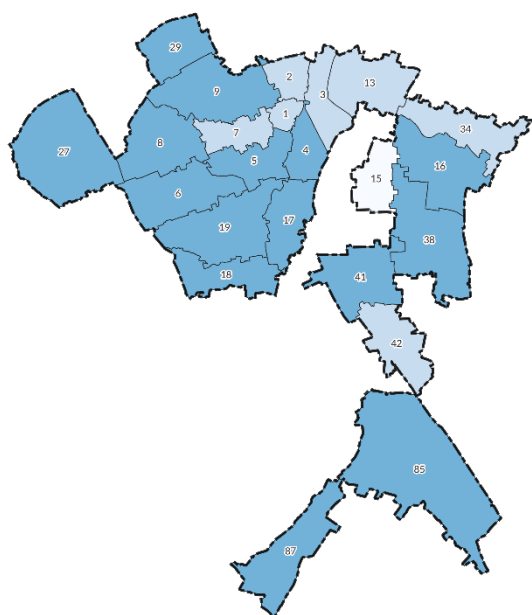
Rys. II. 58 Substandardy architektoniczne nienadające się do modernizacji oraz występowanie ugorów miejskich
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Rys. II. 59 Uporządkowanie i uzupełnienie zabudowy
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

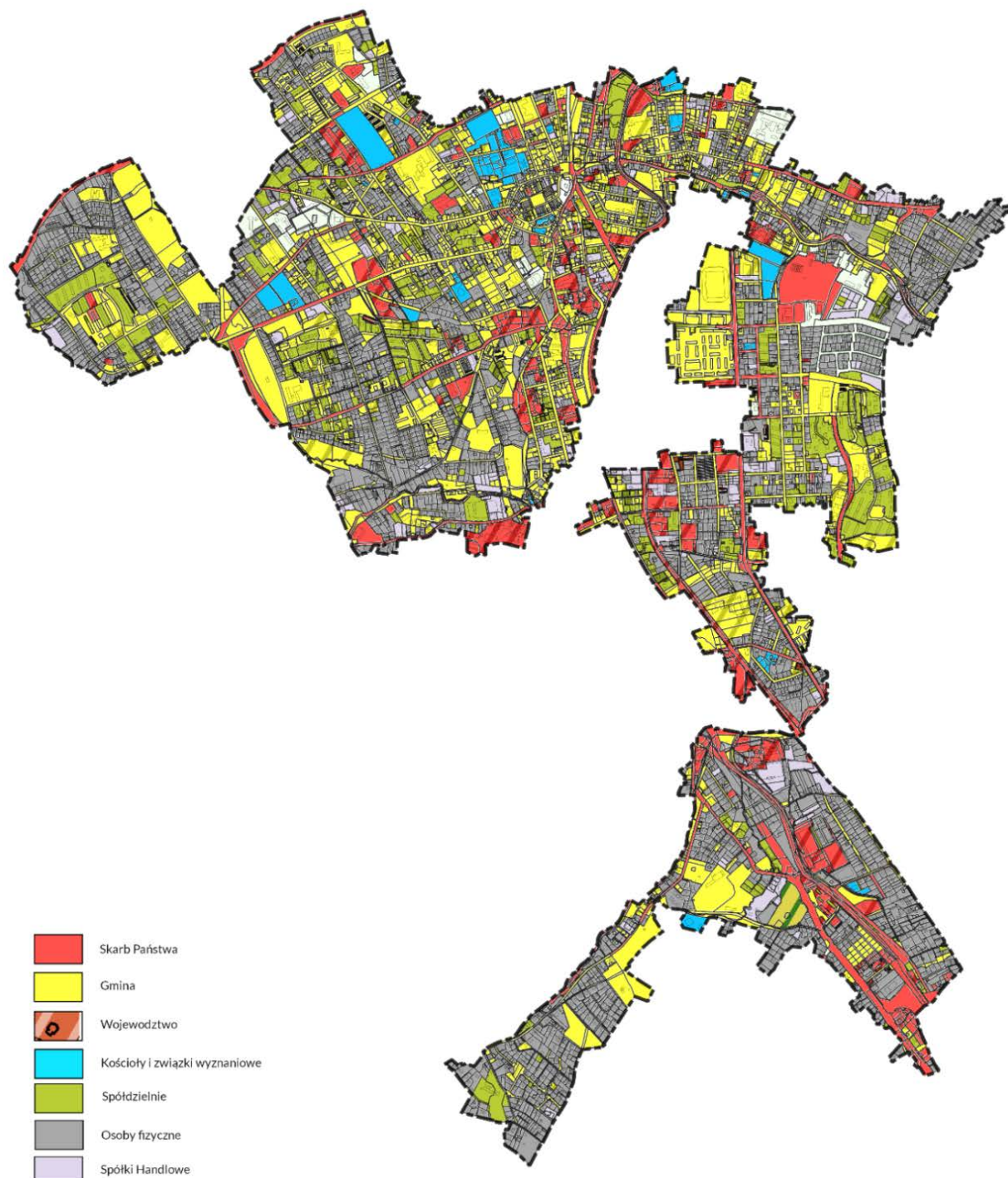

Rys. II. 60 Potrzeba budowy, uzupełnienia lub odnowy przestrzeni publicznych, terenów zieleni
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Rys. II. 61 Budowa lub poprawa jakości i standardu dróg i chodników lokalnych (w tym osiedlowych)
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Kontekstowo przeanalizowano również udział terenów stanowiących własność lub współwłasność gminy. Wysoki udział terenów komunalnych ułatwia prowadzenie działań rewitalizacyjnych, ale też stanowi poważne wyzwanie finansowe dla gminy. Średnio w granicach obszaru rewitalizacji udział terenów stanowiących własność lub współwłasność gminy wyniósł 41%, jednak w części jednostek urbanistycznych odsetek ten jest zdecydowanie wyższy i wynosi ponad 50% (jednostki nr: 1, 2, 6, 7, 15 i 17).

Rys. II. 62 Stan własności na obszarze rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Analiza jakościowa

Z „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” wynika, iż kwestie techniczne (w porównaniu do pozostałych obszarów tematycznych wskazanych w art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji) zajmują dość odległe miejsce na liście problemów priorytetowych dla mieszkańców. Na liście odpowiedzi na pytanie, które obszary funkcjonowania miasta powinny być szczególnie wspierane, „drogownictwo” znalazło się na miejscu 6. (16,13% wskazań), „mieszkalnictwo komunalne” na miejscu 10. (13,00% wskazań), a „wodociągi i kanalizacja” (z 7,12% wskazań) na ostatniej, 13. pozycji. Interesujące są odpowiedzi na temat infrastruktury drogowej, która była jednym z badanych aspektów warunków życia w Bielsku-Białej: tylko 22,74% respondentów oceniło stan infrastruktury drogowej „raczej źle” lub „zdecydowanie źle”; 45,59% wydało ocenę „zdecydowanie dobrą” lub „raczej dobrą”; 31,67% wskazało odpowiedź „ani dobrze, ani źle”. Za najistotniejsze i najbardziej potrzebne działanie w zakresie poprawy estetyki w Bielsku-Białej mieszkańcy uznali modernizację elewacji kamienic w centrum miasta (53,00% wskazań). Jednocześnie zabytkowa architektura centrum miasta znalazła się na 2. miejscu elementów, które według mieszkańców stanowią o atrakcyjności Bielska-Białej względem innych miast (35,14% wskazań). Odpowiadając na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w zakresie gospodarki mieszkaniowej, najwięcej (56,31%) respondentów wskazało na „podłączenie budynków komunalnych do miejskiej sieci ciepłowniczej”, 47,51% – na „adaptację pustostanów na mieszkania komunalne”, 25,87% – na „kompleksowe remonty budynków komunalnych”. Wśród najistotniejszych i najbardziej potrzebnych działań w zakresie usług komunalnych znalazły się: „poprawa jakości usług wodno-kanalizacyjnych” oraz „odnowienie oświetlenia ulic” – odpowiednio 26,25% i 19,59% wskazań (dla porównania: najwyższy wynik dla tego pytania uzyskała odpowiedź „zwiększenie częstotliwości odbioru odpadów” – 52,64% wskazań).

Kwestie techniczne pojawiły się również podczas konsultacji z mieszkańcami w 2020 r. Wśród wskazywanych problemów i potrzeb w tym zakresie najczęściej pojawiały się uwagi dotyczące złego stanu technicznego dróg i chodników oraz niewystarczających rozwiązań w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego (wskazywano na brak chodników, słabo oświetlone drogi, ścieżki rowerowe i przejścia dla pieszych, brak sygnalizacji świetlnej przy przejściach dla pieszych, brak monitoringu, brak spowalniaczy ruchu przy szkołach).

Z kolei podczas *Tygodnia z rewitalizacją* wśród zagadnień technicznych, które na poszczególnych spotkaniach wyróżniały się intensywnością zgłoszeń pojawiły się: potrzeba remontu i zagospodarowania pustostanów oraz problemy z dostępem do sieci kanalizacyjnej w niektórych częściach miasta. Mieszkańcy wskazywali również na zabytki i architekturę jako ważny potencjał miasta (co jest spójne z wynikiem „Badania opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” w zakresie przewag konkurencyjnych miasta). W trakcie spotkań w ramach *Tygodnia z rewitalizacją* zwrócono także uwagę na brak wind na osiedlu Mieszka I, co utrudnia mieszkańcom poruszanie się. Przestrzeń na tym osiedlu jest zdegradowana. Plusem jest to, iż na większą skalę nie występuje problem grodzenia przestrzeni.

Kluczowe problemy i potencjały w sferze technicznej

Najważniejszymi problemami w sferze technicznej są:

- wysoki, wynoszący ponad 130 lat, średni wiek budynków komunalnych na obszarze rewitalizacji;
- znaczna dekapitalizacja wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej (średni czas eksploatacji budynków ponad 68 lat);
- wpisanie dużej części budynków do rejestru zabytków lub gminnej ewidencji zabytków, co dodatkowo utrudnia podejmowanie działań remontowych i rewaloryzacyjnych (wyższe koszty, dłuższe procedury);
- duża koncentracja budynków o niedostatecznym, dopuszczającym lub dostatecznym stanie technicznym w centrum miasta (jednostki nr 3, 4, 7, 13 i 17);
- potrzeby remontowe zasobu komunalnego znacznie większe od możliwości finansowych gminy: duża liczba budynków komunalnych wymagających generalnego remontu (97), z których ponad połowa zlokalizowana jest w jednostkach urbanistycznych nr 16, 13, 11 oraz 9; zły stan komunalnych budynków gospodarczych oraz użytkowych (stan 84,62% budynków gospodarczych oraz 80,61% budynków użytkowych określono jako w najlepszym przypadku dopuszczający);
- lokalizacja części zasobu mieszkaniowego służącego celom pomocy społecznej w centrum miasta (np. noclegowania dla osób bezdomnych), co sprzyja koncentracji osób bezdomnych w tej części miasta;
- zły stan techniczny wielu dróg i chodników (24% dróg zlokalizowanych w obszarze wymaga pilnego remontu);
- trudność z wypracowaniem jednolitego stanowiska miasta i konserwatora zabytków w zakresie nawierzchni dróg i placów, spełniających wymagania osób o szczególnych potrzebach;
- niewielki odsetek budynków wielorodzinnych posiadających windy (44%);
- wysokie koszty utrzymania oraz awaryjność publicznych wind;
- brak wykonanego audytu barier przestrzennych i architektonicznych;
- dewastacja infrastruktury miejskiej przez osoby bezdomne i młodzież (szalety publiczne, ławki);
- słaba dostępność do centralnej sieci ciepłowniczej w jednostkach peryferyjnych (nr 85, 87);
- mimo dobrego dostępu do sieci ciepłowniczej stosunkowo niewielki odsetek użytkowników ciepła sieciowego w jednostkach urbanistycznych położonych w centrum miasta (nr 1, 2, 4, 13);
- wciąż duży odsetek budynków opalanych paliwami stałymi (44% licząc osoby oddające popiół, 26% według nie w pełni wypełnionej Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków);
- ograniczenie zainteresowania wymianą kotłów na paliwo stałe na inne ekologiczne źródła energii w wyniku kryzysu energetycznego;
- znaczący wzrost kosztów ogrzania budynków oznaczający drastyczny spadek środków na działania remontowe;
- wciąż duże potrzeby w zakresie termomodernizacji, zarówno jeśli chodzi o kamienice, jak i zabudowę jednorodzinną.

Do największych potencjałów w sferze technicznej należy zaliczyć:

- duży zasób mieszkań (1838) i lokali w centrum miasta, pozwalający na prowadzenie polityki mieszkaniowej oraz gospodarczej w granicach historycznego centrum miasta (największa liczba lokali komunalnych w jednostce nr 13: 301 oraz nr 7: 264);
- wysoki udział gruntów stanowiących własność lub współwłasność gminy (41%), szczególnie w obszarze centrum miasta (jednostki nr: 1, 2, 6, 7, 15 i 17) oraz duży zasób komunalnych lokali użytkowych w obszarze centrum (ponad 550), co pozwala na prowadzenie samodzielnej polityki rewitalizacyjnej przez gminę;
- wyremontowany zasób komunalny znajdujący się w obrębie bielskiej Starówki;
- konsekwentne remonty kolejnych mieszkań komunalnych;

- w większości zakończony proces termomodernizacji obiektów mieszkalnych w zabudowie wielorodzinnej wybudowanej w technologii przemysłowej;
- bliskość magistralnych sieci wodociagowych i kanalizacyjnych;
- wypracowana i stosowana procedura konsultacji z Radą ds. Osób Niepełnosprawnych nowych rozwiązań komunikacyjnych;
- opracowane i zatwierdzono standardy w zakresie infrastruktury komunikacyjnej pn. *Katalog standardowych rozwiązań projektowych elementów dróg i ulic obowiązujących w mieście Bielsko-Biała*,
- sukcesywne dostosowywanie przystanków do potrzeb osób o szczególnych potrzebach w zakresie dostępności (tzw. „przystanki wiedeńskie”);
- zaawansowane prace nad wprowadzeniem w mieście pierwszego *woonerfu* na ul. 1 Maja.

II.5. Analiza koncentracji negatywnych zjawisk środowiskowych

Zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt 2 ustawy o rewitalizacji, w ramach diagnozy pogłębionej należy dokonać analizy negatywnych zjawisk środowiskowych, w szczególności przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska.

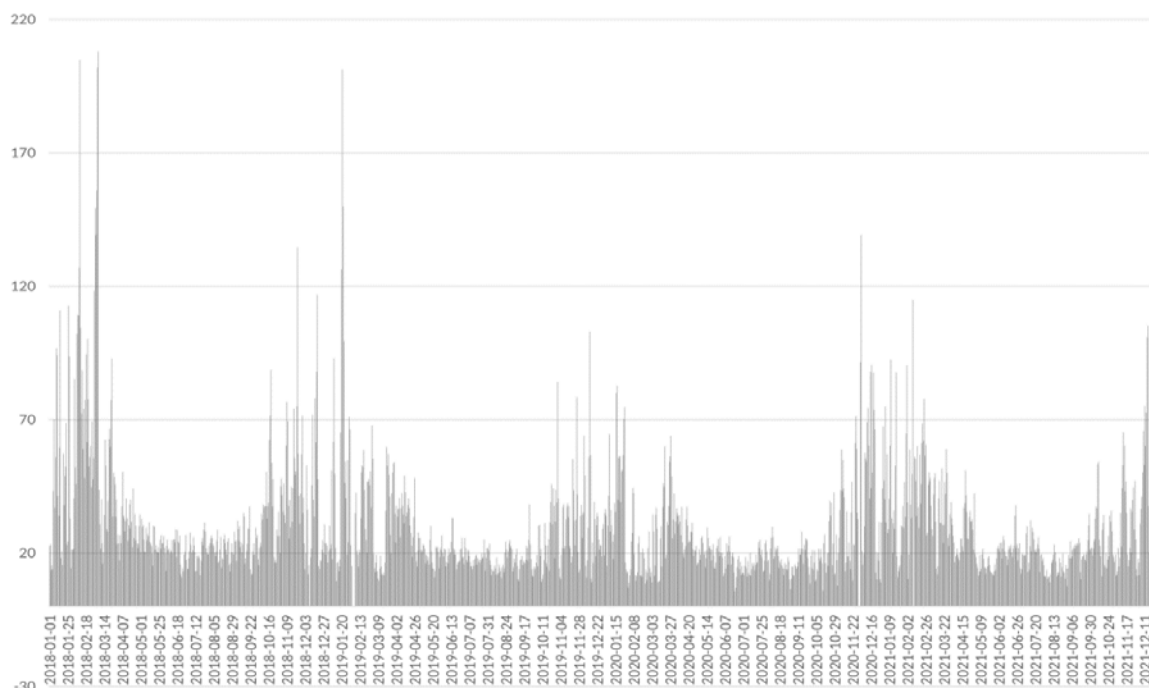
Analiza ilościowa

► Jakość powietrza

Podstawowym wyzwaniem dla obszaru rewitalizacji (ale też całego miasta) jest ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza, zarówno ze źródeł punktowych, jak i liniowych i powierzchniowych. Na przestrzeni ostatnich lat odnotowuje się przekroczenia dopuszczalnych norm PM₁₀, PM_{2,5}, B(a)P, ozonu oraz występuje ponadnormatywny poziom emisji B(a)P w okresie grzewczym, choć należy odnotować, iż dane Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Katowicach wskazują na poprawę podstawowych parametrów jakości powietrza w Bielsku-Białej w ostatnich latach. Wartości średnioroczne za lata 2018 i 2021 r. przedstawiają się następująco:

- pył zawieszony PM₁₀ – w 2018 r. 37 µg/m³, w 2021 r. 25 µg/m³ (wartość dopuszczalna 40 µg/m³),
- liczba dni z przekroczeniem stężeń dobowych PM₁₀ > 50 µg/m³ – w 2018 r. 67, w 2021 r. 33 (norma 35),
- pył zawieszony PM_{2,5} – w 2018 r. 36 µg/m³, w 2021 r. 21 µg/m³ (wartość dopuszczalna 25 µg/m³).

Odczyty z lat 2018-2021 ze stacji Państwowego Monitoringu Środowiska usytuowanej na ul. Zofii Kossak-Szczuckiej 19 (w granicach obszaru rewitalizacji) potwierdzają wysokie wartości pyłu zawieszonego PM₁₀ w okresie grzewczym, choć z widoczną tendencją spadkową (rysunek poniżej).

Rys. II. 63 Wartość średniego dobowego stężenia pyłu zawieszonego PM₁₀ [µg/m³] na stacji pomiarowej przy ul. Zofii Kossak-Szczuckiej 19

Źródło: https://powietrze.gios.gov.pl/pjp/current/station_details/archive/789#

Największy udział w kształtowaniu jakości powietrza na terenie Bielska-Białej, tj. jego ponadnormatywnego zanieczyszczenia, posiadają powierzchniowe źródła emisji. Spalanie paliw stałych w kotłach o niskiej sprawności (zainstalowanych m.in. w budynkach jednorodzinnych i wielorodzinnych z lokalnymi systemami ogrzewania oraz

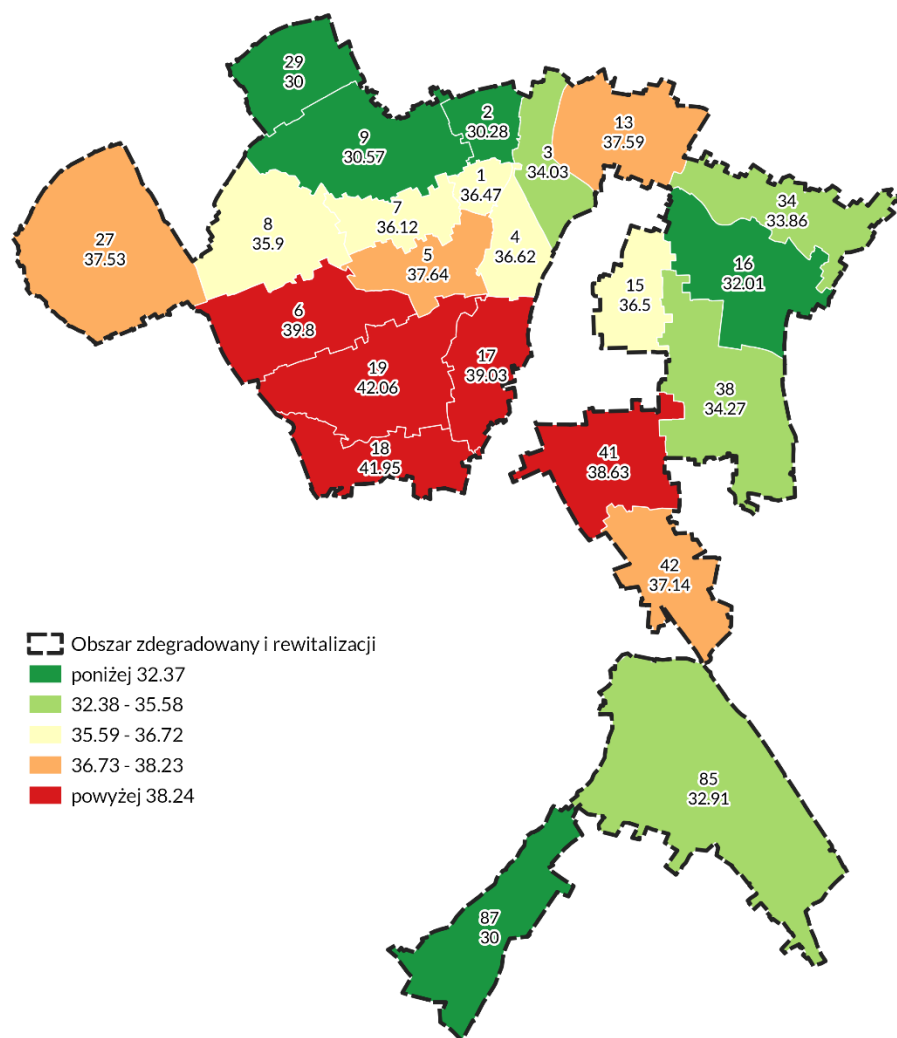
obiektach użyteczności publicznej i zakładach usługowych) wpływa na znaczne pogarszanie się jakości powietrza w sezonie grzewczym. Zanieczyszczenia z procesów spalania paliw do celów ogrzewania tych obiektów wprowadzane są niskimi kominami (tzw. niska emisja), zaś duże skupiska tego rodzaju obiektów decydują o powierzchniowym charakterze tego rodzaju źródeł. W związku z kryzysem energetycznym sytuacja w sezonie grzewczym 2022/2023 może się znacznie pogorszyć.

Emisja komunikacyjna, wynikająca z ruchu pojazdów drogami przebiegającymi przez miasto, także w znaczącym stopniu kształtuje stan jakości powietrza w mieście. Najwyższe stężenia zanieczyszczeń skupione są wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych miasta, z największym natężeniem ruchu pojazdów. Istotnym czynnikiem wpływającym na wysoki poziom stężeń zanieczyszczeń jest także brak płynności ruchu pojazdów i tworzące się korki (szczególnie w centrum miasta stanowiącym część obszaru rewitalizacji). Największe problemy w płynnym ruchu pojazdów na obszarze rewitalizacji występują na ulicach: ks. Stanisława Stojalowskiego, Żywieckiej, 3 Maja, Zamkowej, Partyzantów, Piastowskiej oraz Mostowej.

Istotnym problemem są również słabe warunki przewietrzania miasta, szczególnie w obrębie obszarów gęstej zabudowy Śródmieścia, a także terenów położonych w dolinie rzeki Biała (w dużej części obejmujące obszar rewitalizacji).

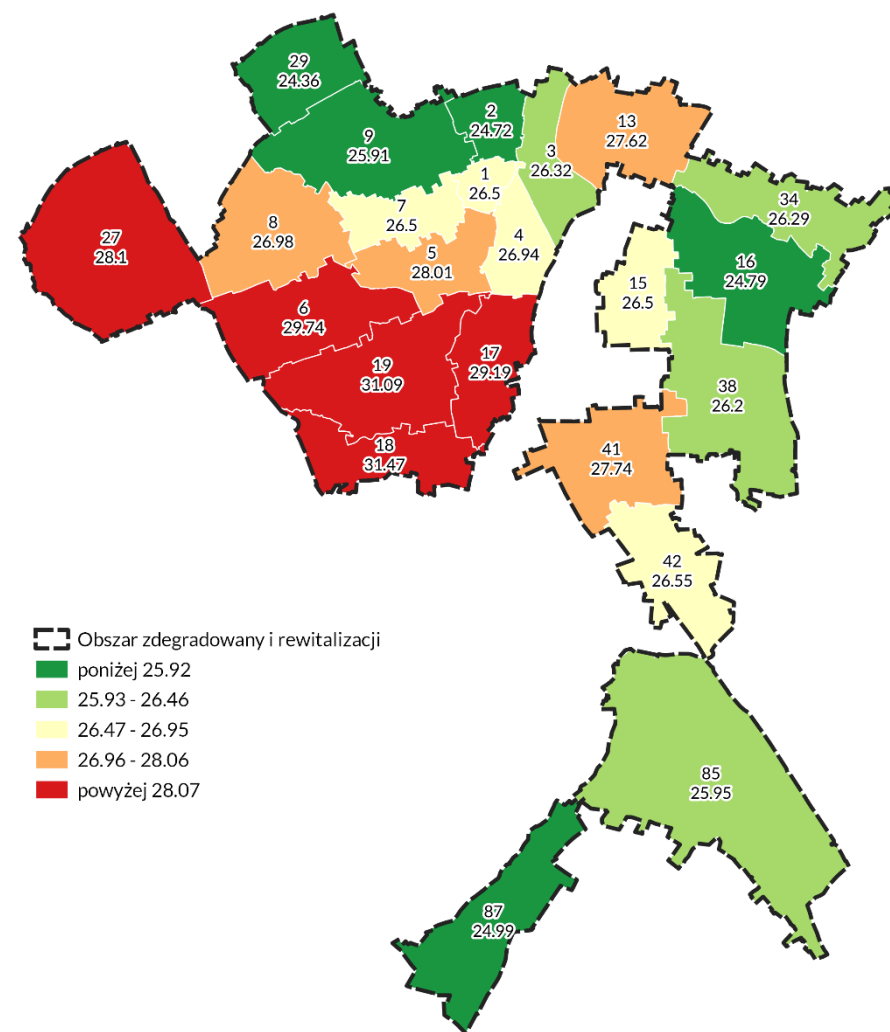
Zróżnicowanie sytuacji aerosanitarnej na obszarze rewitalizacji obrazują wyniki modelowania matematycznego w zakresie przekroczeń średnich stężeń rocznych dla pyłu zawieszonego PM₁₀, pyłu zawieszonego PM_{2,5} oraz benzo(a)pirenu (Rys.II.64-Rys.II.66). Jednostkami urbanistycznymi, w których odnotowano najwyższe wartości wszystkich analizowanych parametrów są jednostki nr: 6, 17, 18 i 19.

Z kolei sytuację w zakresie koncentracji negatywnych zjawisk przyczyniających się do złej jakości powietrza scharakteryzowano poprzez analizę rozkładu wskaźników: odsetek osób korzystających z ciepła sieciowego, odsetek budynków opalanych paliwami stałymi (przekazujących popioły do utylizacji) oraz odsetek budynków opalanych paliwami stałymi według danych z Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków (Rys.II.67-Rys.II.69). Analiza wykazała, iż w granicach obszaru rewitalizacji wciąż znaczna część budynków opalana jest paliwami stałymi, choć należy zaznaczyć, iż dokładne ustalenie ich liczby nie jest możliwe z uwagi na brak pełnego wypełnienia Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków oraz brak precyzji odnośnie faktycznego źródła służącego do celów grzewczych (zgłaszający podają często, że posiadają więcej niż jedno urządzenia służące do ogrzewania obiektu). Ze świadomością tych ograniczeń porównano dane obrazujące sytuację w latach 2018 i 2022. Według danych z 2018 r. ponad 44% budynków opalanych było paliwami stałymi (właściciele przekazywali popioły do utylizacji), a ponad 40% korzystało z ciepła sieciowego. Analiza aktualnych danych z Centralnej Ewidencji Emisyjności Budynków wskazuje, że budynków ogrzewanych za pomocą paliw stałych jest mniej, nieco ponad 26% (kocioł na paliwo stałe, kominek, piec kaflowy), a liczba wskazanych w zgłoszeniach urządzeń przekroczyła 900. Różnica ta częściowo wynika z prowadzonych wymian kotłów, jednak, jak zauważono wcześniej, w znacznej części może także wynikać z niepełnej bazy i braku precyzji przy jej budowie.

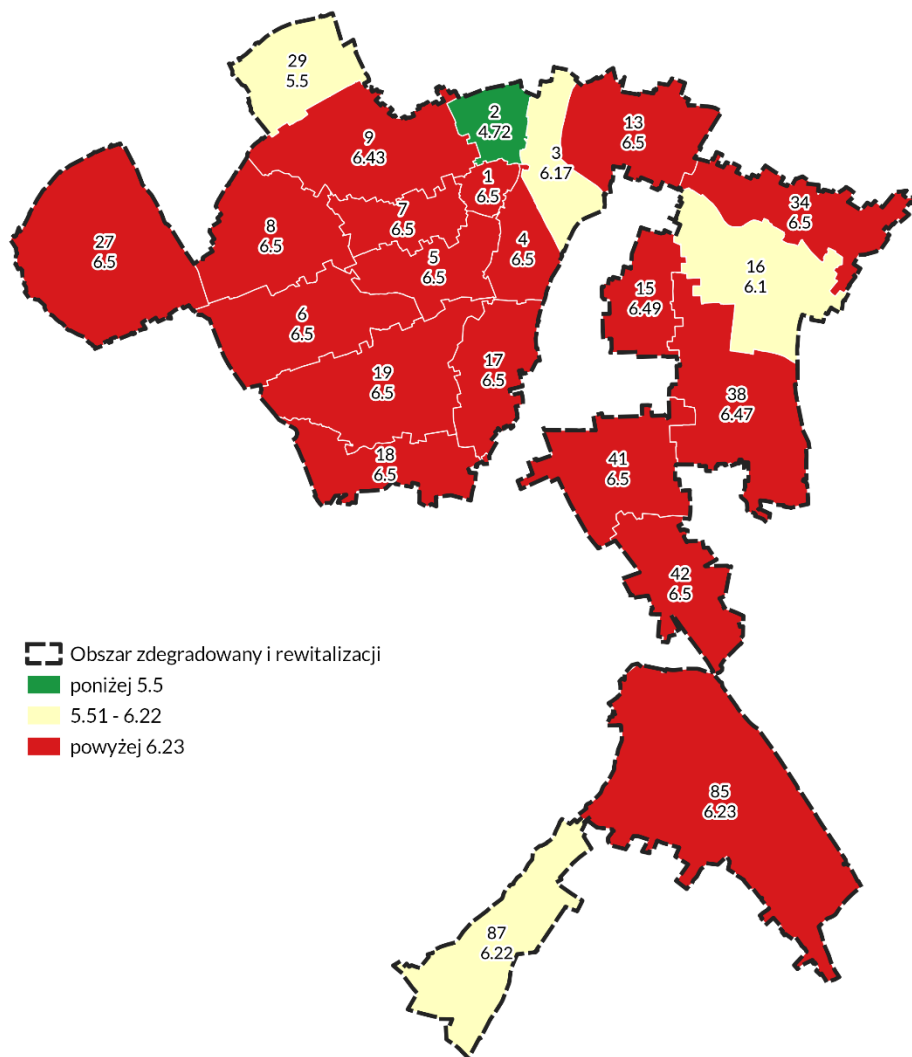
Rys. II. 64 Obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM 10. Średnia roczna PM10 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska uzyskanych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska Rozkład stężeń rocznych PM10, PM2,5, B(a)P, wyznaczone w oparciu o GIO „Wyniki modelowania stężeń PM10, PM2,5, SO₂, NO₂, B(a)P, na potrzeby rocznej oceny jakości powietrza dla roku 2017”. Atmoterm 2018

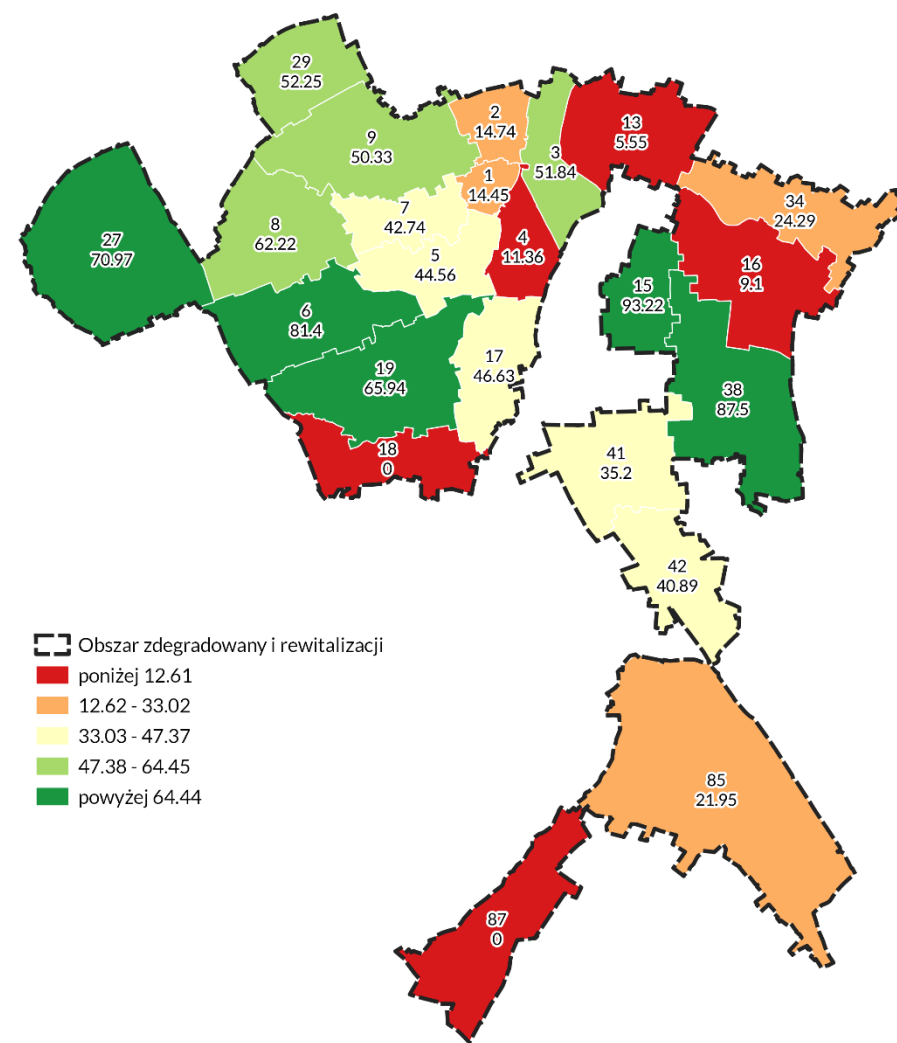
Rys. II. 65 Obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM 2,5. Średnia roczna PM2,5 [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska uzyskanych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska Rozkład stężeń rocznych PM10, PM2,5, B(a)P, wyznaczone w oparciu o GIO „Wyniki modelowania stężeń PM10, PM2,5, SO₂, NO₂, B(a)P, na potrzeby rocznej oceny jakości powietrza dla roku 2017”. Atmoterm 2018

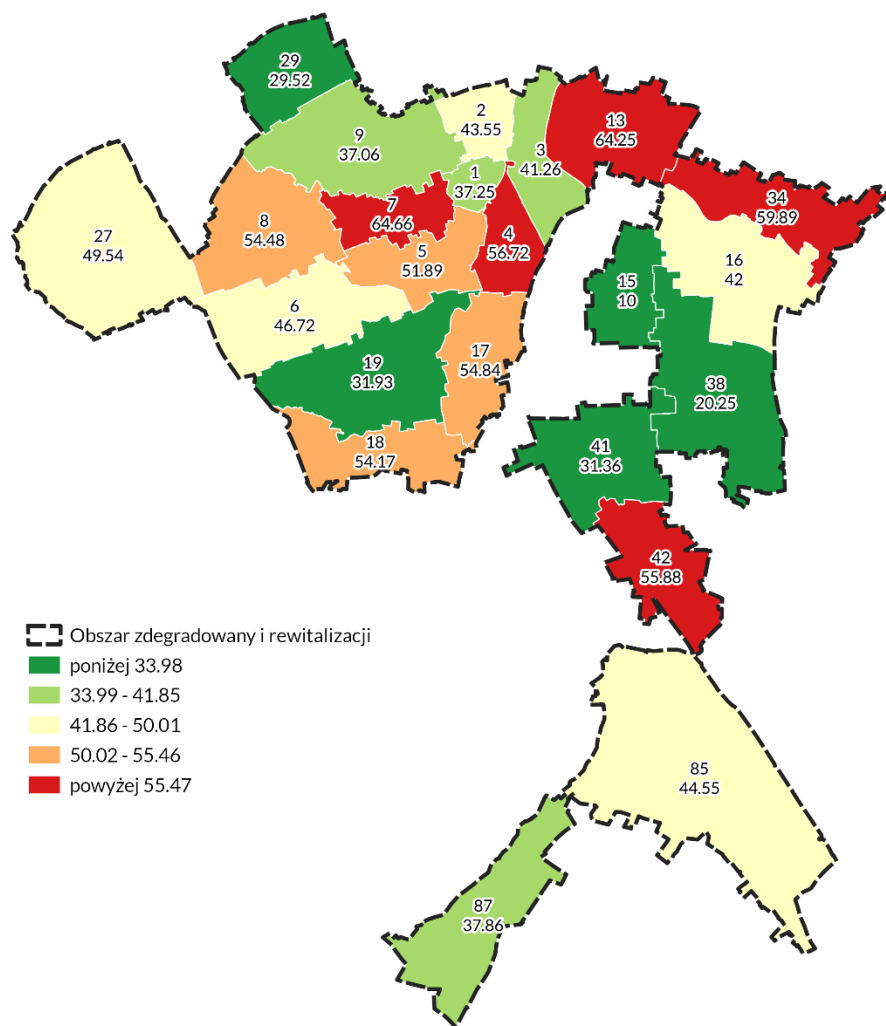
Rys. II. 66 Obszary przekroczeń średnich stężeń bezno(a)pierenu. Średnia roczna bezno(a)pierenu [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska uzyskanych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska Rozkład stężeń rocznych PM10, PM2,5, B(a)P, wyznaczone w oparciu o GIO „Wyniki modelowania stężeń PM10, PM2,5, SO₂, NO₂, B(a)P, na potrzeby rocznej oceny jakości powietrza dla roku 2017”. Atmoterm 2018

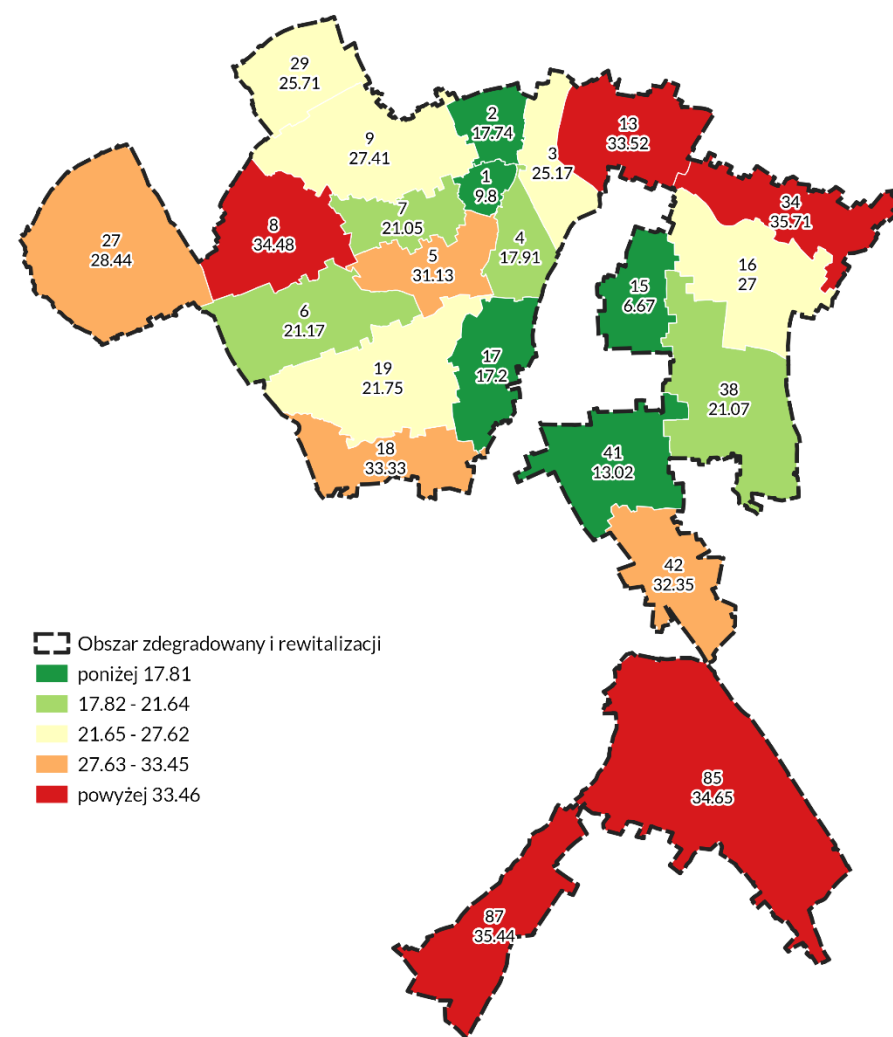
Rys. II. 67 Odsetek osób korzystających z ciepła sieciowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Rys. II. 68 Odsetek budynków opalanych paliwami stałymi (przekazującymi popioły do utylizacji) – dane 2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Rys. II. 69 Odsetek budynków opalanych paliwami stałymi (Centralna Ewidencja Emisyjności Budynków) – dane 2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Należy także podkreślić, że problem niskiej emisji tylko częściowo jest prostą konsekwencją istniejącego sposobu ogrzewania budynków. Część zanieczyszczeń pochodzi bowiem z innych części miasta lub wręcz spoza gminy, co wynika z ukształtowania terenu i cyrkulacji powietrza. W obszarze gminy przeważają wiatry z kierunków zachodniego oraz południowo-zachodniego, natomiast w okresie zimowym dominują wiatry z kierunków południowo-zachodniego oraz południowego, czego skutkiem jest napływ w okresie zimowym zanieczyszczeń z rejonu Brennej, Szczyrku oraz miejscowości położonych w Kotlinie Żywieckiej. Znamienny jest fakt, że w 87% jednostek urbanistycznych w mieście badanych na etapie delimitacji obszaru zdegradowanego, w których odsetek osób korzystających z ciepła sieciowego był wyższy od średniej dla miasta (tj. mających zdecydowanie niewielki wpływ na powstanie niskiej emisji), odnotowano wyższe od średniej dla miasta wartości zanieczyszczeń. Dowodzi to, że problem ten ma charakter transgraniczny i niestety często ci, którzy aktywnie redukują negatywny wpływ na środowisko, są jednocześnie doświadczani napływającymi zanieczyszczeniami.

Oznacza to, że polityka rewitalizacyjna, ukierunkowana na poprawę efektywności energetycznej budynków na obszarze rewitalizacji, nie rozwiąże w pełni problemu złej jakości powietrza w okresie jesienno-zimowym, choć na pewno może się do tego przyczynić. Równie ważnym aspektem, szczególnie w kontekście ostatnich wydarzeń (rosnące ceny energii), jest konieczność podejmowania działań podnoszących sprawność energetyczną budynków, już nie tylko z uwagi na ochronę zdrowia mieszkańców, ale także w trosce o ograniczanie zjawiska ubóstwa energetycznego⁴⁶.

► Hałas

Drugim kluczowym zjawiskiem negatywnie oddziałującym na mieszkańców obszaru rewitalizacji jest hałas. Wyzwaniem jest ograniczenie emisji hałasu komunikacyjnego (hałas drogowy i przemysłowy) do środowiska, szczególnie na obszarach wrażliwych (tereny zamieszkałe).

Jak wynika ze sporządzonej w 2017 r. mapy akustycznej Bielska-Białej, na obszarach akustycznie chronionych występowały przekroczenia dopuszczalnych wartości poziomu hałasu, z których większa część zawierała się w przedziale od 0,01 dB do 5 dB.

Sytuacja w zakresie klimatu akustycznego na obszarze rewitalizacji nie poprawiła się od 2017 r. Wynika to ze wzrostu liczby samochodów poruszających się po drogach zlokalizowanych w granicach obszaru rewitalizacji, generujących najbardziej uciążliwy i odczuwalny dla mieszkańców hałas drogowy. Według mapy akustycznej z 2022 r. największe przekroczenia poziomów dopuszczalnych hałasu (zakres naruszeń: 5 do 15 dB) występuje na terenach sąsiadujących z: drogą krajową nr 52 (ul. Żywiecka, blisko 17,5 tys. p/d⁴⁷), drogą wojewódzką nr 940 (ul. Lwowska, blisko 24 tys. p/d), drogą wojewódzką nr 942 (ul. Cieszyńska, blisko 15,5 tys. p/d, ul. Bystrzyńska 12,4 tys. p/d), ul. 3 Maja (blisko 35,5 tys. p/d) i ul. Partyzantów (ponad 36 tys. p/d), a także w sąsiedztwie ulic: Piastowskiej, ks. Stanisława Stojałowskiego, prof. Mieczysława Michałowicza, Marii Konopnickiej oraz Krakowskiej.

Sytuację na obszarze rewitalizacji w zakresie zanieczyszczenia hałasem scharakteryzowano poprzez analizę odsetka terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 55 oraz powyżej 70 dB L_{dwn}.

W 2022 r. największy odsetek terenów o wartości hałasu powyżej 55 dB L_{dwn} (powyżej 50%) odnotowano w jednostkach urbanistycznych nr: 2, 4, 8, 9, 13, 15, 17, 18, 34, 41, 42 i 85 (ponad połowa jednostek urbanistycznych na obszarze rewitalizacji). W przypadku hałasu o wartości powyżej 70 dB L_{dwn}, najwyższy odsetek terenów (powyżej 11,7%) charakteryzujących się takim klimatem akustycznym odnotowano w jednostkach

⁴⁶ Ubóstwo energetyczne (ang. *energy poverty*) – ubóstwo względne, w którym gospodarstwo domowe nie może sobie pozwolić na energię lub usługi energetyczne, w celu zapewnienia sobie podstawowych, codziennych potrzeb: ogrzewanie/chłodzenie, gotowanie, oświetlenie itp.

Ubóstwo energetyczne jest jednym z kluczowych wyzwań Unii Europejskiej (UE). W ramach ogłoszonego 1 grudnia 2019 r. Europejskiego Zielonego Ładu oraz Fali Renowacji, będącej jego częścią, określono walkę z ubóstwem energetycznym jako jedno z kluczowych wyzwań. Zarówno w ramach wieloletnich ram finansowych UE na lata 2021-2027, jak i Instrumentu na rzecz Odbudowy i Zwiększenia Odporności są przeznaczone środki na walkę ze zjawiskiem ubóstwa energetycznego.

⁴⁷ p/d – pojazdów na dobę

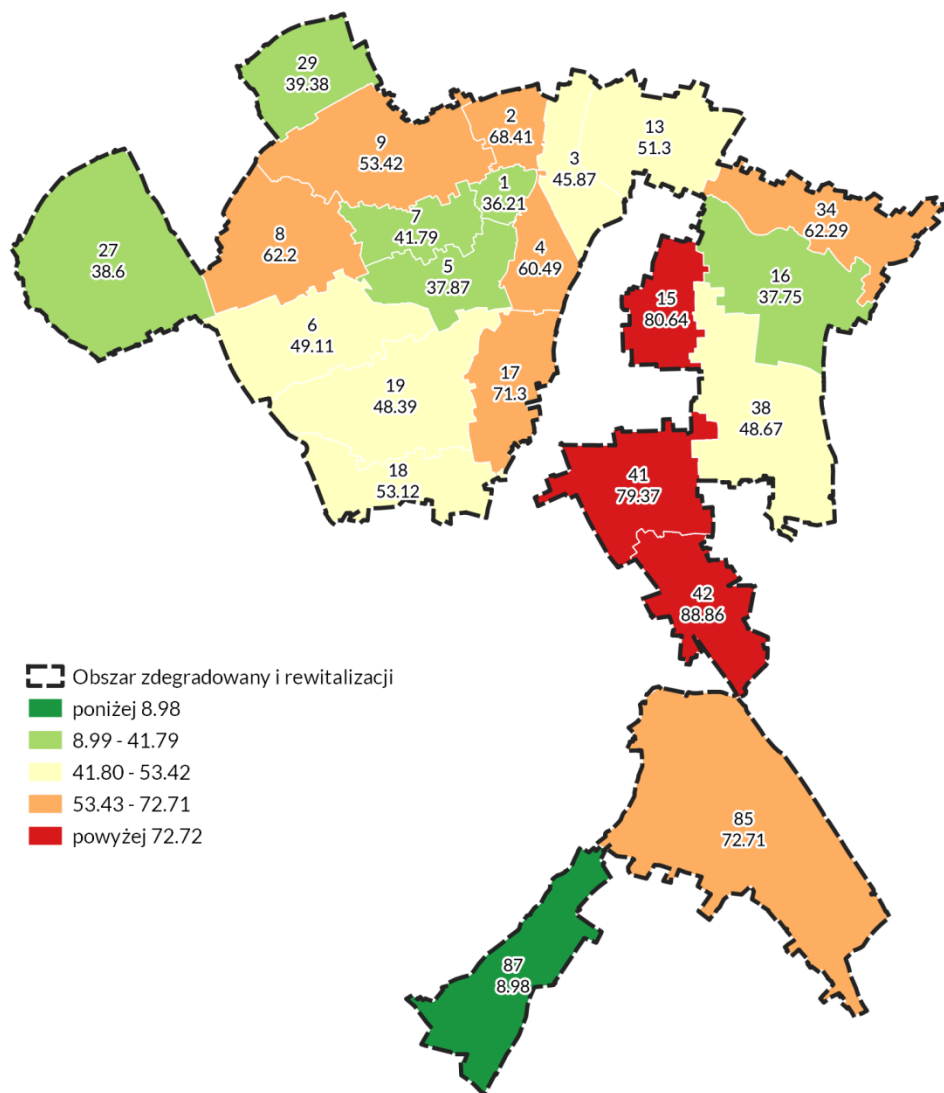
nr: 2, 4, 13, 15, 17, 34, 41, 42 i 85 (blisko 40% jednostek urbanistycznych zlokalizowanych w granicach obszaru rewitalizacji).

Oprócz hałasu drogowego, który wzdłuż głównych arterii komunikacyjnych powoduje największe przekroczenia poziomów dopuszczalnych hałasu w środowisku, przeanalizowano także hałas generowany przez ruch kolejowy.

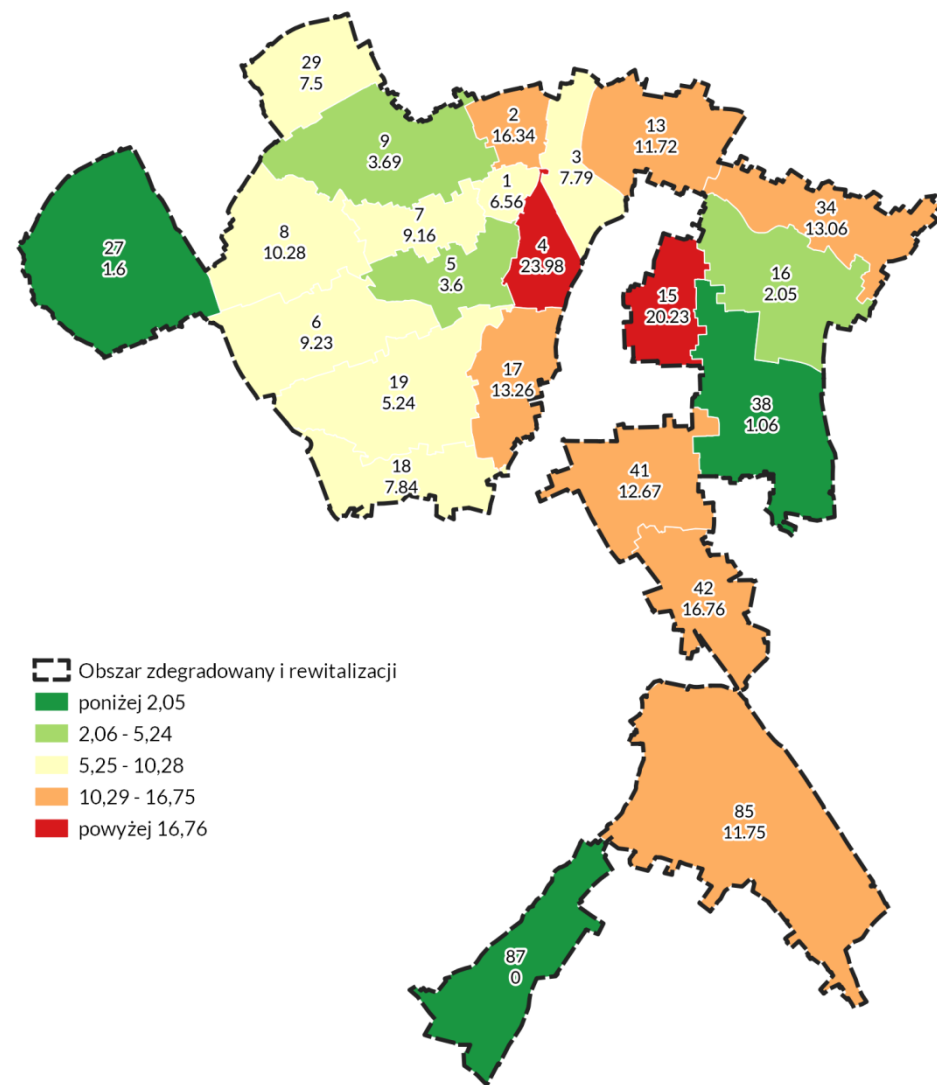
Hałas kolejowy skupiony jest wzdłuż linii kolejowych przecinających miasto w kierunku N–S i ma niewielki wpływ na klimat akustyczny obszaru rewitalizacji. Największe przekroczenia poziomów dopuszczalnych dochodzą do 5 dB i występują w otoczeniu linii kolejowej nr 139 (w centrum przebiega ona na dużym odcinku w tunelu). Na większości pozostałych obszarów, z którymi sąsiaduje linia kolejowa nr 139 oraz inne linie kolejowe nie obserwuje się naruszeń dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku. W granicach obszaru rewitalizacji, na zidentyfikowanych obszarach podlegających ochronie akustycznej, na hałas od ruchu kolejowego o poziomie przekraczającym wartość dopuszczalną nie są narażeni żadni mieszkańcy.

Niezależnie od norm wynikających z przepisów prawa, przeanalizowano również standardy klimatu akustycznego wynikające z zaleceń Światowej Organizacji Zdrowia. Zgodnie z zaleceniami tej organizacji z 1993 r., wskazane jest dla zabudowy mieszkaniowej dążenie do ograniczenia równoważnego poziomu dźwięku A na zewnątrz budynków do wartości 55 dB w dzień i 45 dB w nocy, co umożliwi utrzymanie właściwych warunków akustycznych w pomieszczeniach przy uchylonych lub okresowo otwieranych oknach. Z drugiej strony, zgodnie z zaleceniami WHO dotyczącymi dokuczliwości, zakłóceń snu i zakłóceń rozmów, należy uznać, że przekroczenie granicy poziomów hałasu na zewnątrz budynku równe 70 dB w porze dziennej i 60 dB w porze nocnej stanowi poważne zagrożenie dla zdrowia.

Na rysunkach poniżej przedstawiono rozkład wartości wskaźników odsetka terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 55 oraz powyżej 70 dB L_{dwn} (dane za 2022 r.). Najwyższy odsetek terenów objętych poziomem hałasu, zarówno w przypadku pierwszego, jak i drugiego wskaźnika, dostrzegalny jest w dolinie Białej, wzdłuż głównych tras komunikacyjnych oraz przebiegu linii kolejowej.

Rys. II. 70 Odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 55 db Ldwn
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

Rys. II. 71 Odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 70 db Ldwn
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Bielsku-Białej

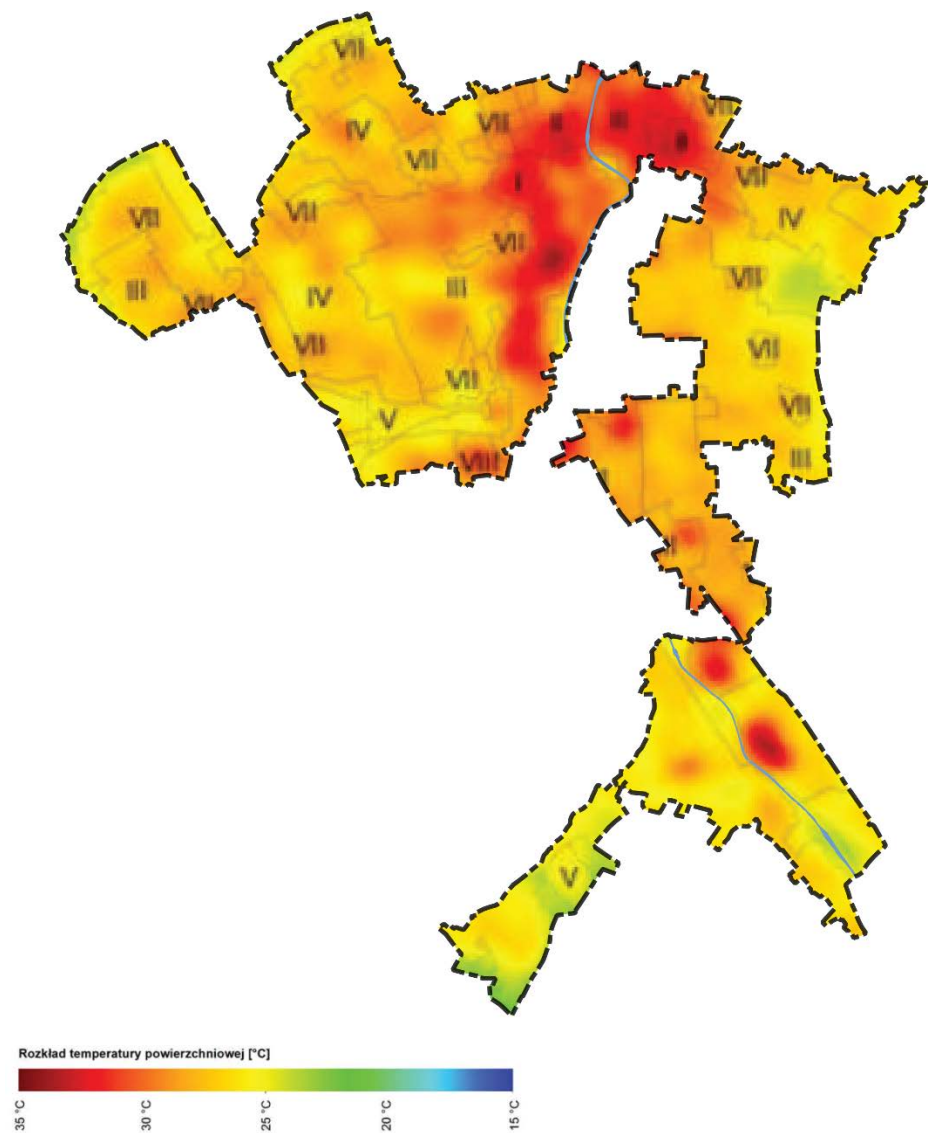
► Adaptacja do zmian klimatu

Ważne sugestie w zakresie zagrożeń dla mieszkańców obszaru rewitalizacji formułuje *Plan adaptacji miasta Bielska-Białej do zmian klimatu do roku 2030*⁴⁸, który powstał w odpowiedzi na jeden z najważniejszych problemów ochrony środowiska, jakim są zmiany klimatu i potrzeba adaptacji do skutków tych zmian. Plan ma na celu przystosowanie miasta do zmian klimatu, zmniejszenie jego podatności na zjawiska ekstremalne oraz zwiększenie potencjału do radzenia sobie ze skutkami tych zjawisk i ich pochodnych.

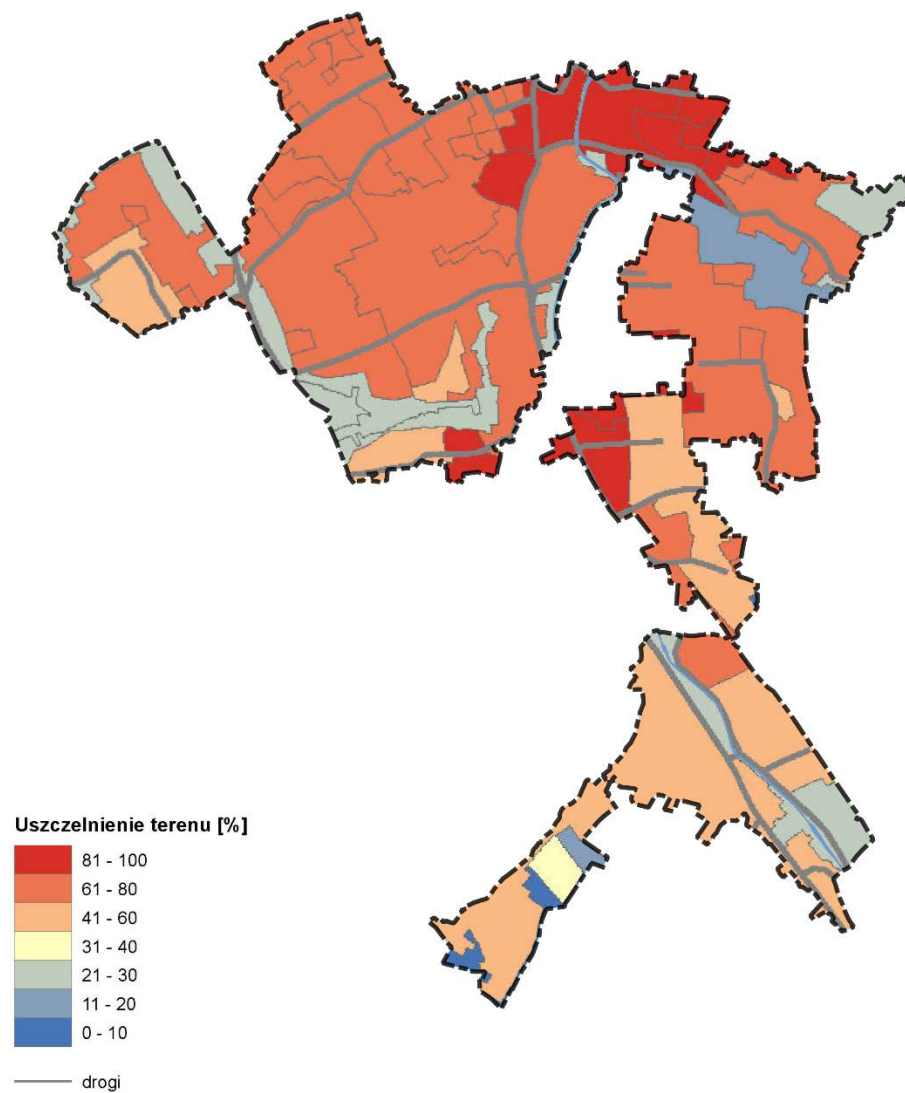
W granicach obszaru rewitalizacji obserwowane jest zjawisko tzw. miejskiej wyspy ciepła. Charakteryzuje się ono występowaniem zwiększonej, w stosunku do otoczenia miasta, średniej rocznej temperatury. Różnica średnich temperatur powierzchni w analizowanych obszarach wrażliwości miasta dochodzi do 20°C. Największe wartości średnich temperatur powierzchni występują w obrębie jednostek urbanistycznych nr: 1, 2, 3, 4, 13 i 17 (Śródmieście, Biała Wschód, Biała Krakowska, wschodnia część Bielska-Południe), gdzie występuje zwarta zabudowa śródmiejska (maks. 31°C, min. 28°C, śr. 29°C). Obszary te obejmują niemal 15% obszaru rewitalizacji i zamieszkiwane są przez ponad 8 tys. osób, w tym blisko 2 tys. w wieku poprodukcyjnym oraz blisko 300 osób w wieku do 3 lat.

Miejska wyspa ciepła wynika z dużej gęstości zabudowy, ale i z wysokiego stopnia uszczelnienia terenu między budynkami. Ponad 12% obszaru rewitalizacji uszczelnione jest w ponad 80%, a dla kolejnych ponad 55% wskaźnik uszczelnienia mieści się w przedziale 61-80%. Zagospodarowanie centrum miasta, ze znacznym udziałem terenów uszczelnionych oraz niskim udziałem powierzchni biologicznie czynnej, nie sprzyja retencji wodnej, co z kolei sprzyja występowaniu powodzi nagłych, typu Flash Flood, będących konsekwencją coraz częstszych deszczy nawalnych czy burz.

⁴⁸ <https://bip.um.bielsko.pl/Article/get/id,73097.html>

Rys. II. 72 Powierzchniowa miejska wyspa ciepła na obszarze rewitalizacji
Źródło: Plan adaptacji miasta Bielska-Białej do zmian klimatu do roku 2030

Rys. II. 73 Tereny uszczelnione na obszarze rewitalizacji
Źródło: Plan adaptacji miasta Bielska-Białej do zmian klimatu do roku 2030

Jak wynika z prognozy dla Bielska-Białej na rok 2050, głównymi zagrożeniami są:

- 1) wzrost wartości temperatury maksymalnej dobowej w roku z 30,1°C do średnio 31,1°C (percentyl 98% temperatury maksymalnej dobowej w roku); prognozowany jest wzrost wartości temperatury maksymalnej w okresie letnim, co skutkować będzie nasileniem się zjawiska miejskiej wyspy ciepła najbardziej odczuwalnej w historycznym centrum miasta wchodzącym w skład obszaru rewitalizacji;
- 2) wzrost liczby dni z temperaturą maksymalną >30°C (dni upalne) w roku z 10,3 dni do średnio 12,9 i 14,9 dni w roku (jak wyżej);
- 3) wzrost liczby okresów o długości przynajmniej 3 dni z temperaturą maksymalną >30°C (fale upałów) w roku z 2,0 do średnio 2,9 okresu w roku (jak wyżej);
- 4) wzrost rocznej sumy opadów z 999 mm do średnio 1065 mm, co oznaczać będzie konieczność skuteczniejszego odprowadzania wód opadowych, wprowadzania rozwiązań poprawiających małą i mikro retencję, co może być szczególnie ważne w centrum miasta, gdzie odnotowano największy stopień uszczelnienia terenów;
- 5) wzrost liczby dni w roku z opadem ekstremalnym >20mm/dobę z 9,9 dni do średnio 11 dni w roku oraz nieznaczny wzrost liczby dni z opadem >10 mm/d w roku (do średnio 31 dni w roku);
- 6) stabilność w zakresie trwania najdłuższego okresu bezopadowego w roku do średnio 19,4 dni, trend wzrostowy długości trwania okresu bezopadowego z wysoką temperaturą (około 33 dni w ciągu roku) (konieczność zapewnienia rozwiązań zatrzymujących wodę, szczególnie w historycznym centrum miasta, o bardzo wysokim wskaźniku uszczelnienia powierzchni i wysokim wskaźniku spływu wód opadowych);
- 7) istotny statystycznie wzrost częstotliwości występowania burz (w tym burz z gradem) przy średniej dla miasta 29 dni w roku;
- 8) występowanie powodzi nagłych (miejskich) w postaci nagłego zalania i/lub podtopienia terenu w wyniku wystąpienia silnego, krótkotrwałego opadu deszczu o dużej wydajności na stosunkowo niedużym obszarze zlewni rzecznej lub zurbanizowanej zlewni miejskiej (tzw. deszczu nawalnego), co z uwagi na ukształtowanie terenu w obszarze rewitalizacji może przyczyniać się do powstania znacznych szkód i wymaga działań prewencyjnych w postaci małej i mikro retencji;
- 9) intensyfikacja niekorzystnego efektu miejskiej wyspy ciepła, dotychczas uznawanego za nieuciążliwy dla Bielska-Białej.

Zjawiska te stanowią poważne utrudnienia dla prawidłowego funkcjonowania obszaru rewitalizacji oraz zdrowia i życia jego mieszkańców. Prognozy zmian klimatu na podstawie modeli klimatycznych opracowanych na podstawie danych meteorologicznych pokazują, że w perspektywie 2050 r. można spodziewać się kontynuacji obserwowanych obecnie trendów analizowanych zjawisk. Najistotniejsze problemy Bielska-Białej wynikające z zagrożeń związanych ze zmianami klimatu dotyczą sektorów: zdrowia publicznego, gospodarki wodnej, energetyki i transportu. W tabeli poniżej zaprezentowano sektory, czynniki związane ze zmianami klimatu oraz komponenty miasta, na które będą one oddziaływać. Z zestawienia jasno wynika, że zmiany klimatu będą miały bardzo silny wpływ na zdrowie publiczne, a szczególnie na grupy społeczne, które najczęściej występują w obszarach wysokiej koncentracji problemów społecznych.

Tab. II. 6 Wrażliwość obszaru rewitalizacji na zmiany klimatu

Sektor	Czynniki związane ze zmianami klimatu	Grupy mieszkańców obszaru wrażliwe na wymienione czynniki	Grupy obiektów zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji wrażliwe na wymienione czynniki
1. Zdrowie publiczne/ grupy wrażliwe	temperatura maksymalna, temperatura minimalna, międzydobowa zmiana temperatury, fale upałów i MWC, fale zimna, ekstremalne opady śniegu, długotrwałe okresy bezopadowe z wysoką temperaturą, powodzie od strony rzek, powodzie nagle/miejskie, silny i bardzo silny wiatr, burze (w tym burze z gradem), koncentracja zanieczyszczeń powietrza, w tym zjawisko smogu, osuwiska	- osoby > 65. roku życia - dzieci < 5. roku życia - osoby przewlekłe chore (choroby układu krążenia i układu oddechowego) - osoby niepełnosprawne z ograniczoną mobilnością - osoby bezdomne	- infrastruktura ochrony zdrowia, - infrastruktura opieki społecznej.
2. Gospodarka wodna	temperatura maksymalna, długotrwałe okresy bezopadowe, okresy bezopadowe z wysoką temperaturą, okresy niżówkowe (powodują m.in. odkrywanie wylotów ścieków w odbiornikach), niedobory wody, fale upałów, deszcze nawalne (ze względu na zalania w poszczególnych dzielnicach miasta), powodzie nagle/miejskie, burze (w tym burze z gradem), powodzie od strony rzek, osuwiska		- podsystem zaopatrzenia w wodę - podsystem gospodarki ściekowej - infrastruktura przeciwpowodziowa
3. Transport	temperatura maksymalna, temperatura minimalna, międzydobowa zmiana temperatury, fale upałów, fale zimna, temperatura przejściowa (szczególnie kolej ze względu na oblodzenia sieci trakcyjnej), ekstremalne opady śniegu, okresy bezopadowe z wysoką temperaturą, powodzie nagle/ powodzie miejskie, powodzie od strony rzek, deszcze nawalne, silny i bardzo silny wiatr, burze (w tym burze z gradem), osuwiska, liczba dni z temperaturą śr. -5 do +2,5 i opadem		- podsystem szynowy - podsystem drogowy - podsystem – transport publiczny miejski.
4. Energetyka	temperatura minimalna, fale upałów, fale zimna, temperatura przejściowa, powodzie od strony rzek, silny i bardzo silny wiatr, burze (w tym burze z gradem), osuwiska, liczba dni z temperaturą śr. -5 do +2,5 i opadem		- podsystem elektroenergetyczny - podsystem ciepłowniczy - podsystem zaopatrzenia w gaz

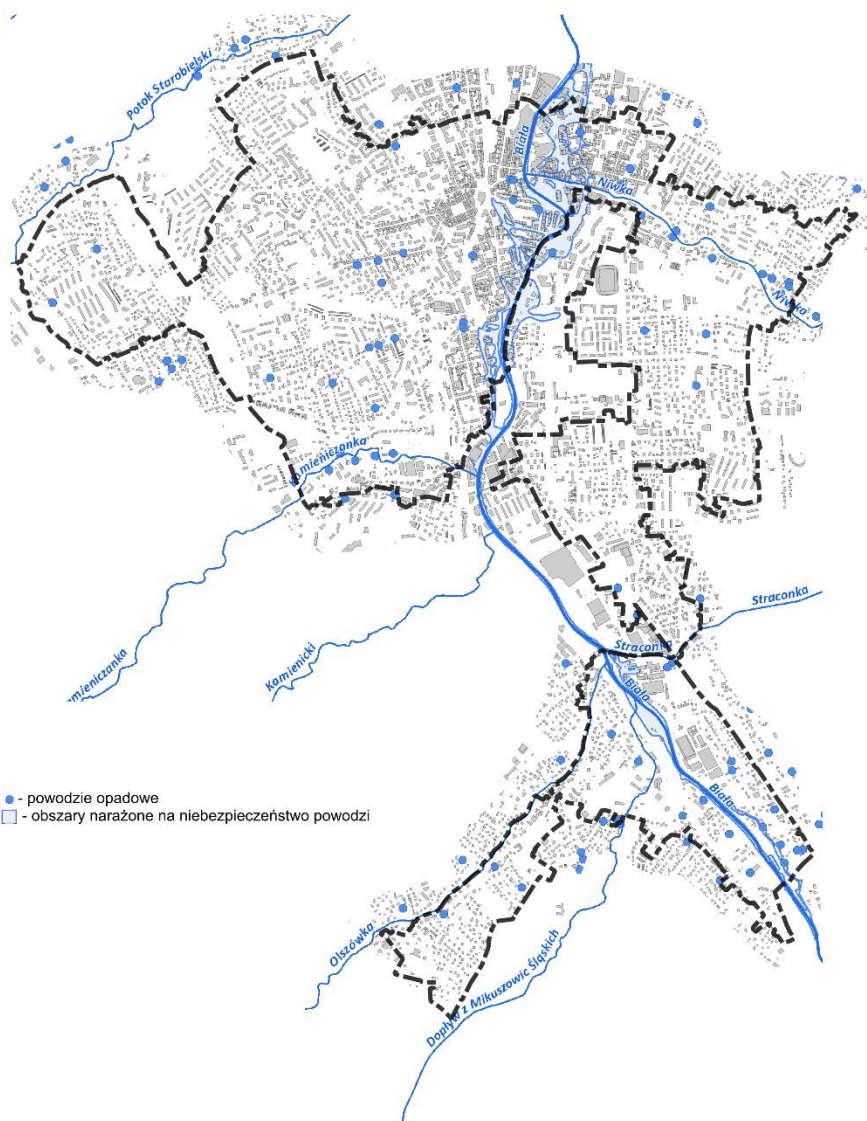
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Planu adaptacji miasta Bielska-Białej do zmian klimatu do roku 2030

10) występowanie nadal powodzi od strony rzek;

Ryzyko powodziowe od strony rzek występujące na obszarze Bielska-Białej należy ocenić jako bardzo wysokie, z uwagi na górski charakter zlewni. Zagrożenie stanowi przede wszystkim górską zlewnia rzeki Białej, która przy dużym nachyleniu zboczy powoduje bardzo szybki spływ powierzchniowy i gwałtowne kulminacje fal powodziowych oraz nakładanie się wezbrań z kolejnych dopływów rzeki głównej.

Dla odcinka rzeki Biała w granicach obszaru rewitalizacji opracowano wstępną ocenę ryzyka powodziowego, mapy zagrożenia powodziowego i mapy ryzyka powodziowego, według których zagrożenie powodziowe jest znaczne (mapa poniżej). Podtopienia i powodzie mogą obejmować głównie tereny zabudowane wzdłuż rzek i dolin potoków. Zgodnie z analizami przedstawionymi w dokumencie „Analiza zagrożenia powodziowego i programu

inwestycyjnego w zlewni rzeki Biała. Opracowanie koncepcji ochrony przeciwpowodziowej w zlewni rzeki Białej z uwzględnieniem oddziaływania zbiornika Goczałkowice i zlewni rzeki Iłownica”, przygotowanymi na zlecenie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gliwicach, zasięgi stref zalewowych wyznaczone w jego ramach są znacznie większe niż te przedstawione na mapach zagrożenia i ryzyka powodziowego, niosąc poważne konsekwencje dla obszarów zagospodarowanych niemal na całym odcinku rzeki Białej przepływającej przez miasto, a także jej licznych dopływów.

Rys. II. 74 Obszary narażone na niebezpieczeństwo występowania powodzi

Źródło: Baza WMS Państwowego Gospodarstwa Wody Polskie

Analiza jakościowa

Kwestie środowiskowe wydają się być bardzo istotne dla mieszkańców Bielska-Białej. Dowodzą tego liczne głosy podczas spotkań z mieszkańcami w 2020 r. dotyczące m.in. zanieczyszczenia powietrza. Kwestia smogu często pojawiała się w ankietach zbieranych na spotkaniach. Problem złej jakości powietrza (i w mniejszym stopniu hałasu) pojawił się również w wypowiedziach rodziców biorących udział w badaniu ankietowym – dla 49 z nich stanowi on główny lub jeden z głównych problemów życia w mieście. Spotkania z mieszkańcami w 2022 r. potwierdziły, iż zanieczyszczenie powietrza wciąż jest istotnym problemem.

W „Badaniu opinii i postaw mieszkańców Bielska-Białej” na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w zakresie ochrony środowiska, 59,99% respondentów wskazało na walkę ze smogiem, 33,26% na wzrost wykorzystania źródeł energii odnawialnej, 26,46% – ochronę istniejącego drzewostanu, 19,78% – zwiększenie nasadzeń drzew, 16,12% – zakup autobusów elektrycznych, 15,74% – działania edukacyjne w zakresie ochrony klimatu, 11,84% – poprawę stanu zbiorników wodnych i rzek w mieście, 5,14% – darmowe parkingi dla samochodów hybrydowych i elektrycznych. Z kolei na pytanie o najistotniejsze i najbardziej potrzebne działania w obszarze usług komunalnych 52,64% respondentów (najwyższa liczba wskazań w tym obszarze tematycznym) wskazało na zwiększenie częstotliwości odbioru odpadów.

Kluczowe problemy i potencjały w sferze środowiskowej

Do najważniejszych problemów z punktu widzenia koncentracji negatywnych zjawisk środowiskowych należy zaliczyć:

- mimo poprawy jakości powietrza utrzymujące się stany przekroczeń wskaźników jakości powietrza w okresie grzewczym;
- wciąż dużą liczbę budynków posiadających paleniska zasilane paliwami stałymi;
- koncentrację budynków o niskiej sprawności energetycznej w obrębie centrum miasta, dodatkowo objętych ochroną konserwatorską, co utrudnia ich ocieplenie;
- występowanie obszarów o złym klimacie akustycznym.

Do kluczowych potencjałów z punktu widzenia środowiska należy zaliczyć:

- dostęp, za pomocą komunikacji publicznej, do dużych obszarów leśnych w południowej części miasta;
- parki miejskie na obszarze rewitalizacji;
- rzekę Białą oraz jej dopływy, które mogą być wykorzystane jako elementy systemu terenów zielonych.

III. Opis powiązań gminnego programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi gminy

Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 2 ustawy o rewitalizacji gminny program rewitalizacji zawiera opis powiązań gminnego programu rewitalizacji z dokumentami strategicznymi gminy, w tym strategią rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategią rozwiązywania problemów społecznych.

III.1. Strategia Rozwoju Bielska-Białej do 2030 roku

Uchwalona 19 maja 2022 r. *Strategia Rozwoju Bielska-Białej do 2030 roku*⁴⁹ stanowi najważniejszy dokument określający wizję oraz kierunki rozwojowe miasta w perspektywie nadchodzącej dekady.

Rewitalizacji – rozumianej jako proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane i skoncentrowane terytorialnie działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki – poświęcono w strategii rozwoju miasta wiele miejsca. W kontekście niniejszego opracowania szczególną uwagę należy zwrócić na trzy fragmenty SRBB dotyczące rewitalizacji oraz instrumentarium za pomocą którego zadanie to będzie realizowane.

Rewitalizacja jako jeden z kluczowych kierunków działania zidentyfikowanych w Strategii

W SRBB, w ramach obszaru „Życie” wskazany został kierunek działania „Kompleksowa rewitalizacja obszarów miejskich”, w ramach którego zaplanowano działania polegające na:

- realizacji zadań związanych z rewitalizacją przestrzeni miejskich, w tym poprzemysłowych, rozumianej jako proces o charakterze społecznym, gospodarczym, przestrzennym i środowiskowym, aktywnie angażujący społeczność lokalną;
- preferowaniu działań rewitalizacyjnych o kompleksowym (pod względem przedmiotowym i przestrzennym) charakterze, zamiast działań punktowych i jednostkowych;
- opracowaniu gminnego programu rewitalizacji;
- podjęciu działań mających na celu zwiększenie udziału prywatnych środków finansowych w realizację procesu rewitalizacji;
- wspieraniu oddolnych inicjatyw mieszkańców w zakresie rewitalizacji.

W SRBB założono zatem kontynuację działań w zakresie rewitalizacji przestrzeni miejskich, których skuteczność zostanie zwiększona poprzez możliwość wykorzystania instrumentów opisanych w ustawie o rewitalizacji. Jednocześnie model zarządzania procesami rewitalizacyjnymi w Bielsku-Białej zakłada intensywniejsze wsparcie dla oddolnych inicjatyw mieszkańców oraz angażowanie w szerszym zakresie środków prywatnych w działania rewitalizacyjne. Większa uwaga poświęcona zostanie również działaniom ukierunkowanym na ochronę oraz poprawę estetyki przestrzeni miasta. Głównymi instrumentami planowanymi do wykorzystania w tym zakresie mają być: inwentaryzacja obiektów zabytkowych, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego oraz uchwała krajobrazowa.

Wskazanie gminnego programu rewitalizacji jako jednego z dokumentów wykonawczych względem Strategii

SRBB realizowana będzie poprzez hierarchiczny oraz spójny pod względem metodycznym pakiet dokumentów (programów i planów) wykonawczych oraz instrumentów wdrożeniowych. Dokumenty te opracowywane będą zarówno w wyniku realizacji przez miasto obowiązku wynikającego z przepisów prawa, jak też będą stanowić przejaw jego własnych inicjatyw w zakresie miejskich polityk rozwojowych ukierunkowanych na pełniejsze

⁴⁹ uchwała nr XLV/1048/2022 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 19 maja 2022 r.

wykorzystywanie potencjałów rozwojowych miasta lub skuteczniejsze reagowanie na problemy hamujące jego rozwój. Jednym z dokumentów wykonawczych względem strategii rozwoju miasta jest gminny program rewitalizacji.

Wyznaczenie obszaru strategicznej interwencji – Rewitalizacja

W SRBB wyznaczone zostały terytoria mające szczególne znaczenie dla dalszego rozwoju Bielska-Białej, dla których przygotowane zostaną specjalne polityki publiczne ukierunkowane na wzmocnienie ich potencjałów lub zniwelowanie barier spowalniających ich rozwój (tzw. obszary strategicznej interwencji – OSI).

W SRBB w oparciu o wyniki kompleksowej diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej i środowiskowej na terenie miasta, wyznaczono zasięg przestrzenny obszaru zdegradowanego, wymagającego podjęcia działań zmierzających do wyprowadzenia go z sytuacji kryzysowej. Przesłankę do podjęcia tego typu działań stanowi również wzrastająca liczba terenów i obiektów przemysłowych wymagających adaptacji do nowych funkcji. Dlatego też w SRBB jako jeden z OSI o znaczeniu lokalnym zidentyfikowane zostały obszary Bielska-Białej wymagające rewitalizacji.

Wyżej przytoczone fragmenty SRBB wskazują na zasadnicze powiązania pomiędzy tym dokumentem a GPR. Nie oznacza to jednak, że w strategii rozwoju miasta nie znajdziemy również innych zapisów, które wyznaczają ramy dla podejmowania interwencji rewitalizacyjnej. W tabeli poniżej przedstawiono kierunki działań opisane w SRBB, które stanowią podstawę dla działań rewitalizacyjnych ukierunkowanych na przeciwdziałanie kryzysom w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej.

Tab. II. 7 Komplementarne z GPR kierunki działania Strategii Rozwoju Bielska-Białej do 2030 roku

Obszar SRBB	Kierunek działania w SRBB	Typ negatywnych zjawisk, na które odpowiedź może stanowić interwencja rewitalizacyjna w ramach GPR				
		społ.	gosp.	środowisk.	przestrz.-funkcj.	techn.
Ludzie	Stworzenie trwałego mechanizmu zapewniającego udział mieszkańców w projektowaniu, wdrażaniu oraz monitorowaniu realizacji miejskich polityk publicznych oraz wynikających z nich przedsięwzięć i projektów inwestycyjnych					
	Rozwijanie miejsc aktywności lokalnej w oparciu o sieć domów kultury, jako formy wspierania aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców					
Życie	Skuteczne zarządzanie zmianami demograficznymi i migracyjnymi oraz ich konsekwencjami dla rozwoju miasta					
	Stworzenie włączającego systemu usług społecznych					
	Zwiększanie dostępności oraz jakości usług opiekuńczo-wychowawczych oraz edukacyjnych					
	Wspieranie działań na rzecz zwiększania bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców					
	Zwiększenie dostępności i rozwój infrastruktury oraz oferty rekreacyjnej Bielska-Białej					
	Bielsko-Biała kulturalnym centrum Subregionu Południowego województwa śląskiego					
	Kompleksowa rewitalizacja obszarów miejskich					
	Poprawa estetyki miasta poprzez racjonalne zarządzanie przestrzenią					
Mobilność	Wspieranie zmian preferencji komunikacyjnych mieszkańców w kierunku bardziej ekologicznych form mobilności					
	Rozwój zintegrowanego, zrównoważonego, zielonego oraz kosztowo efektywnego systemu miejskiej komunikacji zbiorowej					
Środowisko	Działania na rzecz poprawy jakości powietrza wpływające na jakość życia w mieście oraz stan zdrowia mieszkańców					
	Zwiększenie komfortu akustycznego w mieście					
	Budowa racjonalnego i efektywnego systemu gospodarki odpadami komunalnymi					
	Zwiększanie poziomu odporności miasta na zmiany klimatyczne					
Ekonomia	Rozwój wykwalifikowanej kadry jako fundamentu innowacyjnej i konkurencyjnej gospodarki Bielska-Białej					
	Innowacyjna, konkurencyjna oraz zielona gospodarka efektywnie wykorzystująca endogeniczne zasoby Bielska-Białej					

Źródło: opracowanie własne

III.2. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Bielska-Białej na lata 2021-2030

Zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, kluczową przesłanką podjęcia działań rewitalizacyjnych jest występowanie na danym obszarze kryzysu o charakterze społecznym przejawiającym się koncentracją takich zjawisk jak: bezrobocie, ubóstwo, przestępczość, wysoka liczba mieszkańców będących osobami ze szczególnymi potrzebami w zakresie dostępności, niski poziom edukacji lub kapitału społecznego oraz niewystarczający poziom uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym.

Działania mające na celu wyprowadzenie danego obszaru z sytuacji kryzysowej powinny koncentrować się na kwestiach społecznych. Owo wyeksponowanie znaczenia interwencji o charakterze społecznym powoduje, że z perspektywy skuteczności działań podejmowanych na kanwie gminnego programu rewitalizacji szczególnego znaczenia nabierają jego powiązania z celami wyznaczonymi w strategii rozwiązywania problemów społecznych, będącej najważniejszym spośród opracowywanych na poziomie lokalnym dokumentem ukierunkowanym na przeciwdziałanie kryzysowi w tym zakresie.

Zdefiniowana w *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Bielska-Białej na lata 2021-2030*⁵⁰ wizja zakłada, że:

*Bielsko-Biała jest miastem zapewniającym warunki umożliwiające podnoszenie jakości życia mieszkańców, w szczególności osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym.
Miasto wspiera aktywność zawodową Bielszczan i przeciwdziała negatywnym skutkom bezrobocia. Bielsko-Biała dba o osoby w każdym wieku, między innymi poprzez działania na rzecz poprawy stanu ich zdrowia oraz zabezpieczenia społecznego.
Miasto buduje kapitał społeczny wspierając rodziny oraz system pieczy zastępczej.*

Podejmowane na podstawie gminnego programu rewitalizacji działania będą przyczyniać się do urzeczywistnienia tej wizji poprzez systematyczne wyprowadzanie z sytuacji kryzysowej tej części Bielska-Białej, która została objęta obszarem rewitalizacji. Skuteczność działań podejmowanych w tej części miasta warunkowana jest istotnym poziomem powiązań pomiędzy SRPS a GPR. W tabeli poniżej przedstawiono cele strategiczne oraz cele operacyjne opisane w SRPS, do których nawiązywać będzie interwencja podejmowana na podstawie GPR.

Tab. II. 8 Komplementarne z GPR cele Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Bielska-Białej na lata 2021-2030

Cel strategiczny	Cel operacyjny
Podnoszenie jakości życia mieszkańców, w szczególności zagrożonych wykluczeniem społecznym	Poprawa warunków funkcjonowania osób starszych
	Wyrównywanie szans osób z niepełnosprawnościami
	Zapewnienie wsparcia w celu zmniejszenia wykluczenia społecznego wśród osób dotkniętych bezdomnością
	Zmniejszenie wykluczenia społecznego wśród osób dotkniętych ubóstwem
Tworzenie warunków dla poprawy stanu zdrowia mieszkańców	Zwiększenie dostępności do profilaktyki, diagnostyki oraz leczenia
	Profilaktyka zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży
	Rozwój sieci wsparcia dla dorosłych osób chorujących psychicznie
	Poprawa warunków funkcjonowania osób przewlekle chorych
Wspieranie aktywności zawodowej mieszkańców i przeciwdziałanie	Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych w wieku powyżej 50. roku życia
	Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych w wieku 30-45 lat
	Wspieranie pracodawców w utrzymaniu zatrudnienia pracowników w wieku powyżej 45 lat oraz w zawodach deficytowych w ramach Krajowego Funduszu Szkoleniowego

⁵⁰ uchwała nr XXXVII/874/2021 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 18 listopada 2021 r.

Cel strategiczny	Cel operacyjny
negatywnym skutkom bezrobocia	Ułatwienie powrotu na rynek pracy osobom nieaktywnym zawodowo ze względu na opiekę nad dzieckiem w wieku do lat 3
	Aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
Wsparcie rodzin oraz systemu pieczy zastępczej	Realizacja działań na rzecz rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym
	Podnoszenie jakości życia rodzin wielodzietnych i rodzin zastępczych
	Prowadzenie i rozwijanie działalności placówek wsparcia dziennego
Zapobieganie negatywnym zjawiskom społecznym oraz łagodzenie ich skutków	Profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych
	Profilaktyka uzależnień behawioralnych oraz uzależnień od substancji psychoaktywnych innych niż alkohol
	Zwiększenie skuteczności przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie
	Podnoszenie kompetencji kadr polityki społecznej, pomocy i integracji społecznej
	Wsparcie osób i rodzin znajdujących się w sytuacji kryzysu

Źródło: opracowanie własne

III.3. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej uchwalone zostało w 2012 r.⁵¹, a w latach 2015 i 2016 jego fragmenty podlegały zmianom.⁵²

W Studium, w strukturze funkcjonalno-przestrzennej Bielska-Białej wyróżniono cztery strefy, które zdefiniowane zostały na podstawie dominujących funkcji oraz przeznaczenia terenów. Są nimi: strefa śródmiejska, strefa mieszkalnictwa, strefa usługowo-wytwórcza oraz strefa środowiska przyrodniczego.

Poszczególne strefy stanowią fragmenty obszaru miasta o dominujących i dopełniających się wzajemnie oraz niekolizyjnych funkcjach, charakteryzujące się podobnymi uwarunkowaniami środowiskowymi i przestrzennymi. Ukształtowanie stref zostało ustalone w oparciu o analizę uwarunkowań związanych z dotychczasowym przeznaczeniem terenów, stanem ładu przestrzennego i wymogami jego ochrony oraz stanem środowiska, z uwzględnieniem aktualnych potrzeb i możliwości rozwoju miasta (w tym prognoz demograficznych) oraz obowiązującego stanu formalno-prawnego.

Działania rewitalizacyjne podejmowane na podstawie gminnego programu rewitalizacji będą przyczyniać się do osiągania celów polityki przestrzennej wyznaczonych dla poszczególnych stref zdefiniowanych w Studium. Zestawienie przedstawiono w tabeli poniżej.

⁵¹ uchwała nr XIX/487/2012 Rady Miejskiej w Bielsku-Białej z dnia 29 września 2012 r.

⁵² <https://brm.bielsko-biala.pl/studium-uwartunkowan-i-kierunkow-zagospodarowania-przestrzennego-miasta-bielska-bialej-ze-zmianami/>

Tab. II. 9 Komplementarne z GPR cele polityki przestrzennej określone w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej

Strefa		Cele polityki przestrzennej określone w Studium (wybór)
śródmiejska	rozwój funkcji centrotwórczych	kształtowanie atrakcyjnych przestrzeni publicznych; wysokie walory architektoniczne zabudowy
		przekształcenia terenów produkcyjnych; adaptacja obiektów przemysłowych dla funkcji usługowych lub mieszkalnych
		dopuszczenie funkcji mieszkaniowej wielorodzinnej; preferowanie funkcji niemieszkalnych w parterach nowych budynków
		rewitalizacja osiedli mieszkaniowych
		tworzenie systemu zieleni śródmiejskiej (parki, bulwary, skwery)
	preferencje dla ruchu pieszego i komunikacji zbiorowej	realizacja obiektów usług komunikacji zbiorowej (punkty przesiadkowe)
		eliminacja ruchu tranzytowego poprzez dokończenie realizacji systemu obwodnic śródmiejskich i odpowiednią organizację ruchu
		ograniczenie dostępności do centrum dla indywidualnej komunikacji kołowej
		ograniczenie dostępności do centrum dla indywidualnej komunikacji kołowej
		budowa systemu parkingów
	ochrona zabytków architektury i urbanistyki	stworzenie warunków do uprzywilejowania ruchu pieszego i komunikacji zbiorowej
		uwzględnianie wytycznych konserwatorskich; określanie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w planach miejscowych
mieszkalnictwa	poprawa warunków zamieszkania, obsługi i wypoczynku mieszkańców	kontynuacja rewitalizacji bielskiej starówki i objęcie rewitalizacją starego miasta Białej
		podnoszenie standardów mieszkaniowych
		rozwój usług podstawowych
		utrzymanie, zagospodarowanie i pielęgnowanie terenów zielonych, towarzyszących zabudowie mieszkaniowej
	rozwój mieszkalnictwa wraz z funkcjami towarzyszącymi	rewitalizacja osiedli mieszkaniowych
		zwiększanie zasobów mieszkaniowych o właściwym standardzie
usługowo-wytwórcza	rozwój wytwórczości	przygotowanie terenów dla potrzeb budownictwa mieszkaniowego (realizacja infrastruktury technicznej, a zwłaszcza budowa dróg i kanalizacji)
		zapewnienie właściwych standardów obsługi mieszkańców (lokalizacja usług podstawowych)
	rozwój usług	modernizacja techniczna, ograniczanie uciążliwości oraz podnoszenie standardów architektonicznych istniejących zakładów
		rozwój i budowa dzielnicowych ośrodków koncentracji usług
środowiska przyrodniczego	ochrona walorów i zasobów oraz poprawa stanu środowiska przyrodniczego	rozwój i budowa specjalnych ośrodków usługowych (ochrona zdrowia, nauka, centrum targowo-wystawiennicze, kongresowe, wielofunkcyjna hala widowiskowo-sportowa, sala koncertowa)
		stworzenie i ochrona systemu zieleni miasta w oparciu o: doliny rzek i potoków, w tym dolinę rzeki Białej; formy zieleni urządzonej, w tym zieleni cmentarzy, ogrodów działkowych, parków i zieleńców; powiększenie powierzchni terenów zielonych (różnych form zieleni, zwłaszcza towarzyszących terenom zabudowanym) - szczególnie w obszarze śródmieścia
		eliminacja lub ograniczanie uciążliwości i zagrożeń dla środowiska
	rozwój funkcji turystyczno-wypoczynkowej bez szkody dla środowiska przyrodniczego	informacja publiczna i bezpośrednia edukacja ekologiczna mieszkańców, mająca na celu popularyzację wartości przyrodniczych i konieczności ich ochrony
		udostępnienie brzegów rzeki Białej i rzeki Wapienicy dla funkcji turystyczno-rekreacyjnej (stworzenie bulwarów)
		rozwój funkcji rekreacyjno-turystycznej (ścieżki piesze, rowerowe, konne, trasy dla narciarstwa zjazdowego, śladowego i biegowego, wyznaczone miejsca do biwakowania itp.)

Źródło: opracowanie własne

Spis rysunków

Rys. I. 1 Obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji Bielska-Białej	8
Rys. I. 2 Obszar rewitalizacji Bielska-Białej w podziale na jednostki urbanistyczne	9
Rys. II. 1 Udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle mieszkańców obszaru rewitalizacji	14
Rys. II. 2 Piramida wieku i płci osób zameldowanych na pobyt stałych w granicach obszaru rewitalizacji	15
Rys. II. 3 Współczynnik obciążenia demograficznego (stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym)	16
Rys. II. 4. Odsetek osób w wieku niemobilnym w grupie osób w wieku produkcyjnym	17
Rys. II. 5. Gęstość zaludnienia w jednostkach urbanistycznych	18
Rys. II. 6 Udział bezrobotnych wśród mieszkańców obszaru rewitalizacji w wieku produkcyjnym	21
Rys. II. 7 Liczba długotrwale bezrobotnych (powyżej 1 roku) na 1000 mieszkańców obszaru rewitalizacji w wieku produkcyjnym	22
Rys. II. 8 Liczba bezrobotnych powyżej 50. roku życia na 1000 mieszkańców obszaru rewitalizacji w wieku produkcyjnym	22
Rys. II. 9 Liczba bezrobotnych poniżej 25. roku życia na 1000 mieszkańców obszaru rewitalizacji w wieku produkcyjnym	23
Rys. II. 10 Udział bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i niższym zamieszkujących obszar rewitalizacji w ogólnej liczbie bezrobotnych mieszkańców obszaru rewitalizacji	23
Rys. II. 11 Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej na 1000 mieszkańców w 2021 r.	27
Rys. II. 12 Zmiana liczby osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej w latach 2018-2021	27
Rys. II. 13 Liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa na 1000 mieszkańców w 2021 r.	28
Rys. II. 14 Zmiana liczby osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu ubóstwa w latach 2018-2021	28
Rys. II. 15 Liczba osób korzystających z dożywiania na 1000 mieszkańców	29
Rys. II. 16 Siła nabywcza mieszkańców obszaru rewitalizacji (PLN/os.) w 2018 r.	29
Rys. II. 17 Liczba osób objętych działaniami Zespołu Interdyscyplinarnego Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na 1000 mieszkańców	34
Rys. II. 18 Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie na 1000 mieszkańców	34
Rys. II. 19 Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu alkoholizmu na 1000 mieszkańców	35
Rys. II. 20 Liczba osób doprowadzonych do wytrzeźwienia do Ośrodka Przeciwdziałania Problemów Alkoholowych na 1000 mieszkańców	35
Rys. II. 21 Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych na 1000 mieszkańców	36
Rys. II. 22 Liczba zgłoszonych przestępstw na km ²	36
Rys. II. 23 Liczba osób, którym przyznano świadczenia na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu długotrwałej choroby na 1000 mieszkańców	39
Rys. II. 24 Mapa hipsometryczna obszaru rewitalizacji	42
Rys. II. 25 Liczba osób korzystających z pomocy na podstawie ustawy o pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności na 1000 mieszkańców	43
Rys. II. 26 Liczba osób w wieku 60 lat i więcej na 1000 mieszkańców	43
Rys. II. 27 Liczba dzieci w wieku od 0 do 3 lat na 1000 mieszkańców	44
Rys. II. 28 Frekwencja w wyborach samorządowych w 2018 r.	50

Rys. II. 29 Frekwencja w wyborach do Rad Osiedli w 2019 r.	50
Rys. II. 30 Frekwencja w wyborach do Rad Osiedli w 2019 r. – zestawienie osiedlami	51
Rys. II. 31 Lokalizacja obiektów przemysłowych na obszarze rewitalizacji	62
Rys. II. 32 Siła nabywczą w Polsce 2021 r.	63
Rys. II. 33 Liczba podmiotów świadczących usługi gastronomiczne na km ²	65
Rys. II. 34 Struktura podmiotów handlowo-usługowych zlokalizowanych na obszarze rewitalizacji.....	67
Rys. II. 35 Analiza koncentracji różnych typów działalności gospodarczej na obszarze rewitalizacji	68
Rys. II. 36 Stopa bezrobocia rejestrowanego w Bielsku-Białej	69
Rys. II. 37 Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w handlu detalicznym	70
Rys. II. 38 Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w dziale zakwaterowanie i gastronomia.....	71
Rys. II. 39 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do punktu podstawowej opieki zdrowotnej	76
Rys. II. 40 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do żłobka/ klubu dziecięcego z uwzględnieniem placówek komercyjnych.....	77
Rys. II. 41 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przedszkola.....	78
Rys. II. 42 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do szkoły podstawowej	79
Rys. II. 43 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do placu zabaw będącego w zarządzie miasta	80
Rys. II. 44 Typologia terenów według jednostek architektoniczno-krajobrazowych	87
Rys. II. 45 Powierzchnia zieleni przypadająca na 1 mieszkańca w m ²	90
Rys. II. 46 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do terenów zieleni urządzonej.....	91
Rys. II. 47 Średnia piesza odległość z miejsca zamieszkania do przystanku komunikacji publicznej	93
Rys. II. 48 Mapa hierarchizacji tras rowerowych na terenie Bielska-Białej	95
Rys. II. 49 Gęstość sieci pieszej w obszarze rewitalizacji	97
Rys. II. 50 Obszar objęty strefą płatnego parkowania	98
Rys. II. 51 Średni wiek budynków na obszarze rewitalizacji	105
Rys. II. 52 Koncentracja budynków komunalnych na obszarze rewitalizacji	105
Rys. II. 53 Liczba lokali komunalnych w poszczególnych jednostkach obszaru rewitalizacji.....	106
Rys. II. 54 Rozmieszczenie zabudowy wielorodzinnej – waloryzacja według jednostek architektoniczno-krajobrazowych.....	109
Rys. II. 55 Rozmieszczenie zabudowy wielorodzinnej według Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej	109
Rys. II. 56 Budynki i budowle wymagające generalnego remontu.....	113
Rys. II. 57 Potrzeba termomodernizacji.....	113
Rys. II. 58 Substandardy architektoniczne nienadające się do modernizacji oraz występowanie ugorów miejskich	113
Rys. II. 59 Uporządkowanie i uzupełnienie zabudowy.....	114
Rys. II. 60 Potrzeba budowy, uzupełnienia lub odnowy przestrzeni publicznych, terenów zieleni	114
Rys. II. 61 Budowa lub poprawa jakości i standardu dróg i chodników lokalnych (w tym osiedlowych)	114
Rys. II. 62 Stan własności na obszarze rewitalizacji.....	115
Rys. II. 63 Wartość średniego dobowego stężenia pyłu zawieszonego PM ₁₀ [µg/m ³] na stacji pomiarowej przy ul. Zofii Kossak-Szczuckiej 19	119
Rys. II. 64 Obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM ₁₀ . Średnia roczna PM ₁₀ [µg/m ³]	121
Rys. II. 65 Obszary przekroczeń średnich stężeń rocznych pyłu zawieszonego PM _{2,5} . Średnia roczna PM _{2,5} [µg/m ³]	121
Rys. II. 66 Obszary przekroczeń średnich stężeń bezno(a)pierenu. Średnia roczna bezno(a)pierenu [µg/m ³]...	122
Rys. II. 67 Odsetek osób korzystających z ciepła sieciowego	122

Rys. II. 68 Odsetek budynków opalanych paliwami stałymi (przekazującymi popioły do utylizacji) w 2018 r.....	123
Rys. II. 69 Odsetek budynków opalanych paliwami stałymi (Centralna Ewidencja Emisyjności Budynków) w 2022 r.	123
Rys. II. 70 Odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 55 db Ldwn	126
Rys. II. 71 Odsetek terenów objętych poziomem hałasu o wartości powyżej 70 db Ldwn	126
Rys. II. 72 Powierzchniowa miejska wyspa ciepła na obszarze rewitalizacji	128
Rys. II. 73 Tereny uszczelnione na obszarze rewitalizacji.....	128
Rys. II. 74 Obszary narażone na niebezpieczeństwo występowania powodzi	131

Spis tabel

Tab. II. 1 Udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w wybranych jednostkach urbanistycznych.....	14
Tab. II. 2 Wyniki egzaminów ósmoklasisty z lat 2019-2022 dla szkół podstawowych, których obwody szkolne w całości lub w części zlokalizowane są w granicach obszaru rewitalizacji.....	47
Tab. II. 3 Organizacje pozarządowe zlokalizowane w granicach obszaru rewitalizacji wraz z wykazem realizowanych podstawowych projektów	52
Tab. II. 4 Koncentracja budynków w poszczególnych jednostkach urbanistycznych obszaru rewitalizacji według okresu powstania (w %)	104
Tab. II. 5 Matryca do oceny jakości tkanki miejskiej.....	112
Tab. II. 6 Wrażliwość obszaru rewitalizacji na zmiany klimatu.....	130
Tab. II. 7 Komplementarne z GPR kierunki działania Strategii Rozwoju Bielska-Białej do 2030 roku	135
Tab. II. 8 Komplementarne z GPR cele Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Bielska-Białej na lata 2021-2030.....	136
Tab. II. 9 Komplementarne z GPR cele polityki przestrzennej określone w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Bielska-Białej	138

Spis fotografii

Fot. II. 1 Sklep przy ul. Powstańców Śląskich 6	61
Fot. II. 2 Targowisko PSS Społem przy ul. Józefa Lompy 5.....	64
Fot. II. 3 Rynek staromiejski w Bielsku	66
Fot. II. 4 Puste lokale przy ul. 11 Listopada.....	72
Fot. II. 5 Place miejskie (1. Rynek Bielski, 2. plac Bolesława Chrobrego, 3. remontowany plac Wolności)	86
Fot. II. 6 Reklamy wielkopowierzchniowe w centrum miasta.....	88
Fot. II. 7 Wybrane miejskie place używane jako parkingi	89
Fot. II. 8 Wybrane ciągi piesze oraz bariery architektoniczne występujące w graniach obszaru rewitalizacji	96